

UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

RIGORÓZNÍ PRÁCE

Socialismus jest práce. Život Rudolfa Bechyně 1881 – 1948

Socialism Is Work. The Life of Rudolf Bechyně 1881 – 1948

Autor: Jiří Noha

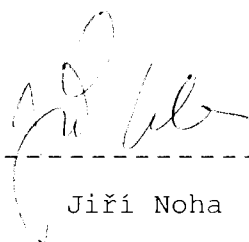
Vedoucí práce: Prof. PhDr. Jan Kuklík, CSc.

P r a h a

2006

Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci vypracoval samostatně na základě materiálů, uvedených v seznamu pramenů a literatury.

V Praze dne 10. 5. 2006

Jiří Noha

ROZBOR POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

Rudolf Bechyně bezesporu patřil k těm osobnostem, které výrazně utvářely podobu a charakter první Československé republiky. Badatelský zájem tomu dosud neodpovídal. Na rozdíl od svých šťastnějších současníků Rašína, Kramáře, Beneše ad. stál jakoby stranou pozornosti historiků, ve veřejnosti pak jeho jméno zapadlo docela. Soudíme, že neprávem. Důkazem snad je tato práce.

Pro vykreslení Bechyňova portrétu měla zásadní význam pozůstalost, uložená v Archivu Národního muzea (ANM) v Praze. Jedná se naneštěstí o torzo, až na výjimky pochází většina materiálů z poslední dekády Bechyňova života. Tento fakt se nutně promítl do struktury diplomové práce: položili jsme důraz na exilové období, kdy je možné postihnout konání sociálního demokrata relativně nejúplněji. Nejcennější část pozůstalosti tvoří prvé tři kartony, obsahující deníky, diáře, zápisníky a - to především - osobní i úřední korespondenci. Ani zbytek však není nezajímavý, řadu písemností k případu Caswick - Bren skrývá např. karton šestý.

V Národním archivu (NA) v Praze lze dohledat akta, která pokrývají Bechyňovu činnost ministerskou. Relevantní informace skýtá fond Předsednictva ministerské rady (PMR) se zápisy ze schůzí vlád, obyčejně také z výborů hospodářských ministrů. Nepodařilo se nám bohužel objevit žádné protokoly z porad komitétu politických ministrů, domníváme se, že ani neexistují. Patrně panovala táž praxe jako v Pětce: jednání se vedla v důvěrném duchu, teprve výsledek brala širší vláda na vědomí. Co se týče fondů resortů, které Bechyně jako člen kabinetu vystřídal, pracovali jsme se spisy ministerstva pro

zásobování lidu (MZL). Z prostého důvodu: pobyl v jeho čele celkem tři roky, tedy déle než na ministerstvu školství a národní osvěty, na druhou stranu menší rozsah agendy tohoto úřadu umožnil, abychom jeho materiály prozkoumali vsutku zevrubně. Nadto se Bechyňovo působení na MZL kryje s nástupem a prohlubováním hospodářské krize, daly se proto za daných okolností i mezi suchými úředními materiály očekávat nálezy dramatictější než jindy. A do třetice: Bechyňe nastupoval s představou, že MZL, delší čas neobsazené a považované za zbytečné, zreformuje, že z něho učiní jakési ministerstvo pro spotřebitele. Lákalo nás dozvědět se, co tím mínil, a jak dlouho trvalo, než ho transformační zápal opustil. To všechno rozhodlo, že pro ilustraci Bechyňových ministerských let jsme zvolili ministerstvo pro zásobování lidu. Tato sonda nám připadala dostatečná.¹ V Národním archivu jsme dále v jednotlivostech využili fondy s písemnostmi představitelů exilové levice sociální demokracie, Bohumila Laušmana a Václava Patzaka.

Písemnosti sociální demokracie patří rovněž Národnímu archivu, deponovány jsou ale v Lidovém domě v Praze, v archivu České strany sociálně demokratické (AČSSD). Neveliká šíře dochovaných prvorepublikových materiálů je vysloveně tristní, byť pochopitelná - mnohé archiválie byly úmyslně skartovány z (reálných) obav před nacistickou perzekucí. Využili jsme fond 71/1, ČSSD 1920 - 1938, tj. především stranické materiály interní povahy - zprávy o činnosti, sjezdové protokoly, korespondenci v některých osobních složkách (např.

---

¹ Musíme ale jedním dechem přiznat, že naše naděje se ukázaly liché a nesplnily očekávání. Bechyňovo působení na MZL bylo zcela konvenční, nechal připravit několik osnov zákonů, toť vše. Brzy po jeho odchodu na ministerstvo železnic MZL zaniklo. Na Bechyňovu obranu třeba dodat, že v situaci - tak dobře známé i dnes - stálého tlaku na výdajové škrtky ze strany ministra financí nebylo dost dobře možné ani jiný vývoj předpokládat.

dlouholetého redaktora Práva lidu Emila Vachka). Důležité byly brožurky, tištěné hlavně ke sjezdům jako separáty (ne vždy na ně při jednání došlo), které, pokud to sjezd odsouhlasil, byly uznány v dané otázce za autoritativní výklad stanoviska vedení strany.²

Archiv Ústavu T.G.Masaryka (AÚTGM) nabídl v první řadě dva fondy - fond Masaryk a fond Beneš. Z důvodu reinventarizace byl druhý z uvedených delší dobu nepřístupný, zatím jsme jej proto museli pominout. Z fondu Masaryk byl nakonec ku prospěchu karton 411 (osobní složky B - H), a ještě spíše karton 407 (složky politických stran). Obsahuje jednak rešerše a výstřižky z tisku, často podtrhané či na okrajích glosované, jednak zprávy a hlášení hradních „důvěrníků“. Jde o materiály neobyčejné přitažlivosti, jejich spolehlivost však není vždy zaručena; znamená to, že maximální opatrnost a stálá konfrontace s jinými prameny zde představovala podmínku sine qua non.

Prameny tištěné nebo tiskem vydané není třeba rozebírat dopodrobna, jejich výčet podává seznam v závěru práce. Opírali jsme se samozřejmě o celou škálu stranických dokumentů, skvělou pomůckou se ukázala edice politických programů ČSSD P.Prokše.³ Výrazným ulehčením byly i přepisy těsnopiseckých záznamů jednání poslanecké sněmovny Národního shromáždění RČS, dnes pohodlně přístupné na internetu. Jenom výjimečně, u vědomí všech nedostatků a deformací, jsme sáhli po poněkud odiózním sborníku Pachtově.⁴ Vyrůstající nebezpečí ze strany

---

² Typicky např. F.BIŇOVEC, *Sociální demokracie a pozemková reforma* (nedatováno).

³ *Politické programy Československé a Československé sociálně demokratické strany dělnické 1878-1948*, ed. P.Prokš, Praha 1999.

⁴ *Dokumenty o protilidové a protinárodní politice T.G.Masaryka*, ed. F.Nečásek, J.Pachta, E.Raisová, Praha 1953.

nacistického Německa jsme dokládali starší edicí K.Gajana, také ale novější B.Čelovského.⁵ V kritickém roce 1938, který ovšem sám o sobě nehraje v naší práci větší roli (slouží nám spíš jako předěl, důležitý mezník), jsme odkazovali na edici J.Menclové a na edici z komunistického tisku *Chtěli jsme bojovat*.⁶ Pro období Bechyňova exilu jsme využili klasických edic ze šedesátých let, a potom nové edice, přinášející záznamy jednání Čs. národního výboru v Paříži.⁷

Literatura memoárového charakteru byla pro práci na biografii Rudolfa Bechyně prakticky stejně důležitá jako archivní prameny. Úřední a jiné dokumenty zachycují obvykle události už selektovaně, zachytí-li je vůbec, kontext je třeba doplnit vyprávěním pamětníků, v horším případě domyslet. Bez solidních vzpomínek L.Feierabenda, B.Laštovičky, obsáhlých deníků E.Táborského, J.Opočenského, včasných svědectví ve sborníku *Věrní zůstali ad.* by tato diplomová práce nikdy nemohla vzniknout.⁸ Totéž platí pro dobu první republiky, vzpomínky J.Firta, K.Steinbacha, J.Pilze, F.Kubky ad. nelze

---

⁵ *Německý imperialismus proti ČSR (1918 - 1939)*, vědecký redaktor sborníku K.Gajan, Praha 1962; B.ČELOVSKÝ, *So oder so. Řešení české otázky podle německých dokumentů 1933 - 1945*, Šenov u Ostravy 2002.

⁶ J.MENCLOVÁ, *Z archívu Čs.sociálně demokratické strany dělnické - rok 1938*, In: *Vědecké informace Ústavu marxismu-leninismu pro vysoké školy, série historie*, Praha 1966; *Chtěli jsme bojovat. Dokumenty o boji KSČ a lidu na obranu Československa 1938*, díl I., II., Praha 1963.

⁷ *Cesta ke Květnu. Vznik lidové demokracie v Československu*, díl I., ed. M.Klímeš, P.Lesjuk, I.Malá, V.Prečan, Praha 1965; *Dokumenty z historie československé politiky 1939 - 1943. Acta Occupationis Bohemiae et Moraviae*, díl I., ed. L.Otáhalová, M.Červinková, Praha 1966; *Dokumenty československé zahraniční politiky. Od rozpadu Česko-Slovenska do uznání československé prozatímní vlády 1939 - 1940*, ed. J.Kuklík, J.Němeček, H.Nováčková, I.Šťoviček, Praha 1999.

⁸ L.FEIERABEND, *Politické vzpomínky*, díl I. - III., Brno 1994 - 1996; B.LAŠTOVIČKA, *V Londýně za války. Zápas o novou ČSR 1939 - 1945*, 2.vydání, Praha 1961; E.TÁBORSKÝ, *Presidentův sekretář vypovídá. Deník druhého zahraničního odboje*, díl I., Curych 1978; *Válečné deníky Jana Opočenského*, ed. J.Čechurová, J.Kuklík, J.Čechura, J.Němeček, Praha 2001; *Věrní zůstali. Sociální demokraté v odboji domácím i zahraničním*, Praha 1947.

docenit.⁹ Práce prezidenta Beneše netřeba vzpomínat, bez nich se žádná seriózní práce neobejde. Problematická jsou svědectví, kde se žánrová subjektivnost pojí se zjevnou tendencí a účelovostí – v našem případě paměti Fierlingrovy, Moravcovy, V.Kopeckého atp.¹⁰ Nesměli jsme je přejít bez povšimnutí, ale posloužily nám leckdy spíš jako křivé zrcadlo: relevantnější bylo to, co neříkají, resp. jak to neříkají, popřípadě proč a z jakých důvodů líčí některé věci evidentně v rozporu s fakty. Na zlatou žílu, alespoň pro politické začátky Rudolfa Bechyně, jsme narazili ve sborníku, který v roce 1931 vydal v Olomouci „kruh jubilantových přátel“.¹¹ Vykazuje jedinou vadu: přátelé přirozeně vzpomínají pouze v dobrém. V rámci těchto omezení působí mezi nekonfliktními příspěvky objevně vyprávění E.Vojnara o Bechyňově protirakouské činnosti, popis 14.října 1918, jak proběhl v Prostějově, od Z.Wolkrové a bezesporu promyšlený pokus o analýzu Bechyňova politického typu z pera K.H.Hilara.

Odborné literatury k období první Československé republiky a druhého zahraničního odboje je dnes už téměř nepřeberné množství. Proto opět zmíníme díla nejzávažnější, jinak odkazujeme na poznámky v textu práce a souhrnný závěrečný výčet.

V poslední době vyšly dvě velké syntézy, Klimkova a Kárníkova.¹² Po všech stránkách povedenější je ta druhá:

---

⁹ F.KUBKA, *Mezi válkami. Masaryk a Beneš v mých vzpomínkách*, Praha 1969; J.FIRT, *Knihy a osudy*, Brno 1991; J.PILZ, *Národní 9*, Praha 1969; K.STEINBACH, *Svědék téměř stoletý*, zpracoval V.Fischl, Praha 1990.

¹⁰ V.KOPECKÝ: *ČSR a KSČ. Pamětní výpisy k historii Československé republiky a k boji KSČ za socialistické Československo*, Praha 1960; Z.FIERLINGER, *Ve službách ČSR. Paměti z druhého zahraničního odboje*, díl I., Praha 1947; F.MORAVEC, *Špion, jemuž nevěřili*, Praha 1990.

¹¹ *Bechyňova padesátka*, uspořádal E.Vojnar, Olomouc 1931.

¹² A.KLIMEK, *Velké dějiny zemí Koruny české*, díl XIII. 1918 – 1929, díl XIV. 1929 – 1938, Praha – Litomyšl 2000, 2002; Z.KÁRNÍK, *České země v éře První republiky 1918-1938*, díl I. – III., Praha 2000 – 2003.

Z.Kárník se pokusil postihnout, a se značným zdarem, meziválečnou společnost v její celistvosti. Vývoj politický, hospodářský, kulturní doplnil procesy sociálními, nevynechal právní problematiku, dokonce věnoval prostor sice okrajovým, ale dobově příznačným jevům - trampingu, operetě, umění plakátu apod. Vyloženě zpřítomňující dojem vyvolávají pasáže o kultuře bydlení, odívání atd. Tak rozměrné dílo ani nemůže být bez chybiček, Kárník se např. nemusel neustále vyrovnávat s marxistickou historiografií, členění je někdy nepřehledné atp., ale ve srovnání s celkovým přínosem jde o drobnosti. Naproti tomu Klimkova práce přinesla spíš zklamání: jednak autor dobrou třetinu textu převzal ze své starší práce *Boj o Hrad* a dost mechanicky ji narouboval na dílo, které se tváří (ale ve skutečnosti jí není) jako syntéza, jednak dějiny předmnichovské republiky redukoval v principu na politickou historii - kulturní a některé jiné „nepolitické“ kapitoly budi spíš dojem zapomenutého appendixu. Navíc, alespoň se nám tak zdá, trpí utkvělou představou, že všechno podstatné se událo v kuloárech. I Klimkova práce je samozřejmě účtyhodná, rozsahem především, ale o převratné dílo se nejedná.

Práce V.Olivové¹³ je solidní a informativní; ani nepředstírá, že by jí leželo na srdci něco jiného než politická historie, a v tomto smyslu byla také dobře použitelná.

Přestože jsme si byli vědomi zvýšené míry ideologizace, již trpěla historiografie nejnovějších dějin před rokem 1989, hojně jsme čerpali i z těchto zdrojů. Dodnes nepominutelné zůstaly práce, založené na pramenném výzkumu - příspěvky

---

¹³ V.OLIVOVÁ, *Dějiny první republiky*, Praha 2000.

Hradilákovy, Menclovy, Vejnarovy, Galandauerovy ad.¹⁴ Při popisu formování druhého zahraničního odboje na Západě nelze obejít fundamentální práce Křenovy.¹⁵ Sociálním demokratům na Západě se věnovali J.Horák, P.Vošahlíková, J.Nedvěd.¹⁶

Největší měrou jsme ovšem zavázáni trojici autorů: víc než tři desítky let se zabývá sociální demokracií třicátých let J.Kuklík st. Bez jeho cenných monografií o sociálních demokratech v druhé republice a o Petičním výboru Věrní zůstaneme i dalších článků¹⁷ by biografie Rudolfa Bechyně vznikala daleko obtížněji. Gigantickou a perfekcionistačnou práci pak vykonali J.Kuklík ml. a J.Němeček. Nejenže otevřeli témata dosud opomíjená (osobnost M.Hodži v londýnském exilu, právněhistorická legitimita druhého zahraničního odboje), ale vytěžili snad všechny dostupné materiály v Praze, Londýně i Spojených státech. Syntézu jejich dosavadního úsilí představuje monografie o odpůrcích prezidenta Beneše v londýnském exilu, stručně, leč výstižně nazvaná *Proti Benešovi!*¹⁸ Po zásluze oceňována je i jejich ediční činnost.¹⁹

---

¹⁴ V.MENCL, *Na cestě k jednotě. KSČ v letech 1921-1923*, Praha 1964; Z.HRADILÁK, *Československá sociální demokracie a zmocňovací zákon v roce 1933*, Příspěvky k dějinám KSČ, č.1, r.VII, 1967, s.29-51; L.VEJNAR, *Československá sociální demokracie a taktika jednotné fronty na počátku třicátých let*, In: O revoluční jednotu československého dělnického hnutí, uspořádal L.Vebr, Praha 1961; J.GALANDAUER, *Bohumír Šmeral 1914-1941*, Praha 1986; Týž, *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ. České dělnické hnutí v letech 1889-1921*, Praha 1986.

¹⁵ J.KŘEN, *Do emigrace. Buržoazní zahraniční odboj 1938 - 1939*, Praha 1963; Týž, *V emigraci. Západní zahraniční odboj 1939 - 1940*, Praha 1969.

¹⁶ J.NEDVĚD, *Cesta ke sloučení sociální demokracie s komunistickou stranou v roce 1948*, Praha 1968; J.HORÁK, *Českoslovenští sociální demokraté v druhém odboji*, Svědectví, č.5, 1958, s.38-54; P.VOŠAHLÍKOVÁ, *Československá sociální demokracie a Národní fronta*, Praha 1985.

¹⁷ J.KUKLÍK, *Sociální demokraté ve druhé republice*, Praha 1993; Týž, *K problematice vzniku národní fronty v domácím odboji. Vývoj odbojové organizace PVVZ na území Čech v letech 1939 - 1941*, Praha 1976; Týž, *Hledání cesty k demokratickému socialismu (k programovému vývoji Československé sociálně demokratické strany dělnické v první polovině 30.let)*, In: K novověkým sociálním dějinám českých zemí III. Od války k válce 1914-1939, ed. Z.Kárník, Praha 1998, s.59-91.

¹⁸ J.KUKLÍK, *Vznik Československého národního výboru a prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci v letech 1939 - 1940*, Praha 1996; Týž, *Londýnský exil*

Z děl J.Kuklíka a J.Němečka jsme pro vyprávění o Bechyňovi v exilu čerpali vydatně a takřka nepřetržitě.

S tiskem jsme pracovali soustavně jen v případě Nové Svobody, již R.Bechyně založil a jejíž podobu do roku 1930 (a znovu v Londýně 1941 - 1944) určoval. Jinak jsme postupovali metodou konfrontace dalších zdrojů - v uzlových bodech jsme se obraceli také k tisku a hledali potvrzení faktů, méně často odpovědi (podle naší zkušenosti ovšem zcela marně). Specifickou zkušenost jsme též učinili s články Rudolfa Bechyně v Právu lidu: pokaždé jsme z jiného zdroje (archiv, stranické materiály apod.) obdrželi vyjádření pregnantnější či obsahově úplnější, takže jim nakonec v citacích vždy dáváme přednost. Máme za to, že z politických či taktických ohledů si Bechyně při psaní do oficiálního (a masového!) stranického tisku dobrovolně ukládal rezervy.²⁰ Příslušná čísla Poledního listu, který opakovaně tiskl hanopisy na Rudolfa Bechyně, jsme prostudovali, ale nic nás nepřesvědčilo, že bychom mu měli popřát sluchu.

Věříme, že obraz, který jsme na základě uvedených pramenů a literatury vytvořili, není žádným podstatným způsobem zkreslen.

---

a obnova československého státu 1938 - 1945. Právní a politické aspekty obnovy Československa z hlediska prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci, Praha 1998; J.KUKLÍK - J.NĚMEČEK, *České a československé archivní dokumenty v Archivu Hooverova institutu, Soudobé dějiny*, č.1, r.V., 1998; *Tíž, Hodža versus Beneš. Milan Hodža a slovenská otázka v zahraničním odboji za druhé světové války*, Praha 1999; *Tíž, Proti Benešovi! Česká a slovenská protibenešovská opozice v Londýně 1939 - 1945*, Praha 2004.

¹⁹ *Válečné deníky...*, c.d.; *Dokumenty československé zahraniční politiky...*, c.d.; J.KOPECKÝ, *Ženeva. Politické paměti 1939 - 1945*, ed. J.Němeček, Praha 1999.

²⁰ Jiné to bylo právě u Nové Svobody či Přítomnosti, jež Bechyně zřetelně užíval k neortodoxním prohlášením a formulacím.

MNICHOVSKÝ PROLOG

Ráno 22.září 1938, Pražský hrad, odbíjí devátá. Jeden z tajemníků prezidenta Edvarda Beneše, dr. Prokop Drtina, v kanceláři mechanicky třídí jakési materiály. Vyruší ho zřízenec: přišel ministr Bechyně.

Drtina povytáhne obočí. Co vůbec Bechyně chce? Unaveně vstává od stolu.

Najde ministra v druhém ze vstupních reprezentačních sálů. Bechyně sedí v křesle, je bledý, potí se, těžce dýchá. Když spatří Drtinu, jen zasípá: „To je revoluce.“

Oba mlčí. Po chvíli se Bechyně trochu vzchopí: „Co dělá prezident?“ Fyzicky hmatatelný otazník.

„Pracuje. Piše.“

„Dobře, to je dobře.“

Jako by ten prostý fakt ministra uklidnil. Prezident pracuje, všechno je tedy v pořádku.²¹

Opravdu?

•

Na zprávě dne se 21.května 1938 tiskové agentury vzácně shodly: válka je na spadnutí. Ať reagovala částečná československá mobilizace na skutečné nebezpečí anebo na cizí zpravodajské hry²², v každém případě byla úspěšná. Bezmála 200.000 záložníků a specialistů narukovalo předešlé noci na

---

²¹ Podle P.DRTINY, *Československo, můj osud. Kniha života českého demokrata 20.století*, sv.I, kniha 1, Praha 1991, s.132.

²² I.LUKEŠ, *Československo mezi Stalinem a Hitlerem. Benešova cesta k Mnichovu*, Praha 1999, s.157 an. Lukeš se domnívá, že za zavádějícími informacemi Moravcova druhého oddělení, na jejichž podkladě byla mobilizace vyhlášena, stála intrika, a to nikoli německá, nýbrž sovětská.

svá místa v pohraničí rychle a spořádaně.²³ Překvapení henleinovců bylo nelíčené.

Ve středu odpoledne čtyři dny nato, poprvé po mobilizaci, zasedalo představenstvo Československé sociálně demokratické strany dělnické. O vládou přijatých opatřeních referoval, jako člen výboru politických ministrů, Rudolf Bechyně.²⁴ Předseda strany Hampl zdůraznil, že „mezinárodní daný stav neznamená ozbrojený konflikt v době přítomné“.²⁵

Po více než měsíci optimismus dosud přetrvával. Na představenstvu 7.července Bechyně opět ujišťoval, že „pro nejbližší dobu Německo k úderu se nerozhodne“, ač jeho další politiku předvídat nelze. Poté Bechyně konstatoval „velmi dobrou situaci zahraniční, při které ale máme povinnost vyrovnaní s Němci na přijatelném podkladě řešit tak, aby hotové osnovy zákonů mohly být sněmovně předloženy“.²⁶

Zbožná přání. Vůle ke kompromisu zdaleka nebyla na obou stranách rovnocenná. 3.srpna přicestoval s olivovou ratolestí prostředkovatele lord Runciman, o jehož nestrannosti mnozí upřímně pochybovali. Praha si ostatně iluze nečinila: už 1.srpna 1938 informoval pařížský vyslanec Osuský v tom smyslu, že Runciman se řídí především britskými zájmy, prospěch Československa ho zajímat nebude.²⁷ Komédie příštích dnů mu dala za pravdu.

Sociální demokraté si museli připustit vážnost situace. Rudolf Bechyně soudruhům přiznal, že „nebezpečí války

---

²³ Tamtéž, s.152-153.

²⁴ J.MENCLOVÁ, *Z archívu Čs.sociálně demokratické strany dělnické - rok 1938*, In: *Vědecké informace Ústavu marxismu-leninismu pro vysoké školy*, série historie, Praha 1966, s.282.

²⁵ Tamtéž, s.283.

²⁶ Tamtéž, s.291.

²⁷ B.ČELOVSKÝ, *Mnichovská dohoda 1938*, Šenov u Ostravy 1999, s.230. Tamtéž, s.226 an. podrobně k diplomatickému pozadí a průběhu Runcimanovy mise vůbec.

z Německa vyniká značněji". Jedním dechem ale dodal, že podle vyslance Masaryka se sympatie anglické veřejnosti ve většině přiklání k Čechoslovákům. Poměry v Sudetoněmecké straně (SDP) se vyvíjejí pozitivně: poslanecký klub ze tří čtvrtin usiluje o dohodu a je proti válce, na vyostření konfliktu pracuje jen radikální skupinka kolem poslance Franka.²⁸

Krise akcelerovala, prudce a nezadržitelně. I Rudolf Bechyně promluvil 6.září otevřeně: „Musíme si uvědomit, že jde o německou revoluci na našem území. Tuto revoluci nezmůžeme my sami, ale celý svět, a já se osobně obávám, že ji zmůže jenom válka.“²⁹

•

Akceptovat Berchtesgadenské požadavky nebylo možné. V rozhovoru s redaktorem Lidových novin to řekl i Bechyně - plebiscit vede nejkratší cestou k válce, vláda, která by jej přijala, byla by v hodině smetena.³⁰ Platilo to ještě 20.září, pro něho i pro kabinet³¹, přestože se při debatách, zda klást odpor či kapitulovat, vyjádřil i opačně: „Lid chce bojovat - a my musíme mít rozum!“³² V odhodlání prý ho též posilovali komunističtí poslanci Šverma s Kopeckým.³³ Rázné kroky francouzského a anglického vyslance, kteří po půlnoci 21.září přispěchali na Hrad, aby prezidentu Benešovi sdělili nepříznivé hodnocení československého stanoviska ze strany

---

²⁸ J.MENCLOVÁ, *Z archivu...*, c.d., s.296-297, schůze představenstva 25.8.1938.

²⁹ Tamtéž, 6.9., s.305.

³⁰ *Chtěli jsme bojovat. Dokumenty o boji KSČ a lidu na obranu Československa 1938*, díl II., Praha 1963, s.267.

³¹ P.DRTINA, *Československo...*, c.d., sv.I, kniha 1, s.107; M.LVOVÁ, *Mnichov a Edvard Beneš*, Praha 1968, s.21.

³² M.LVOVÁ, *Mnichov...*, c.d., s.119.

³³ Tak to aspoň líčí V.KOPECKÝ, *ČSR a KSČ. Pamětní výpisy k historii Československé republiky a k boji KSČ za socialistické Československo*, Praha 1960, s.266. Otázkou je, zda se spíš nejednalo o psychický teror.

svých vlád, Bechyňovu konzistenci rozrušily. Zrána 22.září - po velkých manifestacích, které v Praze vypukly krátce potom, co se rozkřiklo, že vláda souhlasila s britsko-francouzskými propozicemi, a které pokračovaly celou noc - došlo ke scéně, již v pamětech zachytil Prokop Drtina.

Následoval vzrušený týden. Vláda demisionovala, v čele nové stanul hrdina od Zborova. Edvard Beneš v rozhlase pravil, že má svůj plán. Nadšení všeobecné mobilizace uhasil diktát v Mnichově.

Jedno dějství se uzavřelo. Edvard Beneš si do poslední dekády svého života odnášel hluboce zakořeněný „mnichovský komplex“. S jistou nadsázkou totéž platilo o Rudolfu Bechyňovi.

ČÁST I.

1881 - 1938

KAPITOLA PRVNÍ

Červený, ne černý

Rudolf Bechyně se narodil 6.dubna 1881 v Nymburce, do rodiny konzervativní a vlastenecké. Erdtové, předkové matčini, po generace sloužili jako lesníci u Thurn-Taxisů, děd z otcovy strany býval rytmistrem. Také Rudolfův otec zprvu narukoval k vojsku, potom však přesedlal k četnictvu, aby posléze svlékl stejnokroj docela, takže v době Rudolfova dětství už pracoval jako podúředník u Severozápadní dráhy (dál ovšem působil alespoň ve Spolku vojenských vysloužilců). Součástí rodinné mytologie byla legenda o aristokratickém původu: „Dědeček z otcovy strany užíval ještě šlechtického predikátu svých předků. Otec o tom často mluvil a myslím, že si na tom před lety i zakládal...“³⁴ Když Bechyně později přemýšlel, jak ho rodinné prostředí ovlivnilo, jak ho vybavilo pro život, neubráníl se despektu: „...nyní vidím, jaký jsem vyšel z otcovského domu: nábožný, skrz na skrz, konzervativních názorů na život a lidské řády, uctivý k autoritám a po starém způsobu vlastenecký.“³⁵

Vychodil obecnou školu a dvě třídy německé měšťanky, na učení šel do Znojma. Utekl po sedmi měsících. „Mistr byl německý nacional. Dostával jsem víc bití než jídla – byl jsem neposeda a paličák. Týral a vykořisťoval nás oba učně hanebně.“³⁶ Vyučil se nakonec v rodném Nymburce zámečníkem.³⁷

---

³⁴ ANM, fond R.Bečyně, kart.1, inv.č.16.

³⁵ Tamtéž.

³⁶ Tamtéž.

³⁷ ANM, úvod k inventáři fondu R.Bečyně, zpracoval L.Jún 1993.

Roku 1899 zamířil Rudolf Bechyně do Vídně. V hlavním městě monarchie se poprvé politicky angažoval - a to v řadách národně sociální mládeže. Oslovila ho prý především vlastenectvím a antimilitarismem. Brzy se stal i organizovaným členem národně sociální strany.³⁸

Do Čech se vrátil po dvou letech. Pracoval v Českomoravské, přitom přispíval do *Mladých proudů*, národně sociálního měsíčníku, který sám pomáhal zakládat.³⁹ Schopný mladík samozřejmě neušel pozornosti stranických bossů - a přišla nabídka, již neodmítl; roku 1903 se tak ocitl na Moravě jako redaktor *Stráže na Hané*.⁴⁰ Záhy se ovšem ukázalo, že jeho vazby s národními sociály nejsou příliš pevné. V Prostějově se sblížil s publicistou Josefem Krapkou. Pod jeho vlivem - a pod vlivem rodiny své nastávající Františky Hyánkové - se přiklonil k sociální demokracii a v lednu 1905 nastoupil do *Hlasu lidu*.⁴¹

Mladý Bechyně si udělal jméno jako žurnalista, odpočátku ale cílevědomě směřoval do politiky. Účastnil se veřejných

---

³⁸ Z.TOBOLKA, *Za svobodu a socialismus. Padesát let Práva lidu, prvního českého socialistického deníku 1897-1947*, Praha 1947, s.137-138. Bechyňův život do roku 1903/1904 není přesně zachycen, povědomost o něm je torzovitá, většinou „tone v mlze“. V.Mahdal např. píše, že Bechyně vstoupil k národním sociálům až na Moravě v roce 1903, ale to není pravděpodobné, aktivity přinejmenším v nár.soc. mládeži vyvíjel Bechyně, podle vlastních slov, ještě v Praze. Mahdal také velmi sugestivně popisuje Bechyňův pobyt v Prostějově roku 1902 po odchodu z Prahy, opíraje se hlavně o sborník k Bechyňovu jubileu roku 1931. Datace pobytu si ovšem protiřečí s Bechyňovou vzpomínkou, uveřejněnou poprvé v *Hlasu lidu* roku 1929 a přetištěnou v témže sborníku, s nímž pracuje Mahdal, kde Bechyně jasně praví: „Roku 1903 jsem odešel z Prahy...“ Srov. *Bechyňova padesátka*, uspořádal E.Vojnar, Olomouc 1931, s.124; V.MAHDAL, *Politické začátky Rudolfa Bechyně v Prostějově*, Střední Morava, č.14, r.8, 2002, s.84. Žádné materiály, které by uvedené rozpory vysvětlily, nemáme zatím k dispozici, necháváme proto záhadu otevřenou.

³⁹ *Bechyňova padesátka*, c.d., s.124.

⁴⁰ Z této doby, z roku 1904, je zachován v Bechyňově pozůstalosti nejstarší rukopis, neuveřejněný článek Sklářova žena. ANM, fond R.Bechyně, kart.4, inv.č.210.

⁴¹ Z.TOBOLKA, *Za svobodu a socialismus*, c.d., s.137-138. Peripetie „učňovských“ let v *Stráži na Hané*, již Bechyně prý krátce i vlastnil, líčí V.MAHDAL, *Politické začátky...*, c.d., s.84-85.

schůzí, bohabojnou Moravu šokoval antiklerikálními výpady. Po jednom z četných střetů s katolíky byl také podle svých slov poprvé perzekvován: třináct svědků odpřisáhlo, že se v projevu dopustil výroku, kvalifikovaného jako zločin rušení náboženství. Ačkoli vše nasvědčovalo tomu, že aféra byla vykonstruována na místní faře, Bechyňovi nicméně vynesla 4 týdny tuhého žaláře.⁴²

Roku 1908 se řízení brněnské *Rovnosti* ujal Vlastimil Tusar. Vzpomněl si na Rudolfa Bechyně: nechtěl by si vyzkoušet práci zpravodaje na Říšské radě? Bechyně souhlasil, třebaže s výhradou – nemínil v *Rovnosti* zakotvit trvale, ucházel se o místo ve vídeňských *Dělnických listech*.⁴³ Nakonec nelitoval. Získal si tehdy i určitou odiózní popularitu; během parlamentní krize, která vrcholila rozpuštěním sněmovny, telegrafoval Bechyně na poslední chvíli do Brna lapidární větu, předpokládaje že ji noční redaktor poněkud upraví: diety jsou v p... Referát byl však otištěn doslovně.⁴⁴

Byť byli Vlastimil Tusar a Rudolf Bechyně prakticky stejně staří, vyvinul se mezi nimi vztah učitele a žáka. Vzdor svému mládí se Tusar honosil výraznými politickými zkušenostmi, dokonce úspěchy: přestože sociální demokracie nebyla zastoupena na moravském Zemském sněmu, účastnil se jednání o národnostním vyrovnání mezi Čechy a Němci, která završil tzv. Moravský pakt.⁴⁵ E.Vojnar přesně vystihl, co na Tusarovi Bechyně tolik přitahovalo: „Bechyňovi vždy velmi imponoval zesnulý soudr. Tusar. Tusar byl politik – počtář. Chladný počtář. Číslo a fakt – to byl jeho poslední argument

---

⁴² Dnešek, č.42, r.I, 1947.

⁴³ ANM, fond R.Bechyně, kart.1, inv.č.18.

⁴⁴ Nová Svoboda, č.1-3, r.V, 1928.

⁴⁵ F.KOLÁŘ a kol., *Politické elity meziválečného Československa. Kdo byl kdo 1918-1938*, Praha 1998.

v politice... domnívám se, že mnohdy v něm Bechyně hledá svůj vzor."⁴⁶ V *Rovnosti* se ukovalo obapolné přátelství, zúročené později, v nelehkých dobách prvních sociálně demokratických vlád.

V dubnu 1909 podlehl smrtelné chorobě Josef Krapka, dobrý duch prostějovského *Hlasu lidu* a dělnického hnutí na Moravě vůbec. Stranický sekretariát určil jeho nástupcem Rudolfa Bechyně.⁴⁷ Po dva roky zde Bechyně jako šéfredaktor třibil žurnalistickou obratnost a pohotovost, psal politické úvodníky i humoristické fejetony. V posledních předválečných volbách 1911 kandidoval za Československou sociálně demokratickou stranu dělnickou v městské skupině Olomouc - Prostějov - Litovel. Uspěl v druhém kole se ziskem 4.412 hlasů a stal se, třicetiletý, říšským poslancem.⁴⁸

•

Zpráva ze Sarajeva zastihla Rudolfa Bechyně v Plzni. Večírek ve Spolkovém domě, na který se ženou 28.června 1914 přicestoval, se už nekonal. Úředně zakázán, jako všechny veřejné zábavy a podniky v monarchii. V rozmluvě s Gustavem Habrmanem Bechyně ani vteřinu nepochyboval, že atentát na následníka trůnu znamená válku: „Nejen proti Srbsku, taky proti nám.“⁴⁹

Propuknutí světové války rozevřelo před sociální demokracií dilema: Rudolf Bechyně - podobně jako většina soudruhů - měl sice téměř bezmeznou důvěru v prozíravost Bohumíra Šmerala⁵⁰, v hloubi duše se mu ale okázale opotunní

---

⁴⁶ *Bechyňova padesátka*, c.d., s.35.

⁴⁷ Z.TOBLKA, *Za svobodu a socialismus*, c.d., s.137-138.

⁴⁸ V.MAHDAL, *Politické začátky...*, c.d., s.92.

⁴⁹ *Bechyňova padesátka*, c.d., s.10.

⁵⁰ Z.KÁRNÍK, *Habsburk, Masaryk či Šmeral. Socialisté na rozcestí*, Praha 1996, s.57. Kárník dokládá, že „poslední dopis bez náznaku odstupu“, tj.

politika přece zajídala. S odpovědným redaktorem Jaroslavem Kučerou a novinářem Emilem Sobotou zaplnil *Hlas lidu* dvojsmyslnými články, které ani dost málo nepodporovaly válečné úsilí Centrálních mocností.⁵¹ V dubnu 1915 přišel trest.

Represe rozpoutala Bechyňova lyrická báseň, spis rýmovačka *Strýc Polda*. Nebyla ani publikována, zachytila ji už poštovní cenzura. V několika desítkách strof Bechyně evokoval dětskou hru na vojáky: caparti při ní pokládají zvědavé otázky, strýček trpělivě vysvětluje. Skrytý význam veršů – tragika probíhající války pro Čechy a češství – byl až příliš nasnadě.⁵²

Hlas lidu byl zastaven, Bechyně s Kučerou zatčeni a odvezeni do Moravské Ostravy, před vojenský soud. Zločin velezrady.⁵³

Náhoda, zdá se, způsobila, že Bechyně unikl hrdelnímu trestu a po několika týdnech z žaláře vyvázl. Báseň svěřil poště den před vyhlášením stanného práva nad Prostějovem, argumentovali ve Vídni sociální demokraté Tomášek a Soukup, drakonická ustanovení mimořádné justice nelze proto na něho aplikovat. Odpovědné orgány omyl uznaly.⁵⁴ Rakouská „spravedlnost“ si však našla cestu, jak prosadit svou: Bechyně byl povolán k odvodu, nehledě na chronickou chorobu shledán schopným služby a bez odkladu putoval na frontu.⁵⁵

---

v přátelském duchu, který Bechyně Šmeralovi zaslal, je datován únorem 1916. Sám si ale hned odpovídá, aniž by na to bral ve skutečnosti zřetel, proč tomu tak bylo: dopis „psal Bechyně zlomen strádáním na frontě“.

⁵¹ *Bechyňova padesátka*, c.d., s.73.

⁵² Tamtéž, s.75-78.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ V.MAHDAL, *Politické začátky...*, c.d., s.90.

⁵⁵ Z.TOBOLOKA, *Za svobodu a socialismus*, c.d., s.137-138.

Spolu s dalšími asi třemi sty Čechy narukoval k maďarskému 32. pěšímu pluku. Ještě před přesunem do Budapešti psal ženě z Mladé Boleslavi v srpnu 1915 vesele: „Fando, dej se s dětmi vyblejsknout na jeden menší formát, co by mi vlezl do kapsy...“⁵⁶ Dobrá nálada ho brzy přešla.

Útrapám ruské fronty nemohl tuberkulózní Bechyně dlouho čelit. V tornistře s sebou nosil Heinovu *Knihu písni* a Rostanova *Cyrana* – chabá posila.⁵⁷ Nebýt Bohumíra Šmerala, který Rudolfa Bechyně z činné služby vyreklamoval⁵⁸, vypadaly by dějiny československé sociální demokracie, a tím i Československé republiky jinak. V roce 1916 byl odeslán z bojiště do Hodonína, potom do Písku. V armádních lazaretech střídal role ošetřovatele a pacienta. V lednu 1917 si ženě stěžoval, že je se zdravím na dně, přivyká prý myšlence, že nic nevydrží.⁵⁹ Jak se ale politické poměry zlepšovaly, opouštěly i Bechyně chmurné myšlenky. V dubnu 1917 žertoval dokonce o své nemoci, složil na to téma lehce morbidní písničku:

Ve špitále v Písku za vodou,
sešli se tam ze všech koutů náhodou:
apicitis, bronchitis a infiltrát,
emphyseuma, pleuritis, exudát.
Pěkné jméno dáš-li věcem zlým,
mnohá hrůza vypadá pak jako šprým.
Hlavní věc je správná diagnóza,
čistý vzduch dá pámbu, mlíko koza⁶⁰

•

---

⁵⁶ ANM, fond R.Bečyně, kart.1, inv.č.18.

⁵⁷ *Bečyněova padesátka*, c.d., s.125.

⁵⁸ Z.KÁRNÍK, *Habsburk, Masaryk...*, c.d., s.57.

⁵⁹ ANM, fond R.Bečyně, kart.1, inv.č.18.

⁶⁰ Tamtéž.

Na jaře 1917 se Bechyně otevřeně přihlásil k vnitrostranické opozici, k „plzeňskému“ směru. Gustav Habrman ho navštívil ve vojenské nemocnici v Písku. „Nebylo třeba výkladů, vysvětlování a přesvědčování,“ vzpomínal. „Tys mně způsobil velkou radost, pravě: Gusto! Jdu sebou! Do všech krajností, žádné nevyjímaje! Políbili jsme se a přísahali věrnost odboji, české věci a socialismu.“⁶¹

Brzy Bechyně patřil k předním rebelům, vedle Gustava Habrmana, Ludka Pika ad. „Plzeňští“ se aktivizovali především po vystoupení Modráčkovy skupiny, která formulovala 12.srpna 1917 platformu radikálního socialismu. Už na moravské zemské konferenci sociální demokracie 29.července 1917 vynikal Bechyně v čele nespokojenců proti vedení, v září přemlouval Šmerala, aby rezignoval.⁶² Na zastupitelstvu sociální demokracie 28.-29.září 1917 byl kooptován do výkonného výboru.⁶³ Od té chvíle nechyběl u žádné důležité události, spoluurčoval politiku a orientaci strany.

Vrchol Bechyňovy válečné činnosti představovalo působení v Socialistické radě. Dostatečně byly popsány okolnosti generální stávky a předčasného vyhlášení republiky 14.října 1918.⁶⁴ Je známo, že 12.října byl zvolen šestičlenný akční výbor (Šmeral, Stivín, Landová-Štychová, Franke, Stříbrný, Bechyně), který vypracoval řadu dokumentů, na nichž byl podepsán i Bechyně, ačkoliv tou dobou nepobýval vůbec v Praze. Bechyně sám ale tvrdil něco jiného - nejenže nic nepodepsal, nebyl prý ve skutečnosti ani členem akčního výboru:

---

⁶¹ Bechyňova padesátka, c.d., s.10-11.

⁶² Z.KÁRNÍK, *Habsburk, Masaryk...*, c.d., s.126, 181.

⁶³ I.ŠEDIVÝ, *Češi, české země a velká válka 1914-1918*, Praha 2001, s.313.

⁶⁴ Za všechny M.PAULOVÁ, *Tajný výbor (Maffie) a spolupráce s Jihoslovany v letech 1916-1918*, Praha 1968. (Nejde jen o výbor z jejího fundamentálního díla, ale o práci revidovanou a doplněnou). Naposled zřejmě nejpodrobněji Z.KÁRNÍK, *Habsburk, Masaryk...*, c.d.

„Socialistická rada zvolila Akční výbor, aby připravil celou protestní akci. Já jsem do něj zvolen nebyl; teprve když páni viděli svá jména podepsána, řekli si, že bude dobře, když můj podpis přidají, aby lidé našeho směru měli důvěru. Tento 'Akční výbor' uvedl do všeho strašlivý zmatek svými 'důvěrnými oběžníky' a celým tajuplným arangementem...“⁶⁵

28.října 1918 byla proklamována Československá republika. V Rudolfu Bechyňovi bezpochyby našla jednoho z urputných a horoucích zastánců: „Vidím situaci zcela přesně a jasně a také cestu, po níž musíme jíti... Doufám v dobrého génia národa.“⁶⁶

---

⁶⁵ ANM, fond R.Bechně, kart.1, inv.č.18, 17.10.1918. Jak 14.říjen 1918 vypadal v Prostějově, popsala Zdena Wolkerová: Bechně svolal republiku a konec války po poledni z balkonu Dělnického domu (na radnici mu byl vstup odepřen), instruován telegramem, který došel v noci z Prahy. *Bechněova padesátka*, c.d., s.86-87.

⁶⁶ ANM, fond R.Bechně, kart.1, inv.č.18, 13.1.1919.

KAPITOLA DRUHÁ

První republika

1. Socialismus jest práce

Sociálně demokratická strana vstupovala na půdu nového státu sebevědomá a s mnoha plány, také ale vnitřně nejednotná. Vítězství „národního“ směru - personálně reprezentovaného zvláště Habrmanem, Bechyněm, později Tusarem - koncem září 1917 nebylo tak úplné a konečné, jak se zprvu zdálo. Ukázalo se to záhy, už 20.ledna 1918 na poradě důvěrníků strany: Gustav Habrman se ve vyhrocené debatě střetl s Bohumírem Šmeralem o Modráčkův družstevní socialismus; většina důvěrníků se překvapivě postavila za Šmerala. Porada vyzdvihla úlohu marxismu jako fundamentu dělnického hnutí a přednedávnem odstavenému Šmeralovi vyslovila důvěru, odmítнувši útoky pravicového tisku.⁶⁷

Do první vlády vyslali sociální demokraté 3 zástupce: Gustava Habrmana na post ministra vyučování, František Soukup se stal ministrem spravedlnosti, Lev Winter převzal odpovědnost za sociální péči. Nové představenstvo (31.12.1918) svým složením odráželo faktickou heterogenost strany - vedle umírněných, koaliční spolupráci nakloněných předáků byl zvolen místopředsedou Bohumír Šmeral, členem tehdy radikální Josef Stivín.⁶⁸ Jenom kvůli zmatečné a rozporuplné situaci konstituování republiky neprobíhala divergence názorových proudů v sociální demokracii rychleji.

---

⁶⁷ J.GALANDAUER, *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ. České dělnické hnutí v letech 1889-1921*, Praha 1986, s.220-221.

⁶⁸ Tamtéž, s.263.

Předseda vlády, národní demokrat dr. Karel Kramář, přednesl 9.ledna 1919 v Národním shromáždění krátké programové prohlášení. Mezi rozličnými všeobecnými tezemi zdůraznil, že vláda je povinna „potíratí bezohledně ty, kteří se pokoušejí o nepořádky nebo násilný převrat“, protože „každý nepořádek, každá násilnost posiluje všechny ty, kteří vzpomínají ještě na staré doby a nedovedou se smířit s naší svobodou, ať jsou za hranicemi našeho státu nebo doma mezi námi“.⁶⁹ Pochopitelně varoval sociální demokraty, respektive radikály mezi nimi.

Rudolf Bechyně se cítil povolán, aby v rozpravě odpověděl na Kramářův projev. Zešíroka, postál na řečništi dlouho přes hodinu. Vyjádřil se samozřejmě i k otázce bolševismu, jejž před ním konkrétně vzpomněli poslanci Franke či Stránský. Situace ve straně velela k opatrnosti: „...strana zamítá taktiku diktatury, to jest, že zamítá militaristické násilí menšiny proti většině... trváme na myšlence demokratické republiky, kteráž je obrazem veškerých sil v národě... Nemůžeme se ještě dobře vyjádřiti o sociálně-hospodářském ideálu bolševismu... Nemáme ještě dost objektivních zpráv... Účty socialistických stran o této otázce nejsou uzavřeny.“⁷⁰ Své jasné ano republice ovšem nesmlčel: „Diktatura menšiny nevede k socialismu, diktatura menšiny vede k občanské válce... Zbývá nám jedna cesta: cesta demokracie. A tu řeknu, že k ryze socialistické a sociálně demokratické práci patří úkol vybudovat republiku. Práce pro vybudování nové ústavy, nových právních řádů v této republice, práce pro nové zákony, pro novou správu, pro novou administrativu: to je práce socialistická a to je první etapou socialistické

---

⁶⁹ *Stenoprotokoly poslanecké sněmovny NS RČS*, www.psp/eknih, 14.schůze 9.1.1919.

⁷⁰ Tamtéž, 18.schůze 21.1.1919.

politiky... Já chci mluvit do řad dělníků, že socialismus jest práce a že socialistická republika nemůže spočívat na ničem jiném nežli na práci, že práci potřebujeme již teď, nyní, a že jest zapotřebí, aby tato práce byla opravdu vykonávána."⁷¹

Nebylo sporu, že sociální demokraté, alespoň aktuálně, hrozbu nepředstavují. Sám Rudolf Bechyně ostatně hned 3.listopadu 1918, když mluvil na táboru lidu na Bílé Hoře, plédoval pro svornost a lásku, která pomůže budovat samostatný stát.⁷² Večer někteří bojovně naladěni účastníci manifestace strhli na Staroměstském náměstí v Praze Mariánský sloup, mylně jej pokládající za symbol třísetleté poroby. Nikoli náhodou se později jeden z iniciátorů činu vyslovil, že „udělali jsme to proto, aby bylo vidět, že nejsme všichni takoví zbabělci jako naši vůdcové Bechyně a Meissner.“⁷³

Neshody v dokonale nekoherentním uskupení všenárodní koalice vyvstat musely. První zásadní svár se odehrál v komplikovaném předivu zájmů okolo pozemkové reformy. Zákon o obstarání velkostatků vydal Národní výbor už 9.listopadu 1918. Když se jednalo o konkrétní podobě reformy, představy především dvou stran se zkřížily: zatímco agrárníci požadovali, aby se velkostatky rozdělily a takto parcelovaná půda se stala majetkem rolníků, sociální demokraté prosazovali, aby byly velkostatky zachovány jako státní podniky, resp. aby byly přiděleny zemědělským družstvům.⁷⁴

---

⁷¹ Tamtéž.

⁷² F.PEROUTKA, *Budování státu*, díl I., Praha 1991, s.117.

⁷³ Tamtéž. Skvostně, byť jistě ne docela věrohodně líčí stržení sloupu F.SAUER, *Franta Habán ze Žižkova. Obrázky z doby popřevratové*, Praha 1965, s.86-127. Relevantnější zamyšlení nad událostí viz K.KUČERA, *Mariánský sloup. Od katolíka pro katolíky*, In: *Na paměť Karla Kučery*, Praha 2002, s.187-195.

⁷⁴ Z.ŠOLLE-A.GAJANOVÁ, *Po stopě dějin. Češi a Slováci v letech 1848-1938*, Praha 1969, s.188-189; L.SLEZÁK, *Tvůrci, kritikové a odpůrci pozemkové*

Bechyně sám se stavěl proti agrárnickým konceptům velmi rozhodně, měl za to, že Švehlův scénář z reformy vylučuje nemajetné (což bylo i oficiální stanovisko strany). 22.února 1919 napsal do Práva lidu článek *Vynález zkázy*, v němž své argumenty patřičně rozvedl.⁷⁵ Švehla ztratil trpělivost a 15.března 1919 se ohlásil u prezidenta Masaryka, rozhodnut jednat o demisi vlády.

T.G.Masaryk použil celé své autority, aby rozpadu vlády zabránil. Donutil Bechyně a Švehlu ke společné schůzce. Kompromis se nakonec přece zrodil, byť sestával největší měrou z agrárnických návrhů.⁷⁶ Bechyně prý na závěr řekl vůdci agrárníků: „Nevím, jak se jmenuje ta Canossa, do které mne posíláte, ale je-li na té cestě pozemková reforma, jsem ochoten jít; pozemková reforma je naše cena.“⁷⁷

Možná to ani nebylo tak těžké. Rudolf Bechyně a Antonín Švehla měli řadu podobných povahových rysů: nechut k ideologiím, schopnost pragmatického náhledu, živé národní cítění. Ani svými politickými začátky se nelišili, oba prošli organizacemi národně sociální mládeže.⁷⁸ A zákon, který 16.dubna 1919 Revoluční národní shromáždění přijalo, nebyl

---

reformy, In: *Moderní dějiny: Sborník k dějinám 19. a 20.století*, vedoucí redaktor V.Lacina, Praha 1993, s.200; F.BIŇOVEC, *Sociální demokracie a pozemková reforma*, (nedatováno, patrně 1921), uloženo v AČSSD, fond 71/1, 1920 - 1938, inv. jednotka 1.

⁷⁵ F.PEROUTKA, *Budování...*, c.d., díl II., s.510-511.

⁷⁶ D.UHLÍŘ, *Republikánská strana venkovského a maloroľnického lidu 1918-1938. Charakteristika agrárního hnutí v Československu a jeho organizační struktura*, Praha 1988, s.15-16.

⁷⁷ D.E.MILLER, *Antonín Švehla - mistr politických kompromisů*, Praha 2001, s.69. R.Bechyně býval obviňován, že jeho podpora pozemkové reformě nebyla nezištná, protože mu vynesla vlastnictví zbytkového statku - srov. M.OTÁHAL, *Zápas o pozemkovou reformu v ČSR*, Praha 1963, s.199-200. Představa o Bechyňově zkorumpovanosti byla vskutku velice silná a rozšířená; dosud se nám ale nepodařilo najít relevantní doklady, výkřiky bulvárního tisku (Polední list atp.) za takové nepovažujeme, necháváme tedy otázku otevřenu pro další zkoumání.

⁷⁸ D.E.MILLER, *Antonín Švehla...*, c.d., s.38; *Bechyňova padesátka*, uspořádal E.Vojnar, Olomouc 1931, s.124.

z nejhorších. I ta socialistická družstva podle něho leckde vznikla.⁷⁹

Spojenectví sociálních demokratů s agrárníky bylo napadáno po celou dobu první republiky, zprava i zleva. Vedle Vlastimila Tusara patřil k hlavním architektům a apologetům rudozelené koalice Rudolf Bechyně. Později, v třicátých letech, v interview pro Přítomnost, vyložil summu svého přesvědčení, vyjadřuje se k Peroutkovu taktně formulovanému dotazu: „Co to říkáte? 'Nevlídne kritizováno?' To spojenectví je přece definitivní triumf politické neřesti... Mužové, kteří uskutečnili užší spolupráci socialistů s agrárníky, jsou přece hlupci, jak praví jedni: nebo zrádci a zaprodanci, jak to tvrdí druzí... Co mne se týče, jsem přesvědčen, že u kolébky agro-socialistické spolupráce stála velká a správná politická myšlenka... Dospěli jsme k přesvědčení, že všude, kde se masy dělníků a sedláků dostaly do vzájemného vášnivého boje, prohrály obě strany. A z toho vyplynula naše politika. U nás by demokratický režim bez účasti obou složek byl prostě nemožný... Pravím, že spolupráce socialistů s agrárníky byla nezbytnost nejen demokratická, nýbrž státní. A že je tou nezbytností dosud... Neváhám doznati, že jsme se dopustili některých chyb, jež nutno napravovat. Ale stojím na tom, že politický směr, který jsme nastoupili, je správný, a že jsme neměli jiné volby, pakli jsme chtěli dáti své zemi uprostřed světového zemětřesení poměrný klid, dosažitelnou bezpečnost a záruku dobrého vývoje.“⁸⁰

Koalice byla prozatím zachráněna, ale poměry v sociálně demokratické straně se vyhrcovaly. Zkomunizovaní navrátilci

---

⁷⁹ D.E.MILLER, *Antonín Švehla...*, c.d., s.74-75.

⁸⁰ ANM, fond R.Bechyně, kart.4, inv.č.236, Dělníci a sedláci (politikovy poznámky o politice a hospodářství).

z Ruska, Muna a spol., nabývali na síle i na odvaze, ačkoli už 15.ledna prosadil Bechyně na zasedání výkonného výboru rezoluci, deklarující, že Muna není členem sociální demokracie.⁸¹ 28.února 1919 vyšlo prvé číslo časopisu Sociální demokrat - tento okamžik bývá pokládán za klíčový pro ustavení marxistické levice ve straně jako organizovaného směru.⁸² Z druhého ideového pólu útočil František Modráček s Josefem Hudcem: 21.března 1919 vystoupili na zastupitelstvu strany s požadavkem okamžitého rozchodu s levicí. Neprozíravě, narazili na hradbu nepochopení. Na zvláštním zasedání 2. a 4.dubna sociálně demokratičtí předáci Modráčkovo expoé odsoudili, upřednostňující před volbami jednotu, jakkoli spíš formální. Za všechny to vystihl František Tomášek - ideově souhlasil s Modráčkem, avšak „radikální směr je nutný. Do voleb je třeba udržeti jednotu strany za každou cenu, a proto omeziti všechny polemiky.“⁸³ Podle Peroutky se Modráček domníval, že byl zrazen: „Opouštěje poradu, obrátil se ve dveřích a zvolal: ‘Děkuji ti za to, Bechyně!’“⁸⁴

Obecní volby byly vypsaný na půli června 1919. Ovlivnily je protidrahotní bouře, kulminující 22.května. Odvoláváje se na ně šturmoval Bechyně, že republice je třeba nové vlády, reflektující nálady veřejnosti.⁸⁵ 28.května se už kabinet fakticky ocitl ve stavu demise.⁸⁶ Téhož dne byli po vzrušené debatě zbaveni poslaneckých mandátů sociálně demokratičtí

---

⁸¹ F.PEROUTKA, *Budování...*, c.d., díl I., s.361.

⁸² J.GALANDAUER, *Od Hainfeldu...*, c.d., s.266-267.

⁸³ Tamtéž, s.276-277.

⁸⁴ F.PEROUTKA, *Budování...*, c.d., díl II., s.553.

⁸⁵ J.ŠETŘILOVÁ, Alois Rašín. *Dramatický život českého politika*, Praha 1997, s.86. Prvně prý Bechyně koalici atakoval na schůzi v Roudnici 26.5. - srov. F.PEROUTKA, *Budování...*, c.d., díl II., s.624.

⁸⁶ *Stenoprotokoly poslanecké sněmovny NS RČS*, www.psp/eknih, 56.schůze 28.5.1919.

rebelové Hudec a Modráček (opustili předtím i stranu), jejich místa ve sněmovně zaujali Josef Ulrich a Vojtěch Zavadil.⁸⁷

Rozdílem třídy zvítězila ve volbách sociální demokracie - 30,1%, o 300.000 hlasů před agrárníky.⁸⁸ Posun politického spektra byl znát i ve sněmovně: např. národní demokrat Mattuš prohlašoval, že „naše strana... do svého programu přijala všecky ty nauky, které v učení socialistickém jsme shledávali pro rozvoj hospodářského života dobrými“.⁸⁹ Rekonstrukce vlády se stala nezbytností. Podmiňovala ji vstřícnost sociální demokracie: přitom bylo zřejmé, že pod jedinou značkou reálně existují strany dvě.

Novou vládu jmenoval prezident Masaryk 8.července 1919. Nejenže byl poprvé v českých dějinách pověřen výkonem premiérské funkce sociální demokrat⁹⁰, tento kabinet si připsal další raritu: poprvé a naposled si pohodlné polstrování ministerského křesla, v resortu veřejných prací, ozkoušel Antonín Hampl, budoucí dlouholetý předseda sociálně demokratické strany. Asi ho dvakrát neuspokojilo.

Předseda vlády Vlastimil Tusar předstoupil s programovým prohlášením před sněmovnu 10.července 1919. Mluvil opatrně, v duchu nevýbojného sociálního reformismu. I plán progresivního zdanění zdůvodnil odkazem na válečné zbohatlíky: „Zásady demokracie hodláme uplatniti i v daňové politice státu tak, aby intenzivněji byl postižen důchod z kapitálu proti důchodu z práce. Chystaná dávka ze jmění zbudována bude na zásadě vzestupnosti a má zvláště postihnouti bohatství nabytá

---

⁸⁷ Tamtéž, 57.schůze 11.6.1919.

⁸⁸ V.OLIVOVÁ, *Dějiny první republiky*, Praha 2000, s.97.

⁸⁹ *Stenoprotokoly poslanecké sněmovny NS RČS*, www.psp/eknih, 59.schůze 25.6.1919.

⁹⁰ Ani v mezinárodním měřítku to nebylo obvyklé - srov. Z.KÁRNÍK, *České země v éře První republiky 1918-1938*, díl I., Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929), Praha 2000, s.74.

ve válce."⁹¹ O socializaci se zmínil všeobecně: „V socialismu, který byl před válkou silou pouze kritickou, obsaženy jsou mocné síly konstruktivní a tvořivé. Doba na nás žádá, abychom tyto tvůrčí síly vybavili a pracovali na takové výrobní organizaci, kteráž by odpovídala ideálům pracujícího lidu a při tom zabezpečila nerušený chod výroby v přechodné době. V tomto směru chce vláda postupovati sice rozhodně, nicméně však s největší obezřetností, jsouc si vědoma, že organizace výroby jest jemný mechanismus, jenž nesnese násilného nebo ukvapeného zasahování."⁹²

Tusarova vláda úřadovala v dobách pro Československou republiku z nejtěžších. Poválečná bída a nouze a přestavba veškerého státního života jí poslání neulehčily. Dopustila se chyb, ale v celku své práce uspěla. Postupovala odpovědně: sociální demokracie za to zaplatila vysokou cenu.

2. Rozkol

Secese skupiny Modráčkovy a Hudcovy ze strany větší napětí nezpůsobila: Modráček byl vždy enfant terrible, nikdy se netajil distancí k marxismu⁹³ a počet jeho příznivců nepřevyšoval několik set.⁹⁴ Drama přesto nabíralo každým okamžikem na obrátkách. O 14 dní později, v souvislosti s tzv. Houserovou letákovou aférou, Bechyně rezignoval na umírněnost. Na schůzi výkonného výboru 17. a 24.dubna už vystupoval stejně nekompromisně jako dříve Modráček: „Kolega Šmeral si vytvořil skupinu komunistů, kteří neohlížejíce se na usnesení strany

---

⁹¹ *Stenoprotokoly poslanecké sněmovny NS RČS*, www.psp/eknih, 62.schůze 10.7.1919.

⁹² Tamtéž.

⁹³ Z.KÁRNÍK, *Habsburk, Masaryk...*, c.d., s.108.

⁹⁴ J.GALANDAUER, *Bohumir Šmeral 1914-1941*, Praha 1986, s.230.

propagují tragiku," tvrdil a vzápětí konstatoval, že „nejsme jedna strana, ale dvě strany“. Ať komunisté, kteří věří na revoluci, na akci proletariátu, „to dělají na vlastní zodpovědnost“.⁹⁵ Potom navrhl rezoluci; kdyby bylo jejích osm bodů schváleno, znamenalo by to konec marxistické levice ve straně. Jenomže čas k roztržce dosud nenazrál. Závěry jednání zastupitelstva 25. a 26.dubna 1919 zněly absurdně: „Zastupitelstvo strany nabylo přesvědčení, že v Československé sociálně demokratické straně dělnické není žádné organizované skupiny, která by chtěla pracovati k násilnému převratu, k teroru a k diktatuře menšiny za každou cenu a že také mezi soudruhy na vůdčích místech strany stojícími není jednotlivců, kteří by takové metody boje chtěli prosazovat.“⁹⁶

Reformisté v sociální demokracii - zastánci tradičního směru Tusar, Bechyně, Meissner ad. - se ocitli v krajně nepříznivém postavení. Za prvé měli svázány ruce vládním angažmá, jehož tíha na ně doléhala s drtivou naléhavostí, za druhé proti nim stanul politický génius Bohumíra Šmerala.

Šmeral, vskutku výjimečná osobnost. Začasté bývá teoretická vybavenost doprovázena určitou neschopností v praktické politice: to se vůdce marxistické levice netýkalo. Proplouval úskalími každodenních problémů s pozoruhodnou jistotou a bezpečně kormidloval k vytčenému cíli - masové komunistické straně. Spojoval v sobě předvídavost vizionáře s obratností rafinovaného politikáře. Protivníci ve vedení sociální demokracie se s ním nemohli rovnat.⁹⁷

---

⁹⁵ Tamtéž, s.234.

⁹⁶ AÚTGM, fond T.G.Masaryk, karton 407 (Strany), složka 15, soc.dem. 1919-1922.

⁹⁷ Výstižnou Šmeralovu miniaturu viz K.STEINBACH, *Svědék téměř stoletý*, zpracoval V.Fischl, Praha 1990, s.34: „On to byl veliký demagog, ale taky velký řečník. Chodil jsem si ho poslechnout do Lucerny, protože to byl pokaždé vynikající herecký výkon. Dodnes ho vidím, jak tam chodil po pódiu

7.prosince 1919 konala marxistická levice svou první samostatnou konferenci. Výsledkem rokování bylo *Programové prohlášení*, rozesílané od ledna 1920 všem krajským výkonným výborům. V českých zemích se jich k prohlášení přihlásila rovná polovina, nadto řada organizací okresních.⁹⁸

První parlamentní volby v dubnu 1920 opět s přehledem vyhrála sociální demokracie. Hlasy, které jí voliči odevzdali, ve většině patřily levici ve straně.⁹⁹ Vlastimil Tusar sestavil téměř identický kabinet, ale málokdo věřil, že bude mít dlouhého trvání.

Protože hlavní tiskový orgán strany, Právo lidu, ovládli komunističtí radikálové¹⁰⁰, promlouval Rudolf Bechyně ke čtenářům hlavně prostřednictvím časopisu Zář. 19.června 1920 vyslal první bojový signál v článku *Cíl a taktika*.¹⁰¹ Nepokrytě avizoval, že střetnutí s levicí a rozřešení vnitrostranické krize se blíží. Napovídaly tomu ostatně i jiná znamení: po tříměsíčním pobytu v Rusku se vrátil Bohumír Šmeral¹⁰² a okamžitě orientoval své souputníky k přípravám na podzimní sjezd, kde doufal dosáhnout konečného vítězství. Bechyně psal: „Kdo pomalu jede, dříve dojde... My jsme pro praktickou, vytrvalou práci na půdě, kterou nám historie předala... Žádáme... rozhodně a přísně, aby se nečinily žádné pokusy

---

od jednoho rohu k druhému a přitom řečnil. Pak se náhle zastavil, zvedl ruce, vykřikl nějaké to heslo a v plném sále se ozval bouřlivý potlesk jakoby zhypnotizovaného davu... Já jsem už tehdy měl pochybnosti o tom, zda se komunisté mají brát takhle na lehkou váhu.“

⁹⁸ J.GALANDAUER, *Od Hainfeldu...*, c.d., s.297.

⁹⁹ V.OLIVOVÁ, *Dějiny první...*, c.d., s.107.

¹⁰⁰ M.NECHVÁTAL, 15.5.1921. *Založení KSČ. Ve službách Kominterny*, Praha 2002, s.20.

¹⁰¹ Zář, č.12, r.XIX, 1920; AÚTGM, fond T.G.Masaryk, karton 407 (Strany), složka 15, soc.dem. 1919-1922.

¹⁰² Šmeral vedl v Moskvě rozhovory s předními činiteli Kominterny i s Leninem samým a taktika postupného ovládnutí strany mu byla - kupodivu - schválena - viz M.HÁJEK-H.MEJDROVÁ, *Vznik Třetí internacionály*, Praha 2000, s.204.

v této zemi. O sociální revoluci se nerozhoduje v Československé republice, nýbrž v zemích, které jsou skutečným pánem světa, to jest v zemích, které mají suroviny a kapitál. Každý předčasný pokus o převrat u nás byl by hazardní hrou s dělnickou třídou a republikou. A hazardní hráči v nás naleznou nesmiřitelné odpůrce."¹⁰³

Neprodleně zahájit ofenzívu, usnesla se pravice po měsíci, v pondělí 12.července 1920. Na konferenci do Národního domu na Smíchově dorazilo 248 delegátů.¹⁰⁴ Přijatá výzva *Na obranu sociálně demokratických zásad* (hlavním duchovním inspirátorem byl Rudolf Bechyně) odsoudila komunisticko-anarchistické metody, které nemají oporu ani v domácí tradici, ani v mezinárodní situaci a které by byly s to vážně ohrozit budoucnost československého proletariátu. Všem soudružkám a soudruhům se proto klade za povinnost, zdůrazňovalo se, aby takové agitaci všude a s rozhodností čelili.¹⁰⁵ Dále byly zvoleny dva předsjezdové výbory, širší a užší, které měly vypracovat zvláštní manifest, srozumitelně vysvětlující dané skutečnosti dělnictvu.¹⁰⁶ V užším, sedmičlenném výboru nechyběl vedle Antonína Hampla a Rudolfa Tayerla ani Bechyně.¹⁰⁷

Bitva se naplno rozhořela počátkem srpna, v Právu lidu. Bechyně přinesl do redakce článek o sovětském Rusku, ale Antonín Macek, který list v zastoupení šéfredaktora aktuálně řídil, jej odmítl. Když se Bechyně svévolí vzepřel, svolal

---

¹⁰³ Zář, č.12, r.XIX, 1920; AÚTGM, fond T.G.Masaryk, karton 407 (Strany), složka 15, soc.dem. 1919-1922.

¹⁰⁴ Zář, č.16, r.XIX, 1920.

¹⁰⁵ Tamtéž. Celá výzva viz *Politické programy Československé a Československé sociálně demokratické strany dělnické 1878-1948*, ed.P.Prokš, Praha 1999, s.149.

¹⁰⁶ Šlo o Politické zásady, které pravice vyhlásila 8.srpna 1920 - viz *Politické programy Československé...*, c.d., s.150-156.

¹⁰⁷ Zář, č.16, r.XIX, 1920.

Macek akční výbor; jeho členové „rezolutně prohlašovali, že nepřipustí uveřejňování zpráv nepříznivých Sovětskému Rusku“.¹⁰⁸ Kdežto výkonný výbor vyslovil podporu Bechyňovi, akční výbor Velké Prahy „položil výkonnému výboru... ultimátum, ve kterém žádá zastavení článků o Sovětském Rusku a zároveň sesazení redaktorů Stivína, Bechyně a Dra Vacka“.¹⁰⁹ Rudolf Bechyně ocenil situaci jako velmi vážnou; netajil názor, že je třeba všemi prostředky vystoupit proti levici, dokud je čas. Zmínil i variantu demise sociálně demokratických ministrů. Požádal v té souvislosti o audienci u prezidenta republiky, který ale radil neunáhlit se a nevyvolat konfrontaci předčasně.¹¹⁰

Události se pak odvíjely v rychlém sledu. 8.září 1920 se na záměčku v Hluboši u Příbrami sešli čeští a němečtí sociální demokraté s prezidentem Masarykem, aby dohodli a koordinovali postup proti levici.¹¹¹ 12.září Tusar se Švehlou zpravili prezidenta, že koalice k 14.září skončí.¹¹² A 14.září odpoledne zastupitelstvo sociálně demokratické strany odhlasovalo odložení sjezdu s tím, že sporná otázka účasti ve vládě přestala existovat a že je potřeba v organizacích prodiskutovat 21 podmínek III.internacionály.¹¹³ Levice přesto sjezd uskutečnila. Z řádně zvolených delegátů se dostavily

---

¹⁰⁸ AÚTGM, fond T.G.Masaryk, karton 407 (Strany), složka 15, soc.dem. 1919-1922. Taktéž *Dokumenty o protilidové a protinárodní politice T.G.Masaryka*, ed. F.Nečásek, J.Pachta, E.Raisová, Praha 1953, s.65-67.

¹⁰⁹ Tamtéž; v edici z padesátých let - *Dokumenty o protilidové...*, c.d., s.65-67 - editoři jméno dr. Václava Vacka vypustili.

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ *Dokumenty o protilidové...*, c.d., s.67-69. A.Klimek dosvědčuje, že dokument je krácený, ale autentický - srov. A.KLIMEK, *Velké dějiny zemí Koruny české*, díl XIII. 1918-1929, Praha - Litomyšl 2000, s.736.

¹¹² *Dokumenty o protilidové...*, c.d., s.70.

¹¹³ J.GALANDAUER, *Od Hainfeldu...*, c.d., s.311; F.PEROUTKA, *Budování...*, c.d., díl III., s.1250.

nejméně dvě třetiny¹¹⁴. Z toho lze vyvodit jediné: nositeli legitimacy byli ve skutečnosti vůdci marxistické levice, nikoli reformistické vedení.

Řádný XIII.sjezd Československé sociálně demokratické strany dělnické byl svolán na 27. - 29.listopad 1920. V Reprezentačním domě v Praze pozdravil delegáty v zásadním politickém referátu Rudolf Bechyně: „...my všichni, kteří - majíce rozhodovati mezi tezemi třetí Internacionály a sociálně demokratického programu - rozhodli jsme se pro sociálně demokratický program, to jest pro zdravý lidský rozum, my všichni jsme 'zrádci socialismu', my všichni jsme 'žlutá avantgarda buržoazie'."¹¹⁵ Zhodnotil postavení a vývoj republiky po 28.říjnu 1918, problémy zahraniční i vnitřní, zdůvodnil nutnost koaliční spolupráce. Nakonec přestřel premisy svého praktikismu, meze „reálného“ socialismu: „Musíme jíti ke svému sociálnímu cíli ne jako pošťvaný dav, naplněný nenávistí, nýbrž jako sociální technik, jako sociální konstruktér, který klade kámen ke kameni, aby z toho vznikla nová budova. Naše politika nesmí býti politikou sociálního snění... revoluční hypnózy, musí to býti politika jasných konkrétních cílů, kterých dnes dosáhneme, abychom zítra šli za cíli dalšími. Končím slovy básníka: Za námi je noc, před námi svítá den!“¹¹⁶

V prosinci rozbroje vyvrcholily. Rozbuškou se stalo vyklizení Lidového domu v Praze; reformisté - vybaveni soudním

---

¹¹⁴ J.GALANDAUER, *Od Hainfeldu...*, c.d., s.314.

¹¹⁵ *Protokol XIII.řádného sjezdu Československé sociálně demokratické strany dělnické konaného ve dnech 27., 28. a 29.listopadu 1920 v Reprezentačním domě v Praze, Praha 1921, s.90.*

¹¹⁶ *Tamtéž, s.97.*

příkazem - zjednali si asistenci policie.¹¹⁷ Následovala celkově neúspěšná generální stávka, která ale na některých místech (Kladensko, Oslavansko aj.) přerostla do pokusů o ozbrojené uchopení moci. Levice prokázala sílu, také však vyjevila své limity: majorita mezi členstvem sociální demokracie neznamenalala majoritu ve státě, a dokonce ani ne mezi dělnictvem jako takovým. Rudolf Bechyně to také v parlamentu řekl naplno: „...naši komunisté [se] mýlili v odhadování svého vlivu na dělnickou masu v republice... My jsme jim vždycky říkali, že český dělník je hlava příliš konstruktivní, charakter českého hnutí dělnického je příliš realistický, než aby se tento pracující lid dal strhnouti nějakou mátohou... U nás pánové mysleli, že to zmohou všechno najednou, kapitál i stát, že to bude taková procházka někde po Národní třídě... Tato stávka byla namířena také proti sociální demokracii... Jestli byl někdo poškozen akcemi komunistů... pak to byl na prvním místě socialismus sám... Opovažte se ještě jednou si zahazardovati s dělnickou třídou a republikou a pak již nebudete mít co činiti s orgány státu, pak budete mít co činiti s celou pozdvíženou třídou dělnickou, která vás postaví na soud sice spravedlivý, ale přísný a bezohledný!“¹¹⁸

Při rozkolu strany reformistická, státotvorná pravice podlehla, stěží se udržela na minimálních pozicích, ale nezanikla. Uhájila značku strany, část majetku, včetně Lidového domu v Praze a tradičního listu sociální demokracie - Práva lidu. Nebylo to málo. Během Černého úřednické vlády se dokázala stabilizovat, a navíc: krušné zkušenosti

---

¹¹⁷ J.RUPNIK, *Dějiny Komunistické strany Československa. Od počátků do převzetí moci*, Praha 2002, s.50-51; V.DOLEJŠÍ, *Noviny a novináři. Z poznámek a vzpomínek*, Praha 1963, s.35-37.

¹¹⁸ *Stenoprotokoly poslanecké sněmovny NS RČS*, www.psp/eknih, 43.schůze 18.1.1921.

s komunistickým avanturismem předákům sociální demokracie výmluvně definovaly, že své poslání, *raison d'être* nesmějí hledat v nedomyšlených, předčasných experimentech, nýbrž v odpovědnosti, politické i mravní. Tento vklad se záhy ukázal pro budoucnost republiky rozhodující. Jak pravil na sjezdu Rudolf Bechyně: „Bez sociální demokracie není žádné demokratické vlády.“¹¹⁹

3. V Pětce i v opozici

Dnes už mýtická Pětka neměla oporu v ústavním řádu Československé republiky. Vyplynula z požadavků dne, z potřeby kompromisu: část parlamentu blokovali zástupci stran, jimž negativní vztah k státu a jeho institucím předurčovaly nacionální nebo internacionální programy a ideologie. Bez - jakkoli neformální - instituce typu Pětky by byly ústavní krize v soudobém československém politickém životě na denním pořádku.¹²⁰ „Je to opačná strana chaosu,“ pravil o Pětce Bechyně.¹²¹ A sám Švehla se vyslovil, že Pětka v sobě „měla něco z diktatury“.¹²²

Počátky Pětky sahaly do podzimu 1920, kdy nastoupila úřednická vláda; nesetřvala by u moci ani hodinu, kdyby ji ve sněmovně vůdcové odpovědných stran nezaštítili. Když zkraje

---

¹¹⁹ Protokol XIII. řádného sjezdu Československé..., c.d., s.96.

¹²⁰ Těžko ale udržet tezi, že se v případě Pětky jednalo o československé specifikum - stejné tendence k monopolizaci moci ve státě politickými stranami se mezi válkami projevovaly i jinde v Evropě, např. v Rakousku či Nizozemí, především však v Německu. Někteří badatelé soudí, že čs. varianta se odlišovala pouze tím, že ještě výrazněji omezovala integrační potenciál politického systému - srov. P.HEUMOS, *Strukturální prvky první Československé republiky. Politicko-společenský systém, intermediární organizace a problém stability*, Soudobé dějiny, č.2-3, r.II, 1995, s.157-161.

¹²¹ R.BECHYNĚ, *Pětka. Poznámky o našem vládním systému*, Nová Svoboda, č.4-6, r.II, 1925.

¹²² K.ČAPEK, *Hovory s Antonínem Švehlou (a o něm)*, Praha 2001, s.11.

roku 1921 těžce onemocněl prezident Masaryk, byla autorita Pětky ještě posílena. Ve skutečnosti vládla ona.¹²³

Jeden z mála písemných dokumentů, jejž po sobě Pětka zanechala, pochází (patrně) z roku 1921. Jde o určité prohlášení zásad: „Sdružené strany se shodují v tom, že ku provádění ujednaného programu pracovního, k zabezpečení jednotnosti a vzájemné loyálnosti, jakož i k zamezení všech nesrovnalostí musí býti dosazen výkonný výbor sdružených stran jakožto exekutivní orgán koalice.“¹²⁴ Dikce sama dostatečně naznačovala, že motivem a motorem spolupráce tu nebyla láska ani náklonnost, nýbrž nezbytnost, protože „vláda demokratická bude u nás vždycky vládou koaliční. Koalice je kompromis, koaliční politika je kompromisní politika. Konstatuji známou věc, že u nás se sjednávají kompromisy nesmírně těžce.“¹²⁵

V klasické podobě pojila Pětku jména Antonína Švehly, Aloise Rašína, Jiřího Stříbrného, Jana Šrámka a Rudolfa Bechyně. Určující přitom byla osa Švehla - Bechyně. Jakmile překlenuli rozpory agráři a sociální demokraté (s komunisty v zádech), rodil se už obvykle kompromis snadno. Oba političtí efektivní v sobě našli zalíbení, alespoň Bechyně to tak líčil: „V srpnu 1933 navštívil jsem Antonína Švehlu v Hostivaři, poprvé po řadě let... Objali jsme se. Co mne se týče, dlouhá léta Švehlovy nemoci a naší rozluky ničeho nezměnila na přátelských pocitech, které jsem k němu choval od roku 1918. Léta spolupráce v Pětce a ve vládách byla pro mne prostě nezapomenutelná.“¹²⁶

---

¹²³ F.PEROUTKA, *Budování...*, c.d., díl IV., s.1388.

¹²⁴ A.KLIMEK, *Velké dějiny...*, c.d., díl XIII. 1918-1929, s.228-229.

¹²⁵ R.BECHYNĚ, *Pětka. Poznámky o našem vládním systému*, Nová Svoboda, č.4-6, r.II, 1925.

¹²⁶ ANM, fond R.Bechyně, kart.4, inv.č.213, k portrétu Antonína Švehly (září 1933), lístek do Pamětí.

Týden poté, kdy českoslovenští komunisté založili v Karlíně revoluční stranu (sekcí Kominterny), diskutovali sociální demokraté na sjezdu zastupitelstva o tom, kudy a jak dál. Z nejhoršího otřesu se strana vzpamatovala a rámec pouhé parlamentní podpory úřednické vlády jí začínal být těsný. Převaha funkcionářů si uvědomovala, že po návratu do vládních lavic by strana měla víc příležitostí k realizaci svého programu. Nejrazantněji se za tuto myšlenku přimlouval Bechyně a zcela v jejím duchu zastupitelstvo opanoval. Sociální demokracie odmítla recept komunismu, hřímal, protože nevede k cíli. Věříme v demokracii, ale ta si nestojí dobře. Od rozpadu Tusarovy vlády nebyl učiněn jediný krok vpřed, naopak – demokracie je zatlačována nazpět. Tzv. zásadní opozici tvoří v parlamentu živly zarytě protistátní: Němci, Maďaři, komunisté. „Soudružky a soudruzi... my musíme chtít vládnout!“ bouřil Bechyně, neboť „demokratická vláda je také vážnou životní otázkou dělnického hnutí a socialismu.“¹²⁷ Konstatoval, že řečníci byli až na výjimky zajedno, že byrokratický kabinet je zralý pro nahrazení kabinetem parlamentárním. „Nyní jest nám tedy zkoumati otázku: může a má se taková vláda utvořit za účasti sociální demokracie? Já odpovídám přímo a jasně: ano!... Snad by se nám stranicky lépe bojovalo, kdybychom neměli zodpovědnosti za vládu. Ale to jsou věci, při jichž posuzování musíme se postavit na vyšší kopec, abychom přehlédli větší terén.“¹²⁸ Nakonec ujistil, že sociální demokracie přirozeně nepůjde do vlády za každou cenu, ale jen tehdy, pakliže bude moci razit cestu sociálnímu hnutí, „jehož

---

¹²⁷ R.BECHYNĚ, *Sociální demokracie a republikánská vláda*, Praha 1921, s.3-15.

¹²⁸ Tamtéž, s.18.

posledním cílem je přeměna řádu kapitalistického v nový řád sociální".¹²⁹

Bechyňovy argumenty působily přesvědčivě. Potvrdilo to referendum, které sociální demokraté v létě 1921 v organizacích uspořádali. Pro vládní angažmá se vyslovila naprostá většina, Bechyně v parlamentu uváděl, že jasným a nedvojsmyslným ano zodpovědělo otázku okolo 200.000 organizovaných příslušníků.¹³⁰

Přání nezůstalo oslyšeno. Na sklonku podzimu 1921 sestavil vládu ministr zahraničí Edvard Beneš; o resorty se podělily všechny státotvorné strany. Přes výhrady i sociální demokraté. V rozpravě k vládnímu prohlášení vysvětlil stanovisko strany už tradičně Rudolf Bechyně. Probral postupně zahraniční politiku, domácí problémy, Němce, Slováky, komunisty. Několik ostnů adresoval také kolegům ve vládě: „Žádnému není tajno, že dnes prožíváme v Evropě éru socialistické defenzívy... Pánové, vy na pravici, prosím vás, abyste si uvědomili, že nadejde... záhy jiná situace, v níž bude lze evropskému socialismu přejítí opětne do ofenzívy... podle toho, jak si budete počínat v této době obrany, podle toho budeme postupovat zase my, až nadejde jiná situace... můžete - mám-li říci to vulgární slovo - ukázat zuby. My nedáme se ničím zmýlit... Já, pánové, jménem strany prohlašuji, že akceptujeme vládní prohlášení a že jeho znění, poněkud všeobecné, budeme se snažiti naplnit takovým obsahem,

---

¹²⁹ Tamtéž, s.21.

¹³⁰ *Stenoprotokoly poslanecké sněmovny NS RČS*, www.psp/eknih, 89.schůze 21.10.1921. Podle dotazníků k sjezdu 1920 zůstalo po rozchodu s komunisty sociální demokracii věrno asi 280.000 členů. F.SOUKUP, *Revoluce práce. Dějinný vývoj socialismu a československé sociálně demokratické strany dělnické*, Praha 1938, s.1340.

který by tuto republiku posiloval a který by splnil nejnaléhavější požadavky pracující třídy v národě."¹³¹

Bylo to od sociálních demokratů odvážné a důležité rozhodnutí, přihlásit se k vládní odpovědnosti. Úzce partajní zájmy jim totiž diktovaly spíš opak. Kvůli rozkolu nemohli předpokládat, že by prosadili závažnější socializační reformy, k tomu neměli dost sil. Hospodářství se přitom potácelo v krizi, reálné mzdy dělnictva poklesly na 60% předválečné úrovně, nezaměstnanost po přechodné stabilizaci opět narůstala, takže na přelomu let 1922 a 1923 i podle úředních údajů dosáhla čísla 440.000 lidí.¹³² Komunisté doprovázeli každý krok sociální demokracie nevybíravou demagogií; třeba říci, že dovedně - volby 1925 to prokázaly víc než jasně.¹³³ Jedním z mála úspěchů, který si sociální demokraté tehdy připsali, bylo udržení umírněného charakteru odborů: na sjezdu v lednu 1922 se radikálové ocitli v menšině a museli se vzdát zamýšleného přidružení k Rudé odborové internacionále. Během půl roku pak byly svazy, stojící pod vlivem komunistů (Svaz dřevodělníků, Svaz lučebníků), z Odborového sdružení československého (OSČ) vyloučeny.¹³⁴

Rozumnou politiku sociálních demokratů a socialistů ocenil T.G.Masaryk, když v projevu 28.října 1923 pravil, že je dobře, že se socialismus v ČSR podílí od samého počátku na

---

¹³¹ Stenoprotokoly poslanecké sněmovny NS RČS, www.psp/eknih, 89.schůze 21.10.1921.

¹³² R.OLŠOVSKÝ a kol., *Přehled hospodářského vývoje Československa v letech 1918-1945*, Praha 1963, s.141-143. Nejnověji se nezaměstnaností zabývá J.ŘÁKOSNÍK, *Nezaměstnaní v Československu v letech 1918-1938 a efektivita systému státní péče*, dipl. práce FF UK, Praha 2001.

¹³³ K dobovým pamfletům komunistické provenience srov. např. J.SKÁLA, *Čs.sociální demokracie ve službách reakce. Kritika postupu čs.sociální demokracie od roztržky strany*, Praha 1923.

¹³⁴ J.KŘEN, *Československo v období odlivu poválečné revoluční vlny a upevňování panství buržoasie (1921-1923)*, Brno 1956, s.52-53; V.MENCL, *Na cestě k jednotě. KSČ v letech 1921-1923*, Praha 1964, s.192 an.

vládě. Jestliže proti tomu cizí socialistické strany něco namítají, pak zřejmě nepochopily světovou situaci a vlastní úkoly socialismu, přemítala hlava státu.¹³⁵

•

V průběhu roku 1922 se Rudolf Bechyně pevně etabloval v nejvyšších politických kruzích ČSR. Po sblížení se Švehlou a Masarykem našel přátelský poměr i k Aloisi Rašínovi a Edvardu Benešovi. O přestávce Janovské konference strávily rodiny jmenovaných s Bechyňovými společnou dovolenou na Riviéře.¹³⁶ Do října 1922 se datovala i Bechyňova první vládní zkušenost, na postu ministra školství a národní osvěty. Rok nato, 6.října 1923, se poprvé stal náměstkem předsedy vlády.¹³⁷

V dubnu 1924 proběhl v Moravské Ostravě XIV. sjezd Československé sociálně demokratické strany dělnické. Přelomový. První po rozkolu.

Expozice stvořená pro drama. Strana sice měla zastoupení ve vládě, ale popularitu ve veřejnosti ztrácela ve prospěch komunistů. Během tří let opustilo sociální demokracii 100.000 členů a jejich počet dále klesal.¹³⁸ Chyběl program. O úspěších švédských nebo anglických socialistů, kteří se sami chopili moci, si mohli čs. sociální demokraté nechat jen zdát. Úspěšný poválečný vůdce Vlastimil Tusar zemřel před měsícem v Berlíně, vzdálen praktické politice, předseda strany Antonín Němec na funkci nestačil, byl figurou spíš reprezentativní. Stará garda zasloužilých předáků - Habrman, Soukup ad. - už nebyla přínosem. Rozhodovalo se o příští orientaci strany: pokud

---

¹³⁵ J.S.HÁJEK, *Zhoubná úloha pravicových socialistů v ČSR*, Praha 1954, s.59.

¹³⁶ J.ŠETŘILOVÁ, *Alois Rašín...*, c.d., s.109-110, 152.

¹³⁷ *Stenoprotokoly poslanecké sněmovny NS RČS*, www.psp/eknih, 219.schůze 30.10.1923.

¹³⁸ Sestupný trend se zastavil teprve v roce 1927, kdy počet členů sociální demokracie poklesl na přibližně 115.000. F.SOUKUP, *Revoluce práce...*, c.d., s.1346.

chtěla zůstat významnou silou, muselo dojít ke změnám. K střídání stráží. Hned.

Režii sjezdu zcela ovládl triumvirát Antonína Hampla, Alfréda Meissnera a Rudolfa Bechyně.¹³⁹ Referát o parlamentní činnosti strany přednesl Meissner. Soustředil se na obhajobu koaliční spolupráce, zdůraznil však, že „otázka koalice s jinými stranami [je] otázkou rázu podružného, ne zásadního, nýbrž pouze taktického“. Odmítl násilné metody, protože demokratické zřízení je „nezbytný předpoklad pro to, aby proletariát mohl býti účasten politické moci v republice a dojítí konečného cíle“. Kritizoval byrokracii, dotkl se problému vztahu strany, „která musí zůstávati ve své podstatě dělnickou“, k inteligenci. Taktiku a politiku KSČ jednoznačně odsoudil.¹⁴⁰

Následovala diskuse, vzrušená, ba bouřlivá, jak se dalo očekávat. Padaly výtky k psaní Práva lidu, k jednotlivým počínům strany v parlamentu (k tiskovému zákonu, k zákonu na ochranu republiky atd.), hovořilo se o krizi ve straně. Nejvíce hněvu sklídl Rudolf Bechyně, jeho zastupování sociální demokracie v Pětce. Meissner ho musel vzít pod ochranu: „Nevím, jestli se někdy v budoucnosti najde snadno jiný, kdo bude chtít za stranu konati odpovědné vyjednávání za tak těžkých poměrů... Soudruh Bechyně byl jedním z těch soudruhů, který v roce 1920 stál pevně... v době, kdy celá strana se otřásala a kdy mnohý ještě nevěděl, kam patří...“¹⁴¹

---

¹³⁹ Zajímavé je, že Rudolf Bechyně na sjezdu vůbec nevystoupil (ač se sjezdu samozřejmě účastnil), veškeré aktivity rozvíjel v kuloárech.

¹⁴⁰ Protokol XIV. řádného sjezdu Československé sociálně demokratické strany dělnické konaného v Moravské Ostravě 19. - 22. dubna 1924, Praha 1924, s.32-44.

¹⁴¹ Tamtéž, s.113-114.

Vyrovnaně, věcně vystoupil Antonín Hampl s projevem ekonomickým.¹⁴² Sklidil potlesk, aniž rozpoutal vášně. Na plénum sjezdu udělala dojem jeho nejsilnější vlastnost: schopnost tlumit a smiřovat protivy.

Nepodařilo se přijmout nový program, ale to nebylo v této chvíli na škodu. Sociální demokraté byli nuceni manévrovat mezi komunisty a buržoazními stranami. Nebezpečí, že by přijatý program tento prostor vymezil příliš úzce či dogmaticky, hrozilo horšími důsledky a většími potenciálními problémy než jistá programová malátnost a neurčitost posavadního stavu. Sjezd alespoň doporučil programové prohlášení zásad, které vypracovala komise pod vedením Josefa Stivína, za podklad další diskuse. Koneckonců, to podstatné v něm obsaženo bylo: jasné a bezvýhradné přihlášení k demokratickému uspořádání Československé republiky. Sociální demokraté deklarovali, že budou „tuto republiku hájiti vždy věrně a odhodlaně proti všem útokům na její existenci a na její demokratická, republikánská a sociální zařízení“.¹⁴³

Vnitrostranický převrat - lze-li toho pojmu užít - byl dokonán. Meissner, Hampl a Bechyně obhájili navzdory nepříznivým okolnostem činnost stranické reprezentace, sjezd schválil dosavadní směřování, linii konstruktivní práce ve vládě a v parlamentu. V rezoluci označil za nejdůležitější dotažení legislativního procesu zákona o sociálním pojištění a stanovil další priority strany na poli sociálně-ekonomickém - jednotné ochranné zákonodárství, zákaz noční práce žen, prodloužení a zdokonalení povinné školní docházky do 16 let.¹⁴⁴ Zvolení Antonína Hampla předsedou (Antonín Němec zůstal

---

¹⁴² Tamtéž, s.160-171.

¹⁴³ Tamtéž, s.VIII.

¹⁴⁴ *Politické programy Československé...*, c.d., s.177-179.

předsedou čestným) dotvrdilo i formálně přesun moci ve straně do rukou střední generace.

Dělnické masy však dosud nebyly s to docenit pozitivita „drobečkové“ politiky sociální demokracie. Úspěch slavila efektnější agitace komunistická, třebaže praktický užitek z ní neplynul žádný. Volební výsledek v listopadu 1925 sociálně demokratické předáky zdrtil: komunisté se umístili s nepatrným odstupem za agrárníky, následovali lidovci, a teprve potom sociální demokraté. Levicový národohospodář Josef Macek např. zapřísahal Masaryka, aby už raději na veřejnosti necitoval Marxe, protože „dnes, kdy chceme vyvést dělnictvo z těch chiliastických plánů na sociální revoluci a místo třídního boje vykládáme o nových organizačních tvarech sociální spolupráce, mají tyto citace Marxe účinek, dle mého mínění, autorem nechtěný“.¹⁴⁵ V nejvyšším vedení neztrácel nervy snad jediný Antonín Hampl, prosazuje pokračování koaličního kompromisu i proti mínění ostatních.¹⁴⁶ Vládu se pokusil sestavit Švehla, pak Šrámek a dokonce Bechyně. Nakonec se jako bumerang vrátilo pověření Švehlovi, který obnovil všennárodní koalici; Bechyně poprvé nahlédl do resortu železnic. Po třech měsících ovšem vláda padla.¹⁴⁷

Po dobu sedmi měsíců znovu dirigoval úřednický kabinet osvědčený Jan Černý. Sociální demokraté neskryvali nespokojenost, Rudolf Bechyně ji ventiloval veřejně v tisku¹⁴⁸, soukromě se šířil, že by uvítal nahrazení současného premiéra

---

¹⁴⁵ AÚTGM, fond Masaryk, kart.407 (Strany), složka 16, soc.dem.1924-1929.

¹⁴⁶ Tamtéž, Situace v sociální demokracii: poznámky z 19.6.1926.

¹⁴⁷ A.KLIMEK, *Velké dějiny...*, c.d., díl XIII. 1918-1929, s.502-504.

¹⁴⁸ *Konec iluzí o úřednické vládě*, Nová Svoboda, č.24, r.III, 1926: „Každá jiná vláda, nežli parlamentní, jest útvarem cizorodým, nezbytně jen provizorním, nejvýš jen tolerována politickými stranami; nemůže spoléhat na jich trvalou důvěru...“ Článek je anonymní, ale v AÚTGM je pod výstižkem rukou připsáno „Bechyně“ - AÚTGM, fond Masaryk, kart.407 (Strany), složka 16, soc.dem.1924-1929.

např. Schieszlem, protože „Černý se stranami nejednal a je briskoval“.¹⁴⁹ Proběhla též opakovaná jednání s komunisty a socialisty o ustavení socialistického bloku, ztroskotala však na nesmiřitelnosti postojů KSČ.¹⁵⁰ Otěží stranické politiky se v sociální demokracii chopili Bechyně s Meissnerem, Antonín Hampl se stáhl do pozadí, protože nesouhlasil s radikalizací, vedoucí rovnou cestou do opozice.¹⁵¹ Na podzim 1926 se Švehla dohodl s představiteli německých aktivistických stran a Československou republiku si pro další tři roky propachtovala tzv. panská koalice.

Sociální demokraté nyní nebyli svázáni ohledy k svým kolegům ve vládě. Změnu postoje odsouhlasil XV.sjezd v dubnu 1927: „Sjezd schvaluje, že vedení strany změnilo směrnici politickou a opustilo koalici, jakmile zjistilo, že setrvání v ní je na škodu pracující třídy... Celně-kongruová koalice jeví se jako krajně reakční, pravičácká, protidělnická a protipokroková... Svoji opoziční taktiku strana musí vykonávat s plnou vervou nejen v parlamentě, nýbrž i mimo něj... jen vytrvalým bojem bude poražena reakce, aby zvítězilo pak právo demokracie a socialismu!“¹⁵² Byl rovněž předložen návrh nového programu strany, problémy praktické politiky jej ale zastínily; nekonala se ani debata. Sjezd doporučil, aby

---

¹⁴⁹ AÚTGM, fond Masaryk, kart.407 (Strany), složka 16, soc.dem.1924-1929, Bechyně 21.6.1926.

¹⁵⁰ A.KLIMEK, *Velké dějiny...*, c.d., díl XIII. 1918-1929, s.513.

¹⁵¹ AÚTGM, fond Masaryk, kart.407 (Strany), složka 16, soc.dem.1924-1929, Situace v sociální demokracii: poznámky z 19.6.1926: „Opoziční taktika sociální demokracie vyplynula ze dvou motivů: 1. Strana oslabená podstatně o volbách považovala za nutné získat větší akční volnost v poměru k vládě... a touto volností... čelit účinněji komunistům a upevnit své pozice v dělnických masách. 2. Strana chtěla zřejmě postihnout svou opozicí agrárníky a lidovce, kteří nabyli svými volebními úspěchy značné politické troufalosti a do svého poměru k sociální demokracii vnesli notu přehnaného sebevědomí, hraničícího se zpupností... Hampl hájil názor nevelké minority, aby strana neopouštěla politiku koaliční spolupráce... Poněvadž podlehl, nezúčastňuje se vedení politického postupu dnešního...“

¹⁵² *Politické programy Československé...*, c.d., s.180.

byl program přijat až příštího roku na mimořádném sjezdu k 50.výročí založení sociální demokracie (který se nakonec neuskutečnil).¹⁵³ Odsouhlasen byl Organizační řád.¹⁵⁴

Názory sociální demokracie na konzervativně-liberální kabinet shrnul v parlamentu jménem strany Rudolf Bechyně ve všeobecné rozpravě k prohlášení ministra financí Engliše v listopadu 1927. Obvinil vládu, že organizuje třídní boj podnikatelských skupin proti skupinám pracovníků a na sociální problémy že se nedívá „moudrýma očima státníka, nýbrž sobeckou kapsou“. Novelu zákona o sociálním pojištění označil za „výjimečný zákon proti dělníkům“. Napadl agrárníky: „...máme sedm vládních stran a jednu vládnoucí, která vládne nad těmi ostatními sedmi!“ Národním demokratům vytkl, že se potácejí „mezi buřičským fašismem a vládním internacionalismem“. Odmítl pověsti, že by sociální demokraté usilovali o vstup do vlády: „Nalézáme se uprostřed zápasu s dnešní vládou a s dnešním režimem a tento zápas chceme vybojovati do posledních konsekvencí.“ Zakončil důrazným: „Paní a pánové! Mám čest oznámit panu ministerskému předsedovi, jeho vládě, celé vládní koalici, že jejich politiku pokládáme za neblahou, za nešťastnou pro lid i stát a že ji budeme i nadále potíratí všemi prostředky, jež odpovídají právnímu cítění lidu a jež se srovnávají s naší ctí a s naším demokratickým a socialistickým smýšlením!“¹⁵⁵

---

¹⁵³ J.KUKLÍK, *Hledání cesty k demokratickému socialismu (k programovému vývoji Československé sociálně demokratické strany dělnické v první polovině 30.let)*, In: *K novověkým sociálním dějinám českých zemí III. Od války k válce 1914-1939*, ed. Z.Kárník, Praha 1998, s.59-91.

¹⁵⁴ Blíže ke struktuře a organizaci strany J.KUKLÍK, *Československá sociálně demokratická strana dělnická 1918-1938*, In: P.MAREK a kol., *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861-1998*, Rosice u Brna 2000, s.94-106.

¹⁵⁵ *Stenoprotokoly poslanecké sněmovny NS RČS*, www.psp/eknih, 106.schůze 25.11.1927.

V téže době se vážně roznmohl dlouholetý sociálně demokratický starosta Moravské Ostravy Prokeš. Jako o nástupci se uvažovalo o Bechyňovi. Ve straně vystupoval až příliš ambiciózně: kdyby přijal ostravskou funkci, musel by se přestěhovat z Prahy. Poměrně veliká vzdálenost od centra by samozřejmě jeho vliv zeslabila. Prokeš se ovšem uzdravil a intrice vnitrostranického boje odzvonilo.¹⁵⁶

Nepopíratelný úspěch znamenal První kongres sociálně demokratických stran Československa; sblížení s německou sociální demokracií (DSAP) posílilo akční rádius především ČSDSD. O kladný výsledek dlouhodobějšího procesu se nejvíc zasloužili předsedové obou stran Antonín Hampl a Ludwig Czech. Z kongresu vzešly společný manifest i politické rezoluce.¹⁵⁷

Na přelomu let 1928 a 1929 se spekulovalo o předčasných volbách. Sociální demokracie zaujala neutrální postoj: volby nejsou nezbytné, ale strana je ani neodmítá.¹⁵⁸ Situaci posléze vyřešila rekonstrukce konzervativně-liberálního kabinetu, předsedou vlády se stal po Švehlovi rovněž agrárník František Udržal. Ústí Rudolfa Bechyně sociální demokracie potvrdila, že v tom žádný pokrok nespátřuje.¹⁵⁹

Tři léta opozice (a bolševizace KSČ) se sociální demokracii zhodnotila ve volbách, které přece jen v mimořádném termínu proběhly v říjnu 1929. 963.000 voličských

---

¹⁵⁶ AÚTGM, fond Masaryk, kart.407 (Strany), složka 16, soc.dem.1924-1929, informátor A, 27.10.1927.

¹⁵⁷ F.KOLÁŘ a kol., *Politické elity meziválečného Československa. Kdo byl kdo 1918-1938*, Praha 1998; *Politické programy Československé...*, c.d., s.197-202.

¹⁵⁸ AÚTGM, fond Masaryk, kart.407 (Strany), složka 16, soc.dem.1924-1929, 16.1.1929.

¹⁵⁹ *Stenoprotokoly poslanecké sněmovny NS RČS*, www.psp/eknih, 183.schůze 15.2.1929: „...duch koalice, ač to už není duch ofenzívy, zůstává přece duchem mrazu, duchem cizoty vůči všemu, co v tomto státě pracuje a trpí... Náš poměr ke koalici se nezměnil, je týž, je to poměr boje, a náš cíl zůstává týž, jak jsme jej vytýčili před třemi lety.“

hlasů ji katapultovalo na druhé místo.¹⁶⁰ Do vlády se vrátila ve velkém stylu jako nejsilnější dělnická strana.

4. Ministrem za krize

Krátce před padesátkou vystoupal Rudolf Bechyně na nejvyšší příčku své politické kariéry: v široké koalici se stal nejenom ministrem zásobování, ale také - jako reprezentant druhé nejsilnější strany - náměstkem předsedy vlády, a tím zůstal, ať se ve vrcholné exekutivní funkci střídali Udržal, Malypetr nebo Hodža. Jak vypadal muž v zenitu?

Ženatý byl víc než pětadvacet let, s manželkou Františkou, rozenou Hyánkovou, vychoval syna Zdeňka (*1905) a dceru Jarmilu (*1906). Hovořil plynne německy¹⁶¹, pasivně snad ovládl i francouzštinu. Tuberkulóza ho trápila od mládí.¹⁶² Zdařilou podobiznu Bechyně-pacienta zachoval psychiatr Vondráček: „...hubený, vysoký, bledý muž se zrzavě plavým ochlupením. Měl špičatou bradku a podobal se ilustracím k Donu Quijotovi... Bechyně byl vlídný, ale neukázněný pacient, již druhý den po příchodu do sanatoria [v Prosečnici] coural v bačkorách se svou suitou po parku; přečkal to šťastně a dožil se celkem slušného věku 67 let.“¹⁶³ Ostruhy si vydobyl

---

¹⁶⁰ V.OLIVOVÁ, *Dějiny první...*, c.d., s.178.

¹⁶¹ Svou němčinu přesto posuzoval skepticky - srov. Karel Kautsky a Československo, výbor z edice Karl und Luise Kautsky Briefwechsel mit der Tschechoslowakei 1879-1939 připravil k vydání Z.Šolle ve spolupráci s J.Gielkensem, Praha 1995, s.206-207, Bechyně Kautskému 30.10.1923: „Prosím Vás, milý starý soudruhu, abyste přijal můj nejsrdečnější pozdrav - rád bych Vám o mnohém napsal, bojuji však se záhadami německé řeči, v níž ovládám pouze kuchyňskou hantýrku.“ Zřejmě na tom byl asi jako v opačném gardu Franz Kafka, který česky hovořil velice slušně, ale v psaném projevu dělal chyby - srov. A.MĚŠTAN, *Česká literatura mezi Němci a Slovany*, Praha 2002, s.45.

¹⁶² ANM, fond R.Bechyně, kart.1, inv.č.18, rodinná korespondence, Františka Bechyňová.

¹⁶³ V.VONDRÁČEK, *Lékař dále vzpomíná (1920-1938)*, Praha 1978, s.71.

ještě v rakousko-uherské Říšské radě, prošel ruskou frontou za první světové války. Byl respektován i obáván také pro své umění žurnalistické.

V nové vládě se Bechyně spokojil s ministerstvem zásobování lidu, jehož význam pominul s přechodnými poválečnými poměry. V poslední době se ani neobsazovalo. Bechyňovo povolání na toto místo bylo samozřejmě ryze formální, souviselo s koaličním klíčem a nároky, které strany na jednotlivé resorty uplatňovaly.¹⁶⁴ Bechyně vzal ovšem podceňovaný úřad za svůj a energicky se pustil do jeho transformace. Už 18.prosince 1929 podal v ministerské radě rozklad: ministerstvo bude třeba znovu vybudovat, zvláště vzhledem k ekonomickým potřebám a k úkolům vyplývajícím z důsledků světové hospodářské krize; jeho rozpočet nutno navýšit, a to o víc než 1 mil. Kč, jak navrhuje ministr financí.¹⁶⁵

Od počátku roku 1930 vláda diskutovala o potřebě užšího fóra, v němž by se rozličné otázky předjednávaly z hlediska politického, o obdobě někdejší Pětky. Jako poslední uznal podnět oprávněným ministr spravedlnosti, sociální demokrat Meissner.¹⁶⁶ Komitét (výbor) politických ministrů byl zřízen 13.února 1930, jeho členy se stali - pod předsednictvím premiéra Udržala - ministři: zemědělství (Bradáč - za agrárníky), zásobování (Bechyně - soc.dem.), pošt a telegrafů (Franke - nár.soc.), unifikací (Šrámek - strana lidová), sociální péče (Czech - německá soc.dem.), obchodu (Matoušek -

---

¹⁶⁴ Theodor Pistorius, víc než rok Bechyňův osobní tajemník, vzpomínal, že Bechyně odmítl „resort veliký“ a ze svého popudu požádal o nejmenší resort, aby mohly být uspokojeny požadavky německé sociální demokracie. *Bechyňova padesátka*, c.d., s.48.

¹⁶⁵ NA, fond Prezidium ministerské rady (PMR), kart.4083, 18.12.1929.

¹⁶⁶ NA, fond PMR, kart.4083, 8.2.1930.

národní demokracie), zdravotnictví (Spina - němečtí agrárníci), železnic (Mlčoch - živnostníci).¹⁶⁷ V rámci výboru pak vznikl navíc pracovní podvýbor, složený z ministra zemědělství, financí a zásobování.¹⁶⁸ Ve schůzích komitétu se pravděpodobně nepořizovaly zápisy, plénium vlády bylo informováno pouze o výsledku, k němuž političtí ministři dospěli. Typicky kuloárová praxe tak i po letech historikům zatemňuje činy a úmysly jednotlivých protagonistů vysoké politiky. Příznačnou ukázkou stylu, jak se v ČSR v třicátých letech vládlo, poskytuje případ z března 1932: ministr železnic se ve vládě na poslední chvíli domáhal projednání návrhu na zavedení daňových vyrovnání. Náměstek předsedy vlády Bechyně mu vysvětlil, že „tato otázka obdobně jako otázka příspěvků do nouzového fondu nebyla komitétem politických ministrů hospodářským ministrům přikázána“.¹⁶⁹ Snaha ministra Mlčocha vyzněla naprázdno. On měl s disciplínou vůbec problémy - není tedy divu, že brzy opustil nejen resort, nýbrž se svou stranou i vládní koalici.

Bechyně pracoval léta v novinách a věděl, co novináři dokáží. Proto hned v únoru rozeslal ve svém resortu oběžník, kterým vlastně přikazoval zaměstnancům úřadu absolutní mlčenlivost. Připomněl, že už 15.ledna 1921 se ministerská rada závazně usnesla, aby „každá informace tisku ze strany úředníků o vnitřních poměrech úředních“ dala se výhradně s vědomím a za zodpovědnosti šéfa úřadu, na což byli páni přednostové opět upozorněni 12.12.1925. „Tento oběžník pozměňuji nyní v ten smysl, že žádné informace tisku nesmí se státi bez předchozího výslovného souhlasu přednosty odborné

---

¹⁶⁷ NA, fond PMR, kart.4083, 13.2.1930.

¹⁶⁸ NA, fond PMR, kart.4083, 27.2.1930.

¹⁶⁹ NA, fond PMR, kart.4390, 1.3.1932.

sekce, jenž svůj souhlas může udělit toliko na základě mého rozhodnutí, a ukládám úřednictvu, aby výše naznačený postup bezpodmínečně zachovávalo... Ministr: Rud. Bechyně.¹⁷⁰

Opatření nebylo bezpředmětné. S výšinami moci nabralo na intenzitě také Bechyňovo účinkování v nejrůznějších aférách a soudních sporech. Např. v roce 1932 dvakrát došla na vládu žádost, aby Bechyně vystoupil v soudním přeličení jako svědek. Dlužno říci, že ani jednou ho ministerská rada povinnosti mlčenlivosti nezcizila.¹⁷¹

Spíš úsměvně dnes působí, jak vláda bojovala s protekcionismem: „Podle sdělení předsednictva ministerské rady ze dne 10.července 1931... vyskytují se v poslední době vždy častěji případy, že někdo lstivým způsobem vydávaje se za čelnou osobu (poslance, senátora, ministra), intervenuje telefonicky v nějaké věci, nebo dokonce dává nějaké pokyny nebo příkazy. Za nejvhodnější prostředek k uvarování nepříjemností a škod pokládá prezidium, aby se všechny telefonické dotazy, intervence, pokyny a příkazy braly vždy s velikou rezervou a aby se na telefonujícím vyžádalo zpravidla ještě písemné sdělení, po případě není-li to v daném případě vhodné (zvláště jde-li o pokyny a příkazy), aby se telefonický pokyn nebo příkaz ještě protidotazem přezkoumal.“¹⁷²

Rudolf Bechyně v ministerské funkci rozhodně nezháležel. Činil se, seč mohl, aby pomohl na svět zákonům a opatřením, které by alespoň zmírnily nejstrašnější dopady celosvětové hospodářské krize. Lobboval ve vládě, aby byla ve větším měřítku provedena stravovací akce pro děti nezaměstnaných,

---

¹⁷⁰ NA, fond Ministerstvo zásobování lidu (MZL), kart.557, 25.2.1930.

¹⁷¹ NA, fond PMR, kart.4390, 11.2.1932 a 9.12.1932.

¹⁷² NA, fond MZL, kart.557, 14.7.1931.

požaduje od státní správy 10 mil. Kč navíc.¹⁷³ Do protilichvevní služby, již mnozí považovali za přežitek, přijal 20 nových sil.¹⁷⁴ Opakovaně apeloval, „aby státní správa neomezovala se na pouhá sociálně-politická opatření ke zmírnění následků nezaměstnanosti, nýbrž aby předcházela vzrůstu nezaměstnanosti prováděním soustavného investičního programu“.¹⁷⁵ Pod heslem solidarity přiměl kabinet, aby se usnesl, že požaduje od průmyslu a bank národní dar ve výši 100 mil. Kč na umožnění produktivní péče o nezaměstnané.¹⁷⁶ Ministerstvo pro zásobování lidu vypracovalo např. osnovu zákona o podporách ke stavbě tržnic, zákona o mléce a mléčných výrobcích, osnovu nařízení o hospodářském sboru spotřebních družstev¹⁷⁷. Bechyně sám doporučoval k úvaze řadu legislativních podnětů - osnovu zákona o zprostředkování práce, nouzový fond, zabezpečení podpory v nezaměstnanosti pro delší časové období, daňové reformy, zkrácení pracovní doby aj.¹⁷⁸ V rozpoutané bouři hospodářské krize to byly jen drobty. Když Jan Malypetr sestavil koncem října 1932 nový, prakticky totožný kabinet, dosáhlo zadlužení Československé republiky 2.464 mil. Kč¹⁷⁹ a armáda nezaměstnaných se i při optimistických cifrách počítala k třem čtvrtím milionu.¹⁸⁰

•

---

¹⁷³ NA, fond PMR, kart.4083, 27.2.1930.

¹⁷⁴ NA, fond PMR, kart.4089, 5.12.1930.

¹⁷⁵ NA, fond PMR, kart.4389, 23.1.1931.

¹⁷⁶ NA, fond PMR, kart.4389, 6.2.1931. Sám Bechyně konexí mezi kapitány průmyslu využil a osobně od nich za daným účelem vymohl 3 mil. Kč - viz NA, fond PMR, kart.4389, 6.11.1931.

¹⁷⁷ NA, fond PMR, kart.4389, 13.2.1931.

¹⁷⁸ NA, fond PMR, kart.4390, 4.2.1932.

¹⁷⁹ NA, fond PMR, kart.4390, 17.11.1932.

¹⁸⁰ R.OLŠOVSKÝ a kol., *Přehled hospodářského vývoje...*, c.d., s.452-453.

Na XVI.sjezdu v září 1930 schválila sociální demokracie konečně nový program. Reflekoval její zkušenosti s koaliční vládou, v mnoha směrech ovšem dopadl neuspokojivě: snažil se relativně progresivní stranickou politiku verbálně smířit s tradičními dogmaty, teoreticky se opřel o slavnou Engelsovu předmluvu (z března 1895) k práci Karla Marxe *Třídní boje ve Francii*.¹⁸¹ Převratné podněty do budoucna nesliboval. Přijetí programu předcházela široká programová diskuse v Právu lidu a v Naší době, v níž na sebe upozornila především nejmladší stranická garnitura, v nejednom svém představiteli koketující s marxismem.¹⁸²

Rudolf Bechyně vstoupil do roku 1933 jako ministr železnic. A neměl to být lehký rok. Hospodářská deprese překonala myslitelné meze, narůstaly i obtíže politické, v sousedním Německu jmenoval staříčkový maršál kancléřem Adolfa Hitlera, v ČSR se radikalizovali komunisté a nacionální socialisté, fašisté vzbudili rozruch ozbrojeným útokem na kasárna v Brně-Židenicích.¹⁸³ Výrazem nestability se stalo jednání o zmocňovacím zákonu, který vypracovali agráři a předložil sám předseda vlády Malypetr na jaře 1933.

Prvá verze počítala, že při uplatnění zákona by se zmocnění mimořádnými pravomocemi týkalo prezidenta republiky a předsedy vlády. Tomu se sociální demokraté rozhodně vzepřeli, přestože Malypetr vyhrožoval demisí: „...zmocňovací zákon... nesmí znamenati ani diktaturu jedince ani vlády a... nesmí

---

¹⁸¹ O historii Engelsovy předmluvy, sporech o její pravost, interpretaci apod. pojednal Z.KOJECKÝ, *Několik poznámek k publikaci Engelsovy předmluvy k Marxovým Třídním bojům ve Francii*, Příspěvky k dějinám KSČ, č.4, r.VII, 1967, s.530-544.

¹⁸² Blíže J.KUKLÍK, *Hledání cesty k demokratickému socialismu...*, c.d., s.59-91. Program viz *Politické programy Československé...*, c.d., s.204-217.

¹⁸³ Blíže T.PASÁK, *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*, Praha 1999, s.120 an.

býti bezpodmínečný a časově neomezený.¹⁸⁴ Zákon byl nakonec odhlasován v podobě podstatně mírnější, a to díky zásadnímu stanovisku sociální demokracie - zmocnění bylo delegováno vládě jako celku na určitou dobu a k projednání a schválení taxativně vypočtených záležitostí, vesměs hospodářského rázu.¹⁸⁵ V duchu „upevňování“ demokracie byl navržen a schválen také zákon o zastavování činnosti a rozpouštění politických stran. Postiženi jím byli jen němečtí nacionální socialisté, komunistů ani fašistů se nedotkl.¹⁸⁶

Aby čelili nezaměstnanosti, prosazovali sociální demokraté opakovaně a tvrdošíjně zkrácení pracovní doby na 40 hodin týdně. Odpor občanských stran se jim však zlomit nepodařilo.¹⁸⁷

V první polovině roku 1933 se stala sociální demokracie terčem pomlouvačné kampaně, jež usilovala diskreditovat její přední funkcionáře. Zpráva o činnosti doslova uváděla: „Mezi příslušníky našich organizací, zvláště na venkově, byly rozšiřovány zprávy o jednotlivých představitelích naší strany. Nejdříve potají, později na schůzích a v tisku se tvrdilo, že jednotliví vedoucí činitelé naší strany se rozvádějí s manželkami, že jim chtějí dávat milionové odbytne, že mají ohromné příjmy, zbytkové statky atd. Všechny tyto zprávy měly původ mezi fašisty, kteří jiných zbraní proti politickým

---

¹⁸⁴ Zpráva o činnosti Československé sociálně demokratické strany dělnické v letech 1933-1936, vydaná k XVIII. řádnému sjezdu v Praze ve dnech 15. až 17. května 1937, Praha 1937, s. 26.

¹⁸⁵ Tamtéž. Platnost zmocňovacího zákona byla posléze prodloužena až do 30. 6. 1934. Blíže k postoji sociální demokracie k zmocňovacímu zákonu Z. HRADILÁK, Československá sociální demokracie a zmocňovací zákon v roce 1933, Příspěvky k dějinám KSČ, č. 1, r. VII, 1967, s. 29-51.

¹⁸⁶ Zpráva o činnosti ČSDSD 1933-1936, c. d., s. 28-29.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 31.

protivníkům používati nemohli... na šířených zprávách nebylo zbla pravdy..."¹⁸⁸

Zmíněná kampaň mířila především na Rudolfa Bechyně a nestáli za ní jen fašisté. Také např. stranický soudruh Vojta Beneš na Hrad na Bechyně donesl, že ministr do léta 1932 dostal od premiéra Udržala z dispozičního fondu 2,5 mil. korun pro soukromé účely a kancléř Šámal si poznamenal sdělení informátora, že „paní Bechyňová hrozila mužovi, když se rozvede, že naň povi, že má ve Švýcarsku uloženo 12 mill. Kč".¹⁸⁹ Těžko říci, jak to všechno bylo. Co se zbytkového statku týká, Bechyně jej skutečně vlastnil, v Brodech u Krásného dvora na Podbořansku. O švýcarském kontu nic nevíme, faktem je, že v londýnské emigraci za druhé světové války si Bechyně na vysoké noze nežil (což přirozeně nic nedokazuje, vůbec už ne pro dobu zkraje třicátých let). Soudní verdikty v řízeních na ochranu cti odkázaly nactiutřače do patřičných mezí.¹⁹⁰

Na počátku roku 1934 bylo už zřejmé, že československému průmyslu, orientovanému do velké míry na export, brání v ozdravění silná koruna. Řešení slibovala devalvace. Principiálně ji odmítali národní demokraté, údajně se proti ní vyslovil krátce před smrtí i Antonín Švehla¹⁹¹ (ačkoli logika věci velela opak: chronicky zadluženým sedlákům by devalvace alespoň poněkud odlehčila od břímě nenáviděných úvěrů). Rudolf Bechyně na župním sjezdu v Olomouci rovněž podpořil zachování dosavadní finanční a mzdové stability.¹⁹² V lednu 1934 se ale

---

¹⁸⁸ Tamtéž, s.46.

¹⁸⁹ A.KLIMEK, *Velké dějiny...*, c.d., díl XIV. 1929-1938, s.179.

¹⁹⁰ *Zpráva o činnosti ČSDSD 1933-1936*, c.d., s.46.

¹⁹¹ V.LACINA, *Od zlaté měny k devalvací...*, c.d., s.190.

¹⁹² Tamtéž.

koaliční strany dohodly, že k devalvaci dojde.¹⁹³ Ve svém negativním postoji setrvali jen národní demokraté - a na protest opustili vládu.¹⁹⁴ Jan Malypetr rekonstruoval kabinet 14. února 1934 (sociální demokraté přišli o ministerstvo školství) a vzápětí byla hodnota měny snížena o 1/6. Panika, přiživovaná zejména národními demokraty, rychle opadla: výběry vkladů se záhy ustálily na běžné úrovni.¹⁹⁵

V souladu se snahami o oživení čs. průmyslu podpořili sociální demokraté zřízení Exportního ústavu v říjnu 1934. Z jejich dílny pocházely i návrhy (v praxi realizované se smíšenými výsledky) táborů Pracovní pospolitosti a útulků pro nezaměstnanou mládež.¹⁹⁶

Stále zřejmějším se stával problém sudetských Němců. Rudolf Bechyně jej vnímal ve všech souvislostech - už v roce 1933 označil Němce v ČSR za druhý státní národ; zároveň se netajil přesvědčením, že situace za hranicemi v něm vzbuzuje obavy, že německý národ je vychováván k nacionalistickému militarismu a k odvetné válce.¹⁹⁷ V listopadu 1934 předložil komitétu politických ministrů otázku Sudetendeutsche Heimatfront (SHF). Zasazoval se o to, aby nebyla trpěna. Malypetr slíbil, že se problému SHF bude komitét po vánocích věnovat. Avšak ještě na konci ledna 1935, kdy se vrátil Bechyně do Prahy ze zdravotní dovolené, nebylo o věci diskutováno.¹⁹⁸ Postupně vycházelo najevo, že agrárníci nejsou

---

¹⁹³ Za změnu postoje sociální demokracie byl činěn odpovědným R. Bechyně - logicky, vždyť vyjednával za stranu v koalici! - a jako obvykle byl také podezírán ze ziskárných zájmů. Srov. A. KLIMEK, *Velké dějiny...*, c.d., díl XIV. 1929 - 1938, s. 254.

¹⁹⁴ K pnutí v národní demokracii J. ČECHUROVÁ, *Česká politická pravice. Mezi převratem a krizí*, Praha 1999, s. 57-60.

¹⁹⁵ *Zpráva o činnosti ČSDSD 1933-1936*, c.d., s. 53-54.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 60.

¹⁹⁷ Z. TOBOLKA, *Za svobodu a socialismus*, c.d., s. 179, 185.

¹⁹⁸ ANM, fond R. Bechyně, kart. 6, inv. č. 343.

rozpuštění SHF naklonění, odvolávající se k autoritě prezidenta republiky.¹⁹⁹

Na ministerstvu si vedl Rudolf Bechyně zdatně. První rok spíš přehlížel terén: zjistil množství nesrovnalostí, nehospodárné nakládání se státními prostředky i případy zjevné korupce.²⁰⁰ Hlavní potíží československých drah ovšem představovala hypertrofie zaměstnanců, což bylo v kontextu hospodářské krize sociálně nesmírně citlivé a těžko řešitelné téma.²⁰¹ Rudolf Bechyně zde selhal, v roce 1934 se sice průměrný počet zaměstnanců (včetně ministerstva a stavebních správ) snížil asi o 5.500, ale od následujícího roku opět stoupal a tento trend se už zvrátit nepodařilo.²⁰² Každoroční provozní schodek byl až na jedinou výjimku pravidlem.²⁰³

V květnu 1935 se v ČSR konaly parlamentní volby. Doprovázela je napjatá očekávání. Voliči vystavili sociální demokracii solidní účet: přestože setrvala v nejobtížnějších dobách ve vládě a nesla spoluodpovědnost i za nepopulární kroky, zaznamenala jen nepatrný pokles přízně. Obrovský šok však vyvolal výsledek Sudetendeutsche Partei, jak se SHF před volbami přejmenovala: počtem hlasů absolutně zvítězila a jen díky metodice přepočtu hlasů na mandáty se nestala i nejsilnější stranou v parlamentu. Přinejmenším v pohraničí to vypadalo, že „drahou vlast vovinuly nějaké mraky“.²⁰⁴

---

¹⁹⁹ Zpráva o činnosti ČSDSD 1933-1936, c.d., s.62, 83; V.KRÁL, *Politické strany a Mnichov. Dokumenty*, Praha 1961, s.21.

²⁰⁰ Tamtéž, s.53.

²⁰¹ ANM, fond R.Bechyně, kart.6, inv.č.342, porada S[oc.dem] A[grárníkú] 30.5.1933.

²⁰² Zpráva o činnosti ČSDSD 1933-1936, c.d., s.186-191.

²⁰³ Tamtéž. Počátkem ledna 1938 Bechyně uvedl, že hospodaření čs. státních drah bylo minulého roku aktivní. V.JANKOVEC, *Hospodářství čs. státních drah*, Nová Svoboda, č.2, r.XV, 1938. Mimořádné události roku 1938 zabránily přesvědčit se, zda se jednalo o zásadní obrat nebo o náhodné vybočení.

²⁰⁴ J.HAŠEK, *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*, díl I., Praha 1990, s.73.

5. Republika v ohrožení

Znepokojení v řadách sociálních demokratů narůstalo i v souvislosti se zdravotním stavem prezidenta republiky. Rudolf Bechyně se v první půli roku 1935 několikrát setkal s Janem Masarykem - ten ho opakovaně ujišťoval, že otcův stav je uspokojivý. Když ale v květnu 1935, po parlamentních volbách, skládala nová vláda ústavní slib do rukou hlavy státu, pravda už byla očividná: „Přijmul nás stařec, zlomený na těle i na duchu, pouhý stín velikého Zakladatele. Všichni jsme odcházeli z Lán zdrceni.“²⁰⁵

4.září 1935 proběhla společná schůze sociálně demokratických poslanců a senátorů. Část jednání, věnovanou prezidentské otázce, vyhlásil předseda Hampl za přísně důvěrnou. Rudolf Bechyně soudruhům stručně nastínil, jak si věci stojí, a rozebral modality: „Z nemohoucnosti T.G.Masaryka vzniká nám zvláštní situace: Mohli by vládnout jiní jménem veliké autority Masarykovy, ale nikoli v masarykovském duchu... Utváří se dvojí mínění. Jedni praví: Nechme dožít Masaryka ve funkci prezidentské. Toto jest mínění agrárního vedení... Co mne se týče, mám za to, že první stanovisko sice dobře odpovídá stranickým zájmům vedoucí strany, že se však přičí zájmům národa a státu.“²⁰⁶ Z projevu číselly obavy, aby agrárníci skrze nemocného prezidenta neuzurpovali i druhé mocenské centrum státu. Z toho pramenila rozhodná podpora sociální demokracie kandidatuře Edvarda Beneše. Vyjednávači Hampl a Bechyně napřeli v tom směru všechny síly.²⁰⁷

---

²⁰⁵ ANM, fond R.Bechyně, kart.6, inv.č.343.

²⁰⁶ Tamtéž.

²⁰⁷ *Zpráva o činnosti ČSDSD 1933-1936*, c.d., s.102-104. Podrobně k zákulisí a průběhu prezidentské volby v roce 1935 A.KLIMEK, *Boj o Hrad 2. Kdo po*

V létě 1935 na svém VII.kongresu přehodnotila Kominternu priority, vzdala se taktiky „třída proti třídě“ a naopak doporučila orientaci na spolupráci v rámci lidové fronty proti fašismu.²⁰⁸ Českoslovenští komunisté proto ještě intenzivněji a pravidelněji než dříve začali sociální demokracii zahrnovat nabídkami na akční jednotu v uvedeném smyslu. Hamplovo a Bechyňovo vedení však součinnost s KSČ důsledně odmítalo: „V našem poměru ke straně komunistické se ničeho nezměnilo. Zamítli jsme všechny komunistické návrhy na 'jednotnou' nebo 'lidovou' frontu. Odmítli jsme také všechny jejich nabídky na konání společných projevů, manifestací a demonstrací. Nebyly to pouze taktické zřetele, nýbrž zásadní hlediska...“²⁰⁹ Stejně reagovali i němečtí sociální demokraté. Předseda Ludwig Czech se nerozpakoval přiznat, že by jednotná fronta s komunisty rozvrátila vládní koalici s českými agrárníky.²¹⁰ Přitom zvláště mladá generace sociální demokracie, jak ukázala i programová diskuse ve straně (vrcholící v první fázi *Memorandem sedmnácti* k XVII. řádnému sjezdu)²¹¹, tíhla k novému pohledu na marxismus a jeho jisté rehabilitaci a následky rozkolu na počátku dvacátých let nepovažovala za nepřeklenutelné. Na školení sociálně demokratické mládeže v roce 1930 uspořádal Václav Patzak anketu: koho byste volili, kdyby byla sociální demokracie zakázána? Nejčastější odpověď zněla: KSČ.²¹²

Masarykovi? Vnitropolitický vývoj Československa 1926-1935 na půdorysu zápasu o prezidentské nástupnictví, Praha 1998, s.419 an.

²⁰⁸ Bliže k proměnám KSČ v této době L.NIKLÍČEK, *Českoslovenští komunisté mezi Kominternou a středoevropskou demokracií*, Soudobé dějiny, č.2-3, r.II, 1995, s.237-252.

²⁰⁹ *Zpráva o činnosti ČSDSD 1933-1936*, c.d., s.11.

²¹⁰ G.FUCHS, *Společně proti Hitlerovi a Henleinovi*, Praha 1964, s.143.

²¹¹ Podrobněji J.KUKLÍK, *Hledání cesty k demokratickému socialismu...*, c.d., s.59-91.

²¹² L.VEJNAR, *Československá sociální demokracie a taktika jednotné fronty na počátku třicátých let*, In: *O revoluční jednotu československého dělnického hnutí*, uspořádal L.Vebr, Praha 1961, s.82.

V květnu 1937 uskutečnila sociální demokracie XVIII.sjezd. Na úvod se solidarizovala s bojem španělských republikánů proti pučistům, konstatujíc že „Vaše věc je spravedlivá a čistá“.²¹³ Ústřední tajemník (a senátor) Vojtěch Dundr musel ve svém referátu přiznat, že se stále nepodařilo prosadit požadavek zkrácení pracovní doby. Zato výstavba strany zaznamenala pokroky, počet organizovaných příslušníků vzrostl za 4 roky o 30.000 na 225.765, a to navzdory zvýšení členských příspěvků.²¹⁴

Dlouze promluvil předseda strany Antonín Hampl.²¹⁵ Nezdálo se, že by jeho náklonnost k agrárikům byla tak bezvýhradná jako Bechyňova: „Vidíme, když se jedná o myšlenku plánového hospodářství, že nesnadno nacházíme elementy, které mají zpravidla zájem celého státu a všech jeho výrobních a pracujících vrstev na zřeteli. A zejména u strany agrární - konstatujeme to, myslím, bez jakékoliv vášnivosti - se projevuje smysl pro sobeckou, praktickou politiku, řekl bych, v míře přímo státnické a v míře neostýchavé...“²¹⁶ Vyzdvihl úspěchy v boji proti krizi v Rooseveltových USA, de Manově Belgii, sociálně demokratickém Švédsku. Zmínil snahy Milana Hodži o těsnější ekonomické sepětí států podunajské oblasti, neodsoudil je. Pohovořil o nebezpečí války, fašismu, o poměrech v sousedních státech. Na závěr zdůraznil oprávnění socialismu v životě hospodářském i politickém.²¹⁷

Klíčový politický referát přednesl tradičně Bechyňe. Naskicoval vývoj v letech 1933-1936, za zlom označil ustavení

---

²¹³ *Protokol XVIII.řádného sjezdu Československé sociálně demokratické strany dělnické*, Praha 1937, s.14.

²¹⁴ Tamtéž, s.18-20, 24.

²¹⁵ Jeho řeč *Boj za hospodářskou demokracii* vyšla tiskem i jako separát.

²¹⁶ *Protokol XVIII.řádného sjezdu ČSDSD*, c.d., s.34.

²¹⁷ Tamtéž, s.36-41.

levicové vlády ve Francii: „...myslím, že se nemýlím, když tento vývoj hodnotím výrokem, že výboj a postup reakce, výboj a postup fašismu v Evropě je zastaven, že překročil svůj kulminační bod, že jeho éra náleží včerejšku a že zítřek patří silám demokratickým.“ Obhajoval koaliční politiku, opakoval, že československá sociální demokracie si vzala poučení z katastrofy v Německu a Rakousku. „Pakliže musí jít demokracie, socialismus a dělnické hnutí na barikády, to už bývá obyčejně pozdě. My jsme dělali takovou politiku, aby těch barikád nebylo potřeba.“²¹⁸ Vřelou pasáž adresoval armádě, zdůvodnil nutnost zvýšených rozpočtových výdajů na budování pohraničních opevnění a výrobu nejmodernější vojenské techniky. Případné obavy zaplašil rázně: „Naše armáda není mocí sama o sobě, není to armáda militaristická, naše armáda je součástí demokratického těla a demokratického ducha československého národa.“²¹⁹ V henleinovcích neviděl už nebezpečí, řka, že jsou bedlivě sledováni a že se podle jeho mínění ocitli na ústupu. Ocenil, že i katolíci ve své stranickopolitické formaci podpořili volbu Edvarda Beneše prezidentem republiky. Zakončil pateticky, jak mívával ve zvyku: „Přátelé moji, naše pravda vítězí, poněvadž za ní stojí lid, věrný, odhodlaný, ukázněný, schopný. Vojna, boj, který vede československá sociální demokracie, je bojován za veškeren lid práce, za národ, za stát, za celé lidstvo.“²²⁰

Jako přesvědčený demokrat se Rudolf Bechyně v roce 1937 prezentoval i drobnou, leč charakteristickou příhodou. Byl to on, kdo si zavolal ředitele nakladatelství Borový Julia Fürtha a upozornil ho, že vydání Čapkových *Hovorů s TGM* je sice

---

²¹⁸ Tamtéž, s.48.

²¹⁹ Tamtéž, s.48-49.

²²⁰ Tamtéž, s.52.

krásné, ale drahé. Nato prohlásil, že si myslí, že by dnes tato kniha neměla chybět v žádné rodině a nabídl Fürthovi státní subvenci pro vydání lidové.²²¹ Té nakonec nebylo třeba. Záhy se laciná edice objevila na trhu v nákladu 80.000 výtisků a v sličné úpravě Eduarda Miléna.²²² Duchovním otcem byl jednoznačně Rudolf Bechyně, přiznával Fürth.²²³

Situace se vzdor přáním demokratické veřejnosti nebezpečně přioströvala. Jasným symptomem byla i novoroční úvaha předsedy agrárníků Berana ve Venkově, kladoucí důraz na dohodu s Henleinovou SdP. Pamětníci dosvědčují, že je poněkud zarazila.²²⁴ Už v říjnu předešlého roku vyprovokoval poslanec K.H.Frank konflikt s policií v Teplicích-Šanově, čehož sudetoněmecká propaganda patřičně zneužila. K.Henlein prezidentu Benešovi v otevřeném dopise sdělil, že na pořadu dne není teď autonomie národnostní, nýbrž územní.²²⁵

12.března 1938 bylo Rakousko anektováno hitlerovským Německem a přeměněno ve Východní marku. 24.dubna vyjmenoval na sjezdu SdP v Karlových Varech Konrad Henlein svých proslulých 8 bodů. Roztočila se kola tragédie, na jejímž konci zmizelo Československo z mapy Evropy...²²⁶

---

²²¹ J.FIRT, *Knihy a osudy*, Brno 1991, s.33.

²²² K.ČAPEK, *Hovory s T.G.Masarykem*, spisy sv.XX., Praha 1990, s.554.

²²³ J.FIRT, *Knihy a osudy*, c.d., s.33.

²²⁴ P.DRTINA, *Československo...*, c.d., sv.I, kniha 1, s.44. Dobový pohled na R.Berana srov. V.JINDRA, *Rudolf Beran. Dokumenty zrady*, Praha 1946.

²²⁵ J.NĚMEČEK a kol., *Cesta k dekretům a odsunu Němců. Datová příručka*, Praha 2002, s.31.

²²⁶ O sociální demokracii v roce 1938 pojednává detailně a s úspěchem J.HOPPE, *Československá sociálně demokratická strana dělnická v roce 1938. Pokus o zařazení ČSSD do politického systému Československé republiky v druhé polovině 30.let a sledování předmnichovské politiky strany v roce 1938*, diplom. práce FF UK, Praha 1992. Zájemce o podrobnosti, které pro náš pohled nejsou zásadní, proto odkazujeme na tuto práci.

KAPITOLA TŘETÍ

Přítel Peroutka

„Stál nad Bechyňovou mrtvolou - starý a dobrý přítel, ale živí vždy mají jakousi divnou radost mezi živými nad mrtvými. Také po pohřbu Čapka to divné rozjaření i u nejlepších přátel. Snad živí mají tolik starostí, že nemohou prohloubit svou lítost nad mrtvými. A snad jsme Bechyněho už vlastně měli za mrtvého - už byl mimo všechn aktivní život. Slabý a ohavný nekrolog nad tak blízkým přítelem! Ale které naše city ještě nebyly v této době otupeny?“²²⁷

Neveselé věty si 2.ledna 1948 zapsal do deníku Ferdinand Peroutka. On a Rudolf Bechyně byli přátelé, v každém smyslu slova. Sbližovaly je politické názory i povahové rysy, rádi zdůrazňovali realismus v myšlení a činech, sociálním cítěním se řadili na levici. Navštěvovali se v soukromí, pravidelně např. na Štědrý den²²⁸, sedávali spolu v legendární Táflrundě.²²⁹ Peroutka si vážil Bechyňova žurnalistického umu, článkem *Nebezpečí tři set prý* ho také Bechyně poprvé výrazně zaujal, v praktické politice ho do jisté míry pokládal za jednoho ze svých učitelů.²³⁰ Sociální demokrat mu oplácel stejnou mincí. V lednu 1939, když bilancoval, napsal do Přítomnosti: „Odložil jsem novinářské pero koncem roku 1929. Studenokrevný aktivní politik poslal horkokrevného žurnalistu

---

²²⁷ F.PEROUTKA, *Deníky, dopisy, vzpomínky*, Praha 1995, s.47.

²²⁸ K.STEINBACH, *Svědék téměř stoletý, c.d.*, s.47.

²²⁹ J.FIRT, *Knihy a osudy, c.d.*, s.326.

²³⁰ P.KOSATÍK, *Ferdinand Peroutka. Život v novinách (1895 - 1938)*, Praha - Litomyšl 2003, s.245; F.PEROUTKA, *Deníky, dopisy...*, c.d., s.161: „...myslím, že to byl [Bechyně] jeden z nejlepších žurnalistů, kterého kdy československá žurnalistika měla, a když psal o Pětce, tak to byla zároveň taková symfonie moudrosti a poezie. On dovedl v rozhodující chvíli neobyčejně krásně psát!“

do ústraní. Přesto jsem za ta léta napsal pro 'Přítomnost' řadu článků... A vždycky to byl Peroutka, který starého žurnalistu vyboxoval z rezervy... Za těch patnáct roků, co trvá moje přátelství s redaktorem 'Přítomnosti', skoro nikdy se nerozešly naše názory na veřejné věci. Kryjí se i nyní."²³¹

Podle Peroutky však nikdy nešlo o přátelství hladké, naopak, mínění se začasťe lišila. Pak nastaly chvíle, kdy „Bechyně se vřele domníval, že jsem osel“, kdežto „já, poněvadž jsem mladší, jsem se jen zdvořile domníval, že dělá chyby“.²³² Největší krizi byl prý jejich vzájemný vztah vystaven na podzim 1925. Peroutka se poprvé - a naposled - za první republiky aktivně zapojil do politického boje; nově vzniklou Národní stranu práce podporoval nejen jako novinář, byl zapsán také na její kandidátní listině do poslanecké sněmovny, byť záměrně na nevolitelném místě.²³³ Protože koalice vymyslela dílčí volební reformu (cílenou mj. k zamezení vstupu Národní strany práce do parlamentu), vypravil se Peroutka do kuloárů, za Bechyněm především, aby odpovědným předákům nápad rozmluvil. „Nepamatuji se, že bych kdy byl kým přijat tak nadšeně,“ vzpomínal už po čase Peroutka. „Věděl jsem vždycky, že Bechyně umí mnoho písniček, ale nazpíval mi jich tenkrát tolik, že všechno mé očekávání bylo předstiženo. Byla to past, a musím říci k své hanbě, že jsem do ní padl. Zpívání trvalo dvě hodiny - tak dlouho, dokud se sociálně demokratický klub neusnesl na souhlasu s volební reformou. Pak Bechyně vytáhl hodinky a povídal, že, poněvadž věc je už hotova a poněvadž už

---

²³¹ R.BECHYNĚ, *Mrtvé pochovávati*, Přítomnost, č.2, r.XVI, 1939. Část strojopisu uložena v ANM, fond R.Bechyně, kart.5, inv.č.269.

²³² *Bechyňova padesátka*, c.d., s.60-61.

²³³ P.KOSATÍK, *Ferdinand Peroutka. Život v novinách*, c.d., s.176.

se nemusí bát, že bych mu v klubu někoho pobouřil, mně už nic zpívat nebude. Od té doby nemám rád tenor."²³⁴

Takové a jiné drobné úklady nemohly přátelství opravdových mužů zkalit. Jeden ctil druhého a nebyli malicherní. Peroutka Bechyňovi brzy odpustil. Národní strana práce v konkurenci zavedených značek neobstála, po několika letech likvidovala, torzo splynulo s národními socialisty. Peroutka nesouhlasil, prosazoval kooperaci se sociální demokracií. Bechyně ho v tom podporoval, dokonce snad adresoval konkrétní nabídku J.Stránskému: poslanecký mandát od sociální demokracie, bez nutnosti dodržovat stranickou disciplínu (tedy obdobně jako kdysi v případě T.G.Masaryka).²³⁵ Ač myšlenka nedošla naplnění, jistě svědčí víc než dobře o názorové afinitě, která se mezi novinářem a politikem vyvinula.

Ferdinand Peroutka po sobě zanechal dva pomníky, i ve své neuzavřenosti nepominutelné. Prvotřídní publicistickou revui *Přítomnost* a *Budování státu*. Obojí je spjato s jeho jménem erbovním poutem, obojí je bez jeho osobnosti nepředstavitelné. A přece i zde hrál roli Rudolf Bechyně.

Budování státu, přestože nedokončené, představuje dodnes mimořádný výkon. V knižním vydání obnáší téměř dva tisíce stran. Každý historik moderních českých dějin se s ním musel porovnávat a vyrovnávat.²³⁶ Přitom Peroutka sám přiznal, že je psal chvatně, mnohdy na poslední chvíli před termínem, pod

---

²³⁴ Bechyňova padesátka, c.d., s.60-61.

²³⁵ J.FIRT, *Knihy a osudy*, c.d., s.58-59.

²³⁶ Je ovšem třeba jednou provždy odmítnout tradovaný mýtus, že jde o dílo objektivní a nestranné. Peroutka sice nepsal z pozice žádného stranického programu či jakékoli ideologie, ale tendenci přirozeně vyjadřoval, a to v podstatě rigidně státně pozitivní. Blíž srov. M.OTÁHAL, *Ferdinand Peroutka - muž přítomnosti*, Slovo k historii, sv.33, Praha 1992, s.16.

tlakem nutnosti.²³⁷ Jak je proto možné, že - nehledě k maličkostem - jako celek působí Budování státu i po takové době věrohodně, fakta namnoze přesně odpovídají skutečnosti, Peroutkovy soudy a interpretace jsou přijímány i v odborných kruzích přinejmenším s pochopením?

Pokud nevěříme na magickou sílu žurnalistova pera, najdeme jediné vysvětlení: kvalitní kádr Peroutkových spolupracovníků.

Ferdinand Peroutka své zdroje neuváděl, neodhalil je ani v emigraci, kdy aktuální politické pŕtky patřily minulosti. Je však nesporné, že svým zaměstnáním už tak dost vytížený publicista by se bez pomoci stěží orientoval v gigantické materii, již bylo potřeba pro *Budování* zpracovat, nestačil by ji ani nashromáždit. Zápisy z parlamentu, dokumenty ze stranických sjezdů, rešerše z novin a časopisů, výpovědi pamětníků, to by bylo pořádné sousto i pro historika na plný úvazek. Mějme též na mysli fakt, že Peroutka nedisponoval žádnými přípravnými studiemi, neopíral se o výsledky cizího bádání, sbíral látku novou a nedotčenou. Sám by nikdy neuspěl.

Jeden z okruhů Peroutkových informátorů identifikoval P.Kosatík: hradní „zpravodajská služba“, lidé okolo Masaryka a Beneše, respektive oba velikáni sami.²³⁸ Dokládá to na příkladu peripetií proslulé štefánikovské kapitoly, která vzbudila pobouření na Slovensku. Kosatík se určitě nemýlí, jeho vývody vyznívají logicky. Ale setrval na půli cesty.

I zběžná analýza Peroutkova textu indikuje, že autor byl nadmíru důvěrně zpraven o poměrech nejen na Hradě nebo ve vládě, nýbrž také v Pětce. A tu už nelze odkazovat k Hradu. V Pětce se nepořizovaly zápisy, účastníci jednání se

---

²³⁷ F.PEROUTKA, *Deníky, dopisy...*, c.d., s.136.

²³⁸ P.KOSATÍK, *Ferdinand Peroutka. Život v novinách*, c.d., s.230-236.

zavazovali přísnou mlčenlivostí. Porady Pětky měly svým charakterem blíže ke spikleneckým schůzkám než k politické práci. Pokud si povolání nezamanuli, nezasvěcení se nic nedozvěděli. Výstupy z Pětky musely být jednotné, způsob, jak se kompromis rodil, jaké cesty k němu vedly, zůstávaly navenek tabu. Detaily negociací obvykle neznal ani Hrad, ani kolegové v kabinetu či ve straně, ani veřejnost. Odkud tedy Peroutka čerpal?

Výběr se obstojně zúžil, odpověď je nasnadě. Dodáme-li, že stejně cenné informace jako o dění v Pětce měl Peroutka o vztazích a střetech v sociální demokracii, pátrání končí a pachatel je usvědčen. Peroutkovi byl nejdůležitějším pramenem přítel a politický bliženeц Rudolf Bechyň. Cenný zdroj. Lepší aby pohledal. Od něho přebíral fakta známá i neznámá, přejímal dokonce mnohé Bechyňovy náhledy a hodnocení. Bechyň Peroutkovi jistě nejednou podstrčil materiály přímo pod ruku, jak se stalo např. v kapitole, jež popisovala vzrůstající se roztržku mezi sociálními demokraty: nebude asi náhoda, že Peroutka citoval ze Šmeralovy knihy *Pravda o Sovětském Rusku* tytéž pasáže jako o dekádu dřív Bechyň v článku v *Nové Svobodě*, *n'est-ce pas?*²³⁹ Přesně se dobral Bechyňova podílu na Budování státu by si vyžádalo důkladnější rozbor, pakliže je to vůbec možné; ale nenazveme-li sociálního demokrata spoluautorem, pak si pomozme termínem z oblasti obchodního práva, který je dostatečně výstižný: tichý společník.

•

Ve čtvrtek 17.ledna 1924 začal vycházet týdeník s typickou žlutou obálkou a červeným kroužkem v pravém horním rohu. Mezi autory pozdravili čtenáře prvního čísla Karel

---

²³⁹ Srov. F.PEROUTKA, *Budování státu*, c.d., díl III., s.1168; R.BECHYNĚ, *Šmeralovo děvčátko*, *Nová Svoboda*, č.21-22, r.II, 1925.

Engliš, Jaroslav Stránský, E.E.Kisch ad. Šestnáct stran po dvoukoruně. Přítomnost.

Ferdinand Peroutka neoslavil ani třicáté narozeniny, když stanul v čele této záhy vlivné intelektuální tribuny. Zkušeností z práce v tisku měl ovšem na rozdávání. Výtvarnými kritikami přispíval od roku 1913 do Herbenova Času, jméno si udělal po válce v Tribuně. Tam si ho všiml prezident Masaryk. V květnu 1923 byl Peroutka pozván do Lán - a už na první schůzce, odvolávaje se na Švehlovo doporučení, učinil mu prezident velkorysý návrh: milion korun základního kapitálu, pokud se ujme vydávání vlastního časopisu.²⁴⁰ Samozřejmě, že neodmítl.

Peroutkova Přítomnost provázela Masarykovu republiku až do konce, stala se nedílnou součástí osobité kulturní a politické atmosféry dvacátých a třicátých let. Její osud však leckdy visel na vlásku. Příčinou byly finanční problémy; jen za první rok vyčísлил vydavatel J.Stránský ztrátu Přítomnosti na 200.000 korun.²⁴¹ Julius Fürth udával, že před jeho příchodem do managementu podniku se průměrný náklad pohyboval okolo čtyř tisíc výtisků. Teprve za Fürthova působení se prý zvedal, až dosáhl zhruba desetinásobku.²⁴² Komplikace vyvolal počátkem roku 1927 také T.G.Masaryk, nezcela spokojený s podobou Přítomnosti. Rozhodl se vydávat nový časopis, v přímé konkurenci s Přítomností, na místě šéfredaktora se nemínil spokojit s nikým menším než s Karlem Čapkem. Jaroslav Stránský vehementně protestoval u prezidentova syna Jana,

---

²⁴⁰ P.KOSATÍK, *Ferdinand Peroutka. Život v novinách*, c.d., s.88, 127.

²⁴¹ Tamtéž, s.143.

²⁴² J.FIRT, *Knihy a osudy*, c.d., s.58. Pokud jsou Firtovy počty pravdivé, musela být Přítomnost pod jeho vedením opravdu solidně výdělečná, protože denní náklad Lidových novin v roce 1937 dosahoval skromných 44.000 výtisků, a jedině nedělníku se dařilo prorazit k širším čtenářským vrstvám (prodávalo se ho necelých 80.000 výtisků). Srov. J.PILZ, *Národní* 9, Praha 1969, s.95.

nakonec u samého Masaryka. Naštěstí pro Peroutku z projektu sešlo.²⁴³

Přítomnost se profileovala v duchu liberální, demokratické levice. Rudolf Bechyně, jak rozkryl ve výše citovaném nekrologu za Karla Čapka *Mrtvé pochovávati* z ledna 1939, se objevoval na stránkách Přítomnosti opakovaně. Ale jaksi schizofrenně.

Vyslovoval-li názory, které nesouzněly s direktivami vládní koalice nebo jim přímo odporovaly, užil pseudonymu - Amicus či Spektator. Příkladem budiž článek *Listy občanskému politikovi o socialismu, kapitalismu a vládě silné ruky*, jež v nejtěžším roce hospodářské krize 1933 opatřil podpisem Spektator. Strach, ba šílenství z deprese prostupovaly tehdy napříč společností, i levicový liberál Peroutka hlásal nutnost překonání kapitalismu a nestyděl se citovat *Komunistický manifest*.²⁴⁴ Bechyně uvažoval skoro stejně, jako ministr a vicepremiér však musel být opatrnější. Spektatora se to netýkalo: „Dnes, drahý pane, jest Vaše třída úplně stará a stařecká. Nemá již vůle, neboť umíněnost není vůle. Velmi se bojím, že nemajíc vůle, není již schopna činů... Kapitalistický režim je tak prohnílý, že i zdravá myšlenka zvyšuje v něm zlo.“²⁴⁵

Když Bechyně naopak potřeboval vládní politiku obhájit, s otevřeným hledím vystoupil sám za sebe, neskrýval se, proč taky. Přítomnost si vydobyla postavení respektovaného média, k působení na intelektuální elity republiky byla tím pravým nástrojem. Bechyně si zvláště oblíbil formu interviewu. V říjnu 1935 např. vyložil prostřednictvím Peroutky limity státních

---

²⁴³ P.KOSATÍK, *Ferdinand Peroutka. Život v novinách*, c.d., s.144-146.

²⁴⁴ Tamtéž, s.249-251.

²⁴⁵ ANM, fond R.Bechyně, kart.4, inv.č.212.

intervencí do ekonomiky: „Jest málo mléka a je drahé. Dobrá: můžeme vydati zákon, že každá kráva musí dojiti denně 20 litrů místo obvyklých - řekněme - sedmi. Ústavně a právně je takový zákon možný. Ale ta zatracená kráva neposlechne. Hospodářský proces má svoje vlastní zákony, které se nepodrobí žádné politické moci, ať je to moc demokratická nebo diktátorská.“²⁴⁶

Bylo by zbytečné rekonstruovat historii Přítomnosti - slavné anktety (např. Proč nejsem komunistou?), Peroutkovy polemiky se Šaldou, Teigem, postoje k čs. Němcům a jejich požadavkům apod. Učinili tak jiní, na přiměřené ploše. Snažili jsme se jen, řečeno s Lermontovem, načrtnout vztahy dvou hrdinů své doby, novináře a politika, ukázat, jak jeden ovlivňoval druhého, jak společně a s pokorou sloužili možná nedokonalému, ale přece ideálu - Československé republice. Proto ve stručnosti konstatujme: sympatie nejen k Rudolfu Bechyňovi, leč k sociální demokracii jako takové si Peroutka podržel, ať situace vyhlížela jakkoli hroživě. Mnichovská krize, kapitulace, vyklizení pohraničí - nic touto konstantou neotřásl.

Poslední velké téma, které Peroutka v Přítomnosti před okupací otevřel, se týkalo politického milieu druhé republiky, rekonstrukce - a zjednodušení - zažité stranickopolitické struktury a odbourávání demokratických prerogativ. A opět jako by si v duetu notoval s Rudolfem Bechyněm. Ani sociálně demokratický předák, jak později uvidíme, neváhal veřejně zdůraznit, že v Beranově vládě „zasedají živly čestné“.²⁴⁷ Ferdinand Peroutka podporoval nebo i sám artikuloval totéž mínění, navíc vyzdvihoval odbornost nového kabinetu.²⁴⁸ V lednu

---

²⁴⁶ ANM, fond R.Bechyně, kart.5, inv.č.339.

²⁴⁷ R.BECHYNĚ, *Pero mi zůstalo*, Praha 1947, s.50.

²⁴⁸ Přítomnost, č.48, 49, r.XV, 1938.

1939 v Lidových novinách pak připojil: „Vážím si onoho ostychu vůdců nové české politiky, který jim zabránil vytvořit stranu jedinou, nacpat do ní vše, hlava nehlava, a udržovat pak násilím toto skupenství, v němž by nebylo upřímnosti.“²⁴⁹ Realismus? Lakování narůžovo? Lež? Spíš tušení věcí příštích, zoufalá snaha udržet proces totalizace v přijatelných mezích, vědomí, že i zmrzačená demokracie je demokracie. Přání, aby držitelé moci smýšleli stejně, Peroutkův a Bechyňův nepřímý vzkaz Beranovi a spol.: rozumíme vám, víme, proč to děláte a věříme, že nás nepodvedete. Fikce národní jednoty a společného nepřítele rodila apologie druhé republiky. Peroutka i Bechyň tak museli psát, aby nepropadli beznaději.

Se sociální demokracií, stranou sobě nejmilejší, se Peroutka rozloučil v posledním čísle Přítomnosti roku 1938, poté co sama XIX.sjezdem ukončila činnost. Vlastně jen zopakoval, co tvrdil už dřív: že sociální demokracie nebyla ve skutečnosti stranou internacionální a marxistickou, nýbrž demokratickou a národní. Volba pro republiku a odpovědnost ji stála mnoho sil, přesto nezklamala. Co vykonala pro dělnickou třídu i pro národ, nebude zapomenuto.²⁵⁰

Ferdinanda Peroutku čekaly ještě čtyři desítky let života. Nelehkých a plných zkoušek.

---

²⁴⁹ Cit. dle J.GEBHART - J.KUKLÍK, *Strana národní jednoty - strana vládní a vládnoucí*, In: *Moderní dějiny*, č.1, 1993, s.239.

²⁵⁰ *Přítomnost*, č.52, r.XV, 1938.

INTERMEZZO

čili krátké zamyšlení nad jednou generací socialistů

Rudolf Bechyně byl sociální demokrat, samozřejmě. Ve dvacátých i třicátých letech zůstával konečný cíl sociální demokracie týž: odstranění kapitalistického řádu a nastolení řádu sociálně a hospodářsky spravedlivějšího, socialismu. Jenomže: jakého socialismu?

To slovo spíš zatemňuje než vysvětluje. Přechází ze století do století a na každém kroku nabírá další významy a konotace. Existuje socialismus křesťanský a marxistický. Socialismus utopický. Liberálně orientovaný. V Belgii usmířoval Henrik de Man buržoazii etickým socialismem. Jak si budoucnost představovali českoslovenští socialisté první republiky?

Náhled např. Bechyňův a Šmeralův se nepochybně lišil. Svár mezi komunisty a sociálními demokraty byl přitom určující: vzešli z jedné strany, byli vychováni týmiž dogmaty a predikcemi, rozdělila je skutečnost, kterou nikdo neočekával - úspěšná - socialistická? - revoluce v Rusku. Co je spojovalo a co rozdělovalo?

Bohumír Šmeral byl socialistický teoretik evropského formátu, mohl diskutovat s Kautským i s Masarykem. Nebyl však kabinetní učenec, znal politickou praxi a vyznal se v ní, dokázal strhnout příznivce i vyděsit odpůrce. Své konání podřizoval racionálním úvahám. Oportunní politika za první světové války nevyplývala ze slabosti jeho charakteru, naopak: jakmile došel k přesvědčení, že jediné taková cesta je správná - pro zemi, národ, socialismus - vytrval na ní přes překážky a

osobní újmy, riskuje politický hřbitov a opovržení. Ryzost pohnutek mu neupírali ani protivníci.

Když roku 1922 objasňoval, proč přijal za své komunistické axiomy, napsal: „Komunismus je v podstatě stejná soustava názorů a stejná nauka politické praxe, jako byl původní marxistický sociální demokratismus, avšak očištěná od oportunistických omylů, které během desíletí byly vneseny do sociálně demokratických stran... a vedle toho nově doplněná, obohacená o praktické i teoretické zkušenosti, které dělnickému hnutí přinesla světová válka a revoluční boje proletariátu v jednotlivých státech po světové válce, v první řadě ruská.“²⁵¹

Šmeral před válkou nevěřil na násilí, nevěřil ani na brzkou revoluci. Ekonomické teorie marxismu mu diktovaly koncipovat ve velkých celcích, nevěřil tedy ani na samostatný český (československý) stát. Je ovšem omyl domnívat se, že jej toužil rozbít. Právo na sebeurčení až do odtržení hlásalo teprve Gottwaldovo vedení, později, v třicátých letech. Šmeral se vyslovil pro republiku: „...my uznáváme tento stát jako přirozenou základnu třídního boje. My uznáváme existenci... Československé republiky... jako velký dějinný pokrok... Tento stát je také naším státem. My ho chceme ne rozvrátit, ale dobýt!“²⁵²

Příznačný byl pro Šmerala „parlamentní kretenismus“. Hrůza světového konfliktu mu ale vzala všechny jistoty, převrátila jeho svět naruby. Poznal, že v parlamentu se řeční, jen jde-li o drobné věci všedního života, o podstatných věcech míru a války, osudu národů rozhodují ti, kdo drží moc a její prostředky: půdu, fabriky, banky, kanóny. „I kdyby komunismus

---

²⁵¹ B.ŠMERAL, *Historické práce 1908 - 1940*, Praha 1961, s.182.

²⁵² *Stenoprotokoly poslanecké sněmovny NS RČS*, www.psp/eknih, 13.1.1921.

a ruská revoluce neměly pro sebe jiné odůvodnění než mravní, to, že jsou 'bičem božím', dějinným trestem dopadnuvším na kapitalistickou společnost za zločin světové války, bylo by to odůvodnění dostatečné. Lid nesmí mít lehkomyslně krátkou paměť! Nikdy nezapomeňte, co světová válka byla! Miliony padlých, desetimiliony mrzáků, nemocných, vdov, sirotků, zpusťování zemí, ožebračení celého světa... Po takové válce, jako byla válka světová, už z důvodů mravních není na světě místa pro dělnické hnutí krotké, ochočené, pro harmonii práce s kapitálem, pro lásku a svornost mezi otroky a otrokáři."²⁵³

Vrozená urputnost a zarputilost, buldočí povaha ho nasměřovaly k pochodu za rudou hvězdou komunismu. Chtěl odčinit nepřímé selhání své i ostatních socialistů: dopustili přece, aby k tak hroznému válce došlo. Socialistické a sociálně demokratické strany hlasovaly pro válečné úvěry a podpořily krvavé běsnění. Kde hledat záruku, že se nebude opakovat? V prvním státě dělníků a rolníků, kde s obtížemi sice, ale přece vzniká nový řád. Mýlil se Marx, když předvídal, že socialismus zvítězí v nejvyspělejších zemích světa, až kapitalismus vyčerpá svou dynamiku a stane se brzdou, překážkou rozvoje? Ne, možná, to není důležité. Na pořadu dne je revoluce v Rusku, sověty, Leninovo učení.

Po válce se Šmeral změnil, byl jiný člověk, smutnější, pokornější. Neodvážil se už ignorovat fakta, věděl, že každá pravda je relativní. Ale nevzdal se ideálů, jeho socialismus se dosud nekalil ve výhni Václava Kopeckého, nebyl už sociálním demokratem, ale zůstal demokratickým socialistou, byť s puncem komunistické razance. Alfou a omegou mu byla

---

²⁵³ B.ŠMERAL, *Historické práce...*, c.d., s.187, 189-190.

silná strana, volební vítězství tradičního stříhu, revoluční bojůvky ve střední Evropě pokládal za absurdní. Garnitura mladých radikálů, která nepamatovala boje za všeobecné volební právo, která nezažila těžké začátky dělnického hnutí a malými vítězstvími pohrdala, dobře vycítila, že Šmeral není tou pravou převodovou pákou mezi Moskvou a československými dělníky, vůdcem pro taktiku typu třída proti třídě. Na jaře 1925 vydal Paul Reiman brožuru *Leninismus oder...?* Nekompromisní útok na Šmerala, hrubozrnný pamflet. Místo tří teček bylo třeba dosadit „šmeralismus“, aby název nabyl úplnosti. Autor častoval Šmerala a jeho politiku výrazy polokomunista, sociáldemokratismus, centrista, historická pravice atp. Bylo to ubohé. Ale co horšího: Reiman se nemýlil, v jádru byly jeho příkré soudy pravdivé. Šmeral stranu kormidloval takovým způsobem, že se Otto Bauer mohl blýsknout proslulým bonmotem: „Znám jen dvě dobré sociálně demokratické strany: tou nejlepší je samozřejmě rakouská strana, a hned po ní to je Komunistická strana Československa.“²⁵⁴ Po polovině dvacátých let Šmeral opustil Prahu a odjel do Moskvy. Čekalo ho poslání nad jiné důležité: exekutiva Komunistické internacionály si nedovedla představit, že by se Mongolsko obešlo bez jeho pomoci...

Rudolf Bechyně byl jiného ražení jako člověk i jako socialista. S teoretickou průpravou to u něho nikdy nebylo valné, byl praktik a pragmatik. K socialistickému hnutí ho dovedla životní empirie, literatura následovala, nejprve wahrheit, potom dichtung. Obdivoval schopnost chladného politického kalkulu, u Šmerala jako u Tusara. V svých nejlepších letech, v Pětce a v komitétu politických ministrů,

---

²⁵⁴ Cit. dle J.RUPNIK, *Dějiny Komunistické strany...*, c.d., s.65.

také dokázal jednat a vyjednávat racionálně, bez emocí, ale od přirozenosti byl vášnivý a intuitivní. Nejlépe vykreslil Bechyňovy klady i limity K.H.Hilar: „Bechyně není žádný marxista. Je socialistou spíše citem než rozumem. Má program, aby malý člověk, člověk jeho třídy, ať pracovník ruky nebo ducha se měl lépe, aby jeho životní podmínky se zlepšily, aby jeho životní míra byla teplejší. Myslí například, že dříve než nastane světová revoluce a kapitál bude zrušen, bude lépe, aby jeho malý člověk na Ostravsku, na Přerovsku měl z toho kapitálu už letos v pořádku své podrážky, a až bude mrznout, zajištěn alespoň talíř teplé polévky... Bechyně mnohokrát nevěděl o věci nic a uměl zaříditi všechno. To je český lidový talent, to je force českého common sensu, který si ví rady právě tehdy, kdy jde člověku o krk.“²⁵⁵

Marxista Bechyně opravdu nebyl. Ustrojením se blížil mnohem víc moderním sociálním demokratům, kteří řeší otázky dne a k horizontu už ani nehledí. A především: hodnotou z největších mu byla československá státnost. Ne nadarmo dělal prvé krůčky politického života mezi národními sociály. Stát adoroval na sjezdu v roce 1920 a nepřestal dalších dvacet let. Představitel marxistické levice Burian si ještě před rozkolem stěžoval, že by si přál, aby ve straně něco platil *Komunistický manifest*, *Erfurtský* a *Hainfeldský program*. „Ano, to jest správné,“ vzkázal mu Bechyně v listopadu 1920. „My bychom si však přáli, aby v našem hnutí dnes a vždy platila něco také ještě jedna kniha, kniha našich dějin, kniha, v níž jest psáno o porážce na Lipanech, kniha, v níž jest zapsána bitva na Bílé Hoře, kde jsme ztratili svou samostatnost...“²⁵⁶

---

²⁵⁵ Bechyňova padesátka, c.d., s.27-29.

²⁵⁶ Protokol XIII.řádného sjezdu Československé sociálně demokratické strany dělnické konaného ve dnech 27.,28. a 29.listopadu 1920 v Representačním domě v Praze, Praha 1920, s.92-93.

Je sporné, kdo se víc vzdálil původním socialistickým ideálům, zda Bechyně či Šmeral. Ačkoli to tak nevypadá, domníváme se, že Bechyně. Podstatnější je, že neokázalá, drobná politika sociálních reforem Bechyňových soudruhů vymohla pracujícím víc než zásadová, negativistická opozice komunistická.

Rudolf Bechyně měl na pracovním stole půlarch papíru se svým politickým desaterem. Jedna z maxim zněla: „V politice dlužno dobře vycházeti se ženami, a když je možno, také s muži.“ Jiná: „Vášeň je špatný rádce.“ A ještě jiná: „Uvažuj dlouho, než udeříš; rozhodneš-li se udeřiti, udeř mocně.“²⁵⁷ Působí to až diletantsky u srovnání se Šmeralovým géniem, shrnout celé umění politiky v deseti stručných, dílem nevážných zásadách. Ale životu je to rozhodně blíž.

Umělci vnímají citlivě ducha doby. Instinktem vytuší mnohé, často dříve než politici, a při utváření veřejného mínění hrají snad ještě větší roli než oni. Z generace čtyřicátníků a padesátníků, kteří ovládli politický život prvé dekády Československé republiky, byl také Ivan Olbracht. Novinář a spisovatel, angažující se vždy výrazně politicky, vždy na levici. Kumštýřům se promíjí leckdy svérázný pohled na věc. Jaký byl Olbrachtův socialismus?

Podle linie. Na rozdíl od vrstevníků, „buřičů“ Karla Tomana, Františka Gellnera, S.K.Neumanna, Fráni Šrámka ad. nikdy nepropadl anarchismu, černé širáky ho nevzrušovaly, smysl pro disciplínu, organizaci ho chránil před pošetilostmi chvíle.²⁵⁸ *Komunistický manifest* četl Ivan Olbracht už na

---

²⁵⁷ Bechyňova padesátka, c.d., s.127.

²⁵⁸ Tak docela pravda to není. Popřejme sluchu A.M.Pišovi, který rozebíral Olbrachtovu prvotinu O zlých samotářích: „Jsou to bosácké povídky o tulácích a pobertech, o kočovných lidech bez domova, o vyděděncích mimo zákon a společnost, jejíž pohrdání a ústrky splácejí nenávisť i ranou. Olbrachtův romantický naturel se prozrazoval i touto zálibou v bytostech

gymnáziu ve Dvoře Králové. Absolvoval rok na vojně, ale hodnost kadeta-šikovatele si dlouho nepodržel - čestný důstojnický soud ho degradoval na vojína, protože v listopadu 1905 pronesl na manifestaci v Semilech radikální projev za všeobecné hlasovací právo.²⁵⁹ Pracoval v sociálně demokratických listech - v Pochodni, Právu lidu, Rudých květech, v Dělnických listech ve Vídni. Stranická legitimace mu byla vystavena sice až roku 1908, ale se zpětnou platností od roku 1905, což hovoří samo za sebe.²⁶⁰

Říjen 1917 znamenal i pro Olbrachta přelom. Připojil se k marxistické levici, spoluzakládal Socialistickou radu osvětových dělníků, na falešný pas se spolu s E.Vajtauerem zúčastnil II.kongresu Komunistické internacionály. Nesmiřitelně vystupoval během bojů o Lidový dům.²⁶¹

Své názory představil Olbracht v září 1919 v stati *Bolševictví a kultura*. Dosud to byla hlavně apologie. Ale už zde zarazí, s jakou velkorysostí přecházel lidské utrpení: „Náš průměrný maloměšťák nevidí z Ruské revoluce než zátopy krve, lesy šibenic, přemíru zbytečného vraždění a hrůz, loupení a ničení,“ rozčiloval se Olbracht. „Vidí právě jen to drastické, negativní, nechápe velikosti celku a nechce viděti, co jest na Ruské revoluci tvůrčího a kladného.“²⁶² Potom se

---

mimospolečenských a protispolečenských... Nicméně mohlo zarážet u socialistického básníka, že v těchto 'tuláckých povídkách' utkvěl právě na zástupcích buřičství anarchisticky individuálního, kdežto hromadný dělnický živel se tam jen mihne, nechť charakteristicky vyznačen - na rozdíl od maloměšťáků a sedláků - účastným porozuměním pro ty psance a chudáky. Snad k Olbrachtově sympatii s nimi přispělo anarchistické citění naší tehdejší poezie..." A.M.PÍŠA, *Ivan Olbracht*, Praha 1982, s.17-18. Nic naplat: co Olbracht vědomě potlačoval ve svém civilním, občanském bytí, vyslovil naplno svými postavami. Niterně nedokázal anarchistou nebýt.

²⁵⁹ V.HNÍZDO, *Ivan Olbracht*, Praha 1982, s.16.

²⁶⁰ A.M.PÍŠA, *Ivan Olbracht*, c.d., s.157.

²⁶¹ V redakci Práva lidu měl prý v době, kdy ji ovládli komunističtí radikálové, na starosti cenzuru. F.SOUKUP, *Revoluce práce*, c.d., s.1449.

²⁶² I.OLBRACHT, *O umění a společnosti*, Praha 1958, s.15-22.

obrátil k Francouzské revoluci 1789, dokazuje že z nadhledu staletí nepůsobí jednotliví mrtví tak hrozivě, jakobín že býval stejně hanlivý pojem jako bolševik. Zakončil demagogicky: „Domnívá se snad někdo, že se najde v budoucnosti dějepisec, který... neporozumí houževnaté organizační práci, s níž budujeme republiku, a uvidí z toho všeho jen střeva vyhřezlá pod bajonety našich legionářů, jen šibenice, na nichž se houpali zrádové, pláč žen, jimž byla zapálena chata nad hlavou, potoky krve prolité v Alpách, Champagni, na Sibiři?“²⁶³

O rok později, v polemice s Jindřichem Fleischnerem, formuloval Olbracht přesně. Jeho oponent se lekal revolučního radikalismu, nedomníval se, že je všechno špatně. Sám sebe klasifikoval jako konzervativního socialistu. Olbracht s ním zuřivě nesouhlasil, co víc, vyhrožoval mu. „Socialistický stát, jak byl vytvořen v Rusku, je dílo velkolepé. Socialistický stát, toť jediné východisko světa z jeho zbídačení. Socialistický stát, toť idea, pro niž s radostí možno umíratí,“ psal. „Stojíme již oběma nohama v revoluci...“ Plameny se hasit ani nepokusí, neboť pokládá za škodlivé „brániti nepřirozenými prostředky zákonnému vývoji.“ Konec bude ten, „že se celá ta budova nemožného hospodářského, sociálního a politického systému zřítí... Ale bojím se o Vás. Velmi se bojím. Začíná to ‘konzervativním socialismem’ a končívá to vysloveným ‘kontrarevolucionářstvím’.“ V tom případě by ani pro Jindřicha Fleischnera nebylo pardonu. „Bylo by Vás škoda, inženýre!“²⁶⁴

Co k tomu říci? Umělci asi opravdu anticipují spodní proudy času, protože Olbrachtův socialismus měl daleko k Bechyňovi i Šmeralovi. V jeho tónu jako by se ozýval

---

²⁶³ Tamtéž.

²⁶⁴ Tamtéž, s.212-217.

sektářský dogmatismus třicátých let, politika Gottwaldova vedení, dryjáčnictví Václava Kopeckého. Co na tom, že Olbracht se v roce 1929 se stranou rozešel; brzy se zase vrátil, byť formálně až po druhé světové válce. Roku 1952, v éře vrcholného stalinismu, umíral ve Státním sanatoriu jako národní umělec a člen ÚV KSČ. A zřejmě šťastný.

Kolik lidí, tolik představ. Každému jeho socialismus. Zachytili jsme ovšem pouze hlavní směry, některé jejich projevy, jak je precizovali přední osobnosti doby. Dalších deset variet by bylo možné vysypat z rukávu.

Nač to všechno?

Zdáli, z odstupu let se barvy slévají a blednou. Ale historie není černobílá.

To je třeba chápat především.

ČÁST II.

1938 - 1945

KAPITOLA PRVNÍ

Druhá republika

Obyvatelé Československa byli mnichovskou kapitulací otřeseni, celou šíří a hloubku zmaru ale psané slovo nepostihne. Už průběh událostí jevil známky určité abnormality: vždyť v Stálém výboru na obranu republiky našli společnou řeč tak vyhranění názoroví odpůrci jako Klement Gottwald na jedné straně a dr. Ladislav Rašín na druhé. Vyvrcholení a tragické rozuzlení krize pak nastolilo téměř stav absurdity (vzhledem k faktickým i mravním základům, od nichž odvozovala svou existenci Masarykova republika). Ofenzívu nastoupily ty společenské síly, které v přestálé pohromě spatřovaly sebepotvrzení, katarzi, dějinnou spravedlnost. Namísto demokratického měl být nyní určující princip národní a autoritativní.

V těžkých chvílích obstála sociální demokracie se ctí. Až na výjimky se její představitelé nezapojili, a ani o tom neuvažovali, do žádných dobrodružných akcí - „generálských pučů“ apod.²⁶⁵ Poučení léty koaliční spolupráce, realisticky hodnotili možné scénáře věcí příštích. Předseda strany Antonín Hampl řekl 25.října na zasedání výkonného výboru, že „strana musí provádět rozumnou a statečnou politiku, přihlížejíc ke světovému vývoji“.²⁶⁶ Odpovědnosti se nikdo z předáků nezříkal. Sám Rudolf Bechyně vnímal své účinkování v politickém dramatu velmi osobně, což deklaroval už počátkem září, když na výkonném výboru konstatoval: „...není vinna jenom vláda a nemá vinu celá vláda. Jsou vinni hlavně političtí ministři. Pouze

---

²⁶⁵ J.KUKLÍK, *Sociální demokraté ve druhé republice*, Praha 1993, s.16.

²⁶⁶ *Politické programy Československé...*, c.d., s.231.

já sám z našich ministrů jsem odpověden.“²⁶⁷ Totéž veřejně zopakoval a rozvedl v únoru 1939 v článku pro Přítomnost: „Někteří jednotlivci, nemohouce snést myšlenku, že vzdali vlast bez boje, vymyslili si teorii, že náš branný odpor by byl přeci jenom strhl velmoci do války... Stará vláda nepodlehla této teorii, já například jsem proti ní mluvil nejrozhodněji a nejotevřeněji... Svoje hlasování pro válku byl bych zodpověděl před svým svědomím i před národem – ne však hlasování, které by bylo zahnalो národ na beznadějně, zoufalé jatky... Draze jsme zaplatili zkušenost, že žádná síť spojeneckých smluv nebyla s to vymazati z našeho života význam zeměpisu.“²⁶⁸

Události šely kupředu nevídaným tempem, brzy bylo zřejmé, že nezůstane kámen na kameni. Styky se Socialistickou dělnickou internacionálou v Bruselu přerušila čs. sociálně demokratická strana listem Františka Soukupa z 8.října 1938²⁶⁹, ke konci měsíce už rašily diskuse o změnách ve stranickopolitickém uspořádání státu. Lidé příliš spjatí s minulým režimem se odebírali do ústraní.

Prezident Beneš, který abdikoval na nátlak Berlína 5.října²⁷⁰, odpočíval ve své vile v Sezimově Ústí. Četní návštěvníci přijížděli, aby mu vyjádřili sympatie a solidaritu, mezi nimi též Rudolf Bechyně se synem.²⁷¹ Tento čin takřka manifestační naznačuje, že bývalý ministr nezamýšlel

---

²⁶⁷ J.MENCLOVÁ, *Z archivu...*, c.d., s.305.

²⁶⁸ R.BECHYNĚ, *Pero...*, c.d., s.31-34.

²⁶⁹ Okolnosti vzniku, obsah memoranda čs. soc.dem. o vystoupení ze Socialistické internacionály a další souvislosti podrobně rozebírá J.KUKLÍK, *Sociální demokraté...*, c.d., s.21-25.

²⁷⁰ K tomu blíže A.KLIMEK, *Edvard Beneš od abdikace z funkce prezidenta ČSR (5.října 1938) do zkázy Československa (15.března 1939)*, In: *Z druhé republiky*, Praha 1993, s.158-167.

²⁷¹ P.DRTINA, *Československo, můj osud...*, c.d., sv.I., kniha 1., s.262.

aktivně spolupůsobit při ústupových manévrech československé demokracie.

Pokračovatelkou sociální demokracie se v druhé republice stala Národní strana práce (NSP).²⁷² Programově se hlásila spíš k tradicím a praxi britské Labour Party. Teprve zde uplatnila výraznější vliv skupina okolo ekonoma Josefa Macka, akcentující více náhledy etického socialismu belgického politika (za války bohužel kolaboranta) Henrika de Mana, méně nebo vůbec ne třídní kategorie marxismu.²⁷³ Vedení nově utvářené formace vyzývalo k opatrnosti stran přijímání komunistů²⁷⁴, KSČ přesto doufala využít NSP „jako legální platformy pro svou činnost“.²⁷⁵

Ustavující sjezd Národní strany práce se konal 11.prosince 1938, 20.prosince následovala ustavující schůze výkonného výboru. V předsednickém křesle byl de facto potvrzen Antonín Hampl, ve vrcholném orgánu se ale objevili také reprezentanti mladší garnitury sociální demokracie, např. B.Laušman, J.Nečas aj.²⁷⁶ Krajně pravicový tisk s uspokojením

---

²⁷² Strana téhož jména, ovšem jiného programového a ideového genotypu, v druhé půli dvacátých let už na politické scéně existovala – proto snad, z obav před nedorozuměním, se tvůrci nové základny levice v Česko-Slovensku zprvu přikláněli k označení Národní strana pracujícího lidu. Levice sociální demokracie (soustředěná zvláště kolem Dělnické akademie a Petičního výboru Věrní zůstaneme) prosazovala, ve zjevné opozici k vedení, sjednocení všech socialistických elementů, tedy i komunistů, a dr. Josef Fischer v konzultacích s dr. Ivanem Sekaninou dokonce vypracoval originální programový dokument *Druhá republika – stát práce*. V celkovém kontextu se však jednalo o minoritní proud. K NSP podrobně J.KUKLÍK, *Sociální demokraté...*, c.d., s.39 an. a Týž, *K problematice vzniku národní fronty v domácím odboji. Vývoj odbojové organizace PVVZ na území Čech v letech 1939 – 1941*, Praha 1976, s.26-27. K antipodu NSP pak J.GEBHART – J.KUKLÍK, *Pomnichovská krize a vznik Strany národní jednoty*, In: ČČH, č.3, 1992, s.365-393 a Týž, *Strana národní jednoty – strana vládní a vládnoucí*, In: *Moderní dějiny*, č.1, 1993, s.219-255.

²⁷³ J.RATAJ, *O autoritativní národní stát. Ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938 – 1939*, Praha 1997, s.202.

²⁷⁴ J.HÁJEK, *Paměti*, Praha 1997, s.59; J.KUKLÍK, *Sociální demokraté...*, c.d., s.56.

²⁷⁵ J.MĚCHÝŘ, *Úpadek společenského vlivu reformismu (1938 – 1948)*, In: *O reformismu v českém dělnickém hnutí*, Praha 1965, s.281.

²⁷⁶ J.KUKLÍK, *Sociální demokraté...*, c.d., s.57 an.

kvitoval, že některá známá jména – Stivín, Bechyně, Meissner – z čelných funkcí zmizela.²⁷⁷ Nato Československá sociálně demokratická strana dělnická oficiálně likvidovala, na XIX.sjezdu 18.prosince 1938. Toho dne promluvil Antonín Hampl v závěru svého projevu srozumitelně: „Když půjdete cestami kritiky, která je často slepá, je nutno, abyste pochopili velikou práci a oběť, která byla vykonána a přinesena. Když se loučíme, ať to není loučení v pravém slova smyslu, a když budeme procházet obtížemi, musíme porozumět době a nepropadat panice. Loučíme se, ale nerozcházíme se. Na shledanou v příští práci.“²⁷⁸

Každodenní realitou druhé republiky bylo trvalé zužování svobodného prostoru, ve všech společenských sférách a vrstvách. Jedna štvavá kampaň stíhala druhou. Za cíle sloužili Edvard Beneš, bývalí prohradní politici, umělci, levice vůbec, Židé. Společný jmenovatel vyjadřovaly msta a vyřizování účtů. Charakteristický byl případ Osvobozeného divadla: populární autoři a komici Jiří Voskovec a Jan Werich předložili cenzuře ke schválení libreto neškodné frašky *Hlava proti Mihuli* (úprava letité veselohry J.N.Nestroye *Einen Jux will er sich machen*).²⁷⁹ Před premiérou, ohlášenou na 11.11.1938, strhla reakce povyk. Národní noviny např. vyhrožovaly: „Napsali jsme opět, že s kulturním bolševismem musí a bude se u nás účtovat... Říkáme otevřeně, že V&W dohráli a voláme po úředním zákazu, který by znemožnil provozování divadla, jež dnes znamená ohrožení veřejného zájmu a pořádku.“²⁸⁰ Výsledek splnil očekávání – 9.listopadu 1938 odňal Zemský úřad divadelnímu

---

²⁷⁷ Tamtéž, s.62.

²⁷⁸ *Politické programy Československé...*, c.d., s.244.

²⁷⁹ M.SCHONBERG, *Osvobozené*, Praha 1992, s.383.

²⁸⁰ Tamtéž, s.384.

podnikateli J.Voskovcovi koncesi k provozování činnosti, a to podle §5 ministerského výnosu ze dne 25.11.1850 č.454 ř.z. a podle výnosu soudního kancléřství ze dne 6.1.1836 sv.64 č.5 p.z.²⁸¹

Jako mnozí, stáhl se Rudolf Bechyně z veřejného života²⁸²; neznamená to, že by byl docela rezignoval. Publikoval, především v prostějovském Hlasu lidu, ale také v Přítomnosti, kam přispíval už za první republiky, zaštitěn většinou pseudonymy Amicus či Spectator.²⁸³ Ačkoli měl s režimem druhé republiky, který nabýval čím dál zřetelněji totalitních rysů, máloco společného, sehrál v jednom případě dokonce nevděčnou úlohu advocata diaboli: využívaje svých kontaktů v evropském socialistickém hnutí, obrátil se dopisem na vůdce britských labouristů Clementa Attleeho. O soukromou korespondenci rozhodně nešlo, počátkem února přetiskl *List do Anglie* v Přítomnosti.

Nejprve Bechyně labouristu ujistil, že u srovnání s Francií „uznáváme všichni: co dělala vláda Velké Británie, byla politika, nebyla to však zrada“.²⁸⁴ Vrátil se k vystoupení čs. sociálních demokratů ze Socialistické internacionály, zdůraznil, že Čechoslováci respektují výsledky Mnichova – „nespekulujeme s tím, že byste mohli nebo chtěli retablovat situaci“.²⁸⁵ Narážejí asi na hitlerovskou propagandu z podzimu, líčící ČSR jako hrozbu pro mír v Evropě, psal Bechyně, že „naš hlavní zřetel není obrácen k dělům, tankům, letadlům a

---

²⁸¹ Tamtéž, s.386.

²⁸² Vstoupil sice počátkem prosince do poslaneckého klubu NSP, jednalo se ovšem o čistou formalitu, neboť poslední parlamentní schůze se uskutečnila 16.12.1938. Viz *Stenoprotokoly Poslanecké sněmovny Národního shromáždění RČS, 1935 - 1938*, www.psp.cz/eknih.

²⁸³ ANM, fond R.Bechyně, kart.5, inv.č.269.

²⁸⁴ R.BECHYNĚ, *Pero...*, c.d., s.45.

²⁸⁵ Tamtéž, s.46.

kulometům; víc se zajímáme o rolníkův pluh, o kovářovo kladivo, o zednickou lžici, o tesařovu širočinu, o podnikatelskou myšlenku, o učitelovu didaktiku a pedagogiku, učenčovu laboratoř, o technikův výpočet, o spisovatelovo pero".²⁸⁶ To podstatné, pasáž, kvůli níž byl dopis odeslán, umístil Bechyně na konec textu; a připustíme, že Clementa Attleeho úmyslně klamal. Odstavený politik koncentroval obranu druhé republiky - uvážíme-li šíři problematiky - v mistrné zkratce, je nutné ji ocitovat bezezbytku: „V kruzích labour rozšířeny jsou nesprávné názory o pražské vládě. Prosím, abyste přijal mé ujištění, že v naší vládě zasedají živly čestné. Není pravda, že vládou terorem. Svoboda slova je u nás ovšem podvázána, je to dočasné opatření a je nezbytné. Vláda má plné moci, ale ani jednou jich nezneužila. Není žádných tajných smluv. Není žádných koncentračních táborů - slovenská vláda je zřídila na papíře, teoreticky, ale žádné nejsou ve skutečnosti. Demokratické živly nejsou v Čechách pronásledovány. Není u nás žádného antisemitismu, který by měl kořeny v lidu; rozhodně se v tomto směru nestalo nic, co by nesneslo evropské kritiky. Beranova vláda si vede až dosud slušně a zasluhuje si podpory. Takový je skutečný stav věcí."²⁸⁷ Tou dobou už byly ve vládě projednány mj. perzekuční směrnice proti Židům ve státní správě a další téhož rázu se pilně připravovaly.²⁸⁸

---

²⁸⁶ Tamtéž, s.47. K tomu srov. F.KLÁTIL, *Jak to bylo v Paříži*, Londýn 1944, s.15: „...[buržoazie] znala naše tradiční sympatie k sovětskému Rusku, snadno jí bylo vyprávěti, že jsme předsunutou stráží této země v Evropě. Průměrný francouzský občan se bál jen dvou věcí: bolševismu a války.“ Klátil sice hovoří o době nepatrně pozdější, zpráva o obraze Čechoslováků v očích zahraničí je to však symptomatická.

²⁸⁷ R.BECHYNĚ, *Pero...*, c.d., s.50. J.Kuklík uvádí, že paradoxně právě do tohoto Bechynova apologetického textu několikrát zasáhla cenzura - viz J.KUKLÍK, *Sociální demokraté...*, c.d., s.79.

²⁸⁸ J.RATAJ, *O autoritativní...*, c.d., s.116-117.

Poslední veřejný projev za druhé republiky učinil Rudolf Bechyně 7.března 1939, ve výroční den T.G.Masaryka. V Hlasu lidu publikoval článek *Víra v národ*. Článek? Modlitbu! „Pamatujte si a věřte, přátelé milí: Národ, který měl světce, jako byli Cyril a Metoděj, kníže Václav svatý... učitele, jako byl Jan Amos Komenský... vojevůdce, jako byli Jan Žižka a Prokop Holý... politiky, jako byli Fr.L.Rieger, Karel Havlíček, Alois Rašín... umělce, jako byli Bedřich Smetana, Antonín Dvořák, Josef Mánes... národ, který nezpychl v době štěstí a nezoufal sám nad sebou v době neštěstí - pamatujte, přátelé milí: Takový národ je národ živý a nezničitelný.“²⁸⁹

Uplynul týden a nad pražským Hradem zavlál červenobílý prapor s hákovým křížem.

---

²⁸⁹ R.BECHYNĚ, *Pero...*, c.d., s.15-16.

KAPITOLA DRUHÁ

Anglická léta

1. Útěk

Konec pomnichovské republiky přišel stejně náhle jako nečekaně. Truchlil pro ni málokdo. Okleštěné Česko-Slovensko chápali jeho občané, ať z jakýchkoli pohnutek, jako okolnostmi vnucené provizorium. A přece se cítili zaskočení. Byla bezmála velkolepá ta rychlost a bezostyšnost, s níž Hitler sáhl i na zbytky suverenity státního útvaru do velké míry už iluzorního. Ani ne před půlrokem stanula Evropa na prahu války. Nepřivítala snad s úlevou řešení, které si kabinetní diplomacie v Mnichově vyvzdorovala?

16.března 1939 se rozletělo do světa třináctero článků *Výnosu Vůdce a říšského kancléře o zřízení Protektorátu Čechy a Morava*.²⁹⁰ Appeaseři se ohradili protestními nótami, jinak je bezprecedentní porušení sotva uzavřených dohod příliš nevzrušilo. Nastalý stav záhy uznali de facto a v obchodní výměně, ovšem s protektorátem, pokračovali v neztenčeném objemu.²⁹¹ Květen přinesl další překvapení: britská vláda rozhodla, že československé zlato (zhruba 23.000 kg v hodnotě 6 - 7 mil. liber), spravované Basilejskou bankou pro

---

²⁹⁰ *Německý imperialismus proti ČSR (1918 - 1939)*, vědecký redaktor sborníku K.Gajan, Praha 1962, s.517-520.

²⁹¹ D.BRANDES, *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939 - 1945*, Praha 1999, s.30. Velká Británie uznala Slovenský stát de facto 4.5.1939, diplomatické pověření obdržel konzul Pares. E.TÁBORSKÝ, *Presidentův sekretář vypovídá. Deník druhého zahraničního odboje*, díl I., Curych 1978, s.151.

mezinárodní vyrovnání a dosud deponované v Bank of England, bude vydáno nacistům.²⁹² Sancta simplicitas!

Anšlus Rakouska - nikoli pouhý signál, nýbrž regulérní vojenský poziční manévr.²⁹³ Prvý krok k rozchvácení a okupaci Československa, který Adolf Hitler se svými generály učinil. Do roka a do dne, bez valného úsilí, záměr naplnil. Život Čechů a Slováků se změnil. Rudolf Bechyně nebyl výjimkou.

•

Bezprostřední důsledek březnových událostí: chaos. Nebylo zpočátku zřejmé, jak nacisté poměry v českých zemích uspořádají, o jaké síly zamýšlejí své panství opřít. Příležitost vycítili a do popředí se drali domácí fašisté. O senzace nebyla nouze. Veřejnost se kupříkladu mohla jen dohadovat, proč se oblíbený sociálně demokratický politik Jaromír Nečas kompromituje v akci Českého národního výboru, jež svou pochybnou autoritou zaštilil idol krajní pravice, čerstvě rehabilitovaný generál Radola Gajda.²⁹⁴ Kolaboranti na

---

²⁹² O problému čs. zlata psala řada autorů, mj. J.KŘEN, *Do emigrace. Buržoazní zahraniční odboj 1938 - 1939*, Praha 1963; E.ČEJKA, *Československý odboj na Západě (1939 - 1945)*, Praha 1997 ad. Nejnovější a nejhodnotnější je studie V.SMETANY, *Británie a československé zlato. „Case study“ britského appeasementu?*, Soudobé dějiny, č.4, r.VIII, 2001, s.621-658, která téma prakticky vyčerpává a napravuje i mnohé zakořeněné a léta přebírané omyly. K vývoji československých věcí po 15.3.1939 existuje dnes nepřehledné množství kvalitní literatury i dokumentárních edic, které netřeba připomínat, z poslední produkce lze zmínit zajímavý, dosud málo popularizovaný pohled čs. diplomata, legačního tajemníka v Ženevě a Bernu a vedoucího úřadu stálého delegáta u Společnosti národů J.KOPECKÉHO, *Ženeva. Politické paměti 1939 - 1945*, ed. J.Němeček, Praha 1999. Tamtéž, s.48 i k bezvýslednému jednání o čs. zlatu, která vedl v Basileji ještě na podzim 1939 jeden z ředitelů Národní banky J.Malík.

²⁹³ F.MORAVEC, *Špion, jemuž nevěřili*, Praha 1990, s.178-179. Srov. B.ČELOVSKÝ, *So oder so. Řešení české otázky podle německých dokumentů 1933 - 1945*, Šenov u Ostravy 2002, s.147-150.

²⁹⁴ T.PASÁK, *Pod ochranou Říše*, Praha 1998, s.36-44. Dlužno dodat, že Nečas (také ale František Němec) se v ČNV angažovali na přímý pokyn předsedy NSP Hampla, přirozeně ze zcela jiných důvodů než vlajkaři a jiní tuzemští fašisté - podrobné Nečasovo vysvětlení viz *DHČP*, c.d., díl I., s.153. Nečasovu činnost sociální demokraté po válce po zásluze ocenili - srov. *Zpráva k XX.manifestačnímu sjezdu strany, konanému ve dnech 18. - 21.října 1945 v Praze v Obecním domě hl. města Prahy*, redigoval O.Berger, Praha 1945, s.16: „Soudruh ing. Jaromír Nečas... vzal na sebe úkol udržovati - i za cenu osobních obětí a osobního diskreditování - spojení s mocensko-politickou

stránkách tisku vypočítávali „výhody“, jež nová situace národu skýtá. Avšak i pro ně platilo rčení o přání, otci myšlenky.

Převratného dění se Rudolf Bechyně neúčastnil, neopouštěl soukromí. Nebyl docela zdrav. Tuberkulóza ho sužovala od mládí, také nyní doznívala ataka chronické choroby. Pracovní vypětí a potom trauma z mnichovského pokoření se logicky podepsaly na prudkém zhoršení jeho zdravotního stavu. Lékařská zpráva z dubna 1939 konstatovala, že momentální onemocnění bylo velmi úporné, provázené dva měsíce trvajících vysokými teplotami. Navíc pacient třikrát prodělal „cirkulační kolaps“ (patrně významnou poruchu krevního oběhu).²⁹⁵ I kdybychom připustili, že ošetřující lékař resultát úmyslně nadsadil (mohl vědět, že bývalý ministr potřebuje lékařský posudek pro úřady - podložil jím žádost o povolení vycestovat na léčebný pobyt do Švýcar, odkud se nemínil vracet), na podstatě to nemění pranic. Bechyňovo křehké zdraví bylo holý fakt: s prostředím alpských sanatorií se prominentní pacient důvěrně seznámil ještě před první světovou válkou.²⁹⁶

V každém případě musel Bechyně pečlivě zvážit své postavení i své perspektivy. Po 15.březnu se bezpochyby nezlepšily. Čelný představitel režimu, který Hitler ze srdce nenáviděl, nadto sociální demokrat si lehce spočítal, že stranou zájmu „kompetentních orgánů“ dlouho nezůstane. Za druhé republiky dílem z přesvědčení, dílem z nutnosti omezil na minimum veřejné aktivity. Spíš výjimečně se v Přítomnosti

---

vládní skupinou 'protektorátu Čechy a Morava', což nebyla práce příjemná a vyžadovala nejen dobré nervy, ale i dobrý žaludek. Při tom ovšem měl spojení do Londýna a s vojáky, jichž zástupce generála Neumanna si vzal do cenového úřadu."

²⁹⁵ ANM, fond R.Bechyně, kart.1, inv.č.17, lékařské vysvědčení z 22.4.1939 (neúplné).

²⁹⁶ Tamtéž.

nebo Hlasu lidu odhodlal ke komentáři či glose. Bylo nábílední, že tato dobrovolná klauzura nedostačuje. Bechyňova budoucnost v protektorátu skýtala chmurné vyhlídky.

Jakmile se na sklonku března poněkud zotavil, začal přemítat o emigraci. V obecném povědomí byl živý příklad prvního odboje, vzor Masarykův a Benešův, zvláště když činnost druhého československého prezidenta nepokrytě směřovala k nové zahraniční akci. Odchodem do exilu by Bechyně jediné získal. Radil se o tom se synem Zdeňkem a jeho tchánem, dlouholetým blízkým spolupracovníkem Masarykovým (a člověkem kouzelně avanturistické povahy, dodejme) Emanuelem Voskou. Ti mu záměr stěží rozmlouvali, sami rozvažovali totéž.²⁹⁷ Přinejmenším Voska měl důvody sdostatek pádné: už před okupací pomohl svými konexemi desítkám, ne-li stovkám potřebných či ohrožených opustit Česko-Slovensko. Gestapo ho zadrželo hned 16.března. Za mřížemi naštěstí pobyl krátce a v prvních aprílových dnech se objevil v Paříži.²⁹⁸

Ani okamžik Bechyně nepochyboval, komu v zahraničí případně klíčová role. V červenci 1939 - nezapomínejme, že Edvard Beneš byl jako vůdce odboje dosud v pozici vratké a nejednoznačné, vystaven útokům ze strany ostatních pretendentů, legitimován víc morálně než fakticky - už na

---

²⁹⁷ Syn Zdeněk s manželkou Villou (dcerou E.Vosky, a tím občankou Spojených států) a 4 dětmi obdržel americké vízum a bez potíží se dostal do Paříže. Sám se přihlásil do služby v čs. zahraniční armádě, jeho rodina pokračovala do USA. Dcera Rudolfa Bechyně Jarmila, herečka Národního divadla v Praze, s manželem V.Šnejdárkem a 2 dětmi setrvala v protektorátě, kde v letech 1942 - 1945 zakusila slasti koncentračního tábora (manžel následkům věznění brzy po propuštění podlehl). ANM, fond R.Bechyně, kart.3, inv.č.157. Pro úplnost - zde je možné výstižně dokumentovat pokleslý a denunciační charakter protektorátních aktivistických žurnalistů, neboť iniciativa tiskové kampaně z podzimu 1941, zaměřené na rodiny emigrantů (jmenovitě Bechyňovu, Feierabendovu a Nečasovu) se nezrodila v hlavě vedoucího skupiny pro tisk při úřadu říšského protektora Wolframa von Wolmar, nýbrž redaktora Večera, nechvalně proslulého kolaboranta Vladimíra Krychtálka - viz T.PASÁK, *JUDr. Emil Hácha (1938 - 1945)*, Praha 1997, s.132.

²⁹⁸ K.PACNER, *Československo ve zvláštních službách*, díl I., Praha 2002, s.141.

útěku v polském Krakově, si k tomu do zápisníku poznamenal: „Voska myslel, že úloha dra Beneše je dohrána, protože kapitulace z podzimu zlomila jeho autoritu. Tomuto názoru odpovídala tehdejší nálada v Praze. Nesdílel jsem tento názor. Předpověděl jsem, že národ brzo po invazi uzná v Benešovi živý symbol dočasně ztracené samostatnosti a že se postaví za něj, jakmile za hranicí zahájí odboj.“²⁹⁹

Bechyňovo rozhodnutí emigrovat nazrálo s konečnou platností po polovině dubna. Legální cestou, jak dosvědčuje zmíněné lékařské vysvědčení, které si politik vyžádal v interní nemocnici na Smíchově 22.dubna 1939, i žádost o výměnu 60.000,- Kč za švýcarské franky (za účelem hrazení výloh léčebného pobytu v sanatoriu), podaná u Národní banky čtyři dny nato.³⁰⁰ Zda byla vyřízena kladně, nevíme.

Kdo v exilu na bývalého ministra čekal? Byl vítán?³⁰¹

Významnější kontakty s rodícími se odbojovými centry Rudolf Bechyně docela jistě neudržoval, měl-li je (po březnové okupaci) vůbec, to nemůžeme ani potvrdit, ani vyvrátit. Jediné prokazatelné svědectví toho druhu pochází z ledna 1939 od sociálního demokrata J.Kosiny.³⁰² Vzhledem ke všem okolnostem pravděpodobná odpověď zní: největší měrou jednal Bechyně jako

---

²⁹⁹ ANM, fond R.Bechyně, kart.1, inv.č.8, Běžencův zápisník.

³⁰⁰ ANM, fond R.Bechyně, kart.4, inv.č.199, žádost R.Bechyně z 22.4.1939.

³⁰¹ Cenné, protože rané svědectví, psané pod bezprostředním dojmem okupace, o názorech české veřejnosti na Bechyňovu emigraci viz J.VOŽKA, *Hrdinové domácího odboje*, Praha 1946, s.53: „Pohlíženo z hlediska demokratického socialismu, neměli jsme v zahraničí osobnost většího formátu. Do ciziny se sice uchýlil ještě před vypuknutím války Rudolf Bechyně, který však se v očích dělnictva jevil neúnosným pro svou politiku s agrární reakcí, která přivedla nás k Mnichovu a k rozvratu státu. A pak zde byly majetkové otázky, jichž nacistická propaganda mohla využít.“

³⁰² J. a J.KUKLÍKOVI, *Formování sociálně demokratického exilu v Paříži a v Londýně v letech 1939 - 1941*, In: K novověkým sociálním dějinám českých zemí IV. Zvraty a převraty 1939 - 1992, ed. Z.Kárník, J.Měchýř, Praha 2001, s.46. Kosina tehdy při návštěvě Londýna předal E.Benešovi Bechyňův dopis.

solitér.³⁰³ Odmítavé postoje a despekt k prvorepublikánské politické elitě byly koneckonců všudypřítomné. Přinejlepším byli „bývalí“ shovívavě hodnoceni jako lidé minulosti. K tíži též Bechyňovi přičtíme nevalné zdraví. Srozumitelně hovoří tzv. *listina ohrožených*, která vznikla na jaře 1939 v Paříži v okruhu stoupenců Edvarda Beneše.³⁰⁴ V poslední instanci byla adresována čs. vyslanci v Bělehradě J.Lípovi s pokynem, aby se pokusil u jugoslávské vlády prosadit udělení viz alespoň některým uvedeným osobám. Dokument není možné přeceňovat, přesto - vyznačuje se pozoruhodnou objektivitou, přesněji: nestranností. Vedle sebe stojí jména komunistů i národních demokratů, Židů, vojáků, novinářů, politiků. Rudolfa Bechyně bychom však hledali marně...

Přípravy, které Bechyně k zajištění odchodu do exilu podnikl, se nakonec ukázaly zbytečné. Nenadálý zvrát - a cesta do Švýcar se proměnila v bezhlavý útěk.

V pátek 22.června zavolal redaktor Nové doby Jelínek Bechyňova syna Zdeňka k naléhavé rozmluvě. Nesdělil mu nic potěšujícího: šéfredaktor Poledního listu Ausobský se nechal slyšet, že gestapo zatkne v nejbližších hodinách bývalého ministra Bechyně. Jde prý o zaručenou informaci.³⁰⁵

Provokace? Nedala se vyloučit, ale na dohady nezbýval čas. Bechyňovi pobrali nejnutnější věci a automobilem vyrazili právě na opačnou stranu, než původně zamýšleli - směrem

---

³⁰³ Bechyně neměl přímé pověření k odchodu do ciziny jako např. V.Patzak od PVVZ nebo J.Bělina od Ant.Hampla - srov. J.KUKLÍK, *K problematice vzniku národní fronty v domácím odboji. Vývoj odbojové organizace PVVZ na území Čech v letech 1939 - 1941*, Praha 1976, s.39. Jinou věcí je, že domácí podzemí bylo o jeho emigraci informováno - viz např. zápis J.Smutného o dohodě s J.Bečkem, Londýn, 31.října 1939: „Velmi se ujímal Bechyněho. I on odešel s vědomím našich lidí, i když nebyl poslán za hranice.“ *Dokumenty z historie československé politiky 1939 - 1943. Acta Occupationis Bohemiae et Moraviae* (dále jen DHČP), díl I., ed. L.Otáhalová, M.Červínková, Praha 1966, s.59.

³⁰⁴ DHČP, c.d., díl I., s.17.

³⁰⁵ ANM, fond R.Bechyně, kart.1, inv.č.8, Běžencův zápisník.

k polské hranici. Tudy ilegální uprchlíci nejčastěji a s největším úspěchem unikali z dosahu protektorátní moci.³⁰⁶ Situaci řešili manželé pohotově - byli přichystáni i na tuto nouzovou variantu? Opora v dokumentech schází, v odpověď možno leda spekulovat.

Frekventovaným místům se Bechyňovi vyhýbali, nevěděli, zda úřady už nedisponují zatykačem. Pozdě v noci dorazili do Moravské Ostravy. Kavárna Elektra. Spojka odbojové organizace železničářů. Fyzicky náročný přechod, uvažme, že věk Bechyňových se blížil šedesátce. „Zelenou hranici“ do Petřvaldu překročil Rudolf Bechyně ještě téže noci, na polském území se ocitl k ránu 23.června. Manželka Františka ho následovala po několika dnech. Nemalé zásluhy na zdárném průběhu akce si připsali Karel Janšta, František Král, dr. Slabihoudek, redaktor Binar, který také poskytl Františce Bechyňové přístřeší do chvíle převodu.³⁰⁷

Hanebnému míru, který povstal v Mnichově na troskách Československé republiky, se krátil dech. Vyměřeny měl už pouhé dva měsíce. Každý dosud nechápal dosah dějů, nedvojsmyslně hrozících katastrofou. Střízlivý, chladně věcný postřeh v Běžencově zápisníku prokazuje, že Bechyně iluzím nepodléhal: „Hromadná emigrace z evropských států osvědčuje, že se nacházíme uprostřed veliké, snad světové revoluce. Starý svět, jak jsme ho znali, končí. Až se uklidní nynější bouře, vše, co jsme znali, bude mít jinou tvář.“³⁰⁸

---

³⁰⁶ Ze známých osobností emigrovali do Polska (přes Polsko) např. W.Jaksch, V.Patzak, Z.Nejedlý, bratr prezidentův Vojta Beneš aj. Srov. např. E.TÁBORSKÝ, *Prezidentův sekretář...*, c.d., díl I., s.121, 203.

³⁰⁷ ANM, fond R.Bechyně, kart.2, inv.č.76, osobní korespondence, František Král.

³⁰⁸ ANM, fond R.Bechyně, kart.1, inv.č.8, Běžencův zápisník.

2. Do Státní rady

Co dál?

Pro drtivou většinu emigrantů nebylo Polsko než přestupní stanicí, tak i pro Bechyňovy. Názory bývalého ministra předurčovaly, aby pokračoval do Londýna, vstřícné soudy o autoritě prezidenta Beneše jsme zaznamenali. Ale bylo to složitější.

Historikové zpravidla vysvětlují motivy pozdějších Bechyňových rozporů s představiteli exilového zřízení „neuspokojenou osobní ctižádostí“³⁰⁹ a konjunkturálností, ba kariérismem sociálně demokratického předáka. V principu se nemýlí, celou pravdu však nemají; přinejmenším zjednodušují.

Zachovaly se dva dokumenty z Bechyňovy ruky. Letopočet vzniku prvního předchází druhý téměř o šest let, liší se nepatrně. V létě 1939 se Bechyně vyjádřil stručně: „Já se ženou jsem měl zaměřeno do Londýna a odtud po dohodě s drem Benešem do Moskvy, abych tam vedle Fierlingra pomáhal při obnovení čs. samostatnosti.“³¹⁰ V lednu 1945, v memorandu J.V.Stalinovi, vylíčil o poznání jednoznačněji: „Koncem června 1939 jsem odešel do emigrace, a to ilegálně. První, co jsem udělal, bylo, že jsem napsal z Krakova dopis čs. vyslanci v Moskvě, Zd. Fierlingrovi, v němž jsem žádal, aby mi u sovětské vlády vymohl přístup do SSSR. Chtěl jsem žít v Moskvě. Fierlinger mi odpověděl, že to není snadné, a doporučil mi, abych šel do Londýna. Pro mne i pro moji ženu to bylo velké zklamání.“³¹¹

---

³⁰⁹ J.HORÁK, *Českoslovenští sociální demokraté v druhém odboji*, Svědectví, č.5, 1958, s.39.

³¹⁰ ANM, fond R.Bechyně, kart.1, inv.č.8, Běžencův zápisník.

³¹¹ ANM, fond R.Bechyně, kart.3, inv.č.136, osobní korespondence, J.V.Stalin. Též P.HEUMOS, *Memorandum Rudolfa Bechyně Stalinovi z ledna 1945*, Soudobé

Tyto věty nelze brát na lehkou váhu, jde o příslovečný vrchol ledovce. Bechyňova pozůstalost ukrývá mj. stať, nadepsanou *Poznámky o vpádu Rudé armády do Polska*, datovanou zářím 1939.³¹² Plamenná obhajoba Sovětského svazu. Sovětskou agresi Bechyně interpretoval jako protiněmecký akt³¹³, z textu číší nezastřená skepse k Západu. Použité obraty naznačují, že Bechyně pomýšlel na publikaci, k tomu nicméně nedošlo. Obsah byl příliš výbušný, vymykal se panujícím náladám. Autor článků rozšířil alespoň mezi přáteli. Nezařadil jej ani do poválečné sbírky svých prací *Pero mi zůstalo*.

Co je rozhodující: precizní, emocemi podbarvené periody vykreslují v druhém plánu portrét člověka, jehož myšlení prodělalo v letech 1938 a 1939 drastický přerod. Pokud si to jeho okolí neuvědomovalo (respektive pakliže odmítalo brát novou skutečnost v potaz), nebyl tím vinen Rudolf Bechyně. Poctivá reflexe jeho názorů z léta a podzimu 1939 vypovídá spíš o důsledné kontinuitě Bechyňova exilového snažení, které v závěru války vyústilo v zásadní rozchod s celou londýnskou politickou garniturou.

V Polsku strávili Bechyňovi měsíc. „Obyčejní“ uprchlíci, kterých k pramale radosti beckovských státních orgánů rychle přibývalo, přežívali v skrovných, až nuzných poměrech. Československému konzulátu v Krakově se k jejich zabezpečení nedostávalo ani prostředků, ani ubytovacích kapacit. Manželé Bechyňovi naštěstí našli dočasný azyl v rodině výtvarníka

---

dějiny, č.4-5, r.I, 1994. Bechyňův úmysl odejít do SSSR dokládá také osobní tajemník prezidenta Beneše - srov. E.TÁBORSKÝ, *Prezidentův sekretář...*, c.d., díl I., s.260.

³¹² ANM, fond R.Bechyně, kart.4, inv.č.216.

³¹³ Stejnou tendencí byl nesen např. i článek v Československých zprávách (ostatně socialisticky orientovaných) z 27.zář. 1939, avšak v odsudcích Západu radikalismu Bechyňova zdaleka nedosáhl. Srov. T.BROD, *Osudný omyl Edvarda Beneše 1939 - 1948. Československá cesta do sovětského područí*, Praha 2002, s.37.

W.Hofmana. Tři neděle laskavé, nezištné péče nemohl si Rudolf Bechyně dost vynachválit: „Dne 27.června poznal jsem akademického malíře Wlastimila Hofmana a jeho ženu Adu. Kdybych je měl popsati dvěma slovy, řekl bych: Dělníci boží. Čas, který jsem u nich pobyl, počítám k nejkrásnějším zkušenostem celého svého života.“³¹⁴

Během tohoto utečeneckého intermezza napsal Bechyně krátký článek do Krajanských listů a neopomněl ani navštívit tábor v Malých Bronowicích u Krakova, kde se od přelomu června a července pokládaly základy uvažovaného československého vojska. Se zájmem vyslechl přednášku rovněž čerstvého emigranta, generála Jana Sergeje Ingra.³¹⁵ Proslovené teze ho vylekaly. Kontroverzní, vojácky řízné recepty na odstranění neduhů parlamentarismu nezněly uchu sociálně demokratického politika dvakrát lákavě. Jak si dobře uvědomoval, nesly v sobě propříště zárodky principiálních koncepčních střetů o podobu obnovené republiky.

•

Kataklyzma už druhé světové války propuklo 1.zářím 1939. Za záminku posloužila provokace v Gleiwitz, večer předtím inscenovaná příslušníky SS. Neobtěžujíc se formálními náležitostmi vtrhla podle instrukcí Fall Weiß obrovská masa 53 německých divizí v 4:45 hod. ráno na území Republiky Polské. Dva dny poté vypršely lhůty spojeneckých ultimát a Evropa znovu zalehla v zákopech.

Nebyl to blesk z čistého nebe. Léto se odehrávalo ve znamení horečných diplomatických aktivit. Britové posílili kontingenty v Egyptě a na schůzce ve Varšavě obdrželi dva

---

³¹⁴ ANM, fond R.Bechyně, kart.1, inv.č.11, Poznámky uprchlíka (1939 - 1944).

³¹⁵ R.BECHYNĚ, *Stát, demokracie a politické strany III*, Nová Svoboda, č.6-7, vol.XVIII, 1941.

polské dešifrovací stroje Enigma. Chamberlain Hitlera varoval, že Británie je hotova podpořit Polsko vojensky.

Rudolf Bechyně pobýval tou dobou v Anglii, kam s manželkou přibyl 2.srpna lodí Warszawa. Souhrou náhod musel během plavby strpět společnost Msgre Šrámka a jeho fámula Hály. Z prezidentova pověření a jeho jménem přivítal u přístavního mola bývalé koaliční partnery Eduard Táborský. Staří harcovníci navštívili Beneše ještě téhož dne – příznačně každý zvlášť; osobní averze nedokázali, a snad ani nechtěli překonat.³¹⁶

Jak si představoval svou existenci v exilu, prozradil Bechyně v referátu *Kousek osobní konfese*, který přednesl na konferenci sociálně demokratických důvěrníků ve Velké Británii v roce 1941: „Co mne se týče, směle mohu říci, že jsem r.1939 jel do exilu beze všech osobních nároků. Hned v prvním nebo druhém rozhovoru s Dr. Benešem zcela spontánně jsem prohlásil, že chci za hranicemi prostě pomáhat ve všem, na co stačím. Myslel jsem hlavně na činnost novinářskou. Řekl jsem Dr. Benešovi, že jsem nepřijel dělat nějakou novou kariéru politickou, že naprosto neaspiruji na členství v zahraniční vládě, až bude utvořena, a že svou aktivní dráhu politickou budu pokládat za skončenu, až nepřítel bude vyhnán z vlasti. Nic, docela nic jsem nechtěl a nechci pro sebe. Na dotaz prezidentův, zda potřebuji z jeho fondu plat na živobytí, odpověděl jsem, že nikoli, protože jsem měl menší obnos, se kterým bylo možno vyjít několik měsíců a protože jsem si chtěl svůj chléb vydělat novinářskou prací. Ihned jsem přijal prezidentův názor, že v zahraniční vládě nemá být žádný z ministrů první a druhé republiky, a žádný politik

---

³¹⁶ E.TÁBORSKÝ, *Prezidentův sekretář...*, c.d., díl I., s.260.

z povolání, nýbrž že to má býti zcela malá vláda, složená z úředníků a vojáků, která by za presidentova vedení spravovala naši zahraniční administrativu. Naproti tomu měla aktivním politikům, kteří se shromáždili v cizině, připadnouti úloha politických poradců ve všech důležitých otázkách státních a národních."³¹⁷

Takové postoje zhruba odpovídaly mínění Edvarda Beneše i velké většiny československého exilu.³¹⁸ Zcela stranou formujících se politických struktur ale Bechyně nezůstal. Dilem též v reakci na nikoli nezpochybnitelné, protože nevyvážené personální složení Československého národního výboru v Paříži ustavil Edvard Beneš 4.listopadu 1939 v Londýně Národohospodářský sbor. Do jeho čela instaloval jako předsedu Rudolfa Bechyně. Členy se stali odborníci (nejeden z nich později figuroval v nekonečném martyriu případu Caswick-Bren: J.Malík, Fr.Slabý ad.), dále politici, s nimiž se do budoucna počítalo, např. sociální demokrat Ján Bečko.³¹⁹

S jakými problémy se musel československý exil ve svém zakladatelském období vypořádat?

Nejnešťastněji se do jeho činnosti promítala skutečnost, že Edvard Beneš směl navenek vystupovat pouze jako soukromá osoba. Majorita Čechů, patrně i Slováků, ho přijímala za hlavu zahraniční akce, neplatilo to však bezezbytku.³²⁰ Pomineme-li

---

³¹⁷ ANM, fond R.Bechyně, kart.4, inv.č.219.

³¹⁸ Podrobněji J.KŘEN, *Do emigrace*, c.d., s.503-505.

³¹⁹ J.KUKLÍK, *Vznik Československého národního výboru a prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci v letech 1939 - 1940*, Praha 1996, s.73, 100; *Dokumenty československé zahraniční politiky. Od rozpadu Česko-Slovenska do uznání československé prozatímní vlády 1939 - 1940*, ed. J.Kuklík, J.Němeček, H.Nováčková, I.Štoviček, Praha 1999, s.149, 151.

³²⁰ Je konečně charakteristické, že každodenní české rozhlasové vysílání z Anglie zahájil 8.září 1939 krátkým prolovem Jan Masaryk - srov. J.MASARYK, *Volá Londýn*, Praha 1948, s.15. V taktickém výběru mezi symbolem syna prvního prezidenta, zakladatele státu, a symbolem posledního prezidenta nezmrzačené ČSR a designovaného vůdce odboje, E.Beneše, zvítězil tedy ten „bezpečnější“, vyvolávající méně kontroverzí.

rozporuplnou postavu generála Lva Prchaly, který se orientoval na úzkou spolupráci s polskými vojenskými kruhy a jehož úloha byla s porážkou Polska v zásadě dohrána (nadto se záhy ve Francii zkompromitoval krajně pravicovým smýšlením), ohrožovaly pozici bývalého prezidenta dvě osobnosti: agrárník, předseda vlády ČSR v druhé polovici třicátých let Milan Hodža a Štefan Osuský, dlouholetý československý vyslanec ve Francii. Shodou okolností oba Slováci, což nebylo bez významu. Ideový vyznavač druhé republiky a právník Osuský důmyslně zkonstruoval celou tzv. vyslaneckou teorii; sílu svého postavení odvozoval především ze skutečnosti, že se s jeho výklady ztotožnila příslušná francouzská místa, přičemž s jinými reprezentanty čs. odboje víceméně odmítala jednat.³²¹ Také Milan Hodža, odkazuje k funkcím v předmnichovské ČSR, aspiroval na vedoucí posty v exilových orgánech a po rozpačitém váhání přikročil k partikulární akci: v listopadu 1939 inicioval vznik nejprve Slovenské, záhy Česko-Slovenské národní rady v přímé opONENTUŘE k Benešovu Československému národnímu výboru.³²²

Komplikací odlišného rázu byla organizační dvojdomost zahraniční akce. Čechoslováci, kteří se rozhodli emigrovat, mířili ponejvíce do Francie; už z ryze praktické stránky byla

---

³²¹ Osoba bývalého prezidenta byla pro francouzské úřady po jeden čas natolik nepřijatelná, že se Edvard Beneš dokonce odhodlal – v zájmu odbojové akce – nabídnout nejbližším spolupracovníkům svou demisi. Stalo se tak 15.října 1939 v pařížském parku Rambouillet, přítomni byli kromě Beneše: R.Viest, H.Ripka, J.Smutný, S.Ingr, E.Outrata. J.KŘEN, *V emigraci. Západní zahraniční odboj 1939 – 1940*, Praha 1969, s.226-228; *DHČP*, c.d., díl I., s.180.

³²² Blíže k problému kontinuity Benešovy prezidentské funkce a jeho střetům s Osuským a Hodžou J.KUKLÍK, *Londýnský exil a obnova československého státu 1938 – 1945. Právní a politické aspekty obnovy Československa z hlediska prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci*, Praha 1998, s.71 an., a J.KUKLÍK – J.NĚMEČEK, *Hodža versus Beneš. Milan Hodža a slovenská otázka v zahraničním odboji za druhé světové války*, Praha 1999, s.29 an.

dostupnější.³²³ Edvard Beneš zvolil za stálé sídlo Londýn. Přinášelo to přirozeně řadu potíží, z nichž ani pravidelná a odpovídající komunikace mezi Paříží a Londýnem nepatřila k nejmenším. Brzy daný stav dosáhl, ba přesáhl mezi únosností. O samozřejmosti, jako byl zpočátku permanentní nedostatek finančních prostředků, raději nemluvit.³²⁴

Sociálně demokratický, respektive socialistický exil vykazoval početné zastoupení, třebaže se skládal hlavně z druhé a třetí garnitury předmnichovské strany: Bohuslav Ečer, Karel Kříž, Josef Bělina, Ján Bečko, Václav Patzak, později Jaromír Nečas, Bohumil Laušman, František Němec ad.³²⁵ Na sklonku března 1939 začaly v Paříži vycházet Československé zprávy, první periodikum druhého čs. zahraničního odboje vůbec; podstatně se o ně zasloužili sociální demokraté Jiří Stolz a Gustav Winter a národní socialista František Klátíl.³²⁶ 6.května došlo k pokusu o obnovení socialistického spolku Rovnost, který sahal svými kořeny do doby první světové války, a v říjnu 1939 vydalo, poukazujíc na podivné pařížské poměry, prohlášení šestičlenné „zahraniční zastupitelstvo československého demokratického socialismu“ (zasedal v něm i Rudolf Bechyně).³²⁷

---

³²³ To neplatilo do konce března 1939, kdy Velká Británie nepožadovala vstupní vízum. Srov. např. J.SCHWARZ-ČERVINKA, *Trpělivě obnošené tělo*, Praha 2003, s.54.

³²⁴ Trudná realita někdy nabývala až komických poloh – srov. E.TÁBORSKÝ, *Presidentův sekretář...*, c.d., díl I., zápis z 18.8.1939, s.287: „Došel dopis od stolní společnosti Solivar z Ameriky. Její členové se zavazují platit z každého vypitého piva jeden cent na zahraniční akci. Jako počátek posílají 50 dolarů.“

³²⁵ DHČP, c.d., díl I., s.70; *Válečné deníky Jana Opočenského*, ed. J.Čechurová, J.Kuklík, J.Čechura, J.Němeček, Praha 2001, s.82-83. Základní přehledové informace o předácích sociální demokracie viz J.TOMEŠ, *Kdo byl kdo v Československé sociální demokracii*, Příbram 1991.

³²⁶ J.KŘEN, *Do emigrace...*, c.d., s.420.

³²⁷ ANM, fond R.Bechyně, kart.6, inv.č.384: „Prohlášení ÚV čs. soc.dem. strany dělnické v ČSR pro dr. E.Beneše (říjen 1939) ...k návrhu svých stoupenců ve Francii tvoříme zahraniční zastupitelstvo čs. demokratického socialismu. Zastupitelství bude prozatím šestičlenné. Z londýnské politické

Podivné poměry pařížské? Socialisté nebyli ušetřeni trpkých zklamání. Zvečera 17.října 1939 byl v hotelu Crillon ustaven Československý národní výbor, oficiální orgán zahraniční akce. Ač se kvůli odporu spojenců, Velké Británie zvláště, nerealizovaly plány, které počítaly s jeho uznáním jako exilové vlády ČSR, jednalo se o jedinou mezinárodněprávně respektovanou platformu, již měla v daném okamžiku československá věc k dispozici.³²⁸ K zakládající schůzi byl přizván dokonce „rebelant“ Osuský, kdežto socialistická emigrace zůstala opomenuta.³²⁹ Očividná disproporce nadělala zlou krev, vedla bezmála k rozchodu socialistů s politikou Edvarda Beneše. Varující byla účast Bohuslava Ečera (jako pozorovatele za tzv. Socialistickou radu) na setkání

---

emigrace našeho hnutí bude v něm zasedati Rudolf Bechyně, Josef Bělina a Ján Bečko. Tato organizace bude zřízena ve všech zemích, kde žijí dnes stoupenci čs. demokratického socialismu. Dáváme jí tyto hlavní úkoly: 1. Vytvoření soustavného styku s evropskou levicí... Britská Labour party nás vybidla, abychom s ní udržovali přímý a trvalý styk a doporučila nám, abychom se zúčastnili jednání Socialistické internacionály ve funkci nečlenů - pozorovatelů. 2. Působení na stanovení válečných cílů levicových stran. Zjistili jsme, že heslo 'Svobodné Československo ve svobodné Evropě' v nynější pokročilé situaci již nepostačí... 3. Práce pro utvoření a upevnění národní jednoty v době boje. Přičiníme se, aby byla všude prosazena vůle národa, která Vás označila za hlavu odboje. Proto jsme rozhodnutí dátí Vám svou organizaci k dispozici, jakmile bude dokončena... Nepodnikneme nic, co byste pokládal za nežádoucí s hlediska celonárodního zájmu... Netajíme se tím, že některé Vaše poslední kroky v nás vzbudily lítost, pochybnosti a obavy... Vaši cestu do Paříže, stejně jako způsob, jakým byla inscenována, pokládáme za neuváženou a v důsledcích za škodlivou... Nejsme a nebudeme spokojeni se složením tak zvaného Direktoria, které se za Vaší účasti ustavilo v Paříži. Nikdo nemá právo házet na smetiště velké demokratické socialistické hnutí československého národa, které k Vám vždy zachovávalo loyaltitu, věrnost a vždy Vám v těžkých chvílích poctivě pomáhalo... Další naše stížnosti se týkají tiskové organizace národního odboje... Otevřeně Vám sdělujeme své přesvědčení, že není možné, aby Váš blízký příbuzný byl v čele propagandy. Nehledě k věcným nedostatkům, především to škodí Vaší autoritě a podrývá to důvěru k Vám... Shrnujeme svůj úsudek v tento smysl: vůdce odboje musí mít volné ruce pro své rozhodování. Avšak ani vůdce demokratického odboje nemůže jednat příliš autokraticky..."

³²⁸ Za těchto okolností se prvořadým úkolem ČSNV stalo formování čs. zahraničního vojska - srov. J.KUKLÍK, *Vznik Československého...*, c.d., s.37-38.

³²⁹ Tj. emigrace, která se hlásila k programu demokratického socialismu, autenticky levicová. Soudíme, že např. Huberta Ripku, tabulkového národního socialistu, ve skutečnosti technokrata, „prezidentova muže“, do této skupiny řadit nemůžeme, příslušel spíš do středu politického spektra.

přípravného výboru Hodžovy Česko-Slovenské národní rady.³³⁰ Rudolf Bechyně - nebyl sám - podezíral pařížské emigrantské kruhy ze záměrného vyloučení levice. Na nejnevinnější zmínky o ČSNV reagoval vždy s nefalšovanou zuřivostí, pro jeho členy nalézal v soukromí ty nejhorší charakteristiky: Šrámek - nevážený a neřestný stařec, Outrata - usvědčený defraudant, všehoschopný novinář Ripka, mravně odsouzený Slávik atp.³³¹ Svě námitky shrnul 12.července 1940 v listě Edvardu Benešovi: „Národní výbor se neosvědčil. Ani jako celek, ani ve svých jednotlivých členech. Neosvědčil se, neboť: 1. Dal příklad nekázně. Zařídil se 'pro sebe', zapomenuv, že skutečná hlava národního odboje je v Londýně. To se nedá omluviti duplicitou sídla (Paříž - Londýn). 2. Dal příklad rozhazovačství národních peněz. Vytvořil veliký a drahý byrokratický aparát (vojenský i civilní), a sice aparát zbytečný. Čtvrtina, snad pětina těch lidí byla by zmohla úkol stejně dobře. 3. Dal příklad nestatečnosti. Usnesl se utéci z Paříže dříve než francouzská vláda. V kritických dnech mysleli členové N.V. jenom na sebe, na svou záchranu, a úplně opustili jiné příslušníky národa. Mám důvod k obavě, že N.V. nezabezpečil ani politickou korespondenci s Londýnem, Prahou a jinými městy, v nichž je politická emigrace. Padne-li tato korespondence do rukou gestapa, dožijeme se tragických následků.“³³²

---

³³⁰ J.KUKLÍK, *Vznik Československého...*, c.d., s.78.

³³¹ ANM, fond R.Bechyně, kart.2, inv.č.90, osobní korespondence, Bechyně Malíkovi 3.10.1941.

³³² ANM, fond R.Bechyně, kart.1, inv.č.27, osobní korespondence, Edvard Beneš. Nutno dodat, že Bechyňovy obavy ohledně korespondence Čs.nár.výboru se plně potvrdily, jak dosvědčuje např. L.Feierabend: „Při obsazení Paříže v roce 1940 dostaly se Němcům do rukou spisy Československého národního výboru. Na jejich základě začalo Gestapo generála Eliáše vyšetřovat.“ L.K.FEIERABEND, *Z vlády doma do vlády v exilu*, New York 1964, s.28. Otázka se dostala v únoru 1942 na pořad i ve Státní radě, srov. *Válečné deníky Jana Opočenského*, c.d., s.192.

2.února 1940 se pak Bechyně přípisem připojil k tzv. *Patzakovu memorandu*; artikulovalo nejenom výhrady sociálních demokratů k Československému národnímu výboru, nýbrž predestíralo navíc možná řešení nápravy posavadního neblahého stavu.³³³

Proces konstituování čs. zahraniční akce skýtal tedy rozporuplný dojem. Je téměř s podivem, že si Edvard Beneš podržel v motanici rozličných zájmů a intrik znesvářených stran rozhodující hlas. Nezanedbatelně k tomu přispěli sociální demokraté, když se na jaře 1940 přes výhrady, které chovali k Čs. národnímu výboru (sám Beneš je, byť nerad, připustil jako oprávněné)³³⁴, jednomyslně vyslovili pro podporu prezidentovy autority na čele zahraničního odboje.³³⁵ Paradoxně ale definitivní stabilizaci Benešovy pozice přineslo (krom podpory amerických krajanů a zčásti i amerických úředních míst)³³⁶ teprve překvapivě rychlé zhroucení Francie na válečném poli.

---

³³³ J.KUKLÍK, *Vznik Československého...*, c.d., s.82.

³³⁴ *DHČP*, c.d., díl I., s.70, záznam J.Smutného ze 7.února 1940: „Soc. demokraté pokračují ve své kampani proti Nár. Výboru. Pacák [sic!] dal své memorandum N. Výboru s Bechyňovým doporučením... Dr. B[eneš] jim dává sice věcně za pravdu, ale vytýká, že to dělají proti němu a tak nevhodně, že hrají vlastně do ruky Hodžovi a všem nepřítelům Nár. Výboru.“ K tomu srov. Benešovo (zaujaté) mínění o Patzakovi – *DHČP*, c.d., díl I., s.74, záznam J.Smutného z 8.2.1940: „Ano Pacák je typický intelektuál, neschopný činu, kritizující, omezený, nadutý, hlupák.“

³³⁵ J.KUKLÍK – J.NĚMEČEK, *Hodža versus...*, c.d., s.100.

³³⁶ Edvard Beneš pobýval od února do července 1939 v USA, kde přednášel na Chicagské univerzitě (podklad těchto přednášek později uveřejnil knižně – viz E.BENEŠ, *Democracy Today and Tomorrow*, New York 1939). Po březnu 1939 však začal okamžitě připravovat zahraniční akci. Viz Z.ZEMAN, *Edvard Beneš. Politický životopis*, Praha 2000, s.161–171. V Chicagu také přednesl na početně navštívené manifestaci krajaňských sdružení, pořádané ústředním výborem československých legionářů, dne 8.června 1939 obsáhlý projev *Pravda zvítězí* (jím samým pojímaný jako „programová řeč druhého odboje“), v níž poprvé šířeji nastínil svou teorii nepřerušené mezinárodněprávní existence předmnichovské ČSR – tedy kontinuity Československé republiky při neplatnosti mnichovské dohody. Viz E.BENEŠ, *Šest let exilu a druhé světové války. Řeči, projevy a dokumenty z r.1938–45*, Praha 1946, 3.vydání, s.46–60. Blíže k Benešovu pobytu v USA a americké podpoře snahám čs. exilu M.HAUNER, *Ke vzniku rukopisu Jana Opočenského „Prezidentův pobyt ve Spojených státech amerických“*, In: *Formování československého zahraničního odboje v letech 1938 – 1939 ve světle svědectví Jana Opočenského*, ed. M.Hauner a kol., Praha

•

V Londýně se Bechyňovi usadili v sousedství prezidenta Beneše, na Ormonde Court - flat No.121, Upper Richmond Road, London-Putney S.W.15.³³⁷ Osmiměsíční období, kdy se pohyboval na okraji politického dění, vyplnil Bechyně žurnalistickou činností - její žeň shrnul v jednom z oddílů sbírky *Pero mi zůstalo*. Tiskl převážně v Československém boji. O jeho pohotové postřehy se zajímala také „oficiální místa“.³³⁸ V květnu 1940 zaslal jménem zahraničního zastupitelstva Československé sociální demokracie blahopřání soudruhům z Labour Party u příležitosti jejich vstupu do vlády.

Na okraj jednoho manifestu. Tak pojmenoval Bechyně článek, kterým přispěl v dubnu 1940 Josefu Bělinovi do časopisu *Listy přátelům*. Po letech jej doma utajil. Těžko říci proč, při poválečné redakci napsal i vysvětlující předmluvu³³⁹, v konečné podobě pseudomemoárového konvolutu se práce přesto neobjevila. Zda na vině byly vnější příčiny nebo zda Bechyně

2000, s.17-63, a dobová výpověď B.BENEŠE, *Amerika šla s námi*, 2.vydání, Zürich 1977.

³³⁷ ANM, fond R.Bechyně, kart.4, inv.č.186.

³³⁸ ANM, fond R.Bechyně, kart.3, inv.č.122, Ripka Bechyňovi 11.1.1940: "Milý příteli, jak Ti známo, přešel 1.ledna t.r. veškerý čs. tisk pod moji správu. Ústředním listem bude Československý boj, po všech stránkách reorganisovaný, tak aby vyhovoval potřebám politického vedení a širokým vrstvám našeho lidu v zahraničí. Tyto nové úkoly může ovšem tento list plnit dobře, podají-li mu naši vynikající žurnalisté a publicisté, jichž je v zahraničí jen několik a k nimž patříš především Ty, svoji pomocnou ruku. Prosím Tě proto, abys dal své pero do služeb naší věci, hlavně do služeb našeho ústředního listu. Co a jak psáti ponechávám Tvé úvaze; četl jsem s dojetím Tvůj článek v Čechoslováku po vraždách našich studentů v Praze a vím tedy dobře, na jaké straně chceš a budeš hrát. Děkuji Ti za Tvou spolupráci již předem a jsem srdečně Tvůj".

³³⁹ ANM, fond R.Bechyně, kart.4, inv.č.217, *Na okraj jednoho manifestu*: "Koncem roku 1939 uveřejnil 'Daily Worker', deník anglické strany komunistické, provolání ústředního výboru Komunistické strany Československa. Rázem se ukázalo, že jsme se ocitli před vážným nebezpečím rozkolu v národním odboji za hranicemi i doma. Šlo o základní otázku, zda pracující třída Evropy má rozdrčení nacismu a fašismu očekávat od války velmocí s Německem či zda má vsadit na kartu evropské sociální revoluce. Gottwaldův manifest mne pohnul k napsání článku, jenž vyšel v hektografovaném časopise 'Listy Přátelům', které v Londýně počal vydávati socialistický novinář J.Bělina. Zařadil jsem článek do této sbírky, domnívaje se, že patří k celkovému obrazu tehdejší doby."

sám od publikace upustil, dnes už nerozhodneme. V článku napadl postoj Komunistické strany Československa k válce, kritika to ovšem byla zvláštní: ani slovem sociální demokrat nezminil, že v proklamacích KSČ se přímo odráží politika Moskvy, pakt Ribbentrop - Molotov atd. Nebyl tak naivní, aby si toho nebyl vědom.

První válečné jaro znamenalo obrat v exilové kariéře Rudolfa Bechyně. Prezident Beneš brzy překonal rozčarování nad tím, že Francie s Velkou Británií odmítly modifikovat omezený statut Československého národního výboru, o to intenzivněji bylo třeba sledovat vytčený cíl: skutečné uznání exilové vlády. Soustavu existujících orgánů zahraniční akce - prezidenta a Národní výbor - měla rozšířit Národní rada, jakýsi kvaziparlament. Prozatímní státní zřízení v emigraci by tak nabylo úplnosti.³⁴⁰

Zprvu prezident váhal, zda by měl Rudolfa Bechyně pověřit výkonem odpovědnější funkce. Umírněné vystupování sociálně demokratického doyena a jeho relativně pevná, byť i kontroverzní pozice v kruzích levicového exilu však Beneše přiměly, aby své stanovisko revidoval.³⁴¹ Jako jednomu z prvních poslal Bechyňovi 3. dubna 1940 *Návrh na zřízení Národní Rady Československé*. Vrátil se mu obratem, opatřený řadou poznámek:

„1. Zřízení N.R.Č. pokládám za potřebné, účelné a včasné. Předpokladem jest, že od samého počátku bude přesně

---

³⁴⁰ Prvními úvahami o ustavení exilového parlamentu se ovšem Edvard Beneš zabíral už na podzim 1939 - „staří politici“ tak měli být uspokojeni nedůležitými posty a současně reprezentovat kontinuitu s předmnichovskou ČSR. Srov. J.KUKLÍK - J.NĚMEČEK, *Hodža versus...*, c.d., s.90-91.

³⁴¹ Představy Edvarda Beneše o obsazení exilových orgánů se v čase výrazně proměňovaly, zvažoval např. i variantu vytvoření čestného předsednictva Národní rady jako triumvirátu R.Bechyně, M.Hodži a J.Šrámka. Viz J.KUKLÍK - J.NĚMEČEK, *České a československé archivní dokumenty v Archivu Hooverova institutu, Soudobé dějiny*, č.1, r.V., 1998, s.97.

vymezena jeho pravomoc, a že všichni členové se podrobí kázni ostřejší a přísnější, než je kázeň ve svobodných parlamentech...

2. Povoláním bývalých členů Nár. Shromáždění do NRČ provádí se princip kontinuity. ...radím, aby se princip kontinuity doplnil principem včasného výběru. Vůdci akce musí býti zachováno právo, aby členství v NRČ nepropůjčil členům býv. NS, proti nimž mluví závažné důvody politické nebo jiné. Mezi takové důvody patří: 1. ztráta důvěry doma 2. provinění proti zájmům národa spáchané v emigraci ať nekázní, separátními podniky, pohoršlivým jednáním politickým nebo nezřízeným životem soukromým...

3. Uvažte znovu, mají-li se členové Nár. výboru státí členy Nár. rady... Představuji si NRČ jako pomocný sbor NV (vlády) a proto mám pochybnost, má-li býti vláda členem svého pomocného sboru. Můj názor v této věci není však dosud ustálen.

4. Pohybujeme se na cizí půdě a jest důležité, aby náš postup přihlížel dostatečnou měrou k politickým, právním, mentálním a vůbec všem okolnostem prostředí. Jest proto zapotřebí, aby v NRČ zasedali odborní znalci tohoto prostředí...

5. Otázka komunistů. Rozumím Vaším důvodům. Upozorňuji však: Francie nezbavila všechny své komunistické poslance mandátů. Ti z nich, kteří odmítli politiku Kominterny, zůstali ve svých pozicích. U našich komunistů nastalo třídění, a to doma i za hranicemi. Mohli bychom následovati příkladu Francie... Kdyby někteří komunisté přijali Vaši koncepci

odboje (program i metodu), a kdyby dali prohlášení, bylo by to šťastné řešení, a působilo by znamenitě i doma na dělníky.³⁴²

6. Vojáci. Souhlasím: nezpolitizovat armádu - a dodávám: nezmilitarizovat politiku.

7. Němci a Maďaři. Souhlasím s Vaším názorem. Zachovat stejný postup, jaký radím pro komunisty...

8. Svaté právo optiky. Snad by se v emigraci našly ještě asi dvě ženy, hodné členství v NRČ... Snad by se našli také dva tři mladí lidé, hodní tohoto vyznamenání. Ale nepřisuzuji tomu přílišný význam."³⁴³

Nepochybně Rudolf Bechyně, jakmile překonal prvotní rozpaky, usiloval o aktivní účast na exilovém politickém dění. Ani vidina postu předsedy vlády mu nejspíš nebyla cizí. Podobných aspirací se vzdal, věda že není z různých příčin valnou částí exilové obce, včetně sociálně demokratické, v takové úloze vítán. Neměl nicméně v povaze nečinnost, nepoddával se trpně okolnostem. S eventualitou návratu do vrcholné politiky, třebaže víc v dekorativní než významné funkci, napřel síly, aby sobě i orgánu, jemuž měl předsedat, vydobyl co nejširší prostor. Zde se však vážně střetl s Edvardem Benešem.

Otázky, spjaté s ustavením a prací exilového parlamentu, důkladně probíral Bechyně s prezidentem v červenci 1940. Večer 12.7. navštívil dr. Beneš s chotí Hanou Bechyňovou v soukromí, 30.7. spolu politici rozmlouvali v sídle Benešově (nazítří

---

³⁴² Bechyně patrně myslel především na bývalého poslance a senátora za KSČ Vítězslava Mikulíčka, který v letech 1939 - 1941 otevřeně odsuzoval politiku Kominterny (teze o válce jako oboustranně imperialistické atd.). Srov. *Válečné deníky Jana Opočenského*, c.d., s.38.

³⁴³ ANM, fond R.Bechyně, kart.1, inv.č.27, osobní korespondence, Edvard Beneš. J.Kuklík, který se opírá o tzv. Benešův londýnský archiv, píše, že prezident zaslal Bechyňovi návrh už 2.4.1940 a odpověď obdržel 3.4., ale na kopii v Bechyňovi pozůstalosti stojí, že Benešův návrh (datovaný o den dříve) došel teprve 3.4., načež Bechyně reagoval 4.4.1940. Srov. J.KUKLÍK, *Vznik Československého...*, c.d., s.94-95.

přijal Edvard Beneš v téže záležitosti Milana Hodžu).³⁴⁴ V prezidentově pojetí Státní rada (jak se nakonec proponovaná Národní rada československá nazývala) představovala „poradní sbor prezidenta republiky a... pomocný kontrolní orgán v rámci zatímního státního zřízení Československé republiky“.³⁴⁵ Tato formulace vešla také do dekretu prezidenta republiky z 21.července 1940. Pokud s tím Bechyně dříve souhlasil, nyní soudil jinak. Nikoli diametrálně, přece však natolik, aby vyvolal třenici. Věřil, že se v určitých mezích uplatní principy parlamentarismu - zákonodárná pravomoc, kontrolní funkce Státní rady vůči vládě, případně institut vyslovení nedůvěry. Setkal se s absolutním nepochopením, prezident jeho návrhy rázně odmítl. Ač se Bechyně podřídil, nestalo se tak s lehkým srdcem, jak dosvědčuje Benešův list z 13.října 1940: ještě krátce před slavnostním zasedáním pokládal prezident za potřebné, zdůraznit některé aspekty okleštěného statutu Státní rady.³⁴⁶

Předsedou československé Státní rady byl Rudolf Bechyně jmenován 22.srpna 1940, navzdory tomu, že už v té době zastával pozice levicovější, než bylo leckomu v Londýně milé.

---

³⁴⁴ ANM, fond R.Bechyně, kart.1, inv.č.9, diář 1940.

³⁴⁵ E.BENEŠ, *Paměti. Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství*, Praha 1947, s.167.

³⁴⁶ ANM, fond R.Bechyně, kart.1, inv.č.27, osobní korespondence, Edvard Beneš: „Chci však Vám jako předsedovi závazně zdůraznit dvě důležité věci, související s články dekretu, jež po obaplné dohodě do dekretu vloženy nebyly, které však jsou a budou i pro budoucnost pro všechny stejně závazné jako ostatní články dekretu o ustavení Státní Rady. Myslím, že budeme všichni souhlasit, aby byly v té či oné formě vloženy do vnitřního jednacího řádu Státní Rady, jež si Státní Rada v dohodě s presidentem republiky vypracuje. 1. Jedná se především o zásadu, že Státní Rada nevyslovuje důvěru či nedůvěru vládě. Státní Rada nemá a nemůže mít všechny prerogativy řádného parlamentu, je jmenována, nemůže být volena, není zde stran, tisku, veřejného mínění a veřejných politických schůzí, a všeho toho, co je podstatnou a naprosto nezbytnou součástí skutečně demokratického parlamentarismu. Odtud ta naše některá omezení i v právech a povinnostech naší Státní Rady...“. Bechyně přesto ještě 20.11.1940 hrozil: „Pravomoc Státní Rady je hodně malá, ale my ji budeme uplatňovat na 100%.“ *DHČP*, c.d., díl I., s.144, záznam J.Smutného z porady E.Beneše s předsednictvem Státní rady. Podrobněji J.KUKLÍK, *Londýnský exil...*, c.d., s.65-69.

Edvard Beneš nedbal námitek některých členů vlády: osobnost sociálního demokrata v čele exilového parlamentu totiž zajišťovala optickou protiváhu k postu předsedy vlády, vyhrazenému představiteli umírněné pravice, Msgre Janu Šrámkovi. Celkový obraz tak názorně demonstroval jednotu zahraničního odboje (fakticky samozřejmě iluzorní, protože ani komunisté, ani zástupci německé menšiny do Státní rady v prvním funkčním období připuštění nebyli).³⁴⁷ Slavnostní zahajovací schůze Státní rady se konala 11.prosince 1940 v prostorách československého vyslanectví v Londýně na Grosvenor Place.

V lavicích Státní rady zasedli nakonec i ministři, zdržovali se však hlasování.³⁴⁸ Co do počtu byli sociální demokraté zastoupeni uspokojivě: z 32 jmenovacích dekretů patřil předsednický Bechyňovi, a kromě členů vlády F.Němce, J.Nečase, J.Bečka byli do sboru povoláni jako řadoví poslanci B.Laušman, J.Čaplovič, M.Jurnečková a ve Spojených státech prodlévající Vojta Beneš.³⁴⁹

První se 11.prosince 1940 ve Státní radě přirozeně ujal slova prezident Edvard Beneš. Rekapituloval dosavadní události v širokém záběru od světové války a vzniku státu, podrobněji se věnoval mnichovské krizi, zopakoval argumenty československé strany v boji o uznání kontinuity trvání ČSR, načež v stručném resumé shrnul význam Státní rady ve struktuře

---

³⁴⁷ J.KUKLÍK - J.NĚMEČEK, *Hodža versus...*, c.d., s.116.

³⁴⁸ J.KUKLÍK, *Vznik Československého...*, c.d., s.153 an. Hovoříme-li o ministrech, míníme veškeré členy vlády - tu ve skutečnosti tvořili resortní ministři, ministři bez portfeje (státní ministři) a státní tajemníci.

³⁴⁹ Tamtéž. Prezident konzultoval s Bechyněm, kteří ze sociálních demokratů by byli vhodní pro členství ve Státní radě, Bechyně doporučil 9 jmen (J.Bělinu, B.Bára, V.Bräunera, J.Čaploviče, K.Kříže, V.Patzaka, doc.Skládala, G.Wintra, Fr.Lančíka), z nichž Beneš akceptoval pouze dr. Čaploviče. ANM, fond R.Bechyně, kart.1, inv.č.27, osobní korespondence, Edvard Beneš, listina příslušníků bývalé socialistické levice, kteří přicházejí v úvahu pro členství v Parlam. Sboru (nedatováno).

prozatímního státního zřízení, její poslání a úkoly. Dotkl se problému absence některých exilových složek v parlamentním sboru: „Pokládám Státní radu za nejširší rámec, v němž se soustřeďují a budou soustřeďovat v budoucnosti všechny naše odbojové tendence a směry, jakož i všichni důležití činitelé odbojoví bez rozdílu stran, národností, tříd, názorů a přesvědčení, pokud přirozeně souhlasí s hlavními principy našeho boje. Je to základna všechny nás spojující a sjednocující... Pokládám tudíž ustavení a zahájení prací Státní rady za konečný akt v práci pro jednotnou organizaci celé naší odbojové akce. Z tohoto hlediska zdůrazňuji, že přijímám jako samozřejmou v dané chvíli také účast některých politických činitelů a skupin, které zde dnes mezi námi ještě nejsou. Projednával jsem tuto věc s některými politiky našich německých spoluobčanů, nabídl jsem jim účast a obdržel jsem odpověď kladnou. Předpokládám tudíž, že Státní rada bude jimi v dohledné době doplněna. Projednával jsem tutéž otázku také s některými činiteli, náležejícími do řad našich komunistů. Jednání dosud skončeno není a rovněž doufám, že i v této věci dojde k dohodě. Jsou zde ještě někteří jiní činitelé, jako např. strany židovské, o jejichž spolupráci ve Státní radě bude rozhodnuto u jedněch vbrzku, u druhých současně s jejím doplněním z právě uvedených politických činitelů. Přesto tedy, že všechny otázky vnitřního složení Státní rady nejsou ještě s konečnou platností vyřízeny, zahajujeme dnes její práce, abychom její činnost dále už neodkládali.“³⁵⁰

Nato vystoupil Bechyně. Ztotožnil se s řečí prezidenta Beneše, navíc - v intencích svých dřívějších návrhů a stanovisek - vyzdvihl roli Státní rady, princip kolektivního

---

³⁵⁰ E.BENEŠ, *Šest let exilu...*, c.d., s.285-286.

rozhodování a společné odpovědnosti. Na závěr plénum přijalo znění pozdravných telegramů britskému premiéru Churchillovi, předsedovi polské exilové vlády Sikorskému a polské Národní radě.³⁵¹

Historickému zasedání Státní rady nebyl přítomen jeden ze dvou místopředsedů Milan Hodža (omluvil se pro nemoc) a člen prozatímní vlády Eduard Outrata, který dal přednost valné hromadě akcionářů zbrojařského podniku Caswick, konané v Coventry téhož dne. Bechyně si na to prezidentu Benešovi 13.prosince trpce stěžoval.³⁵²

3. Vojáci a zbrojaři

Instalace Rudolfa Bechyně do odpovědné funkce vyvolala nejednoznačný ohlas, ne vždy kladný. Z kritiků to později přímočaře vyjádřil L.Feierabend.³⁵³ Kde hledat příčinu?

Na vině nebyl jen obecně sdílený odpor k předmnichovským „politikářům“ nebo nechuť pravice k čemukoli, z čeho prýskal nátlak socialismu, ba ani odlišný náhled na vzájemný vztah Státní rady a vlády zde nebyl určující.³⁵⁴ Jiskru antipatie mezi Bechyněm a jistými exilovými činiteli zažehla prozaická záležitost: problémy v československém zahraničním vojsku.

---

³⁵¹ Týž, *Náš boj o osvobození republiky. Řeč prezidenta republiky a projev předsedy Státní rady při 1.zahajovací schůzi dne 11.prosince 1940 v Londýně*, London 1940, s.28-32; J.KUKLÍK, *Vznik Československého...*, c.d., s.164.

³⁵² ANM, fond R.Bechyně, kart.1, inv.č.27, osobní korespondence, Edvard Beneš.

³⁵³ ANM, fond R.Bechyně, kart.1, inv.č.48, osobní korespondence, čs.státní ministr Feierabend Rudolfu Bechyňovi (nedatováno, patrně jaro - léto 1941): „...byl jste rok ministrem proti veřejnému mínění, je to úspěch, nepřepínejte trpělivost veřejnosti. Máte-li zde opravdové přátele, kteří jsou o veřejném mínění informováni, zeptejte se jich, zda mám či nemám pravdu. Nepřeji Vám nic zlého, proto Vám důtklivě radím, abyste sledoval další události jako soukromník [podtrhl L.Feierabend].“

³⁵⁴ J.KUKLÍK, *Vznik Československého...*, c.d., s.150.

Žádné novum. Otřesné poměry v čs. jednotkách v jihofrancouzském Agde (které se ani v Anglii zpočátku valně nezlepšily) - projevy antisemitismu, tupý drill, křiklavé sociální rozdíly v postavení důstojníků a mužstva atd. - kritizoval téměř každý, kdo se s nimi, byť letmo seznámil.³⁵⁵ Stížnosti se množily už koncem roku 1939, příslušná místa je ale podcenila a k nápravě neutěšeného stavu nedocházelo.³⁵⁶

Třebaže se Bechyně připletl k armádním nepořádkům spíš náhodou, měl veškeré předpoklady k tomu, aby ho dění ve vojsku nenechávalo chladným. Zprávy z první ruky mu dodával syn Zdeněk, který sloužil ve Francii jako poddůstojník u 2.pluku.³⁵⁷ K ostražitosti ho nabádala i zkušenost z Polska, kde se stal svědkem osobitých vývodů generála Ingra.

Dr. Emil Synek³⁵⁸ vypracoval elaborát *Prohlášení k účastníkům československého odboje v zahraničí*. Podal v něm obsáhlé svědectví o rozkladu čs. jednotky ve Francii, především pak o hanebném chování důstojníků. Na přelomu června a července 1940 jej zaslal Bechyňovi. Designovaný předseda Státní rady se nemínil ukvapovat, radil ke zdrženlivosti. V odpovědi 21.července 1940 Synkovi sděloval: „Pane doktore, zhrozil jsem se nad obsahem ‘Prohlášení’, které jste mi poslal. Jsem dočasně téměř osleplý, musím nositi obvaz na očích a psaní mi způsobuje velikou námahu a fyzickou bolest...

---

³⁵⁵ J.KŘEN, *V emigraci...*, c.d., s.97. Denní žold prostého vojína činil např. půl franku, kdežto podporučíkům 90 franků a plukovníkům dokonce 230 franků, nadto s rozličnými náhradami a příplatky. Též např. *Věrní zůstali. Sociální demokraté v odboji domácím i zahraničním*, Praha 1947, s.123; T.BROD, *Činnost komunistické strany v československých vojenských jednotkách na Západě*, In: *Z bojů za svobodu. Formy odporu a národní fronta*, Praha 1963, s.238 an.; L.FEIERABEND, *Politické vzpomínky*, díl II., Brno 1994, s.53-61, 296-311, a mnozí další autoři a pamětníci.

³⁵⁶ B.LAŠTOVIČKA, *V Londýně za války. Zápasy o novou ČSR 1939 - 1945*, 2.vydání, Praha 1961, s.54-55.

³⁵⁷ *Věrní zůstali...*, c.d., s.144.

³⁵⁸ Později v Anglii zřejmě spolupracovník Moravcovy zpravodajské agentury - srov. *DHČP*, c.d., díl I., s.341-342.

Jsem pro přísné vyšetření všeho, co se v Agde a potom na frontě i na ústupu dalo špatného... pro nejprísnejší potrestání všech, jimž se prokáže vina. To se však nesmí státi jinak než způsobem politicky moudrým. Je to naše vnitřní záležitost a nikdo z toho rámce nesmí vykročit. Je-li ještě čas, zadržte svoje 'Prohlášení', s nikým o těch věcech nemluvte - jen s lidmi povolanými a vyzkoušenými. Musí přece jíti o nápravu, nikdy o skandalizování!"³⁵⁹

Bohužel, situace mezitím eskalovala. Aféry zneužili k nebezpečné propagandě komunisté: podněcovali znechucené a dezorientované vojáky, aby opustili řady čs. zahraniční armády. To se mimochodem nesrovnávalo nejenom s mravní odpovědností bojovníků proti fašismu, nýbrž ani s platnými zákony, neboť odvody neprobíhaly, alespoň formálně, dobrovolně, ale na podkladě československých zákonů o branné povinnosti.³⁶⁰ Trapná zápleтка vyvrcholila 26.července 1940, když při slavnostní inspekci jednotky v Cholmondeley odepřelo víc než 500 vojáků před prezidentem Benešem veřejně poslušnost. Odmítli bojovat, nerespektovali československou vládu. K vůdčím nespokojencům patřil vyloučený komunista Vladimír Clementis.³⁶¹

Celé to bylo nešťastné a nesmyslné, jak po letech přiznala i režimní historiografie.³⁶² Dozvuky skandálu dolehly

---

³⁵⁹ ANM, fond R.Bechyně, kart.3, inv.č.141, osobní korespondence, Emil Synek.

³⁶⁰ T.BROD, *Činnost komunistické strany...*, c.d., s.238-239.

³⁶¹ L.FEIERABEND, *Politické...*, c.d., díl II., s.57. V.Clementis byl z KSČ vyloučen v roce 1940 pro své negativní postoje k sovětsko-německému paktu ze srpna 1939 a sovětsko-finskému konfliktu v zimě 1939/40. Na jeho opětovném přijetí se usneslo předsednictvo ÚV KSČ teprve 3.7.1945.

³⁶² T.BROD, *Činnost komunistické strany...*, c.d., s.244-245: „Samu tendenci vystoupit z jednotky (i když k tomuto činu byli 'vzbouřenci' nakonec vojenskou správou donuceni) je možno vůbec označit za levičáckou a také - na rozdíl od předchozích akcí - ji většina vojáků nepodporovala. Můžeme se ostatně i domnívat, že byla do jisté míry ovlivněna i tehdy již chybným hodnocením války jako všestranně imperialistické.“

do Státní rady ještě po roce, zmínky pronikly také na stránky britského tisku.³⁶³ Českoslovenští činitelé se s rebelanty vypořádali různě: po dohodě s britskými vojenskými orgány je dali internovat ve zvláštním táboře (zacházeno s nimi bylo mírně)³⁶⁴, většina z nich se posléze uplatnila ve vojenských pracovních útvarech, Military Auxiliary Pioneer Corps.³⁶⁵

Ve skupině zadržených „buřičů“ se nacházel i dr. Emil Synek. Bechyně vyhrocení aféry odsuzoval, to v každém případě; současně pocítoval morální závazek vůči člověku, který mu projevil důvěru. Intervenoval v Synkův prospěch u ministerského předsedy Šrámka. Bez úspěchu.³⁶⁶ Přirozeně že angažmá ve věci aktivního účastníka komunistického rozvracečství rozevřelo mezi Bechyněm a přinejmenším představiteli vojenské správy propast zprvu opatrného odstupu, potom už zřejmého nepřátelství. Protože pominula nutnost držet skandál pod pokličkou, prosazoval Bechyně ve Státní radě důsledné prošetření všech selhání a nedostatků v armádě. Vysloužil si jediné: nařčení z kariérismu.³⁶⁷ Nedůstojně se

---

³⁶³ L.FEIERABEND, *Politické...*, c.d., díl II., s.60-61; B.LAŠTOVIČKA, *V Londýně...*, c.d., s.86-87.

³⁶⁴ B.LAŠTOVIČKA, *V Londýně...*, c.d., s.88.

³⁶⁵ T.BROD, *Činnost komunistické strany...*, c.d., s.244. Vyloučení nespokojenců vedlo žel také ke katastrofálnímu zhoršení už tak krajně nepříznivého poměru v počtu vojáků k počtu důstojníků. S nadsázkou to vystihovala např. anekdota, následně kolující v čs. vojsku: „Až bude po všem, p.prezident bude mít na Václavském náměstí přehlídku vrátivší se armády. Osloví ji: ‘Generálové, důstojníci, rotmistři, děsloužící a Vy, vojine Plecítý.’“. *Válečné deníky Jana Opočenského*, c.d., s.102.

³⁶⁶ ANM, fond R.Bechyně, kart.3, inv.č.144, osobní korespondence, Šrámek Bechyňovi 29.8.1940: „Pane kolego, na Váš dopis ze dne 30.7.1940 ve věci dr. E.Synka dovoluji si Vám oznámiti dle zprávy příslušného ministerstva ze dne 27.8. t.r., že chování dr. E.Synka od minulého roku až do jeho příjezdu do Anglie bylo takové, že se nelze pro něho exponovat, zvláště proto, že je vojenským zběhem.“

³⁶⁷ ANM, fond R.Bechyně, kart.1, inv.č.27, osobní korespondence, Bechyně Benešovi 9.8.1941: „Prosím Vás, abyste přijal ujištění, že můj zájem o čs. vojsko a ostatní články našeho státního zřízení je ryze věcný a naprosto neosobní. Neposuzuji věci ab ego. To znamená, že to, co dělám, nedělám proto, abych se stal ministerským předsedou, jak roznášejí jedni; nebo ministrem národní obrany, jak říkají druzí; anebo vůbec ministrem, jak vědí třetí. Nemám vůbec osobních ambicí tohoto druhu.“

odehrál i závěrečný akt. Předseda branného výboru Státní rady Bohumil Laušman, do jehož kompetence aféra spadala, byl pod nátlakem vojenské správy i samého prezidenta nucen výslednou oficiální zprávu, shrnující poznatky vyšetřování, zásadně přepracovat takovým způsobem, dokud především generál Ingr nebyl spokojen.³⁶⁸

Věru se Rudolf Bechyně nesnažil příliš zavděčit...

•

První funkční období Státní rady se pochopitelně vyznačovalo improvizací a dotvářením konečné podoby sboru. Jednací řád, vycházející z ústavního dekretu prezidenta republiky z 21.července 1940, byl schválen teprve na druhé plenární schůzi 14.ledna 1941. Volba členů stálých výborů - politického, hospodářského, branného, kárného - se uskutečnila ještě o necelý týden později.³⁶⁹

Rudolf Bechyně si ve funkci nepočínal ani dost málo obezřetně. Vystaven narůstajícím tlakům, reagoval často neuváženě či přemrštěně. Posiloval tím jen odhodlání svých protivníků, kteří se rekrutovali z vysokých hodnostářů vojenské správy a politické pravice, respektive vlády. Nakonec oboustranné potýkání a osočování překročilo míru. Rezultát byl predikovatelný předem: v čele exilového parlamentu je emotivní, nezvládnutelný Bechyně persona non grata.

Bechyňovo účinkování na výsluní exilové politiky se fakticky završilo 15.července 1941, s poslední schůzí Státní rady v prvním funkčním období. Na podzim 1941 byl i formálně předsednictví zbaven a nahrazen poddajným úředníkem a

---

³⁶⁸ L.FEIERABEND, *Politické...*, c.d., díl II., s.61. Viz též záznam J.Opočenského z 6.4.1941 - *Válečné deníky Jana Opočenského*, c.d., s.106-107; *DHČP*, c.d., díl I., s.212, záznam J.Smutného z 1.5.1941.

³⁶⁹ J.KUKLÍK, *Vznik Československého...*, c.d., s.166-167.

diplomatem Prokopem Maxou.³⁷⁰ Edvard Beneš se zachoval podle svých zásad: „Já vůbec nedělám spravedlnost, já dělám politiku. Při tom někdy vědomě musím dělat křivdy a dělám je, když je to v zájmu státu. I osobní.“³⁷¹

Během jediného roku zkušený a ambiciózní sociálně demokratický předák zcela podkopával svou pozici v rámci exilového establishmentu. Ačkoli se v tajnostech a intrikách politických kuloárů vyznal jako nikdo jiný. Jak se to stalo? Trajektorii Bechyňova pádu vcelku přehledně vytyčují tři milníky: aféra Caswick-Bren, revue Nová Svoboda a ustavení výboru Československého socialistického klubu.

V nejednoduchém případě Caswicku připadl hlavní part bývalému generálnímu řediteli Československé zbrojovky, Eduardu Outratovi. V době kontroverzí s vyslancem Osuským Benešovu exponentu v Paříži, později ministru financí londýnské exilové vlády. Právně-ekonomická problematika, s Caswickem spojená, vykazuje nejen pro neodborníka komplikace takového řádu, že není možné objektivně rozhodnout, na čí straně byla pravda. Zda ve výpadech proti Outratovi nepostupoval Rudolf Bechyně příliš zaujatě. Patrně nebyl vždy v právu. Nicméně nejedna okolnost, na niž upozorňoval, k podezření z korupce vybízela (a to, co se Outraty samého týče, už v předmnichovské republice, jak Bechyně úporně dokazoval).³⁷²

---

³⁷⁰ Tamtéž, s.170.

³⁷¹ Cit. dle J.KŘEN, *V emigraci...*, c.d., s.306.

³⁷² ANM, fond R.Bechyně, kart.6, inv.č.349, případ Boothby a Outraty: „Dr. O.[utrata] byl pouhé dva roky generálním ředitelem Zbrojovky. Než se jím stal, byl člověkem nemajetným. Po dvou letech si koupil velkostatek u Mělníka. Kupní cena byla asi 7 mil. Kč, z toho zaplatil Dr. Outrata 4 mil, jeho společník Dr. Švec (úř. zbrojovky) zbytek... Jest otázka: může kdokoli poctivým způsobem nabýti za dvě léta majetek páčící se nejméně na 7 mil. Kč předmnichovských, když je pouhým úředníkem a nikoli samostatným podnikatelem?“ K morálnímu profilu kapitánů čs. zbrojařského průmyslu obecně srov. J.TESAŘ, *Mnichovský komplex. Jeho příčiny a důsledky*, Praha 2000, s.100-102. Autor trefně poukazuje na lhostejnost čs.průmyslníků za druhé

Společnost Caswick se de facto stala pokračováním brněnské Zbrojovky na půdě Velké Británie. Před válkou byla Zbrojovka akciovou společností, majoritu v ní ovšem držel stát (zhruba 80%).³⁷³ Po okupaci v březnu 1939 zmocnil generální ředitel Outrata vybrané zástupce Zbrojovky v zahraničí (ve Francii, Velké Británii, USA atd.), aby na svou odpovědnost hájili před Němci majetek a práva Zbrojovky - tj. splatné pohledávky a zbrojní patenty a licence - a uchovali je tak pro československý stát.³⁷⁴ Počítalo se, že získané prostředky budou použity k financování zahraniční odbojové akce.

V Anglii se o zajištění těchto aktivit staral ing. František Slabý, jeden z ředitelů Zbrojovky. Jeho kontakty na britské zbrojařské kruhy sahaly až do roku 1932.³⁷⁵ Na radu expertů a s Outratovým souhlasem dal v britském obchodním rejstříku 6.července 1939 zaregistrovat společnost Caswick Ltd. jako nástupnický podnik Zbrojovky (následně akt potvrdila převodní smlouva z 11.července 1939). Předmět činnosti uváděl výrobu zbraní. Podíly si rozdělili dr. Eduard Outrata, ing. František Slabý a ing. Havlíček, každý obdržel 2.700 akcií. Za ing. Slabého složil potřebnou částku Eduard Outrata. Jmenování vytvořili správní radu, předsedou zvolili Outratu, Slabého

---

republiky, kteří se nepostarali např. ani o zničení prototypů moderních tanků (což hitlerovskou generalitu jistě nemohlo nepotěšit).

³⁷³ ANM, fond R.Bechyně, kart.6, inv.č.404, Caswick spol., Fr.Slabý, leden 1941. Zbylý akciový podíl patřil A.S. dř. Škodovým závodům, ovládaným koncernem Schneider-Creusot s převahou francouzského kapitálu. Srov. E.KUBŮ - J.PÁTEK a kol., *Mýtus a realita hospodářské vyspělosti Československa mezi světovými válkami*, Praha 2000, s.264-266; R.WAGNER, *Panství kapitalistických monopolů v Československu*, Praha 1958, s.100-101.

³⁷⁴ ANM, fond R.Bechyně, kart.6, inv.č.401, zpráva o společnosti Caswick, 1941.

³⁷⁵ ANM, fond R.Bechyně, kart.6, inv.č.404, Caswick spol., Fr.Slabý, leden 1941. V roce 1932 započala jednání s britskou stranou o prodeji patentu na výrobu čs. lehkého kulometu ZB vz.26 (po úpravách ZGB 33, později tolik populárního Brenu). E.KUBŮ - J.PÁTEK a kol., *Mýtus a realita...*, c.d., s.124.

výkonným ředitelem.³⁷⁶ Aby vyloučili pochyby stran čistoty svých záměrů, sepsali zakladatelé Caswicku 9.března 1940 v Paříži prohlášení, v němž deklarovali, že „celá společnost Caswick se všemi svými akciemi patří Československé Zbrojovce, již musí býti vydána, jakmile bude Zbrojovka osvobozena od cizího panství.“³⁷⁷

Kdežto do pádu Francie představoval Caswick pouze anglickou filiálku velkoryse koncipované zbrojovácké akce, potom se rázem proměnil v její středobod. Záhy propukl mezi akcionáři neshody. Po přistoupení dalšího partnera, firmy Sigmund Pumps, podporované britským ministerstvem zásobování, byl založen zastřešující podnik Bren Manufacturing Company. K transformaci došlo za výhodných podmínek a Caswick z ní nepochybně profitoval, k nelibosti ing. Slabého však ztratil možnost přímo zasahovat do výrobního procesu, ovlivňovat jej. Strany sporu se obeslaly žalobami, skandál zasáhl nejvyšší místa. Ing. Slabý obviňoval Outratu z nekompetentnosti a touhy po moci, navíc ho podezříval z defraudace, Outrata se hájil tak, že konflikt přenášel do osobní roviny, Slabý se prý cítí ukřivděn a mstí se, dokonce úmyslně brzdí zbrojní výrobu.³⁷⁸ Britové se pokoušeli poměry ve společnosti, pro válečné úsilí nesporně důležité, stabilizovat. Marně. Pohrozili, že nuceně převezmou Bren do svých rukou. Ani to nepřivodilo zvrát v trapné komedii. Nezbylo, než aby výhrůžky splnili: Bren

---

³⁷⁶ ANM, fond R.Bechyně, kart.6, inv.č.401, zpráva o společnosti Caswick, 1941. Slabý ve svém memorandu z ledna 1941 uvedl, že ve správní radě navíc zasedl, avšak bez akciového podílu, A.H.Jarrard, zastupující zájmy britské vlády, která usilovala, aby Caswick vybudoval v Indii továrnu na výrobu lehkých kulometů. ANM, fond R.Bechyně, kart.6, inv.č.404, Caswick spol., Fr.Slabý, leden 1941. Naproti tomu L.Feierabend tvrdil, že Jarrard se objevil teprve ve správní radě Bren Manufacturing Company (v zastoupení Caswicku) - srov. L.FEIERABEND, *Politické...*, c.d., díl II., s.206.

³⁷⁷ ANM, fond R.Bechyně, kart.6, inv.č.401, zpráva o společnosti Caswick, 1941. Též L.FEIERABEND, *Politické...*, c.d., díl II., s.311.

³⁷⁸ ANM, fond R.Bechyně, kart.6, inv.č.401, zpráva o společnosti Caswick, 1941.

Manufacturing Company přešla pod správu ministerstva zásobování, bez ohledu na přání československých exilových činitelů.³⁷⁹

Obvykle dobře informovaný Ladislav Feierabend se domníval, že Rudolf Bechyně se o nešvary okolo zbrojařů začal zajímat až tehdy, když mu ing. Slabý zaslal v lednu 1941 své memorandum, požaduje „aby vláda uplatnila svůj vliv na hospodaření společnosti Caswick.“³⁸⁰ Mýlil se.

Bechyně vytušil nesrovnalosti o poznání dřív. V zmíněném listě prezidentu Benešovi z 13.prosince 1940, v němž také kritizoval absenci ministra Outraty na první schůzi Státní rady, napsal: „Mluvil jsem s Vámi svého času o záležitosti Caswicku... Tenkrát jste mi řekl, že pokládáte za neslučitelné, aby člen vlády aktivně se zúčastňoval správy výdělečného podniku a že jste dal p.[anu] min.[istru] financí na vybranou, aby zastával jednu nebo druhou funkci... Od té doby se věci vyvinuly obráceně... Jsem tím dezorientován... nemohu pochybovat, že se věc stane předmětem jednání ve Státní radě.“³⁸¹

Podnět, který mu poté zkraje roku ing. Slabý adresoval, umocnil jeho pochybnosti a přiměl ho, aby se s případem seznámil podrobně. Dočkal se nepříjemného překvapení. Původně chtěl především zamezit tomu, aby ministr Outrata účastí na potenciálně problematických zbrojařských obchodech kompromitoval čs. prozatímní státní zřízení: „Aplikujeme-li zde naše zákony, existuje zákon o inkompatibilitě.“³⁸² Jak ale pronikal k podstatě, seznával, že věc má širší přesah. Eduard

---

³⁷⁹ L.FEIERABEND, *Politické...*, c.d., díl II., s.206-207.

³⁸⁰ Tamtéž, s.78.

³⁸¹ ANM, fond R.Bechyně, kart.1, inv.č.27, osobní korespondence, Edvard Beneš.

³⁸² ANM, fond R.Bechyně, kart.6, inv.č.349, případ Boothby a Outraty.

Outrata se v Anglii stal v podstatě vlastníkem majetku Zbrojovky. Zaražen nebyl jen Bechyně. L.Feierabend vznesl dotaz, zda byla vláda o zbrojařské akci zpravena? Byl Edvardu Benešovi nebo Národnímu výboru v Paříži znám obsah prohlášení akcionářů Caswicku z 9.března 1940? Outrata přispěchal se zarážející odpovědí: nikoli, „poněvadž v té době neexistovala československá vláda v exilu ani žádný jiný činitel, jemuž by prohlášení mohlo být oznámeno s právními důsledky.“³⁸³ Bechyně spatřoval za Outratovými tanečky osobní obohacení a srovnával jeho počínání s praktikami náměstka na britském ministerstvu zásobování Roberta Boothbyho³⁸⁴, právě vyšetřovaného parlamentním výborem kvůli nařčení z korupce (nebylo shledáno opodstatněným).³⁸⁵ Počátkem května prosadil projednání případu Caswicku v hospodářském výboru Státní rady.³⁸⁶ Úsilí hodné Sisyfa. Aféra nebyla v úplnosti dořešena do konce války, na povrch vyplouvaly stále nové skutečnosti: Outrata mimo jiné přiznal, že disponoval zbrojařskými fondy, nezanesenými v účetnictví Caswicku (měl je utratit v Paříži na odbojovou akci), prokázalo se, že vládu mylně informoval o nárocích britského ministerstva zásobování a spolupráci s ním atp.³⁸⁷ I to, co na jaře 1941 vyšlo najevo, stačilo, aby vláda přijala usnesení, v němž trvala na úpravě vztahů ke společnosti Caswick; současně ministra Outratu vyzvala, aby akcie ve svém držení převedl na vládní důvěrníky. Státní rada to vzala

---

³⁸³ L.FEIERABEND, *Politické...*, c.d., díl II., s.81-82.

³⁸⁴ ANM, fond R.Bechyně, kart.6, inv.č.349, případ Boothby a Outraty.

³⁸⁵ N.ROSE, *Churchill. Nepoddajný život*, Praha 1995, s.184.

³⁸⁶ *Válečné deníky Jana Opočenského*, c.d., s.112.

³⁸⁷ Blíže L.FEIERABEND, *Politické...*, c.d., díl II., s.78-83, 205-210, 337-345 a ANM, fond R.Bechyně, kart.6, inv.č.404, Caswick spol., Fr.Slabý, leden 1941 (memorandum o akci Československé Zbrojovky, A.S. Brno v Anglii).

7.července 1941 na vědomí a tím věc oficiálně skončila.³⁸⁸ Bechyňovi bylo podezřelé, že Outraty se zvláště vehementně zastávali Hubert Ripka a Sergej Ingr, významní protagonisté „hnilobných poměrů pařížských“.³⁸⁹ Dožadoval se u prezidenta pokračování šetření i diskuse ve Státní radě. Zůstal oslyšen, ale vyústění „do ztracena“ rozladilo i ty sociální demokraty, kteří už byli jinak s Bechyněm hluboce rozvaděni: jednotně, včetně ministrů Bečka a Němce, opustili na protest Pracovní sdružení Státní rady (orgán, navazující na předmnichovskou parlamentní praxi koaliční padesátky, respektive dvacítky).³⁹⁰ Skandál se beztoho pohřbit nepodařilo a Bechyně se nadobro zatvrdil v opozici k exilové vládě.

Kámen úrazu ležel vlastně v maličkosti: Bechyně považoval Státní radu za veřejné, respektované fórum, které bude problémy vskutku projednávat a řešit. Naopak vládní majorita i prezident Beneš předpokládali, že kvaziparlament poslušně schválí cokoli, co mu předloží. Ladislav Feierabend zaznamenal rozmluvu s Bechyněm po uzavření Státní rady 7.července 1941: „...řekl mi, že jsem chtěl dokázat bezvýznamnost Státní rady a že se mi to podařilo.“³⁹¹

Postavení Rudolfa Bechyně se hroutilo jako domeček z karet. Sám si to zavinil, neústupností a nesmiřitelností v kláních, jež pokládal za zásadní. Rigidnost jistě sympatická u srovnání s ochotnými sběrateli požitků a funkcí. Podléhali

---

³⁸⁸ L.FEIERABEND, *Politické...*, c.d., díl II., s.82-83. Usnesení nebylo nikdy naplněno, Outrata se sice vzdal svých funkcí ve správní radě, akcie si však pod různými záminkami ponechával i nadále. Neochota vydat akcie Caswicku a katastrofální vztahy s britskou stranou ho nakonec na podzim 1942 připravily o ministerské křeslo. Tamtéž, s.208-209.

³⁸⁹ K Ripkovu vystupování srov. např. *DHČP*, c.d., díl I., s.216-217, výpis z protokolu z jednání ministerské rady o případu Outrata-Caswick, 23.5.1941.

³⁹⁰ Zevrubný výklad o struktuře Státní rady podává J.KUKLÍK, *Vznik Československého...*, c.d., s.147-171.

³⁹¹ L.FEIERABEND, *Politické...*, c.d., díl II., s.83.

bychom však mystifikacím, kdybychom pod dojmem vyličeného pasovali Bechyně za donkichotského bojovníka s větrnými mlýny, jediného spravedlivého uprostřed mravní zkázy. Ješitnost a sebepřecenění byly spoluhybateli jeho činů: je charakteristické, že vystřídání Prokopem Maxou ve vedení Státní rady pojímal jako osobní urážku.³⁹² Objektivní hodnotu jeho působení v exilu to nemůže zastřít.

Protřelý politický efektuál ovšem zbraně neskládal. Aby si „kryl záda“ a získal pevnější základnu, provedl Bechyně obratný manévr: jednak spolu s Václavem Patzakem zahájil vydávání revue *Nová Svoboda*, jednak inicioval ustavení Československého socialistického klubu.

4. Ingrova aféra

Edvard Beneš mohl vnímat krok sociálních demokratů, a ještě spíš Rudolfa Bechyně, jako svým způsobem provokaci, namířenou proti své osobě. Neskrývalo se za ním nic jiného než chabě kamuflovaná restituce stranictví v politickém životě exilu.³⁹³ Byl to výrazný průlom do dosud halasně proklamované jednoty zahraničního odboje (třebaže realita vypadala jinak).

---

³⁹² B.BERGLUND - V.KUČERA, *Rudolf Bechyně a druhý zahraniční odboj. Přehled Bechyněho osobních spisů v Archivu Národního Muzea, Historie a vojenství*, č.3, 1999, s.380-393.

³⁹³ Beneš se po měsíci zcela zřejmě vyjádřil v rozhovoru s J.Stránským: „Já jsem to tadyhle Bechyněmu řekl: Sociální demokracie je reakce, nechtěl to pochopit, že prý dělají revoluci. Neděláte revoluci, nýbrž organizujete zase starou stranu. Sociální demokracie už svou úlohu udělala, a taky dohrála. To co bude socialistické doma, to už bude něco zcela jiného.“ *DHČP*, c.d., díl I., s.199, záznam J.Smutného z 11.4.1941. Benešovo osobní pojmání rozmišek s Bechyněm potvrdil např. Z.Fierlinger: „Pan prezident ovšem znovu se dotkl osobních sporů a vytýkal zejména, že soudruh Bechyně vedl proti němu osobní kampaň, o níž prý byl informován.“ ANM, fond R.Bechyně, kart.1, inv.č.47, Fierlinger Bechyňovi 21.12.1943, zpráva z Moskvy, přísně důvěrně.

Socialistický klub vznikl 12.března 1941³⁹⁴, půl roku však uplynulo, než práce pokročily ze stadila zrodu.³⁹⁵

Předsedou byl jednomyslně zvolen Bechyně, jednatelem Bohumil Laušman.³⁹⁶ Členy se stali sociální demokraté ve Státní radě, brzké zapojení všech čs. sociálních demokratů, kteří žili ve Velké Británii a čas od času se scházeli ve volné Socialistické skupině (tedy i takových individualit jako J.Běliny, J.Stolze či G.Wintra), se bralo za samozřejmé.

Pokud Bechyně doufal, že se podaří ve společné platformě překlenout rozpory uvnitř sociálně demokratické exilové obce, nepochodil.³⁹⁷ Hovořil jiným jazykem než Němec, Bečko, Bělina, nerozuměli si. Pravý stav věcí osvětlila hned první kontroverze, otázka „čestného závazku“.

Bechyně s Laušmanem si přáli organizovat klub, řízený principy stranické kázně a disciplíny. Bechyně vypracoval seznam tezí, „čestný závazek“, určený členům (výkonného) výboru klubu.³⁹⁸ Ti měli stvrdit podpisem souhlas s danými

---

³⁹⁴ ANM, fond R.Bechyně, kart.2, inv.č.82, osobní korespondence, Bohumil Laušman.

³⁹⁵ Také teprve v září 1941 se Bechyňovi protivníci ostře ohradili: „Láďa [Feierabend] u Ripky. Jednalo se o akci socialistů a usneseno podat u prezidenta protest proti tomu, že socialisté se zde ustavují ve frakci.“ *Válečné deníky Jana Opočenského*, c.d., s.153. První obvinění na adresu sociálních demokratů, že organizují v emigraci politickou stranu, padla ovšem už v diskusi na 11.schůzi Pracovního sdružení Státní rady 24.6.1941. J.NEDVĚD, *Cesta ke sloučení sociální demokracie s komunistickou stranou v roce 1948*, Praha 1968, s.13.

³⁹⁶ ANM, fond R.Bechyně, kart.1, inv.č.10, diář 1941.

³⁹⁷ K názorové diferenciaci mezi exilovými sociálními demokraty podrobněji J.HORÁK, *Českoslovenští sociální demokraté v druhém odboji*, Svědectví, č.5, 1958, s.38-54. Tato studie, ve svém celku překonaná, je v jednotlivostech dosud platná, protože autor měl jednak možnost některé problémy konzultovat s přímými aktéry tehdejších dějů (např. V.Holubem), jednak pracoval i s mnohými dnes těžko dostupnými materiály.

³⁹⁸ Znění inkriminovaného závazku bylo: „Zavazují se na svou čest, že: 1. V exilu i doma zachovám věrnost k demokratickému socialismu, jakož i ke hnutí, které na něm spočívá. 2. Zachovám v naprosté důvěrnosti veškerá jednání výboru; uznávám, že podávání informací o těchto jednáních musí se dít výhradně těmi členy výboru, kteří k tomu budou pověřeni usnesením výboru; všechno ostatní donášení zpráv nesúčastněným osobám budu pokládati za nepřípustné vynášení, případně za zradu. 3. Podrobuji se disciplíně výboru; přijímám zásadu majoritního rozhodování a loyálně se většině podrobím,

postuláty. Význam závazku překračoval rovinu mravní, neboť důležitější důsledky se rýsovaly v rovině symbolické: každý ze signatářů by se fakticky podrobil autoritě Rudolfa Bechyně jako vůdce socialistického exilu (a záhy socialistické opozice). Velmi dobře to pochopili především ministři Bečko a Němec. Rozpolcení mezi loajalitou k vládě a k svým spolustraníkům, hledali cesty, jak se nepohodlnému aktu vyhnout.³⁹⁹ Situaci jim usnadňoval fakt, že „čestný závazek“ připomínal neblaze proslulé prvorepublikánské reversy, jimiž si stranické sekretariáty bezohledně vynucovaly na svých poslancích absolutní podřízenost a poslušnost. Ján Bečko např. argumentoval: „Podepisováním takových závazků, nechť se v protokolu nebo jakkoli konstatuje, že to nejsou ‘reversy’, se izoluje naše skupina v odboji. Máme všichni jediný závazek, totiž k odbojovému hnutí. Pokud jde o závazek k demokratickému socialismu, rozumí se to samo sebou a nadto v našem kroužku jde vesměs o lidi, kteří mu zůstali věrni v kritické chvíli, přinesli tomuto přesvědčení oběti a vyvodili z něj osobní důsledky. Není proto třeba tohoto závazku. Spíše by bylo třeba prohlášení zásad.“⁴⁰⁰

Ministři František Němec a Ján Bečko se nakonec rozhodli - a nepodepsali. Na podzim 1941 zpřetrhali svazky, které je pojily se skupinou Nové Svobody, tedy s kroužkem radikálních socialistů, shromážděných okolo Rudolfa Bechyně. 8.října 1941

---

zůstane-li některý můj návrh nebo stanovisko v menšině. 4. Vůči výboru i jeho jednotlivým členům budu zachovávat zásadu solidarity a soudružské podpory. Budu se přičiňovat, aby autorita a posice socialistických členů vlády, Státní rady, Státní administrativy a Výboru nebyla oslabována kritikami mimo půdu výboru. 5. Budu přísně postupovat proti každému, kdo by tento závazek porušil. V Londýně, dne 15.března 1941“. ANM, fond R.Bechyně, kart.2, inv.č.82, osobní korespondence, Bohumil Laušman.

³⁹⁹ Podle záznamu J.Opočenského z 16.9.1941 prý prezident Beneš prohlásil, že „nebude nikoho jmenovat ministrem, kdo se zavázal jakýmkoliv reversem.“ *Válečné deníky Jana Opočenského*, c.d., s.150.

⁴⁰⁰ ANM, fond R.Bechyně, kart.2, inv.č.78, osobní korespondence, K.Kříž Bechyňovi 11.9.1941.

se spolu s Jaromírem Nečasem solidarizovali s vládní většinou, požadující Bechyňův odchod z funkce, a vzápětí se vrátili i do Pracovního sdružení Státní rady.⁴⁰¹ Jednota sociálních demokratů byla nadále ryze formální. Pokus koordinovat postup demokratické levice ztroskotal dříve, než směl v praxi prokázat své opodstatnění.

Vztahy Rudolfa Bechyně a oficiálních představitelů prozatímního státního zřízení poklesly na podzim 1941 k bodu mrazu. Byly katastrofální, tak špatné, že nemohly být horší. Bechyně se navíc blížil amplitudě svého levičáctví. Prezident Beneš obratu v Bechyňově smýšlení nikdy neuvěřil, měl za to, že za ním stojí jeho zbrklost, která je s to rychle prostřídat názory od nejreakčnějších k nejlevějším.⁴⁰² Ostatně antagonismus byl vzájemný. O vnitřním rozpoložení sociálního demokrata vypovídají záštiplné výkřiky v listu Josefu Malíkovi, bývalému řediteli Národní banky: „Já, pane doktore, už Benešovi nevěřím, kdyby se zapřísahal sebe více! ...bez boje vydal československý lid a stát nejhnusnějšímu novodobému vrahovi a loupežníkovi, a sbaliv plán i nejnutnější věci - to ostatní došlo dodatečně - uletěl do bezpečí. To je pan Beneš, jehož 'prozíravost' platí náš bezbranný lid stovkami a tisíci obětí surových gestapáckých vrahů! A české krve ještě potečou potoky - díky panu Benešovi! ...Jak dlouho se chcete dávat ještě podvádět? To Vám bude stále postačovat páně Benešovo ujišťování, že je přesvědčený demokrat a že miluje svůj národ

---

⁴⁰¹ *Válečné deníky Jana Opočenského*, c.d., s.156.

⁴⁰² P.VOŠAHLÍKOVÁ, *Československá sociální demokracie a Národní fronta*, Praha 1985, s.30. Přitom myšlenkové milieu samého Edvarda Beneše bylo v téže době nesené značně radikální vlnou, jak Bechyně 8.3.1941 zaznamenal: „Weekend u Dra Beneše. První rozmluva o příštím soc. pořádku v ČSR: B.[enešovo] přiznání ke kolektivismu. 1. hosp. demokracie na podkladě kolektivismu 2. polit. demokracie na podkladě dvou stran, zákonitě povolených 3. zrušení soukr. bank, odstranění úroku, radikální redukce dědického práva.“ ANM, fond R.Bechyně, kart.1, inv.č.10, diář 1941.

i stát, když po největším politickém bankrotu, který by byl přivedl na správné cesty i toho největšího hříšníka a zatvrzelce, znovu se obklopil politickými vyvrheli, přibрав si k nim ještě větší vyvrhele z hospodářské, kulturní, vědecké a jiné periferie!? ...Pro mě je pan Beneš zbabělec-kapitulant! A když neuměl naši válečnou politiku postavit jinak než na svých osobních tužbách, pak to tedy budu dělat já a proti němu!"⁴⁰³

Ani v kritických chvílích neopouštěl Rudolfa Bechyně cit pro chladný kalkul politické partie. O rekonstrukci orgánů exilového státního zřízení bylo v obrysech rozhodnuto, místopředsednický post ve Státní radě nabídl prezident Bohumilu Laušmanovi, který se však zdráhal funkci přijmout. Bechyně to viděl po svém - apeloval na Laušmana, aby se nejen v zájmu socialistické levice s nabídkou nespokojil, ale aby nárokoval ještě víc, křeslo předsedy: „Jsi hodný, že v této krizi máš ke mně tolik osobních ohledů... Ale prosím Tě, abys vzal věc stejně neosobně jako já a abys ohlásil p. prez. svou kandidaturu... Byl bych i ochoten usnadnit Ti cestu tím, že bych požádal sám prezidenta, aby mě ze zdravotních důvodů propustil z dosavadní funkce... Víím, že se tímto návrhem zbavuji důležité politické zbraně, ale víím také, že by to posloužilo národní jednotě doma i zde."⁴⁰⁴

Jak se páli mosty? To předvedl Bechyně s nevidaným umem v poslední přestřelce horkého podzimu 1941. V závěru obsáhlého článku *Stát, demokracie a politické strany*, který uveřejnil v říjnu v Nové Svobodě, se vrátil k pobytu v Polsku a obvinil vojáky, že v osvobozené republice pomýšlejí na diktaturu. Hovořil sice neurčitě o „jakémisi československém generálovi“,

---

⁴⁰³ ANM, fond R.Bechyně, kart.2, inv.č.90, osobní korespondence, Bechyně Malíkovi 3.10.1941.

⁴⁰⁴ ANM, fond R.Bechyně, kart.1, inv.č.11, Poznámky uprchlíka (1939-1944), z dopisu Laušmanovi 23.10.1941.

nejmenoval, ale ze souvislostí nebylo těžké dovodit, komu své věty adresuje.⁴⁰⁵ Třaskavina neobyčejné brizance, postižený nemohl mlčet.

Opravdu, v příštím dvojčísle si čtenáři přečetli noticku: „V listě naší zahraniční vlády uveřejnil p. generál S.Ingr následující prohlášení: ‘V časopise Nová Svoboda č.6-7 na str.112 pan Rudolf Bechyně napsal několik vět o tom, co prý vykládal a mluvil ‘československý generál, který v červenci 1939 přijel do Krakova’. Pan předseda Státní rady Rudolf Bechyně písemně potvrdil, že oním československým generálem mínil mne... Prohlašuji, že jsem nikdy ani panu Bechyňovi ani nikomu jinému podobných sdělení a názorů nepřednášel, a že jsou v naprostém rozporu s mým přesvědčením. Uvedená tvrzení jsou nejen nesprávná, nýbrž i naprosto nepravdivá. Gen. Ingr.’“⁴⁰⁶ Bechyně reagoval prostě: vše, co napsal, je pravda a nic než pravda, která může být popírána, nikoli vyvrácena.⁴⁰⁷

Kdo lhal? Rozsoudit s určitostí už nelze, ale patrně Sergej Ingr. Bechyňovu verzi podporuje vícero indicií. Dřív než se generál odvážil nařčení odmítnout, zaštilil se svědectvím přátel (mj. J.Stránského, A.Procházky, také Lva Prchaly!)⁴⁰⁸, doložena jsou ovšem i vyjádření opačná.⁴⁰⁹ Názory, které podle Bechyně Ingr v Krakově reprodukoval, byly v armádních kruzích v roce 1939 rozšířené a běžné, ba převládající.⁴¹⁰ Bylo by překvapující, kdyby mluvil jinak.⁴¹¹

---

⁴⁰⁵ Nová Svoboda, č.6-7, vol.XVIII, 1941.

⁴⁰⁶ R.BECHYNĚ, *Dokumenty. Není pravdy proti pravdě*, Nová Svoboda, č.8-9, vol.XVIII, 1941.

⁴⁰⁷ Tamtéž.

⁴⁰⁸ *Válečné deníky Jana Opočenského*, c.d., s.159.

⁴⁰⁹ L.SVOBODA, *Cestami života*, díl I., Praha 1971, s.286; R.KOPECKÝ, *Československý odboj v Polsku v r.1939*, Rotterdam 1958, s.54.

⁴¹⁰ Ingr patřil k vůdčím organizátorům Obrany národa, největší ilegální odbojové síti na území protektorátu Čechy a Morava, tvořené především bývalými příslušníky čs. armády. Obrana národa byla budována jako „tajná

Jenomže: kdo měl pravdu a kdo ne, o to vůbec nešlo.

Je nasnadě, proč Bechyně tak razantně zaútočil. Ingr se stal prvním vojákem exilu, ministrem národní obrany. Terčem výpadu byla ve skutečnosti armáda jako celek, ještě spíš vláda, konkrétní osoba zástupným symbolem. Bechyňovi se londýnská uniformovaná elita i její praktiky protivily, další důvod k averzi přibyl, když bylo v československých jednotkách přísně zakázáno rozšiřování Nové Svobody, mezi řadovými vojáky dost populární.⁴¹¹ Ingrovu přednášku si sociální demokrat určitě nevymyslel; jeho rána přesto mířila pod pás.

Ať už říkal Ingr v Krakově cokoli, uplynuly víc než dva roky. Bechyně vytrhl jeho slova z kontextu, připomněl mu je - a tím vlastně podsunul - v odlišné situaci. Bylo to pošetilé, ne-li nebezpečné. Protože generál Ingr lhát možná musel.

---

armáda", vertikálně strukturovaná (vrchní, zemská, krajská, okresní, místní velitelství). Za cíl si kladla uskutečnění ozbrojeného povstání ve vhodném okamžiku války a vyhnání německé armády z ČSR, dále sabotážní a zpravodajské akce. Její chybou byla příliš rozsáhlá a strnulá organizace, ke konspiraci zcela nevhodná. Koncem roku 1941, kdy gestapo rozprášilo její druhou garnituru, prakticky přestala existovat. Odporem k politikům a vůlí po dočasném monopolu moci vynikali zvláště její zakladatelé, generálové Bílý, Vojta, Homola, Všeticka, plukovník Kudláček, major Hájíček ad. S.KOKOŠKA, *Obrana národa a počátek války*, Dějiny a současnost, č.4, 1999, s.16-21; J.GEBHART - J.KOUTEK - J.KUKLÍK, *Na frontách tajné války*, Praha 1989, s.86 an; V.KURAL, *Vlastenci proti okupaci. Ústřední vedení odboje domácího 1940 - 1943*, Praha 1997.

⁴¹¹ Krátce k profilu Jana Sergeje Ingra: za předmnichovské republiky méně významný, ve veřejnosti prakticky neznámý legionářský generál, za mobilizace velel 3.armádnímu sboru v Brně, vystupoval proti kapitulaci. Zajímavou odpověď na otázku, proč ho Beneš v exilu poctil takřka bezvýhradnou důvěrou, předkládá anonymní nedatovaný elaborát Kritika Vlčkovy knihy, zachovaný mezi Benešovými londýnskými dokumenty: Ingr byl zapojen do posledního pokusu o odpor 4.10.1938, puče tzv. moravské generálské kliky (vedle Ingra generálové Prchala, Hasal, Dvořák), údajně však místo toho, aby se řídil dohodnutými dispozicemi, odjel do Prahy, kde o akci informoval prezidenta a tím ji samozřejmě zmařil. J.KŘEN, *V emigraci...*, c.d., s.78-79. O generálském puči F.LUKEŠ, *Podivný mír*, Praha 1968, s.46 an.; M.LVOVÁ, *Mnichov a Edvard Beneš*, Praha 1968, s.187-190. K charakteru Ingrově: o protežování vlastních synů *Válečné deníky Jana Opočenského*, c.d., s.407, či stížnost J.Masaryka - DHČP, c.d., díl I., záznam J.Smutného ze 7.5.1941, s.213: „Ingr kamkoli přijde tak se opije a leze za ženskými.“

⁴¹² ANM, fond R.Bechyně, kart.1, inv.č.20, osobní korespondence, listy Zdeňka Bechyně R.Bechyňovi z 31.3. a 2.5.1941.

Odvážíme se nyní hypotézy, pramenně v podstatě neprokazatelné. Ale i nepřímé důkazy někdy skládají věrohodnou mozaiku událostí.

Troufáme si určit pozadí tzv. Ingrovy aféry v složitém předivu protektorátní reality. Fundament Ingrova exposé korespondoval s diskusemi, vedenými ve vyhraněné podobě zvláště v prostředí první garnitury Obrany národa, jak je popsal např. Václav Kural ve své monografii. Vojáci, zklamáni „selháním politiků“ za mnichovské krize, podléhali krajním - levým i pravým - tendencím. Jejich radikalismus přirozeně budil nedůvěru mezi představiteli občanského odboje, hlavně nejsilnějších složek: Petičního výboru Věrní zůstaneme (PVVZ) a Politického ústředí (PÚ). Rozpory nabyly takového rázu, že Vladimír Krajina i jiní do Londýna proti armádním plánům tajně protestovali.⁴¹³

Vojenská diskuse byla se zdarem pro domácí hnutí odporu ukončena v únoru - březnu 1941; také vojáci přijali za svůj program *Za svobodu*, vypracovaný intelektuální elitou PVVZ.⁴¹⁴ Rozptýlili tím nejvážnější pochybnosti. Ani potom však nevyloučili, že by neučinili „potřebná opatření“ dočasně, při převratu a krátce po něm: „...vojáci přece jen mínili při převratu vzít moc do svých rukou a aspoň touto cestou zprvu dosáhnout 'politického monopolu'. V tom zůstávalo úskalí, z něhož mohla vzniknout hrozba pro demokratický charakter převratu a dnů, jimiž měl být zahájen život v osvobozeném státě; moc, kterou armáda jednou uchopí, dává nerada z ruky, to ukazují zkušenosti snad z celého světa. Proto se civilní

---

⁴¹³ V.KURAL, *Vlastenci proti...*, c.d., s.100, 107.

⁴¹⁴ *Za svobodu do nové Československé republiky. Ideový program domácího odbojového hnutí v letech 1939 - 1941*, Praha 1945. Největší podíl na definitivní redakci měli doc. dr. Josef Fischer a prof. Wolfgang Jankovec, levicoví sociální demokraté.

organizace vojenských projektů obávaly, aspoň v hloubi duše.“⁴¹⁵

Srovnáme-li si časovou posloupnost, dojdeme k logickému závěru: urovnání latentní, aktuálně jen dřímající roztržky uvnitř domácí rezistence dělí od Bechyňovy kampaně proti generálu Ingrovi stěží šest, sedm měsíců. Doba příliš krátká, aby se zbavila všech reminiscencí. Sotva byly nejkřiklavější rozpory zažehnány, oživil Bechyně téma, které toužil málokdo otvírat. Co kdyby se odbojáři v protektorátu o londýnské debatě doslechli?⁴¹⁶ Připočtíme permanentní napětí, existující ve vztazích emigrace a domácího hnutí odporu – smíme potom generálu Ingrovi vyčítat, že zvolil jedinou přijatelnou odpověď, tj. rezolutní popření Bechyňových osočení? Pokud lhal, pak z legitimních, neosobních pohnutek. *Pia fraus*. Kdybychom domýšleli ad absurdum – pomiňme, že v konkrétních podmínkách ČSR kulhá paralela na obě nohy – vyvstane varovný příklad jugoslávské exilové reprezentace, již konflikty mezi proudy domácí rezistence připravily o veškerý vliv (a nakonec ji zabránily v návratu k moci vůbec).

---

⁴¹⁵ V.KURAL, *Vlastenci proti...*, c.d., s.108. Sváry mezi odbojovými složkami nelze bagatelizovat, na druhou stranu ani přeceňovat, k čemuž jeví sklon Kural. Vždyť např. generál Čihák-Znameníček nebo škpt. Velínský od prvních dnů okupace dávali příklad spolupráce mezi vojáky a PVVZ, přinejmenším od jara 1940 už reprezentanti Obrany národa (Churavý, Balabán ad.) žádné příčiny k obavám nezavdávali. Srov. *Věrní zůstali...*, c.d., s.21; J.GEBHART – J.KOUTEK – J.KUKLÍK, *Na frontách...*, c.d., s.184 an. Jasně se koneckonců vyslovil svědek z nejpovolanějších, dr. Karel Bondy, ve zprávě o významu programu PVVZ (ač ji Kural cituje, plně zřejmě nedoceňuje): „Tak zejména přijali náš program úplně vojáci... Vojáci nakonec uznali naprosto bezvýhradně, že pro vojenskou diktaturu nejsou podmínky, a formulovali nakonec své stanovisko jen tak, že chtějí mít účast i při politické výstavbě státu a že si představují budoucí armádu státu – zcela v duchu Masarykově – jako armádu politickou, tj. jako armádu prodchnutou politickými ideály, jež ovládají stát.“ *Věrní zůstali...*, c.d., s.52.

⁴¹⁶ Nemožné to nebylo, což potvrzoval případ z konce roku 1940: vedení Obrany národa pochopilo z výtek generála Ingra, že bylo viněno z diktátorských aspirací, ačkoli Politické ústředí – autor stížnosti – žádalo Londýn o utajení! V.KURAL, *Vlastenci proti...*, c.d., s.100.

Bechyňovo jednání v tzv. Ingrově aféře potenciálně ohrozilo samy základy druhého československého odboje. Pohár trpělivosti oficiálních hodnostářů přetekl, sociálnímu demokratovi se politická kariéra v exilu neodvolatelně uzavřela. Smířil se s tím, nevěřil už v budoucnost československé emigrace, jak potvrdil v prosincovém čísle *Nové Svobody*, komentuje rekonstrukci kabinetu: „Třetí zahraniční vláda je vláda rozhodně převahy pravice, se slabým levicovým křídlem. Přijímáme tento stav klidně a důvěřivě. O přítomnosti a budoucnosti se rozhodne především na válečném poli.“⁴¹⁷

5. Socialistický blok

Protože nebyl znovu jmenován do funkce předsedy Státní rady, uvolnil si Rudolf Bechyně do značné míry ruce. V opozičních postojích si nemusel ukládat rezervy. Zároveň se těžiště jeho působení přesunulo víc do oblasti žurnalistiky, kdežto činnost veřejněpolitická ustoupila do pozadí. V letech 1942 - 1945 je snazší sledovat vývoj sociálně demokratické levice např. na postavě Bohumila Laušmana, který reprezentoval oficiální linii Čs. socialistického klubu.⁴¹⁸ Bechyně se v téže době pokoušel dirigovat kroužek příznivců ze zákulisí, tím spíš, že jeho síly a činorodost podlamovala choroba.

---

⁴¹⁷ R.BECHYNĚ, *Třetí vláda v zahraničí*, *Nová Svoboda*, č.10, vol.XVIII, 1941.

⁴¹⁸ K B.Laušmanovi: v druhém funkčním období místopředseda Státní rady, na podzim 1942 cestoval se spojeneckým konvojem do Murmanska, v SSSR vedl tajná jednání s šéfem čs. komunistů Gottwaldem, 1944 - 45 člen vládní delegace pro osvobozené území ČSR, aktivně se účastnil Slovenského národního povstání a v březnu 1945 za sociální demokracii - s Patzakem, Fierlingrem, Bečkem, Holubem a Majerem - moskevských porad, které rozhodly o složení a programu vlády Národní fronty. J.NEDVĚD, *Cesta ke sloučení...*, c.d., s.17 an. Zápisy ze schůzí zástupců tří socialistických stran a strany lidové o návrhu vládního programu první vlády Národní fronty viz *Cesta ke Květnu. Vznik lidové demokracie v Československu*, díl I., ed. M.Klimeš, P.Lesjuk, I.Malá, V.Prečan, Praha 1965, s.391-453. Vyličení své cesty do SSSR podal B.Laušman v brožurě *Co jsem viděl v Sovětském svazu*, Londýn 1943.

Sociálně demokratická levice v londýnské emigraci, často označovaná jako skupina Nové Svobody⁴¹⁹, dospívala od konce roku 1941 k přesvědčení, že podmínkou úspěšného nastolení nového - socialistického - řádu v příští Československé republice bude nejen spolupráce všech socialistických sil na úrovni stran, nýbrž ve výhledu rovněž sloučení autentických socialistických elementů, včetně komunistů, ve straně jediné. Předstihla tak v radikalismu i předáky KSČ⁴²⁰, kteří sice usilovali o společný postup levice, myšlenky na jednotnou socialistickou stranu ale oprávněně považovali v dané chvíli za nerealistické a předčasné.⁴²¹ O vlažném ohlase mezi národními socialisty ani nemluvě.⁴²² Podpory se naopak podobným iniciativám dostalo od Edvarda Beneše, který prosazoval, ač z jiných důvodů, v zásadě totéž.⁴²³ A nezapomínejme, že

---

⁴¹⁹ Kořeny skupiny nutno hledat v třicátých letech, zvláště v jejich závěru, v prostředí Dělnické akademie a Petičního výboru Věrní zůstaneme. Po Mnichovu, kdy se počínaly formovat odbojové organizace, vyslal budoucí PVVZ v lednu 1939 k Edvardu Benešovi do Londýna se vzkazy prof. A.J.Patzakovou. Beneš fakt pečlivě zaznamenal; a pro sebe - jako první - pojmenoval odesilatele skupinou Nové Svobody. Ve skupině spolupracovali levicoví sociální demokraté (Fischer, Jankovec, Patzak ad.) a umírnění komunisté (např. I.Sekanina). J. a J.KUKLÍKOVI, *Formování sociálně demokratického exilu...*, c.d., s.13; J.GEBHART - J.KOUTEK - J.KUKLÍK, *Na frontách...*, c.d., s.45.

⁴²⁰ Srov. záznam z rozhovorů E.Beneše s moskevským vedením KSČ - *Cesta ke Květnu*, c.d., díl I., s.46, 14.12.1943: „Beneš ironizuje, že skupina Nové svobody chce být komunističtější než komunisté. Beneš prý působí na sociální demokraty, aby se vzpamatovali, aby frakce Bechyňova zanechala konkurování s komunisty, aby se sociální demokraté drželi své linie a snažili se s komunisty shodnout na platformě společné práce pro novou republiku.“

⁴²¹ P.VOŠAHLÍKOVÁ, *Československá sociální...*, c.d., s.40-41.

⁴²² Pravidelné tajné konzultace s komunisty o možnostech kooperace v některých věcech probíhaly ovšem z iniciativy národních socialistů už od léta, podle jiných pramenů dokonce od února 1943 - viz E.GOLDSTÜCKER, *Vzpomínky (1913-1945)*, Praha 2003, s.134-137; J.KOCIAN, *Československá strana národně socialistická v letech 1945 - 1948. Organizace, program, politika*, Brno 2002, s.31.

⁴²³ J.NEDVĚD, *Cesta ke sloučení...*, c.d., s.19-20; ANM, fond R.Bechyně, kart.1, inv.č.11, Poznámky uprchlíka (1939-1944), rozmluva s prezidentem 10.11.1943: „Potom se stočila řeč na politické strany doma, na starou roli agrární strany. 'Tato strana již nesmí býti obnovena,' řekl B[eneš]. 'Ani dělnické hnutí nemůže mít tři socialistické strany, nýbrž jednu, a ta bude vládnout s přibíráním jiných složek. Já ji do té pozice postavím, dám jí ministerského předsedu, a pak se musí starat sama, aby se udržela při

v nejmladší exilové generaci, nejméně svázané břemenem starých předsudků a ideologických šarvátek, k sloučení socialistické levice fakticky došlo – v organizaci Mladé Československo, kde se dvě třetiny členstva hlásily ke komunistickým ideálům, ostatek připadal na národní socialisty a sociální demokraty. Mladý sociální demokrat ing. Fanta také sdružení předsedal.⁴²⁴

Situace, která nepřála užší spolupráci socialistů všech proudů, se změnila po cestě prezidenta Beneše do Moskvy v prosinci 1943⁴²⁵ a uzavření československo-sovětské smlouvy 12.12.1943.⁴²⁶ Impulsy z Moskvy posloužily v mnohém jako katalyzátor. V exilovém parlamentu se oficiálně utvořily stranické kluby.⁴²⁷ Instruováni Gottwaldovými pokyny, vystoupili londýnští komunisté s návrhem socialistického

---

moci.“ Též projev E.Beneše ve Státní radě 3.2.1944 – viz E.BENEŠ, *Šest let exilu...*, c.d., s.397.

⁴²⁴ Z.FIERLINGER, *Ve službách ČSR. Paměti z druhého zahraničního odboje*, díl I., Praha 1947, s.339; B.LAŠTOVIČKA, *V Londýně...*, c.d., s.75-77. V podobě Mladého Československa zřetelně vyvrcholily snahy, které se v československé levici projevíly už po mnichovské kapitulaci; levicovní sociální demokraté tehdy s komunisty spolupracovali na projektu Národní strany pracujícího lidu, který byl koncipován v nezastřené opozici k režimu druhé republiky, tedy i k proponované Národní straně práce (nakonec ne tak viditelně, zato účinně stále ovládané starými matadory Hamplova vedení). Blíže J.KUKLÍK, *Petiční výbor Věrní zůstaneme v období Mnichova a za druhé republiky*, ČSČH, č.5, r.XVII, 1969, s.697-703. A je příznačné, že sjednocující proces se nakonec prosadil jedině v řadách mládeže, když navzdory nesouhlasu hlavně vysokých funkcionářů Čs.strany národně socialistické vzniklo 13.11.1938 v Lidovém domě Národní hnutí pracující mládeže (NHPM), jež si postavilo do čela kolektivní vedení, sestávající ze 4 sociálních demokratů, 4 národních socialistů a 2 komunistů za Svaz mladých. J.KUKLÍK, *Sociální demokraté...*, c.d., s.93 an. Též srov. J.HÁJEK, *Paměti*, Praha 1997, s.59-61. Mladé Československo nebylo bez předchůdců, jak ostatně sami aktéři soudobých dějů přiznávali: „Podle vzoru NHPM vybudovali soudruzi inž. Ota Fanta, Vladimír Meissner a jiní obdobnou organizaci v Londýně. Jmenovala se Mladé Československo a o ní více než o kterékoli jiné lze prohlásit, že nebyla v rozporu s domovem...“ *Hlas mladých. Národní hnutí pracující mládeže v letech 1938 - 1945*, Praha 1946, s.3.

⁴²⁵ Prezidentova cesta ve skutečnosti započala už 23.11.1943 a měla poměrně komplikovaný itinerář. Srov. T.BROD, *Osudný omyl...*, c.d., s.218-220.

⁴²⁶ Text smlouvy včetně protokolu viz E.BENEŠ, *Šest let exilu...*, c.d., s.479-482.

⁴²⁷ Cesta ke květnu, c.d., díl I., s.159. Hospitanty nár.soc. klubu se mj. stali i bývalí agráři Kleinberg, Slávik a Pácal. Dodejme, že ustavení národně socialistického klubu 22.ledna 1945 bylo vlastně v rozporu s přáním prezidenta Beneše: vyslanci Fierlingerovi prý v Moskvě sdělil, že národním socialistům doporučí, aby svou stranu zrušili. J.KOCIAN, *Československá strana národně socialistická...*, c.d., s.32.

bloku, na nějž kývli i zástupci zbylých socialistických stran.⁴²⁸

Co Rudolf Bechyně?

Už dlouho předtím byl bezvýhradně prosovětský. Výmluvné svědectví zachoval přednosta prezidentské kanceláře J.Smutný, který Bechyně vyzpovídal při obědě 14.září 1943. „Západ nás zklamal, Západ je hospodářsky imperialistický, půjde všude proti nám,“ říkal prý sociální demokrat, „naše spása je pouze na Východě.“ Jakmile zavadili o strany, uslyšel Smutný, že skeptický Bechyně „nevěří v možnost splynutí s národními socialisty. Nejsou to socialisté. Lidé jako Ripka, Stránští jsou snad liberální demokrati, ale ne socialisti.“⁴²⁹ Ostřílený politik vyhmátl podstatu, jako obyčejně.

Bechyně vyjadřoval mínění malého, názorově vytríbeného kroužku sociálně demokratické levice, který byl podle své hlavní tribuny nazýván skupinou Nové Svobody. Věrní mu zůstali B.Laušman, manželé Patzakovi, M.Jurnečková, J.Čaplovič, ve volnějším poměru se skupinou sympatizoval (hospitant) K.Janšta, zástupce letců ve Státní radě.⁴³⁰ Fyzicky byl Bechyně na dně. Laušmanovi, předvídaajícímu po prezidentově návratu z SSSR posun emigračního státního zřízení doleva, napsal: „Na Tvou otázku, zda bych vstoupil do vlády, odpovídám: Nikoli... Není to politická abdikace, ani rezignace, ani lhostejnost. Nejsem však zdrav; do skutečné, vážné vlády bych si netroufal se svou starou nemocí...“⁴³¹

---

⁴²⁸ J.NEDVĚD, *Cesta ke sloučení...*, c.d., s.24-25. Návrhy komunistů, záznamy rozmluv představitelů moskevského vedení KSČ s prezidentem Benešem a Gottwaldův dopis viz *Cesta ke Květnu*, c.d., díl I., s.38-68.

⁴²⁹ *DHČP*, c.d., díl I., s.367-368.

⁴³⁰ ANM, fond R.Bechyně, kart.1, inv.č.11, Poznámky uprchlíka (1939-1944).

⁴³¹ ANM, fond R.Bechyně, kart.2, inv.č.82, osobní korespondence, Bechyně Laušmanovi 27.12.1943. Vzápětí v listě ovšem Bechyně připojil kritiku vlády a dodal, že na změnu není vyhlídek - takže ani taktizování nemůžeme

V únoru a březnu 1944 nicméně národní socialisté, sociální demokraté a komunisté přece konstituovali Národní blok pracujícího lidu měst a venkova.⁴³² Bechyně při tom nesměl chybět.

Platforma byla okatě účelová, zúčastněné strany si do ní promítaly rozličné naděje. Národní socialisté byli jistě vedeni mj. touž snahou, jako při ustavení své stranické frakce ve Státní radě, totiž určitým způsobem přimět KSČ k spoluodpovědnosti za exilové zřízení (komunisté neakceptovali prezidentovu nabídku vládního angažmá, usilující i nadále těžit ze svého výjimečného - od počátku autonomního - postavení).⁴³³ Ani sociální demokraté, zmítaní ideologickými spory i osobními animozitami, nepřistupovali ke spolupráci snadno.⁴³⁴ Po několik týdnů vše nasvědčovalo tomu, že vzájemné antagonismy zakořenily příliš hluboko a idea jednotné platformy nedojde naplnění. Rudolf Bechyně tehdy zvažoval

---

vyloučit, byť události posledních dnů se zdály vyhovovat Bechyňovým koncepcím.

⁴³² Za první „rozhodný krok na cestě k bloku pracujícího lidu měst a venkova“ po válce sociální demokraté pokládali „společný manifest zástupců čs. dělnického hnutí ve Velké Británii a SSSR“, vydaný k 1.5.1943 a šířený i po rozhlasových vlnách. Kromě komunistů a dvou národních socialistů (Uhlíř, David) jej za soc. dem. podepsali Laušman, Jurnečková, Němec, Majer, Čaplovič - Bechyně kupodivu ne. *Věrní zůstali...*, c.d., s.192-193.

⁴³³ *Cesta ke Květnu*, c.d., díl I., s.159, J.Stránský P.Drtinovi 10.7.1944: „Naše skupina by ani nebyla vznikla, kdyby se po prezidentových moskevských poradách nebylo ukázalo, že užší součinností někdejších tří socialistických stran lze poněkud zmenšit nevýhody, s nimiž je spojena neúčast komunistů ve vládě.“ Ještě krátce předtím, v květnu 1944, prý dokonce Beneš stále hýčkal představu jednotné levicové strany, v níž by komunisté byli spojenými silami sociálních demokratů a národních socialistů zatlačeni do postavení menšiny. Hubert Ripka ovšem nelibě nesl, že podle prezidentova konceptu měli hrát prim „sociální demokraté a my jsme měli být obětováni ve prospěch soc. dem.“. A předvídavě k tomu namítal, „že kdyby se mechanicky vytvořila jednotná socialistická strana, pak v ní budou mítí vedení komunisté“. J.KOCIAN, *Československá strana národně socialistická...*, c.d., s.32.

⁴³⁴ L.Feierabend vzpomíná, jak představitel sociálně demokratického středu F.Němec v osobní rozmluvě popřel, že by snad - po rozpuštění Kominterny v Sovětském svazu - jednal o spojení soc. dem. s komunisty, bylo to prý jen sondování, jaké mají komunisté úmysly, „protože měl obavu, aby ho v tom směru nepředěšl Bechyně nebo Laušman.“ L.FEIERABEND, *Politické...*, c.d., díl III., s.48.

definitivní odchod z politického života.⁴³⁵ Vyjasnění přinesla teprve konference sociálně demokratických důvěrníků v zahraničí 27.února 1944, která zformulovala kompromisní usnesení a odsouhlasila začlenění sociální demokracie do struktur socialistického bloku.⁴³⁶ Jakoukoli součinnost s komunisty z významnějších funkcionářů rozhodně odsoudil jedině Josef Bělina, někdejší tajemník Antonína Hampla; solitér vzácně konzistentního smýšlení neslevil ani o píd' z premis demokratického socialismu a antisovětiismu a se sociální demokracií se proto rozešel (působil pak jen v Czech Refugees Trust Fundu jako reprezentant československých odborářů v Anglii).⁴³⁷

Socialistické strany utvořily orgán, do něhož delegovaly každá po 4 zástupcích (za soc.dem. Bechyně, Laušman, Němec, Bečko). Scházel se dle potřeby v bytě Huberta Ripky nebo v prostorách Czechoslovak-British Friendship Clubu. Poprvé se tak stalo v sobotu 4.března 1944.⁴³⁸

---

⁴³⁵ ANM, fond R.Bechyně, kart.2, inv.č.82, osobní korespondence, Bechyně Laušmanovi 10.2.1944: „Po trapné úterní schůzi frakce [soc.dem. ve Státní radě] jsem poznovu všechno uvážil, a udělal jsem si závěr, že to mezi námi už lepší nebude. Myslím, že jsem k takovému pesimismu po čtyřleté zkušenosti oprávněn. V úterý můj hořký kalich přetekl. Myslím, že nebudeš souhlasit s rozhodnutím politika, doufám ale, že porozumíš člověku. Já prostě již nemohu dále, a hodlám dokončiti zbytek své emigrace v soukromí. Víím, že vy ostatní mne v tom nemůžete a nebudete následovat. Ani bych si toho nepřál. Jste mladí, a nějak si pomůžete. Já jsem stár a nemocen. Rozhodl jsem se, že zůstanu pouhým divákem... Myslím, že jsme jako soc.dem.levice svou úlohu dohráli a prohráli.“

⁴³⁶ Cesta ke květnu, c.d., díl I., s.92-93: „Aniž bychom chtěli předbíhat rozhodnutí domova, jsme si již dnes plně vědomi, že v nové historické situaci musí být naše politika změněna. Stará politika koaliční a reformistická náleží minulosti. Budeme proto usilovat o dosažení úplné jednoty veškerého pracujícího lidu měst i venkova v naší domovině... Na ideích, které jsou základem smlouvy československo-sovětské, setrváme nekompromisně v každé situaci a vynasnažíme se, aby svazky mezi námi a velkou východní slovanskou federací byly trvalé a stále intimnější... Konference ukládá příslušné komisi, aby vypracovala program skupiny, který by též přispěl k vytvoření programové základny Bloku.“

⁴³⁷ J.NEDVĚD, Cesta ke sloučení..., c.d., s.24; P.VOŠAHLÍKOVÁ, Československá sociální..., c.d., s.34; ANM, fond R.Bechyně, kart.1, inv.č.30, osobní korespondence, Josef Bělina.

⁴³⁸ B.LAŠTOVIČKA, V Londýně..., c.d., s.335, 344.

Přestože spolupráce v bloku nejdnou zadrhávala, fakt jeho existence nutno zaznamenat jako důležitý počín londýnského exilu a příspěvek ke konstrukci budoucího uspořádání osvobozené ČSR. Na jeho základně byla v podstatě vyzkoušena příští forma vlády - Národní fronta, programové postuláty bloku byly ve většině vtěleny i do *Košického programu*. Také se ukázalo, že Rudolf Bechyně, šedá eminence sociálně demokratické levice (spiritus agens byl už déle spíš B.Laušman), neztratil dosud autoritu, jeho osobnost i zásluhy byly respektovány. Načas vplul znovu do centra dění, neboť blok zavazoval socialistické ministry, aby se ve vládě řídili dohodnutými dispozicemi. Váha sociálně demokratické levice vzrostla (v bloku parita levice - Bechyně, Laušman - a centra - Němec, Bečko, pravice nepřítomna), prezident uvažoval, že do kabinetu povolá dalšího sociálního demokrata.⁴³⁹

Nemálo se Rudolf Bechyně podílel na vypracování sociálně demokratické varianty programu bloku, již prezentoval 1.dubna 1944. Výstižně ilustrovala propast, jaká oddělila Bechyně-ministra z roku 1938 a Bechyně-exulanta z jara 1944. Sociální demokrat se ztotožnil takřka se všemi záměry KSČ, s hospodářským plánováním, regulací a kontrolou cen, novou agrární reformou, postátněním bank a peněžnictví vůbec, s koncepcí širokých pravomocí národních výborů. Vadily mu vlastně jen dvě věci: společnou platformu socialistických stran vnímal jako nedostatečnou, proto zařadil do prohlášení zásad narážku, že „vyrůstá... politická i akční jednota

---

⁴³⁹ ANM, fond R.Bechyně, kart.1, inv.č.27, osobní korespondence, Bechyně Benešovi 14.4.1944: „Pane prezident! Při poslední návštěvě jste nám sdělil, že Vaše nabídka na rozšíření vlády o některého dalšího člena naší skupiny trvá... Pojednali jsme o celé situaci a došli jsme k závěru, že by bylo v zájmu národním a státním, aby došlo k jednání o celkovém přetvoření vlády. Myslíme, že pouhé doplnění by věci nezlepšilo.“ Prezident stál zřejmě hlavně o B.Laušmana, podle Opočenského s ním Beneš počítal pro ministerstvo obchodu - srov. *Válečné deníky Jana Opočenského*, c.d., s.364.

československého pracujícího lidu měst a venkova, která povede nakonec i k sjednocení ideologickému... Přijímáme... formu bloku pracujícího lidu měst a venkova co prvý výraz a prostředek k uskutečňování a prosazování jeho požadavků." A potom se mu přičila příkrá formulace: „Zkušenosti minulých let a politické výsledky tohoto období vedou nás k poznání, že definitivně končí doba reformistických pokusů, jež všude ve světě musely skončiti nezdarem a musely býti zatlačeny do beznadějně defenzívy." Rozpomněl se na své životní zápasy v duchu sociálního reformismu a navrhl alternativní stylizaci: „Zkušenosti a politické výsledky minulých let vedou nás k poznání, že k vytvoření skutečné demokracie a k uplatnění vůle lidu nutno voliti jiné prostředky i politickou praxi než tomu bylo v minulosti."⁴⁴⁰

V souvislosti s historií socialistického bloku se musíme zastavit u slov Ladislava Feierabenda, který uvedl, že Rudolf Bechyně se opakovaně (poprvé 12.dubna 1944) ucházel o jeho přízeň. Naznačoval prý, že by uvítal spolupráci s agrárníky, a dokonce „podotkl, že zatím není nikde psáno, že se podaří vytvořit socialistický blok, a pro ten případ chtěl vědět, zda by agrárníci byli ochotni spolu se sociálními demokraty vytvořit stranu pracujícího lidu měst a venkova."⁴⁴¹

Toto svědectví postrádá veškerou logiku. V přátelském poměru nebyl Bechyně s Feierabendem přinejmenším od léta 1941. S obnovením agrární strany ve staré podobě prezident Beneš ani

---

⁴⁴⁰ ANM, fond R.Bechyně, kart.6, inv.č.389, prohlášení zásad soc.dem. skupiny, 30.3.1944, autoři Bechyně, Laušman. Svou programovou platformu vypracovali už 31.ledna 1945 také národní socialisté. Podřídili ji představám a přáním prezidenta Beneše: nereflektovali existenci Slovenské národní rady, odmítli přiznat menšinám kolektivní politická práva, znárodnit zamýšleli doly, těžký průmysl, zdravotnictví a „veřejné peněžnictví", zvláště opatrně formulovali své návrhy k agrární reformě. Prakticky nic ovšem posléze do Košického vládního programu neprosadili. Srov. J.KOČIAN, *Československá strana národně socialistická...*, c.d., s.33-34.

⁴⁴¹ L.FEIERABEND, *Politické...*, c.d., díl III., s.129.

jiní exiloví činitelé nepočítali. Plný, komunisty navržený a akcentovaný název socialistického bloku - Národní blok pracujícího lidu měst a venkova - zřetelně deklaroval, že socialisté všech observancí zamýšleli získat bývalé sympatizanty a voliče agrárníků pro sebe. Principy, na nichž se blok ustavil, nenapovídají, že by krajně leví sociální demokraté Bechyně či Laušman toužili křísit koalici s reprezentanty politické pravice, natož s nimi zakládat jednu stranu.⁴⁴²

Co tedy počít s Feierabendovou vzpomínkou? Nechceme-li ji šmahem ignorovat a prohlásit za nevěrohodnou, připustíme, že neoficiální jednání proběhla. Avšak zda překročila rovinu konzultací či ohledávání styčných ploch, možností kooperace, jak seriózně byly případné návrhy míněny, nevíme, vše známe jen z Feierabendova podání. Zarážející je, že Bechyně v něm vychází spíše v předmnichovských souřadnicích. Jistě můžeme poukázat na slabiny Bechyňova politického naturelu, osvědčenou názorovou „pružnost“ - nabízí se ale i další vysvětlení: Feierabendova sebeobhajoba, umně konstruované ospravedlnění, proč ministr financí resuscitoval v exilu agrární organizaci, aniž by k tomu byl vybaven jakýmkoli pověřením, aniž by měl potřebný pouvoir (Milan Hodža byl koneckonců dosud naživu, ač těžce nemocen).⁴⁴³ Z Feierabendova líčení totiž vyplývá, že

---

⁴⁴² K tomu srov. ANM, fond R.Bečyně, kart.6, inv.č.356, poznámky k situaci, 4.12.1944: „Dr.Feierabend. Povolán do pražské vlády za Mnichova jakožto zástupce agrární strany, a zcela jistě ne bez souhlasu agrárního vedení... tvrdí, že doma dělal zemědělská družstva a ne agrární politiku, což neodpovídá skutečnosti. Dělal obojí, jeho družstva sloužila agr. straně a politice. Již před Mnichovem náležel k agrární pravici, která směřovala ke spolupráci s Henleinem.“ Třeba poznamenat, že jde v případě Bechyňově o Feierabendovu charakteristiku velice mírnou, v dopise Malíkovi z 3.10.1941 použil ostřejších slov - „vyložený nacist a fašoun Feierabend...” ANM, fond R.Bečyně, kart.2, inv.č.90, osobní korespondence.

⁴⁴³ Inkriminovaný rozhovor s Bečyněm o přizvání do Národní fronty popsal jedině Feierabend ve svých pamětech (Bečyně se o něm nikde nezmiňuje), záznam v Opočenského denících má podpůrnou hodnotu jen potud, že Feierabend s Bečyněm dané téma v oné chvíli probíral, neboť J.Opočenský byl o věci

tím, kdo obnovení agrární strany inicioval, byl právě Bechyně! „Brzy potom (19.dubna 1944) si mě Bechyně volal podruhé a pobízel, abychom si pospíšili s ustavením agrární organizace, a naléhal, abych se sám dal delegovat k jednání o Národní frontě, neboť prý mám z londýnských agrárníků největší prestiž.“⁴⁴⁴ Je to pravděpodobné?⁴⁴⁵

Éra Bechyňova návratu na výsluní trvala krátce. Stával se přítěží i pro své mladší soupeřníky na levici, Laušmana a Patzaka.⁴⁴⁶ Nazrávala závěrečná fáze války, fronta se blížila ke Slovensku, ambiciózní levičáci rozehrávali s ostatními politiky vysokou hru o rozdělení vlivu v osvobozené republice. V srpnu 1944 se Bechyně vyznal z deziluzí v článku *Před návratem domů*, který ovšem rozeslal jen v oběžníku některým přátelům.⁴⁴⁷ Napadl v něm tvrdě vládu a armádu, především důstojnický sbor. Příznačně pamflet zakončil důrazným upozorněním: „Napsal jsem tento článek svým vlastním jménem, nikdo jiný za něj neodpovídá.“⁴⁴⁸

Na podzim Bechyně zvažoval, jak se v Anglii zařídit pro zbytek války. Rozum i vyčerpávající choroba mu radily

---

velice pravděpodobně informován – Feierabendem. Navíc se od Feierabendova vyličení v pamětech trochu liší a je přirozeně (deníkový záznam!) maximálně stručný (nevylučuje tedy, že Feierabendova, pro něho výhodná, reprodukce a interpretace může být v závažných detailech pozdějšího data).

⁴⁴⁴ L.FEIERABEND, *Politické...*, c.d., díl III., s.129.

⁴⁴⁵ Těžko dojít k závěru z jediného pramene, byť tak někteří činí, např. V.V.Dostál, který ve svém přehledu dějin agrární strany postavil kapitolu o agrárnících v londýnském exilu v podstatě výhradně na Feierabendových pamětech – srov. V.V.DOSTÁL, *Agrární strana. Její rozmach a zánik*, Brno 1998, s.220-230. Přitom Feierabendovy paměti – jako každý pramen toho druhu – jinak úctyhodné, nejsou vždy přesné (viz další výklad o Bechyňovi a kárném výboru), ani bez tendence.

⁴⁴⁶ Sociální demokracie v Londýně připravila vlastní návrh vládního programu pro moskevská jednání v březnu 1945. Natolik se shodoval s návrhem KSČ, že jej pak sociální demokraté ani nepředložili. Přetiskla jej např. P.VOŠAHLÍKOVÁ, *Československá sociální...*, c.d., příloha 1. Separátní návrh přivezl do Mosky i V.Patzak, prosadit se mu jej samozřejmě nepodařilo. Tamtéž, s.41.

⁴⁴⁷ R.BECHYNĚ, *Pero...*, c.d., s.8.

⁴⁴⁸ Tamtéž, s.235.

nerozdmýchávat spory, rezignovat na kritiku exilového režimu a v roli soukromníka vyčkat dne vítězství. Z konceptu dopisu Edvardu Benešovi tato vůle vysvítala velice jasně.⁴⁴⁹ Co v následujícím měsíci zvrátilo Bechyňovo rozhodnutí, můžeme směle počítat k drobným historickým záhadám, neboť jeho velkolepé řečnické vystoupení ve Státní radě 21.prosince 1944 všechny přítomné dokonale zaskočilo.

Nyní teprve pochopíme, proč sám Bechyně měl za to, že se dosud držel zpátky. Ve Státní radě to 21.prosince 1944 určitě neplatilo, bývalý předseda sboru si nebral servítky. Silnými výrazy znectil vládu a výsledky její slovenské politiky. Smysl Bechyňových slov zachytil L.Feierabend: „Vláda je kočovná společnost, která nemá doma v podzemí žádnou oporu a v exilu žádný program. Její politika vůči Slovensku je katastrofální, poněvadž stále hájí čechoslováctví, ač žádný československý národ neexistuje, ale jsou jen Češi a Slováci.“⁴⁵⁰

Nato napadl ministra financí Feierabenda i jeho předchůdce ve funkci Eduarda Outratu. Obvinil je z korumpování emigrace a z prosazování osobních zájmů. Neušetřil ani Edvarda Beneše: vytkl mu kumulaci funkcí, diktátorské manýry, dokonce zpochybnil ústavnost jeho prezidentství! Závěrem vyzval, aby plénum nepřijalo předložený rozpočet a naopak vyslovilo kabinetu nedůvěru.⁴⁵¹

---

⁴⁴⁹ ANM, fond R.Bechyně, kart.1, inv.č.27, osobní korespondence, Bechyně Benešovi 23.11.1944: „...zbývá vyřídit... moje členství ve Státní radě. Nezúčastňuji se práci v tom sboru, jednak pro svůj trvale nedobrá zdravotní stav, jednak z politických důvodů: nacházím se osobně v opozici vůči vládě, ale nechci tomu dát slovo - což bych musel dělat, kdybych do Státní rady chodil. Jest mi nadále nemožno přijímat plat, plynoucí z té funkce, zvláště po usnesení o tříměsíčním doplatku po rozpuštění Státní rady. Zamýšlím proto členství ve Státní radě se vzdát.“

⁴⁵⁰ L.FEIERABEND, *Politické...*, c.d., díl III., s.202.

⁴⁵¹ Tamtéž; Z.ZEMAN, *Edvard Beneš...*, c.d., s.248.

Reakce odpovídala intenzitě útoku. Protože Bechyně sdělil, že může skutečnosti svého paličského projevu doložit písemnými materiály, a protože ministr Feierabend, dotčen osobně, požadoval ve věci nekompromisní postup, usneslo se předsednictvo Státní rady svolat kárný výbor.⁴⁵² Sám Feierabend o tom píše: „Kárný výbor se nikdy nesešel. Práce Státní rady skončily dřív, než o mé žádosti na zavedení kárného řízení mohlo být rozhodnuto.“⁴⁵³ To není docela pravda. Kárný výbor opravdu nestačil vynést ortel, ale ustaven byl a sešel se, a to hned třikrát. 8.1.1945 se obrátil předseda kárného výboru Julius Fürth na Rudolfa Bechyně připisem, reklamuje avizované dokumenty. Na první schůzi pak členové výboru zvolili referentem ing.Kleinberga. Výbor se sešel ještě dvakrát, 7.2. a 22.2.1945.⁴⁵⁴

Složení výboru nedávalo Bechyňovi mnoho šancí k úspěšné obhajobě, i kdyby snad vyšetřování prokázalo, že jím předložené materiály (nejspíš provenience Malíkovy & comp.)⁴⁵⁵ nejsou bezpředmětné. Většinu tvořili členové, popřípadě hospitanti národně socialistického klubu (Fürth, Klecanda, Kleinberg, Smetánka).⁴⁵⁶ Pravda je, že rozsudek – ať jakýkoli – nemohl už Bechyňovo postavení víc deklasovat. Spáchal politickou sebevraždu, a dobře to věděl.

---

⁴⁵² *Válečné deníky Jana Opočenského*, c.d., s.389.

⁴⁵³ L.FEIERABEND, *Politické...*, c.d., díl III., s.204.

⁴⁵⁴ ANM, fond R.Bechyně, kart.4, inv.č.193.

⁴⁵⁵ *Válečné deníky Jana Opočenského*, c.d., s.397–398.

⁴⁵⁶ ANM, fond R.Bechyně, kart.4, inv.č.193.

6. Memorandum pro maršála

Musel se cítit strašlivě ponížený, jestliže se odhodlal k činu, jemuž podobný bychom marně hledali. Dosavadní spojenci se od něho buďto odvrátili, anebo postrádali vliv. Utekl se tedy k autoritě nejvyšší: napsal memorandum Josifu Vissarionovičovi Stalinovi.

V průvodním dopise, který nese datum 9.1.1945, vypočetl Bechyně Stalinovi důvody svého počínání. Nebude od věci ocitovat ústřední pasáž: „Pustil jsem se do boje s československou vládou v Londýně. Příčiny jsou neosobní, jsou ryze politické a věcné. Po mnohém váhání jsem dospěl k přesvědčení, že čs. vláda v Londýně je na škodu československému lidu a státu; proto činím pokus odstranit ji ještě v emigraci. Nacházím se v opozici proti režimu, který se opírá o uznání všech velmocenských vlád a má v rukách všechny prostředky moci, propagandy a prestiže. Já naproti tomu jsem začal zápas sám - nebo téměř sám - spoléhaje pouze na svou pravdu. A tu mám živý zájem, aby motivy a cíle mého úsilí nebyly falšovány. Jde mi zvláště o to, aby žádná pomluva nebo intrika nezkrucovala můj poměr k SSSR. Proto se obracím k Vám. Nežádám, abyste zasahoval do vnitřních našich záležitostí... Prosím jen, abyste přijal tyto moje informace.“⁴⁵⁷

---

⁴⁵⁷ ANM, fond R.Bechyně, kart.3, inv.č.136. Celé memorandum s průvodním listem přetiskl poprvé německý historik Peter Heumos (v německém překladu) v roce 1993 v mnichovském časopise *Bohemia*, český originál s úvodní Heumosovou poznámkou byl uveřejněn o rok později, viz P.HEUMOS, *Memorandum Rudolfa Bechyně Stalinovi z ledna 1945*, *Soudobé dějiny* 4-5, ročník 1, 1994, s.566-576. Rádi bychom upozornili, že v úvodní poznámce se Heumos dopustil drobného lapsu, když okolo B.Laušmana a Z.Fierlingera zformoval samostatné názorové „křídlo“, jež oddělil od skupiny „kolem časopisu *Nová svoboda* s Václavem Patzákem [sic!] a Rudolfem Bechyněm...“, což je zřejmý nesmysl: Laušman byl vůdčí postavou tzv. skupiny *Nové Svobody*, Fierlinger až do srpna 1941, kdy se ujal svých diplomatických povinností v Moskvě, taktéž, a to velice aktivní, dokonce vytyčil její programovou linii - srov. Z.FIERLINGER, *Nástin programu Nové Svobody*, *Nová Svoboda*, č.3, vol.XVIII, 1941.

Je to sice podivné slohové dílko, těžko ale vznášet námitky. Bechyně jednoduše definoval svou pozici v exilovém státním zřízení. Bohužel, závěrečný paragraf transponoval jeho věty do nepěkné tóniny: patrně ani nejzručnější ekvilibrista mezi lingvisty by nedokázal interpretovat následující řádky jinak než jako snahu vlichotit se do přízně mocného vůdce, nedůstojné škemrání o podporu pro potenciální politický comeback: „Napsal jsem připojené vyznání o tom, jaký byl a je můj poměr k SSSR a v jakém směru bych pokračoval, kdyby můj zápas v Londýně měl úspěch nebo kdyby mi náš lid doma svěřil některou z důležitých funkcí veřejných. Prosím Vás, pane maršále, abyste přijal projev opravdové úcty...“⁴⁵⁸

Memorandum, s podtitulem *Poměr k SSSR*, představuje rozměrnou práci o dvanácti strojopisných stranách. Bechyně v něm vcelku poctivě referoval o svém vztahu k Sovětskému svazu a k říjnové revoluci: „Od vzniku ČSR až do vstupu SSSR do Společnosti národů stál jsem doma v čele boje proti československé sekci Třetí Internacionály. Velkou revoluci ruskou pokládal jsem za produkt ruských dějin, ruské situace, ruského revolučního myšlení a ruských lidí... Po válce 1918 ovládal veliké masy čs. lidu strach přímo živočišný, že by byla ztracena národní a státní svoboda sotva nabytá, kdyby se čs. dělnická třída odhodlala ke své vlastní třídní revoluci... Toto přesvědčení mohlo býti nesprávné, bylo však poctivé.“⁴⁵⁹

Potom rekapituloval historickou realitu Československé republiky, potíže s početnou německou menšinou, konflikty se Slováky, podmíněné nacionálně i konfesně, obhajoval součinnost v koalici „se sedláky a městskou buržoazií, nedbaje obvinění, že jsem zaprodanec buržoazie“. Poetickým vznětem zazářila

---

⁴⁵⁸ ANM, fond R.Bechyně, kart.3, inv.č.136.

⁴⁵⁹ Tamtéž.

partie, vzbuzující dojem vyznání: „...ničeho ani nezapírám, ani nebarvím na růžovo. Jsem československý politik, nade všechno ve světě miluji svůj lid a svou zemi, a vše, co dělám, je zaměřeno k svobodě a štěstí toho lidu... Věřím v pokrok, věřím v lidskou a národní svobodu svého lidu – zvláště teď, kdy Prozřetelnost rozhodla, abychom se stali přímými sousedy veliké slovanské říše, která stojí o naše přátelství...“⁴⁶⁰

Aby nedošlo k omylu, co se jeho smýšlení za první republiky týče, zdůraznil: „Můj dlouholetý zápas s komunisty představuje však jenom řešení naší domácí vnitropolitické situace. Tento zápas mi nebránil v rozhodně kladném, přátelském stanovisku k ruské revoluci a k Sovětskému svazu.“⁴⁶¹

Zopakoval své negativní hodnocení projektu československo-polské konfederace, které připomněl už zkraje memoranda: „V Londýně působí českoslovenští politikové, kteří včera osnovali s Pilsudčíky federaci jakožto 'hráz proti expanzivním plánům bolševismu', a dnes jsou červení jako vypečená martinská husa. A kteří zítra, umožní-li to situace a bude-li to hovětí jejich osobním ambicím, nabídnou se za vůdce protisovětské reakce.“⁴⁶²

Krapet servility nikdy neuškodí: „Moderní Moskva dala důkaz, jak rozumí svobodě národů v Sovětském svazu. Víme, že teoretikem i praktickým politikem sovětské národnostní politiky je Josef Stalin. Proto pevně věřím, že slovanská vzájemnost, hlásaná z Moskvy, nepředstavuje duchovní výzbroj k politickému ovládnutí jiných slovanských národů. Není to nástroj imperialistické expanze. Tento moderní panslavismus

---

⁴⁶⁰ Tamtéž.

⁴⁶¹ Tamtéž.

⁴⁶² Tamtéž.

neohrožuje ani neslovanských národů. Naopak, duchovním sdružením všech Slovanů na myšlenkové platformě demokracie, solidarity, svobody a pokroku tvoří mohutnou politickou sílu, která bude chránit svobodu, demokracii a pokrok všech menších a slabších národů."⁴⁶³

Cíl, k němuž po celou dobu směřoval a který skrýval pravý význam elaborátu, vyjevil Bechyně až na samý konec: „Kdyby mi připadla důležitější politická úloha, staral bych se, aby nová vláda již svým složením a programem byla dostatečnou zárukou bratrské součinnosti se Sovětským svazem. Smlouva ze dne 12.prosince 1943 zůstala by základním kamenem naší politiky... Zřídil bych v Moskvě 'Úřad pro vybudování hospodářských a kulturních styků', kdyby s tím Sovětská vláda souhlasila. Tento úřad by byl součástí čs. londýnské administrativy."⁴⁶⁴

A namísto doušky ujištění: „Snad ani nemusím připomínati, že změna celkové historické situace změnila můj poměr k čs. komunistům, tak jako změnila budoucí úkoly sociální demokracie."⁴⁶⁵

Absurdní? Ano. Naivní? Ano. Selhání? Třikrát ano...

Klasik na to praví: „Leccos bychom si tak náruživě nepřáli, kdybychom věděli, co si to vlastně přejeme."⁴⁶⁶

•

Rudolf Bechyně dožil v ostrovním exilu, aniž by byl mocen do politického dění aktivně zasahovat. Posledním velkým představením, na němž se podílel, byla protivládní veřejná schůze v Kingsway Hall v pátek 19.ledna 1945. Proslovil řeč

---

⁴⁶³ Tamtéž.

⁴⁶⁴ Tamtéž.

⁴⁶⁵ Tamtéž.

⁴⁶⁶ F. DE LA ROCHEFOUCAULD, *Krutá kniha aforismů*, Praha 1995, s.23.

O naší nynější situaci - stanoviska ani argumentace nedoznaly změny.⁴⁶⁷ Vedle Bechyně se účastnili také např. Josef Malík nebo Štefan Osuský. V duchu přednesených kritických projevů byla sepsána rezoluce, vybízející exilovou vládu k demisi.⁴⁶⁸

Zadostiučinění nad některými událostmi prožíval Bechyně čistě soukromě. V listě Laušmanovi se radoval, že se nepotvrdily zvěsti o jeho smrti ve slovenských horách, ale na základě týchž nejasných zpráv se obával o osud komunisty Jana Švermy: „Je-li to pravda, pak jsme utrpěli velikou ztrátu.“⁴⁶⁹ V deníku zase vyjádřil uspokojení z pádu svého takřka erbovního protivníka, Sergeje Ingra: „Ingrova junta ztroskotala. Asi 40 členů vojenského vedení chystalo se odletět pěti nebo šesti letadly přes Moskvu na čs. osvobozené území, především generálové Ingr, Miroslav, Moravec, hlavní členové Dvojky etc. Včera přišlo z Moskvy sdělení, že sovětská vláda odmítla poskytnout této společnosti víza.“⁴⁷⁰ Už 10.4., ještě než do továrny na smrt dorazili Američané, psal dávnému příteli Ferdinandu Peroutkovi do koncentračního tábora Buchenwaldu: „Vítám Vás při vystoupení z jámy lvové... Jest velmi důležité, abyste prošel Londýnem před návratem do Prahy.“⁴⁷¹ Proč? Nenapadá nás jiné vysvětlení, než že chtěl mermomocí jako první seznámit Peroutku se svou činností

---

⁴⁶⁷ ANM, fond R.Bechyně, kart.5, inv.č.335. Palkovský mu k tomu den předtím napsal: „O Vaší věci jsem mluvil s několika lidmi, musím Vám však jako dobrý přítel říci plnou pravdu: neberou ji vážně a vůbec se jí neobávají, žádné akce, kterou podnikáte.“ ANM, fond R.Bechyně, kart.2, inv.č.111, osobní korespondence, Palkovský Bechyňovi 18.1.1945.

⁴⁶⁸ *Válečné deníky Jana Opočenského*, c.d., s.397.

⁴⁶⁹ ANM, fond R.Bechyně, kart.2, inv.č.82, Bechyně Laušmanovi 19.3.1945 (koncept).

⁴⁷⁰ ANM, fond R.Bechyně, kart.1, inv.č.13, deníkové záznamy 1945. K tomu srov. líčení Fr.Moravce o jeho, Ingrově a Miroslavově přijetí prezidentem na jaře 1945, kdy jim Beneš zaobaleně sdělil, že se s nimi nadále nepočítá a že jejich postavení doma nebude takové, jaké by odpovídalo zásluhám - F.MORAVEC, *Špion...*, c.d., s.345-346.

⁴⁷¹ ANM, fond R.Bechyně, kart.1, inv.č.13, deníkové záznamy 1945.

v Londýně, podat svou verzi exilové historie. Strachoval se, jak obstojí v očích přítele? Hledal spojence? I to je možné.

Do Prahy se vrátil - po šesti nelehkých letech - v červenci 1945. Nemocný, opotřebovaný, zavržený. Vážil 52 kg a kašlal krev.⁴⁷² Kolik sil mu ještě zbývalo?

---

⁴⁷² ANM, fond R.Bechyně, kart.3, inv.č.157.

KAPITOLA TŘETÍ

Nová Svoboda

1. Kořeny

Rudolf Bechyně se znelíbil. Existence časopisu Nová Svoboda byla nepopíratelně jednou z hlavních příčin. Její obsah mocné čs. státního zřízení v emigraci spolehlivě dráždil. Dosah Bechyňovy žurnalistické činnosti, realizované prostřednictvím této od počátku vyhraněně levicové revue, převyšoval i jeho zápasy politické, jež sváděl na půdě Státní rady. Kvalita, kritické zahrocení, nekompromisní nezávislost – to byly momenty, které psaní Nové Svobody skýtal v hojné míře. A čtenáři – v nebývalém počtu – to oceňovali. Nad jiné důkazy hovoří sám fakt, že se opoziční list, bez finančního zázemí, bez dotací a subvencí, udržel při životě víc než tři roky. Přitom obětavost tvůrců byla nesporná, hmotný prospěch jim nekynul žádný. Svého času nesnesla Nová Svoboda srovnání; Mladé, později Nové Československo, vedené obdobnou, avšak ještě radikálnější tendencí, za ní co do intelektuální úrovně vždy zaostávalo o několik délek.

Nová Svoboda nezačínala na zeleném drnu, alespoň co se duchovních tradic týká. Vykazovala pozoruhodnou předhistorii. Obtýdeník téhož názvu sázeli pražští typografové už před polovinou dvacátých let⁴⁷³; u jeho zrodu stál i tehdy Rudolf Bechyně. Vedly ho tytéž pohnutky jako později v Anglii: nepokojný, samorostlý politik pociťoval potřebu vyjádření

---

⁴⁷³ Rudolf Bechyně opakovaně uváděl, kupř. v knize *Pero mi zůstalo*, že Nová Svoboda začala vycházet roku 1923 – ve skutečnosti nese prvé číslo datum 10.4.1924.

volnějšiho, pregnantnějšího či nuancovanějšího, než jak mu umožňoval oficiální stranický tisk, kde bylo přece jen třeba dbát generální linie a jistého zjednodušení či srozumitelnosti s ohledem na převažujícího dělnického čtenáře. Ambice Nové Svobody mířily k elitnějším vrstvám a její profil tomu odpovídal.

V průběhu dvacátých let se v redakční radě Nové Svobody střídaly osobnosti Bechyňova světonázorového naturelu, hrubě řečeno pravice sociální demokracie - Ivan Dérer, František Modráček, Emil Vachek (mj. autor úspěšných detektivních románů) aj. Prostor dostávaly antikomunismus, obhajoba vládní politiky, recepce soudobých směrů demokratického socialismu - nikoli však intolerance. K věhlasu listu přispívala kulturní rubrika se jmény Karla Huga Hilara nebo Františka Götze. Nová Svoboda se jednoznačně řadila ke klenotům v ranku nejen levicových periodik.

Rudolf Bechyně publikoval ve „své“ revui poměrně pilně, a to i rozměrné stati, na závažná témata: *Demokratický socialismus a stát*, *Pětka - poznámky o našem vládním systému*, *Změna volebního řádu* atp. V roce 1927, kdy sociálně demokratická strana stála v opozici vůči vládní, tzv. panské koalici, napočítáme hned 11 Bechyňových prací. Na jaře 1926 vzbudil Bechyně rozruch článkem *Hledá se generál*, který předznamenal kampaň proti Radolu Gajdovi.⁴⁷⁴

---

⁴⁷⁴ Nová Svoboda, č.19, r.III, 1926. Antonín Klimek naznačuje, že skutečným autorem mohl být i sám T.G.Masaryk - srov. A.KLIMEK, *Boj o Hrad 2*, c.d., s.64. Domníváme se, že prezidentova přímá inspirace vyloučena není, avšak článek téměř jistě napsal Bechyně rukou svou a po svém: svědčí pro to fakt, že po roce 1945, při přípravě pamětí, zařadil tuto stat' bez jakékoli poznámky do selektivního soupisu své publicisticky - učinil by tak, kdyby se jednalo o práci zesnulého prezidenta? Viz ANM, fond R.Bechyně, kart.4, inv.č.264, záběry z první republiky (obsah). Klimek svou domněnku o prezidentově autorství opírá o paměti Fr.Kubky, které ovšem vznikaly s odstupem víc než 40 let - srov. F.KUBKA, *Mezi válkami. Masaryk a Beneš v mých vzpomínkách*, Praha 1969, s.61-65.

I kdyby se přínos Nové Svobody se závěrem první dekády předmnichovské republiky vyčerpal, podržela by si důstojné místo v análech prvorepublikánské žurnalistiky. Událo se však něco nezvyklého, pro české poměry lépe říci neuvěřitelného: zkraje 30.let nereflektovala vůdčí garnitura sociální demokracie sdostatek adekvátně nové problémy, které nastolil nápor hospodářské krize. Příliš zahleděna do technologie moci, nebyla s to zastřít známky určité myšlenkové sterility. Prozíravější funkcionáři, mezi nimi Bechyně, se nehodlali s daným stavem smířit. A právě on, hlavní architekt politiky rudozeleného konsenzu, prosadil veskrze originální řešení: nechme mladé, ať předvedou, co umějí. Uvědomoval si obrovský potenciál a razanci nastupující generace a podpořil ji celou vahou své autority, přestože věděl, že se spolu v mnohém, snad v ničem neshodnou. Velkorysost mu nescházela, pokud byla v sázce budoucnost národa, státu, strany. Především díky Bechyňovi zvolilo sociálně demokratické vedení cestu zdánlivě absurdního experimentu a začalo si - jaksi na svůj úkor - vychovávat a pěstovat vlastní kritiky a protivníky.⁴⁷⁵

Záhy se ukázalo, že lépe ani nemohlo udělat. Rudolf Bechyně dal mladým, kteří se přirozeně uplatnili také v tiskovém orgánu Dělnické akademie Dělnické osvětě a v Naší době, Novou Svobodu zcela k dispozici. Vytvořila se tak dvě progresivní teoretická centra - jednak kroužek spřízněnců pod egidou renomovaného ekonoma Josefa Macka, jednak skupina

---

⁴⁷⁵ Srov. zprávu informátora (značka AL) pro Hrad z 16.září 1930: „Bechyně zatímne přestává vydávat Novou Svobodu. Ohlásil... že N.S. nebude vycházet po dobu prázdnin, ale zamýšlí vzdát se jí úplně. Na listu má však zájem Dělnická Akademie, která se rozhodla vydávat Novou Svobodu dále, ve vlastní režii... Dělnická Akademie je dnes v rukou levicových živlů sociální demokracie, zejména její starosta Pacák je otevřeným vyznavačem prof. Nejedlého... Vedle N.S. má Dělnická Akademie k dispozici ještě časopis 'Dělnickou Osvětu', který je také radikální. Taková je ostatně celá inteligence strany levičácké. Konstruktivním živlům ve straně není toto řešení vhod, nemají však dosti moci, aby se mu postavili na odpor.“ AÚ TGM, fond Masaryk, kart.407, Strany, složka 17, soc.dem. 1930 - 1934.

Dělnické akademie, kde působily silné osobnosti doc.dr. Josefa Fischera, Wolfganga Jankovce, Zdeňka Kojeckého, Jaroslava Čecháčka, Václava Patzaka ad.⁴⁷⁶ Kdežto na přelomu desítiletí tonula strana v programatické bezradnosti, o několik let později profitovala, krom jiného, z alternativního programu *Co chtějí socialisté*, který se úspěšně vyrovnával s ohlasy planismu, New Dealu i masarykovské humanity. Jako ideová základna sociálního státu blahobytu zůstal v našich zeměpisných šířkách nepřekonán ještě hluboko do 20.století.⁴⁷⁷

Okupanti Nové Svobodě logicky nepřáli. Poslední číslo redakce připravila na 15.březen 1939 – už nevyšlo⁴⁷⁸. Vzhledem k prestiži, již za léta nabyla, a přímo symbolickému jménu, nyní tolik aktuálnímu, není divu, že se sociálně demokratičtí emigranti rozhodli její vydávání v Anglii obnovit (osmnáctým ročníkem).

---

⁴⁷⁶ Dělnická akademie, založená 1896, byla institucí s dlouholetou a záslužnou tradicí. V roce 1936 měla dohromady 78 odboček po celé ČSR, věnovala se hlavně činnosti vzdělávací (sít socialistických, dělnických a jiných škol, pořádání kursů pro nezaměstnané apod.) a teoretické (Výzkumný ústav dělnický, v jeho rámci Soudobý socialistický archiv atd.). Dík její vydavatelské péči vycházela v ČSR významná díla překladová (de Man aj.) i původní (Habrman, Meissner, Běhounek aj.). K skutečným vymoženostem patřily Dělnickou akademií řízené vysílání Dělnického rozhlasu (od 26.9.1926) i lesní táborová škola Hořálka u Hvězdonic, otevřená 1936 (elektrické osvětlení, 3 hřiště pro odbíjenou, tenisový kurt, maximální kapacita 120 účastníků). Blíže viz V.PATZAK a kol., *Čtyřicet let výchovné práce Dělnické akademie. 1896-1936*, Praha 1936.

⁴⁷⁷ Blíže J.KUKLÍK, *Hledání cesty k demokratickému socialismu (k programovému vývoji Československé sociálně demokratické strany dělnické v první polovině 30.let)*, In: K novověkým sociálním dějinám českých zemí III. Od války k válce 1914-1939, ed. Z.Kárník, Praha 1998, s.59-91, a Týž, *Sociální demokraté...*, c.d., s.111 an. Je ovšem příznačné pro politikářské lavírování vedení sociální demokracie, že oficiálně tento novátorský program nikdy neautorizovalo. Z.KOJECKÝ, *Čs. sociální demokracie včera a dnes*, Brno 1946, s.113.

⁴⁷⁸ J.KUKLÍK, *K problematice vzniku...*, c.d., s.36.

2. Profil

Prvý na tu myšlenku připadl prý Václav Patzak, ústřední tajemník, poté předseda Dělnické akademie a dlouholetý úředník ministerstva školství a národní osvěty.⁴⁷⁹ S konkrétní iniciativou přišel za Rudolfem Bechyněm koncem roku 1940.⁴⁸⁰ 21.listopadu 1940 psal už Bechyně Gustavu Winterovi, přemlouvaje ho ke spolupráci a přikládaje vzorec prvního čísla revue.⁴⁸¹ „Tehda arcit' nebylo snadné najít skupinu lidí, která by se mohla snadno dohodnouti na vydávání ideově usměrněného časopisu. Kromě toho vydávání nezávislého časopisu v Londýně bylo obtížné. Bylo především vázáno na úřední povolení k nákupu papíru, který by si tiskárna nebyla mohla jinak sama opatřiti. Kromě toho pro nezámožnou emigraci, žijící výhradně z velmi omezených příjmů, finanční stránka časopisu představovala značný problém“, líčil výmluvně těžkosti spojené s počátky revue Zdeněk Fierlinger.⁴⁸²

Nová Svoboda se stala skutkem 7.března 1941.⁴⁸³ V redakční radě staronové revue s měsíční periodicitou zasedli Rudolf Bechyně, Václav Patzak, Bohumil Laušman a Ján Čaplovič (nejenom slovenský sociální demokrat, nýbrž také bývalý evangelický pastor). Patzak s Bechyněm figurovali před zákonem

---

⁴⁷⁹ Přestože Patzak patřil v sociální demokracii k levičáckým „disidentům“, svědčí o vnitrostranické demokracii, že do výkonného výboru strany byl volen opakovaně od sjezdu v Moravské Ostravě v roce 1924. F.SOUKUP, *Revoluce práce*, c.d., s.1343, 1346, 1348.

⁴⁸⁰ Z.FIERLINGER, *Ve službách ČSR*, c.d., díl I., s.339.

⁴⁸¹ ANM, fond R.Bechyně, kart.3, inv.č.151, osobní korespondence, Winter: „Milý Wintře!... Doma v republice jsem od samého převratu vařil klíž - vždy jsem raději lidi sdružoval a spřáteloval, než rozdvíjoval... Byl bych šťasten, kdyby se 'Nová Svoboda' stala bodem, kolem něhož by se seskupili lidé dobré vůle a stejného smýšlení. Myslím ovšem, že za hranicemi musí být nějaký výběr a že nestačí legitimace bývalé strany.“

⁴⁸² Z.FIERLINGER, *Ve službách ČSR*, c.d., s.339.

⁴⁸³ Z.KOJECKÝ, *Čs.sociální...*, c.d., díl I., s.122.

jako vydavatelé a společně disponovali kontem Nové Svobody u londýnské Martin Bank.⁴⁸⁴ Podtitul časopisu *List pro informaci politickou, kulturní a hospodářskou* doplňovalo v záhlaví motto (v otrockém překladu z latiny) *Necht' není násilí ve věcech, necht' vlastní vůle jde*. Cenu jednoho čísla stanovili vydavatelé zprvu na 9 pencí, od 3.čísla ji zvýšili na 1 shilling. Administrace se usídlila na Fleet Street 92, London E.C.4.

Velkorysé plány zahrnovaly též vydávání samostatných brožur ve zvláštní řadě Publikací Nové Svobody (jak bylo pravidlem už v předmnichovské republice). Finanční realita srazila záhy tento projekt na pevnou zem: po slibném rozjezdu v roce 1941, kdy mezi čtenáře doputovaly gracilní svazky dvou zajímavých prací Karla Břetislava Palkovského⁴⁸⁵ a svým

---

⁴⁸⁴ ANM, fond R.Bechyně, kart.4, inv.č.183, úřední korespondence Nové Svobody.

⁴⁸⁵ K.B.PALKOVSKÝ, *Nacistický právní řád*, Londýn 1941; Týž, *Rozcestí. Politické úvahy z těžkých dob*, Londýn 1941; Karel Břetislav Palkovský (1888-1978) byl vůbec osobností zajímavou a rozhodně ne černobílou. Vzděláním právník, absolvoval za první republiky dosti klikatou kariéru (ministerstvo obchodu, Živnobanka, Českomoravská, ostravská těžká industrie) a bezmála dosáhl vysokých funkcí ve Svazu majitelů dolů (údajně - dle Palkovského vlastní verze - tuto příležitost zmařila osobní averze magnáta Kruliše-Randy). Současně působil jako spisovatel a žurnalista. Byl přičítán k okruhu Národního osvobození, avšak v roce 1935 uveřejnil obdivnou brožuru o Sovětském svazu, za niž si vysloužil nálepku „skoro-bolševika“ a kterou ještě utvrdil, když přijal post místopředsedy Společnosti pro kulturní a hospodářský styk s novým Ruskem. Do emigrace v Londýně připutoval širokým obloukem přes Bělehrad, Varšavu, Rigu, Moskvu. Od počátku se projevoval jako radikál, soudy, které vyslovoval v četných článcích, se vyznačovaly vesměs příkrostití, až nespravedlivou kritičností. S Bechyněm se víceméně rozešel na jaře 1942, nabyv dojmu, že Bechyňovy poslední útoky vůči prezidentu Benešovi jsou poplatny především osobní zášti. Někdy bývá viněn z antisemitismu (srov. B.BERGLUND - V.KUČERA, *Rudolf Bechyně a druhý...*, c.d., s.392.), ale to je po našem soudu zcestné: rozsáhlá korespondence Palkovského s Bechyněm (ANM, fond R.Bechyně, kart.2, inv.č.111) ukazuje, že jeho „antisemitismus“ byl z rodu Karla Havlíčka Borovského - Palkovský byl tvrdým českým (československým) nacionalcem a napadal výslovně ty československé židy, kteří prošli v republice německým edukačním systémem, nejen při sčítání lidu se hlásili k německé národnosti, a v exilu za války v sobě náhle utilitárně našli Čechoslováky (českého jazyka), stavíce se potřebnými. O rasové nenávisti nemůže být řeči. Aby nedošlo k nedorozumění: nehájíme zde Palkovského názory, v tomto bodě jistě kontroverzní, netolerantní a kruté, avšak, jde-li vůbec o antisemitismus, pak na docela jiné kvalitativní úrovni a docela jiného druhu než ten, s nímž operovala zvrhlá nacistická ideologie i praxe. Navíc Palkovský se střehl vyjadřovat (opakujeme ovšem, že jsme pracovali se zlomkem Palkovského písemností) k židovské otázce obecně, vždy

způsobem pro socialistickou levici zásadní příspěvek Zdeňka Fierlingera *Dnešní válka jako sociální krize*, byla edice zastavena.

Nová Svoboda - jako tribuna důsledně levicových, průběhem času stále zřejměji opozičních názorů - vyvolávala v oficiálních exilových kruzích přinejmenším nevoli, častěji však upřímné rozhořčení. Nebyla-li z této strany napadána, tedy byla ignorována, souhlasných reakcí se nedočkala nikdy.⁴⁸⁶ Rozpaky ale vzbudila i uvnitř sociálně demokratické emigrace: ta, zmitána odlišnými náhledy a východisky, projevila obavu, aby Nová Svoboda nebyla pokládána za reprezentativní list sociálně demokratické strany v Anglii.⁴⁸⁷ Spíš lítice než sudičky zařikaly kolébku revue.

Čtyři léta se nemusejí zdát dlouhou dobou v životě časopisu. Ve specifickém, skleníkovém prostředí exilu - i ve shodě s modernistickým nazíráním prizmatem relativity - dokáží stvořit epochy. Jako v Nové Svobodě. Proměnlivé a dynamické roky zanechaly stopy na korpusu spolupracovníků a přispěvatelů Nové Svobody. Pokud ještě do prvních čísel napsal článek Jan Opočenský⁴⁸⁸, archivář a historik konzervativního politického ustrojení, zaměstnanec kanceláře prezidenta republiky, v létě by se už k tomu těžko odhodlal. Vydavatelé Nové Svobody se nebránili poskytovat prostor komunistům, naopak, usilovali o

---

mířil na konkrétní cíle, konkrétní osoby. Zájemce o hlubší studium této nejednoznačné postavy musíme odkázat na jeho pozůstalost, uloženou v Archivu národního muzea v Praze.

⁴⁸⁶ Nová Svoboda, č.2, vol.XVIII, 1941: „Sdělení čtenářům:... Máme tu dva oficiální československé listy, tedy listy, jež mají povinnost referovat všestranně, nestranně a spravedlivě. Jeden z nich je 'Čechoslovák', vydávaný z peněz nás všech, československých poplatníků. Tento list zamlčel československé veřejnosti, že vyšel nový český měsíčník, ačkoli obšírně a dopodrobna referoval o rozvětveném tisku polském v emigraci a zvláště vítal právě založený, nový časopis jedné z politických stran polských. Také list našich vojáků nenašel si dosud příležitost, aby přinesl zmínku..."

⁴⁸⁷ *Válečné deníky Jana Opočenského*, c.d., s.82-84.

⁴⁸⁸ J.OPOČENSKÝ, *Konec rakouské monarchie*, Nová Svoboda, č.1-3, vol.XVIII, 1941. Srov. *Válečné deníky Jana Opočenského*, c.d., s.101.

prolnutí dosud divergentních levicových představ, doufající dospět k nové kvalitě pro nový svět. Očividné je to především v dalších ročnících, kdy radikální tendence Nové Svobody zastínila i opatrně taktizující linii komunistickou. Už v roce 1941 se však na stránkách revue objevila např. jména Vladimíra Clementise nebo Andrého Simona (vlastním jménem Otto Katze: mimochodem – jeho kontakty se zpravodajskými službami sovětskými a francouzskými nejsou dodnes docela spolehlivě objasněny⁴⁸⁹).

Nejpilnějšími, respektive nejplodnějšími autory Nové Svobody byli Rudolf Bechyně, Václav Patzak, jeho manželka Anna J.Patzaková (významná muzikoložka a žačka Z.Nejedlého, agilní organizátorka Československého výboru pro slovanskou vzájemnost), Bohumil Laušman, K.B.Palkovský, zprvu také Zdeněk Fierlinger, dokud nepřesídlil do Moskvy. Později se připojili zvláště Eduard Goldstücker, Vilém Nový, Bohuslav Laštovička, ojediněle také Jan Šverma či Bedřich Reicin. Z pochopitelných důvodů se bohužel většina přispěvatelů skrývala za pseudonymy nebo šiframi – Anti (Antonín Tichý), E.L.B., L.Bedřich, Beta, R.S.Lán aj.⁴⁹⁰ Vykreslení portrétu Nové Svobody to přirozeně neulehčuje...

Programové zaměření vytyčil Zdeněk Fierlinger, jistě ne bez diskusí s redakční radou.⁴⁹¹ Vycházel přitom v podstatě ze své poslední knihy, kterou dokončil v prosinci 1940 – v ní se zabýval důsledky 1.světové války, přínosy i prohrami

---

⁴⁸⁹ K.BARTOŠEK, *Zpráva o putování v komunistických archivech*, Praha-Litomyšl 2000, s.60.

⁴⁹⁰ Podle J.Měchýře můžeme kryptoným R.S.Lán přiřknout vysokému činiteli komunistické hierarchie Rudolfo Slánskému. Téma článku by tomu odpovídalo – jednalo se o rozbor projevu J.V.Stalina k 24.výročí VŘSR s adoračním komentářem. Srov. *O reformismu v českém dělnickém hnutí*, Praha 1965, s.304.

⁴⁹¹ Z.FIERLINGER, *Nástin programu Nové Svobody*, Nová Svoboda, č.3, vol.XVIII, 1941.

meziválečné levice, ať revoluční nebo reformistické, a rýsoval možné scénáře vývoje po současné válce.⁴⁹² V článku v *Nové Svobodě* se Fierlinger přimlouval za radikálně socialistický program, v nejednom bodu našel styčné plochy s marxistickými (rozuměj: komunistickými) požadavky (diference ale v součtu zatím převážily). Předpokládal uskutečnění hospodářské demokracie, zestátnění těžkého průmyslu a bank, ekonomické plánování, posílení role odborů ve výrobě, orientaci na Sovětský svaz. Kladně se vyslovil ke kooperaci s komunistickou stranou; současně trval na svébytnosti sociálně demokratického (socialistického) proudu a rozhodně odmítl diktaturu proletariátu jako jedinou cestu k novému řádu, stejně jako úplné potlačení privátního sektoru v ekonomice a politické plurality (volné soutěže stran). Jen s malou licencí by se dalo říci, že Fierlingerovy teze vcelku přesně popsaly přechodný režim, realizovaný v ČSR v období 1945-48 (a bezpochyby tak v tomto bodě anticipovaly pozdější majoritní nálady československé society).

Jak program *Nové Svobody* zapůsobil, možno sledovat na reakcích, jichž se redakci dostalo. V zásadě platí, že radikálně socialistické naladění souznělo s výsledkem veřejného i soukromého diskursu převahy levicově uvažujících

---

⁴⁹² Týž, *Dnešní válka jako sociální krise*, Londýn 1941. Jak vidno už z názvu, Fierlinger v knize věnoval nejvíc prostoru sociálním a hospodářským otázkám, vlivu kapitalistického uspořádání na sociální skladbu a politické poměry v evropských státech, v ČSR pak především. Polemizoval s Masarykem (jeho Světovou revolucí) i starými socialistickými dogmaty, vyzvedal pozitiva i negativa meziválečného systému kolektivní bezpečnosti. Přimlouval se za plánované hospodářství (to mu přitom nesplývalo s hospodářstvím řízeným, tj. dirigistickým, jak bylo uplatňováno v Sovětském svazu), ve fašismu spatřoval „vulgární materialistickou doktrínu“, tedy reakci konzervativního kapitálu na socialistické společenské tendence a rozvrat první světové války. V tom se blížil např. J.Čecháčkovi, neomarxistickému sociálně demokratickému publicistovi (on i další socialisté tohoto zaměření se v 30. letech seškupili kolem časopisu *Útok*), který fašismus pojímal jako obranné hnutí zproletarizované maloburžoazie (zproletarizované jak fakticky, tak sociálně-psychologicky, tj. relativně, společenským deklasováním). Srov. J.ČECHÁČEK, *Vzpouza středního stavu*, Praha 1933.

současníků; a je pozoruhodné, že v teorii, spíš samovolně na základě podnětů doby než úmyslně, navazovalo na principy, promyšlené již v kruzích předválečné alternativní levice (v českém prostředí zmíněná skupina Dělnické akademie apod.). Vynořil se tu opravdu výlučný směr třetí cesty, který nehledal jednoduchá řešení v totalitarizační glajchšaltaci stalinské nebo v návratu málo produktivního evolučního reformismu. Pregnantně to vyjádřili „mladí socialisté“: „Nástin programu Nové Svobody v jejím třetím čísle od Zd.Fierlingera považujeme za zahájení období odboje, kdy socialisté, bojující proti nacismu po boku Anglie, jasně a otevřeně se hlásí k socialistickému programu... Je proto nutno jasně prohlásiti, že v této válce nám o znovuzřízení starého režimu v Československu nejde... Všechny známky nasvědčují tomu, že ať již tato válka dopadne jakkoliv, dojde k spojení evropských států ve veliké soustátí. Je to stará myšlenka socialistická!... Vyloupená, ochuzená, unavená Evropa nesmí se státí kořistí kapitalistických skupin, které by pod rouškou rekonstrukce hospodářské či politické ujařmily celý kontinent... Má-li být dosaženo jednoty, musí dojít ke sblížení socialistických stanovisek. A po válce bude k tomu jedinečná příležitost. Radikální socialistický program, to je náš přínos k jednotě... Demokracie se bez stran neobejde. Nesmí to ovšem býti ty staré stranické aparáty, jak se vyvinuly u nás, ale sdružení lidí stejného anebo aspoň podobného politického přesvědčení, stejných anebo aspoň podobných představ o úpravě světa. Ty strany se ve skutečné demokracii vytvoří samy sebou. Budou-li nějaké nebo snad jen jedna nadekretovány, nebude to demokracie. Souhlasíme plně s Fierlingerem, že politické poměry ve státě jsou pouhou

nadstavbou hospodářských skutečností. Jejich úprava je pro nás rozhodujícím východiskem."⁴⁹³

Zásady Nové Svobody samozřejmě předestřel i Rudolf Bechyně, ale v poněkud jiné rovině. Hned v březnovém čísle meditoval nad významem války s nacismem pro dějiny Československa i Evropy, osvětloval roli levicové revue v československém exilu. Konstanty svého myšlení obnažil v krystalicky čisté formě: leitmotivem mu byla nekompromisní kritika předmnichovských poměrů a víra v brzký příchod socialismu (byť nikoli hrubého marxleninského stříhu). Akcentoval premisu, že nastalý konflikt není než pokračováním předešlého, že druhá válka nastolí nové poměry sociální, tak jako první znamenala revoluci politickou.⁴⁹⁴ Tyto prvky nabývaly v Bechyňových statích časem stále militantnějšího rázu, v jádru se ovšem neměnily: „Již před Mnichovem klíčily u nás v jistých kruzích sympatie s hitlerismem. Nejmocnější představitel finančního kapitálu podnikl 'studijní cestu' nacistickým Německem a posílal o ní do Prahy dopisy, v nichž netajil svůj obdiv nad organizátorským dílem nových pánů Německa...⁴⁹⁵ Tato válka znovu rozvine všechny problémy, s nimiž jsme zápasili po první světové válce. My socialisté

---

⁴⁹³ Poznámky k programu Nové Svobody, Nová Svoboda, č.6-7, vol.XVIII, 1941.

⁴⁹⁴ Na fakt „druhé třicetileté války“ – tedy přirozeně kontinuálního vnímání událostí 1914-1945, zvláště u generace narozené v posledním dvacetiletí 19.století – se dnes někdy zapomíná (resp. je redukován pouze na strach z opakování „Velké války“), ač je pro pochopení motivů a konání aktérů tehdejších dějů nezbytný. Srov. např. E.HOBSBAWM, *Věk extrémů. Krátké 20.století 1914-1991*, Praha 1998, s.61-63. K tomu též list R.Bechyně synu Zdeňkovi z roku 1944 (zřejmě z podzimu): „Už je tomu přes třicet roků, co začala tato válka.“ ANM, fond R.Bechyně, kart.4, inv.č.225.

⁴⁹⁵ Šlo o cestu, již podnikl na podzim 1934 vrchní ředitel Živnostenské banky Jaroslav Preiss – činil tak ovšem po poradě s prezidentem Masarykem. Viz P.KOSATÍK, *Bankéř první republiky. Život dr.Jaroslava Preisse*, Praha 1996, s.142 an. Dodejme, že Bechyně určitě věděl, o čem mluví, protože Preisse dobře znal – srov. *Dokumenty o protilidové a protinárodní politice T.G.Masaryka*, ed. F.Nečásek, J.Pachta, E.Raisová, Praha 1953, s.167, záznam P.Šámala z 9.3.1927 o prostředkování důvěrného sblížení dr.Preisse se sociálně demokratickými předáky, jmenovitě Tomáškem a Bechyněm.

věříme, že veliká většina lidu u nás najde v učení socialismu praktickou radu, jaké ustrojení musí přijmouti nový náš národní a státní život, aby držel krok s celým sociálním pokrokem Evropy, který lze očekávati. Svět jde nalevo, řekl T.G.Masaryk, a my jsme přesvědčeni, že se nemýlil.⁴⁹⁶

Záběr Nové Svobody byl široký a mnohostranný. Neomezovala se na původní články, v překladu přetiskovala také zajímavé práce převzaté - mj. proslulého sovětského skladatele Šostakoviče či ekonoma Wiliama Beveridge, keynesiánského liberála.⁴⁹⁷ Raritou zůstal článek zahraničního autora, psaný exkluzivně pro Novou Svobodu.⁴⁹⁸ Jímavou kuriozitu představovaly básně pilota Aloise Volka ze sbírky *Růže z ciziny* (již poeta vydal v Londýně nákladem vlastním).

3. Zápasy

Své články a stati z období druhé republiky a londýnského exilu, které pokládal za důležité, uveřejnil Rudolf Bechyně dva roky po válce knižně. Svazek opatřil titulem vzdorovitým a ironickým zároveň: *Pero mi zůstalo*. Sám tak přesně pojmenoval situaci, v níž se po odchodu z funkce předsedy Státní rady - také vlastní vinou - ocitl. Dokud mu alespoň pero zůstalo, nemlčel. Proto je jeho exilová žurnalistika důležitým vypovídacím pramenem.

Po programatické promluvě v úvodním čísle Nové Svobody zaměřil Bechyně pozornost k dění nejaktuálnějšímu, k převratu

---

⁴⁹⁶ R.BECHYNĚ, *Náš národní boj*, Nová Svoboda, č.1, vol.XVIII, 1941.

⁴⁹⁷ Překlad Beveridgeova článku pořídil Palkovský, zařadil jej také do své poválečné knihy - srov. K.B.PALKOVSKÝ, *Londýnské epištoly 1940-1945*, Praha 1946, s.132-140.

⁴⁹⁸ M.SUDJIC, *Kde stojí Jugoslávie?*, Nová Svoboda, č.2, vol.XVIII, 1941.

v Jugoslávii.⁴⁹⁹ Přivítal, že kapitulantská vláda byla svržena: „...nyní duše lidu vysvobodila se v hodině dvanácté ze svého žaláře a vrátila národu čest i sílu cestou lidové revoluce.“⁵⁰⁰ Pravý význam článku se ale skrýval spíš mezi řádky. Užitá dikce i průhledné náznaky napovídaly, že Bechyňovi leží na srdci především mnichovské trauma - mluvě o Jihoslovanech, vedl čtenáře, aby sám vytušil přímou paralelu. Byť ani slovem to nezmínil otevřeně, přehodnotil zde - zkratkovitě a bez hlubší reflexe sice, avšak poprvé veřejně - řešení československé krize ze září 1938, které sám dosud obhajoval a za které nesl spoluodpovědnost; přihlásil se k jiné alternativě, k řešení „zdola“, vystoupením lidu. I kdyby takové rozuzlení rozvažoval už před necelými třemi roky, těžko by je shledával šťastným. Krajní varianty nepatřily do jeho politické výbavy a pamětníci by podobný zvrat nezatajili.

V letním dvojčísle se nechal Bechyně strhnout nadějeplnou atmosférou, provázející vstup Sovětského svazu do války, a vychrlil řadu sloganů: „...kapitalismus je válka - socialismus je mír! Fašismus je otroctví jedněch a otrokářství druhých - socialismus je svoboda všech!“ atd.⁵⁰¹

O přestřelce, již Rudolf Bechyně svedl s generálem Ingrem, jsme pojednali dříve. O jeho vlašné reakci na rekonstrukci vlády rovněž. Prvý rok v opozici pak Bechyně završil takřka humorně. Stručnou notickou Nová Svoboda informovala, že vyslancem u svatojakubského dvora byl jmenován kníže Max Lobkowicz, vévoda roudnický. Mezi radikálně naladěnými sympatizanty Nové Svobody se rozlila vlna nevole,

---

⁴⁹⁹ R.BECHYNĚ, *Opětne malý národ. Poznámky na okraj událostí*, Nová Svoboda, č.2, vol.XVIII, 1941.

⁵⁰⁰ Tamtéž.

⁵⁰¹ R.BECHYNĚ, *Zdar sovětským zbraním!*, Nová Svoboda, č.4-5, vol.XVIII, 1941.

když spatřili Lobkowiczovo jméno obklopeno šlechtickými tituly. Bechyně musel v prosincovém vydání rychle ujišťovat, že protesty jsou zbytečné, že zpráva svou podobou toliko následovala londýnský tisk a nesledovala žádné jiné cíle, „zvláště ne slevování z československé demokracie“.⁵⁰²

Oficiálně a neodvolatelně stvrdil Rudolf Bechyně svůj rozchod s politikou exilové vlády v únoru 1942. Přetiskl v Nové Svobodě jako dokument usnesení, přijaté jednomyslně na schůzi Socialistického klubu 22.září 1941. Proč tak dlouho otálel? Pravděpodobně ještě probíhala lecjaká zákulisní jednání, nelze ani vyloučit rozpory uvnitř samotného klubu.⁵⁰³ Socialisté každopádně ostře kritizovali rozbuželou byrokracií⁵⁰⁴, přemrštěná finanční vydání, minimální kompetence Státní rady i její personální složení. V otázce kontrolní funkce Státní rady vůči vládě nárokovali možnost vyslovení nedůvěry, avšak připouštěli kompromis – takový akt nemusel být spjat s obligatorní rezignací exekutivy, nýbrž měl mít povahu ryze morální, doporučující. Závěr, kterým byl dokument doplněn, pravil:

„V měsíci říjnu usnesla se vláda jednomyslně, aby dosavadní předseda Státní rady zbaven byl funkce. Na usnesení chybí pouze podpisy dvou ministrů, Osuského a Lichnera, z nichž první se schůzi vlády nesúčastňuje a druhý prodlévá v Americe.

---

⁵⁰² R.BECHYNĚ, *Šlechtický titul a epigram*, Nová Svoboda, č.10, vol.XVIII, 1941.

⁵⁰³ Deklarovaná jednomyslnost usnesení nemusela být zcela v souladu s realitou – k této verzi se kloní J.Horák; také z pozdější doby je dokumentován případ, kdy určité prohlášení za (celý!) Socialistický klub signovali pouze Laušman s Čaplovičem, aniž by o tom ostatní členové byli zpraveni – srov. J.HORÁK, *Českoslovenští sociální...*, c.d., s.46-47.

⁵⁰⁴ Stesky na toto téma patřily k Bechyňovým „šlágrům“ už od doby Čs. národního výboru v Paříži – srov. J.KUKLÍK – J.NĚMEČEK, *Hodža versus...*, c.d., s.117: „Vládu pobouřily jeho výroky... o nepřiměřeně velkém počtu ministerstev. Vyjádřil se například, že mu v exilovém zřízení chybí již jen ‘ministerstvo zahraničních kolonií’.“

Dne 14.listopadu 1941 uveřejnil vládní list 'Čechoslovák' oficiální komentář ke změnám ve Státní radě. Četlo se tam:

'Po bývalém předsedovi Státní rady Rudolfu Bechyňovi nastupuje Prokop Maxa. Změna vyplynula z rozdílu názorů na funkci a poslání Státní rady; tento rozdíl názorů presidenta republiky a předsedy Státní rady se týkal úkolů Státní rady v našem státním zřízení.'

Citovaný zde vládní komentář byl v jednom bodu nepřesný. Rozdílný názor na funkci a poslání Státní rady neměl pouze předseda Státní rady, nýbrž všichni členové socialistické skupiny, pokud byli poradám přítomni, jak bylo zjištěno hlasováním.⁵⁰⁵

Korektorská značka pak od vlastního článku oddělila (nepřesvědčivou) doušku: „Vyčkávali jsme tři měsíce s uveřejněním dokumentu. Chceme tím zdůrazniti, že tato publikace nepatří k politické akci, má to být pouze doumentární příspěvek k historii našeho života v emigraci.“⁵⁰⁶

•

Rudolf Bechyně byl autodidakt, nenabyl formálního vzdělání, své univerzity neproseděl ve školní lavici. Politický život ho ve výrazu naučil stylu táborového tribuna, leckdy patetického, leckdy dryjáčnického, který nepromýšlí finesy, ale vždy usiluje o maximální účinek a přesně zasahuje cíl. Měli bychom to mít na paměti. I „doba vymknutá z kloubů“ přispívala k tomu, že například, doslechnuv se o vcelku neškodných aktivitách Otty von Habsburg, burcoval na poplach a častoval jeho rodinu nelichotivými přídomy jako „dynastie

---

⁵⁰⁵ Státní rada a socialisti. Doslov ke změnám ve státním zřízení, Nová Svoboda, č.2, vol.XIX, 1942.

⁵⁰⁶ Tamtéž.

kontrarevoluční Svaté Aliance, dynastie germanizační kolonizace slovanských a románských zemí" apod.⁵⁰⁷ Dobové ani osobité zvláštnosti jeho vyjadřování nesmějí překrýt myšlenky a postoje, které zastával a které v nejednom směru působily neortodoxně.

Bylo těžké diferencovat mezi nacisty a Němci. Bechyně se však projevil jako státník. V létě 1942, už po lidické tragédii, napsal (zřejmě též reflektuje tanečky části sudetských sociálních demokratů, soustředěných kolem W.Jaksche)⁵⁰⁸: „My socialisté věříme, že na půdě nového sociálního řádu rozřešíme tuto otázku od základu tak, aby všichni mohli žít v nové vlasti v práci, svobodě a štěstí. Spolu s německým pracujícím lidem potrestáme zrádce a viníky, spravedlivě, ale nemilosrdně. K tomu musí být sjednány podmínky již nyní. Na vůdcích demokratického německého lidu spočinula velká odpovědnost.“⁵⁰⁹

Promlouval by takto kariérista, který ztratil soudnost? Který především předřadil své ambice?

Takové mínění, taková charakteristika Rudolfa Bechyně dosud přetrvává. Trpká odměna za to, že koncem léta 1942 překročil svůj stín, že našel odvahu, aby nezapřel, co pokládal za správné, že v šedesáti letech zpochybnil jednu z hlavních hodnot svého života: československou státnost.

Nešlo o dočasné pominutí mysli. Bechyně se nezměnil přes noc. Ke kacířskému vystoupení se odhodlával déle, jistě ne bez pochyb a bez bolesti. Průzkumnou sondu vypustil už na jaře, v poznámce *Kudy a kam*. Příležitost mu poskytl projekt

---

⁵⁰⁷ R.BECHYNĚ, *Habsburkové v sousedství?*, Nová Svoboda, č.6, vol.XIX, 1942.

⁵⁰⁸ Svou verzi historie londýnského exilu podal W.JAKSCH, *Cesta Evropy do Postupimi. Vlna a osud v podunajském prostoru*, Praha 2000, s.248 an.

⁵⁰⁹ R.BECHYNĚ, *Slovo k německé otázce*, Nová Svoboda, č.7-8, vol.XIX, 1942.

československo-polské konfederace. Obvyklou municí napadl čs. politickou emigraci, zdůraznil, že o poválečných poměrech se bude rozhodovat doma. Zdánlivě v souhlase s vládou, s čs.-polskou negociací, podotkl, že „především je nutno opustit myšlenku absolutně samostatného, svrchovaného státu“, vzápětí však připojil, že konkrétní řešení v podobě konfederace s Poláky nepokládá „ani za šťastné, ani za správné, ani za možné“.⁵¹⁰ Svou představu zatím nespecifikoval.

Učinil tak ovšem záhy. V zářijovém čísle *Nové Svobody* vyšel rozměrnější Bechyňův článek *Historické proměny*. Autor rekapituloval poměr evropských demokracií (a levice zvláště) k Rusku, v širokém oblouku přibližně posledního sta let, načež vyličil dějinné milníky česko-ruských vztahů – Palackého úvahy, naděje a zklamání 1867, 1918, 1938. Pointu, jako v dobře napsané detektivce, odkryl až v závěru. Ztropila poprask. Podtext, který bylo lze tušit už v dubnové črtě, zde nabyl jasných kontur. A rázem porozumíme, proč Bechyně odmítl čs.-polskou konfederaci: „My Čechové a Slováci – takové jest moje osobní přesvědčení – máme tváří v tvář tragickým zkušenostem staré i nové historie hledati víc, než pouhou přátelskou smlouvu se Sovětským svazem, to jest, máme hledati státoprávní poměr k němu, a to v zájmu své národní svobody a samostatnosti, v zájmu svých nejdražších statků duchovních i hmotných.“⁵¹¹

Dynamit. Spojíme-li tato slova s Bechyňovým jarním vyjádřením, je nasnadě, že sociální demokrat, vážně a s rozmyslem, navrhl, aby se budoucí československý stát stal

---

⁵¹⁰ Týž, *Kudy a kam*, *Nová Svoboda*, č.4, vol.XIX, 1942. Ostřejší námitky prezentoval Bechyně již předtím v dopise Edvardu Benešovi, upozorňuje že česko-polský svaz vlastně vylučuje státoprávní poměr k Rusku, což není pozitivum – srov. ANM, fond R.Bechyně, inv.č.27, osobní korespondence, Bechyně Benešovi 12.11.1941.

⁵¹¹ R.BECHYNĚ, *Historické proměny*, *Nová Svoboda*, č.9, vol.XIX, 1942.

jednou z republik Sovětského svazu! Toho se zalekli i představitelé čs. státního zřízení v exilu, obávající se diplomatických komplikací, i komunisté, nevyklí takové přímočaré upřímnosti. Ještě po dvaceti letech si to pamatovali. Příznačné je vyjádření Karly Pfeiferové, před válkou senátorky KSČ za kraj hradecký a pardubický, potom v londýnském exilu: „Byla tu také skupina sociálních demokratů v čele s Bechyněm, ti si chtěli vysloužit svou většinu v parlamentě osvobozené země co nejradikálnějšími frázemi.“⁵¹² Nevěřili...

Přitom Bechyně se ani později od svého názoru neodklonil, alespoň vnitřně ne. V březnu 1945 koncipoval list Laušmanovi: „Znáš mou oddanost k Sovětskému svazu. Nezřekl jsem se myšlenky, kterou jsem vyslovil v létě 1942 v ‘N.Svobodě’, ale pochopil jsem, že sovětská politika nechce, a snad ani nemůže jíti po této linii. Rozumím-li dobře sovětské pozici a diplomacii, pak Sovětům nyní nesmírně záleží na tom, aby zachovaly a ještě upevnily spojeneckou spolupráci se Západem.“⁵¹³ Komentáře netřeba. Lepší ilustraci toho, jakou spoušť zanechala katastrofa druhé světové války v myslech současníků, asi najít nelze.

•

---

⁵¹² K.PFEIFEROVÁ, *Paměti. Stará textilačka vypravuje*, Praha 1964, s.169. K epizodě se vrátil i ministr informací Václav Kopecký: „...v Londýně rozvířil Rudolf Bechyně za války velikou diskusi svým článkem, v němž vyslovil myšlenku, aby Československo v zájmu zajištění své budoucnosti pro všechny časy vstoupilo ve federativní svazek s SSSR.“ V.KOPECKÝ, *ČSR a KSČ. Pamětní výpisy k historii Československé republiky a k boji KSČ za socialistické Československo*, Praha 1960, s.330.

⁵¹³ ANM, fond R.Bechyně, kart.2, inv.č.82, osobní korespondence, B.Laušman, koncept dopisu z 19.3.1945. „Taktickou“ předmluvou opatřil i přetisk kontroverzního článku v poválečném výboru: „Když tedy konfederace, pak nejenom s Polskem, nýbrž také s Ruskem a jinými státy... Za druhé: státoprávní poměr neznamená opuštění myšlenky samostatného československého státu.“ R.BECHYNĚ, *Pero...*, c.d., s.209. Ve světle celého Bechyňova psaní, jakož i soukromé korespondence soudíme, že toto vysvětlení ex post nelze brát vážně.

Rudolf Bechyně zaměřil zrak do budoucna. Kázal, káral, varoval. Je to až kupodivu, uvážíme-li jeho věk a choroby. Dával to najevo nejen tématy svých článků, nýbrž i volbou výraziva. Koncentrát řečeného odhaluje např. nenápadný odstavec z práce z ledna 1943: „Politická čili formální demokracie praví, že moc pochází z lidu. Kdyby to byla doslovná skutečnost, nebyl by se v Německu dostal k svrchované moci muž, odmítnutý v presidentské volbě dvěma třetinami národa. Skutečná moc ve státě s kapitalistickým základem hospodářským plyne z jiných pramenů, než jest vůle lidu. Neztrácejme z očí toto velké poučení. Budeme ho ještě potřebovat!“⁵¹⁴

Na jaře 1943, kdy se ve Státní radě (17.5.) odehrálo poslední dějství frašky čs.-polské konfederace, Bechyně potvrdil svou orientaci a s uspokojením komentoval konečné vyznění komedie plné omylů. Konstatoval, že Poláci v zahraničí nejsou schopni rozejít se s minulostí a „to jest příčina, proč se my Čechoslováci nemůžeme a nechceme vydati na dobrodružnou cestu, vedoucí k nepřátelství s Ruskem... Naše politika chce zůstat a zůstává v souladu s pokrokovými silami světa. V tom je naše spása.“⁵¹⁵ Zaslepenou neochvějnost osvědčil i v případě dvou polských socialistů, Wiktora Altera a Henryka Erlicha, kteří byli v SSSR odsouzeni k smrti a popraveni. Spolu s ostatními členy skupiny Nové Svobody, dokonce i s Bečkem, Němcem a Nečasem, bez jediné námítky podpořil postup sovětské vlády.⁵¹⁶

---

⁵¹⁴ R.BECHYNĚ, *Hitlerova cesta k moci*, Nová Svoboda, č.1, vol.XX, 1943.

⁵¹⁵ Týž, *Polská krise. Poznámky na okraj*, Nová Svoboda, č.6-7, vol.XX, 1943.

⁵¹⁶ J.HORÁK, *Českoslovenští sociální...*, c.d., s.46-47; ANM, fond R.Bechyně, kart.6, inv.č.388, prohlášení výkonného výboru čs.soc.dem. z 4.4.1943.

Doba exilu se chýlila ke konci, s tím i existence Nové Svobody. Českoslovenští vojáci se probíjeli k východní hranici porobené vlasti a redakční rada, v závěru roku 1943 rozšířená o K.Janštu a M.Jurnečkovou-Vorlovou, rozhodla, že levicová revue bude likvidovat. Dvojčíslo z října 1944 mělo být v zahraničí posledním. Tečku za londýnskou novinařinou umístil Bechyně v článku *Na nových základech*. Stojí za to ocitovat klíčový, byť rozlehlejší, odstavec:

„Může se státi, že privilegovaní lidé starého světa budou spekulovat, jakým úkladem nebo jakým násilím by zachovali staré výsady. Lidé nového světa přilnou k sobě navzájem, druh k druhu, vytvoří společnou práci společný plán nového života, vytvoří rovněž ovzduší vzájemné důvěry a sympatie. Nová vlna optimismu musí rozbušit všechna srdce, musí vzniknout nová pracovní a životní kázeň. Na cestu troskami, odřikáním a tvrdé práce musí nám svítit pronikavé světlo velkého ideálu, přijatelného většině národa. V takovém ovzduší ztroskotají veškeré pokusy reakce. Lidový obr bude dosti silný, aby unesl jak břemeno nového budování, tak také břemeno obrany svého ideálu, bude-li té obrany zapotřebí. V životě lidí i národů jsou věci, s nimiž se nežertuje.“⁵¹⁷

A přece to ještě nebyl konec. Nečekané překvapení přichystal Rudolfu Bechyňovi spolupracovník a člověk z nejbližších, Václav Patzak. Rozmyslel se totiž. V roce 1945 hodil za hlavu přátelství i společné úmluvy a na vlastní pěst obnovil vydávání Nové Svobody.

Ke slovu přišla justice. Bechyně si opatřil prohlášení širšího redakčního kruhu Nové Svobody, kterým dokládal, že podnik měl být likvidován. Zastupovat se nechal právní firmou

---

⁵¹⁷ R.BECHYNĚ, *Pero...*, c.d., s.238.

Ballantyne, Clifford & Co.⁵¹⁸ Soud vyslechl verzi Václava Patzaka, porovnal dokumenty, předložené oběma stranami sporu, a prvoinstanční rozhodnutí o zákazu pokoutného vydávání Nové Svobody zopakoval i verdiktem v odvolacím řízení 9.března 1945. Bechyně si spokojeně poznamenal: „Mizerná intrika Václava Patzaka je zmařena a vláda, s níž je Patzak spojen, kompromitována.“⁵¹⁹

Takto, male, v hořkém rozvadění, teprve definitivně zanikla Nová Svoboda. Co na tom, že cíle si kladla veliké...

---

⁵¹⁸ ANM, fond R.Bechyně, kart.4, inv.č.183, úřední korespondence Nové Svobody.

⁵¹⁹ ANM, fond R.Bechyně, kart.6, inv.č.357.

EPILOG

Dřív než otec, vrátil se domů syn, štábní kapitán Zdeněk Bechyně. Sotva se porozhlédl, zpravil otce o situaci ve vlasti. Informoval ho, že politické poměry jsou složité, smýšlení lidí, že „je naprosto proruské a levé“. Všiml si určitého pokřivení mentality obyvatelstva, které sice strádalo pod nacistickou knutou, ale bezprostřední následky pohybů front poznalo relativně málo, takže „ve volbách by se náklonnost k Rusku projevila daleko pronikavěji, kdyby ruské armády stát co nejdříve vyklidily. To proto, že naši lidé žili po celou válku v poměrném klidu a nemohou pochopit poměry na skutečném válčišti; pošlapání pole, obsazení domu a jiné brutálnější samozřejmosti války považují za cosi hrůzostrašné.“ O komunistech psal, že „jsou velmi agresivní“ a na jejich vysoké volební výsledky že nevěří. Obnovenou sociální demokracii raději mnoho nekomentoval: „O situaci ve straně nechci psát úmyslně – nemyslím, že je nejlepší. Na druhé straně je půda pro ni ve veřejnosti znamenitá. Stručně řečeno: nemáme lidi a odvahu.“⁵²⁰

Vzhledem k razantnímu vychýlení politického spektra, které souznělo s převahou jeho exilové činnosti, i proto, že blízký soudruh a souputník ze skupiny Nové Svobody Z.Fierlinger se stal premiérem, předpokládal Rudolf Bechyně, že bude moci v osvobozené ČSR uplatnit své nadání a zkušenosti. Nepřipouštěl si, že by snad byl pro politické kolbiště vyřízen. Ještě před odletem z Anglie se strachoval o osud vlády: „V Londýně se tvrdí, že dr. Beneš připravuje

---

⁵²⁰ ANM, fond R.Bechyně, kart.1, inv.č.20, osobní korespondence, Z.Bechyně R.Bechyňovi 6.6.1945.

k vánocům změnu vlády, v níž Fierlinger nebude již předsedou. Beneš je nespokojen s linií, po níž Fierlinger vede vládu, a dívá se nevraživě na komunisty... snaží [se] udržet dobrý poměr s komunisty, pracuje však potichu k tomu, aby byli v příští vládě postradatelní."⁵²¹

Bechyňovy naděje byly plané. Nedělo se nic. Nastěhoval se zpátky na Smichov, kde bydlel už před válkou, a čas trávil tím, že se pokoušel dát znovu dohromady knihovnu, kterou mu gestapo nejprve zabavilo, pak rozkradlo. Zjistil, že vězněním nebo koncentračními tábory prošla nejen jeho dcera Jarmila s manželem, ale rovněž oba bratři a jedna ze sester.⁵²² Čekal.

Na XX.manifestačním sjezdu sociálně demokratické strany, který se konal 18.-21.října 1945, jeho jméno prakticky nepadlo. A když přece, v negativní souvislosti: „Strana [za okupace] odmítla nemístný a nikam nevedoucí romantismus, ale postavila se pevně na revoluční bojovou základnu, sčítala definitivně s každou formou ‘koaliční spolupráce’ (protestovala kupř. v Londýně, aby byl v čele zahraničního zastupitelstva strany s. R.Bechyně)...“⁵²³

Trpělivost je vzácná ctnost. Po půl roce však jí neměl Bechyně nazbyt. Začal se pít po tom, proč ho kormidelníci moci vykárali ze scény. Postižení byli i jiní - Meissner, Dérer, Macek ad. V lednu 1946 Bechyňovi odpověděl Vojtěch Dundr: „Jednalo se... také o tom, proč starší soudruzi byli vyřadění z politického života a proč jim nebyly ve straně svěřeny některé důležité funkce. Převládalo všeobecné mínění, že se tak stalo v důsledku závazků, které soudruzi v cizině za

---

⁵²¹ ANM, fond R.Bechyně, kart.6, inv.č.358, listy z Londýna, 23.7.1945.

⁵²² ANM, fond R.Bechyně, kart.3, inv.č.157.

⁵²³ Zpráva k XX.manifestačnímu sjezdu ČSSD, redigoval O.Berger, Praha 1945, s.22.

války se nalézající, na sebe převzali... Předseda strany [Fierlinger] prohlásil, že nebyl nikomu a nikde žádný závazek učiněn. Hlavní důvod spočíval v tom, že z počátku byly obavy, že soudruzi, kteří dříve byli ve vedení strany a měli boje s komunisty, byli by na překážku spolupráci s komunisty a národními socialisty... Ačkoli mluvil o jednotlivých soudruzích, o Tobě mluveno nebylo. Snad také proto, že nikdo z nás v rozpravě Tvoje jméno nevyslovil."⁵²⁴

Resumé, jež Dundr tlumočil, nepochybně nepostrádalo racionální jádro. Avšak, přinejmenším v případě Bechyňové, to nebyla celá pravda - jak ozřejmila budoucnost velice blízká.

O složení Národního (Ústavodárného) shromáždění měli voliči, poprvé po válce, rozhodovat v květnu 1946. Sociálně demokratičtí předáci znali Bechyňova londýnská extempore a uvědomovali si, že ve vypjaté atmosféře volebního boje nebudou protivníci váhat, aby je zneužili proti straně. Veřejné mínění bylo zjitřené, dost málo nakloněné argumentům, mnohdy nespravedlivé. Vedení sociální demokracie netušilo, kolik toho o Bechyňovi v národně socialistických, lidoveckých a komunistických sekretariátech vědí, přesto nemínilo riskovat na půdě tak vratké, kde se potíže daly předvídat s jistotou téměř absolutní. Desítky naléhavějších problémů si vynucovaly pozornost, proč si pálit prsty? Odepsaný politik nebyl prioritou.

Naneštěstí Rudolf Bechyně oslavil 6.dubna 1946 půlkulaté - pětasedesáté - narozeniny. Prostá zdvořilost žádala, aby stranický tisk, s jubilantem spřízněný mnohými a dlouholetými pouty, tuto skutečnost zaznamenal. Nevypadalo to nebezpečně. Bohužel, opak se ukázal pravdou. A navíc: protivníci měli až

---

⁵²⁴ ANM, fond R.Bechyňě, kart.1, inv.č.43, osobní korespondence, V.Dundr, 21.1.1946.

neuvěřitelně přesné informace. Nebylo jim neznámo ani Bechyňovo memorandum Stalinovi.

Útok byl načasován do chvíle bezprostředně před volbami. Stratégům politické žumpy mezi národními socialisty se zdála vhodná doba jednoho měsíce před hlasováním - kdyby aféra jevila dostatečný potenciál, bylo ji možno asi tak dlouho přiživovat.

První úder, vlastně dělostřelecká příprava, proběhl 26.dubna 1946. Šlo jenom o zmínku, po které měl čtenář zbystřit, signál událostí příštích: „Před nedávnem přineslo [Právo lidu] oslavný článek o Rudolfu Bechyňovi. Půjde-li to tak dál, sejde se v Právu lidu všechna ssedlina, která v Londýně rozkládala jednotu naší emigrace a národa.“⁵²⁵

Hlavní chod špinavostí následoval druhého dne. Z textu bylo zcela zjevné, že skrze Bechyně se míří na sociálně demokratickou stranu. Pod značkou Hn se denunciantského výpadu podjal osobně Ivan Herben, a to vykřičeným stylem revolverové žurnalistiky, který ho jindy tolik iritoval v tisku komunistickém: „...postavíme před oči veřejnosti sociálně demokratického politika Rudolfa Bechyně, který v Londýně rozbíjel národní jednotu, který svolával veřejné schůze proti Benešovi a který proti presidentovi intrikoval zároveň u britského ministerstva zahraničí a zároveň donašečskými dopisy do Moskvy. Čeští občané snadno pochopí, že ten, kdo přinesl oslavný článek o Bechyňovi (viz Právo lidu!), zrazuje Beneše, stejně jako zrazuje ten, kdo Bechyněho pozval z Londýna do Prahy a kdo nad ním drží ochrannou ruku, aby nebyl Rudolf Bechyně pohnán před národní soud, kam jeho rozvratnická

---

⁵²⁵ Svobodné slovo, č.98, r.II, 26.4.1946.

činnost v zahraničí patří!"⁵²⁶ Psům psí smrt, chtělo by se zvolat...

Po slibném začátku národní socialisté překvapivě kampaň odtroubili. Možná je upoutali jiné kóty, které bylo třeba ztéci, možná se v nich přece probudilo cosi jako slušnost, možná jim bylo naznačeno, že přestřelili. Uzavírat si cestu ke spolupráci se sociálními demokraty by bylo hodně krátkozraké. Sám Bechyně ostatně hrozbu nepředstavoval. Opět se zdravotně zhroutil. Lékaři vyslovili podezření, že tentokrát je příčinou srdeční choroba. Léto 1946 prostonal proto Bechyně v nemocnici, podzim pak strávil na léčebném lázeňském pobytu v Poděbradech. Koncem září ženě radostně sděloval: „Mám právě po docentově vizitě. Prohlédl mě důkladně a svěřil mi toto: Pramen těch stálých obtíží není v srdci. Jsou to následky staré plicní choroby. Srdce je sice oslabeno, není však nemocné. Trpím astmatickou dušností.“⁵²⁷

Kúra, již lékaři Bechyňovi naordinovali, spočívala především v absolutním klidu, nesměl udělat zbytečný krok, teprve po měsíci mu dovolili krátké procházky po pokoji. Jeho stav se obstojně zlepšil. Jakmile se pozdravil, vracel se mu také - v podstatě nezdolný - optimismus. Sociálně demokratičtí koryfejové by se nejspíš chytali za hlavu, kdyby věděli, jaké naděje ho posilují, co svěřuje manželce: „Astma trvá. Ale všichni - lékaři i ošetřovatelky - mne ujišťují, že se to dá zlepšit, i když ne vyléčit. Říkají, že budu s to chodit a účastnit se ještě veř.[ejného] života.“⁵²⁸

---

⁵²⁶ Svobodné slovo, č.99, r.II, 27.4.1946.

⁵²⁷ ANM, fond R.Bechyně, kart.1, inv.č.18, osobní korespondence, R.Bechyně Františce Bechyňové 26.9.1946.

⁵²⁸ Tamtéž, R.Bechyně Františce Bechyňové 28.10.1946.

Ani choroba nedokázala docela utlumit Bechyňovu aktivitu. Už na jaře, aby alespoň trochu zavřel ústa pomlouvačům, pojal úmysl, že sebere a vydá v jediném svazku svou publicistiku z let 1938 - 1945. Ať se čtenáři doma sami přesvědčí, jaké pozice v emigraci zastával a jaká stanoviska hájil!⁵²⁹ 6.října, ač upoután na lůžko, se zase v dopise generálnímu tajemníkovi ČSSD Vilímovi rozčiloval nad článkem Gustava Bareše *Beranova zpověď* v komunistické Tvorbě - jak se stalo, že Bareš citoval přímo z Beranova spisu, který není veřejně přístupný? „Nepřipustíme, aby z vládních míst tvoření byli privilegovani novináři a privilegované noviny!“⁵³⁰

Pomocnou ruku podal Rudolfu Bechyňovi dávný přítel - Ferdinand Peroutka. V Dnešku mu otiskl článek *Řím musí být souzen a odsouzen*⁵³¹, respektive jeho prvou část - pokud víme, slíbené dokončení se v Peroutkově tribuně nikdy neobjevilo. Bechyně psal, že u příležitosti instalace nového pražského arcibiskupa, spontánně přijímaného lidovou, nikoli jen lidoveckou Prahou, byl konečně odstraněn historický rozpor mezi národem a katolickou církví. Nato však ve statí rozpoutal divoce protikatolickou rétoriku. Uveřejněné torzo končí s pádem habsburské monarchie, dá se ale předpokládat, kam byl smysl článku zacílen: vášně veřejnosti právě rozněcoval proces s prezidentem Slovenského státu J.Tisem. Čtenáři to dobře pochopili - a z českých zemí přicházeli téměř výhradně pozitivní ohlasy, kdežto ze Slovenska naopak. Bechyně neztratil cit pro nálady společnosti.⁵³² Ale byl to spíš valčík

---

⁵²⁹ ANM, fond R.Bechyně, kart.3, inv.č.157.

⁵³⁰ ANM, fond R.Bechyně, kart.3, inv.č.156, osobní korespondence, Bechyně Vilímovi 6.10.1946 (koncept).

⁵³¹ Dnešek, č.42, r.I, 1947.

⁵³² Jeden typický (pozitivní) ohlas za všechny: „Vážený pane! V 42.čísle časopisu 'Dnešek' jsem četl Váš článek... Velice mě zaujal, neboť jsem velkým ctitelem T.G.Masaryka, jehož slova jste si vzal za námět k svému

na rozloučenou. Kdyby byl chtěl, mohl by ještě promlouvat do veřejného dění. Jenže tělo už pracovalo k smrti.

Strana s ním stejně nepočítala. Soudruzi si vzpomněli jedině při formálních ceremoniích, jako bylo 11.května 1947 slavnostní přejmenování dolu č.10 v Nučicích na důl dr. Františka Soukupa: „Při této slavnostní příležitosti uctění památky významného zemřelého soudruha rádi bychom, aby byli přítomni jeho současníci. Proto si Tě dovoluji pozvati jménem výkonného výboru strany k účasti,“ stálo na oficiální pozvánce z Ústředního sekretariátu ČSSD v Praze.⁵³³ Příznačné, přízračné. Div, že mu v Dělnickém nakladatelství vydali krátce před smrtí pět a půl tisíce výtisků knihy *Pero mi zůstalo*. Záložka pravila: „Pero, které zůstalo R.Bechyňovi, nenapsalo ani paměti ani zpověď, ani obhajobu ani obžalobu, ale ode všeho trochu... Různé pověsti o Bechyňově pozici v zahraničí způsobily, že se na jeho knihu čekalo s dychtivostí. Nyní tedy vychází.“⁵³⁴ Diplomatické, k ničemu nezavazující. Přesné.

Jen bohapustě naivní dr. Antonín Tichý – pravidelný přispěvatel londýnské Nové Svobody ANTI – si v Mělníce dosud činil iluze o možnostech chřadnoucího starce. Na podzim 1947 se v republice rozehrály děje, které byly generální zkouškou pro budoucí „vítězství pracujícího lidu“. Dr.Tichý psal: „Soudruhu ministře, vzhledem k nastalé situaci bych považoval za vhodné, abys svolal schůzku Tvých bývalých spolupracovníků

článku, a J.S.Machar je mým nejoblíbenějším básníkem právě pro svůj odpor ke katolicismu, a vůbec k historickému 'křesťanství'. A mně se nyní zdá, že se náš národ s Římem smiřuje, ač je stále zjevno, že Vatikán stojí – jako vždy – ve službách fašismu a zpátečnictví, a tak myslím, že Váš článek přišel právě v příhodnou dobu. Marně však čekám na pokračování. Oznamte mi, prosím Vás, třeba v Dnešku, proč nebylo dokončení uveřejněno! A je-li Vám jen trochu možno, uveřejněte, prosím Vás, to dokončení! Bude Řím souzen a odsouzen? Těším se tedy na dokončení článku a jsem Váš oddaný Radim Kuthan, posl.[uchač] práv, Praha II., Dřevná 2.“ ANM, fond R.Bechyně, kart.2, inv.č.79, osobní korespondence, 1947.

⁵³³ ANM, fond R.Bechyně, kart.3, inv.č.156, osobní korespondence.

⁵³⁴ R.BECHYNĚ, *Pero...*, c.d.

z Nové Svobody, pokud zůstali své tehdejší linii věrni. Podle mého názoru by šlo o manžele Vorlovy a Janštu, uznáš-li to za vhodné, i naše ministry."⁵³⁵ Vše marno, žel.

•

Rudolf Bechyně skonal v časných ranních hodinách na Nový rok 1948 ve věku 66 let. K úmrtí přišlo rodině 83 kondolencí, mezi nimi např. od ministra Jaroslava Stránského, předsedy Rady židovských náboženských obcí v zemích České a Moravskoslezské Arnošta Frischera, Eduarda Táboorského, Jozefa Lettricha, Eduarda Kohouta.⁵³⁶

V Steinerově sále Lidového domu se 10.ledna 1948 konal od 13.30 hod. státní pohřeb. Se zesnulým se jménem československé vlády rozloučil Jan Masaryk. Krásnou a důstojnou řečí. Masaryk připomněl Bechyňovu novinářskou zručnost, vyzdvihl jeho zásluhy o socialismus, neváhal zdůraznit, že právě Bechyně se stal prvním předsedou Státní rady v Londýně. Vzdal hold jeho politické práci a metodě: „Slyším někdy při posuzování této budovatelské generace a Bechyně samého výtku, že to byli muži kompromisu. Pravda, Bechyně byl muž kompromisu, ale kompromisu v dobrém slova smyslu. Stát je přece jenom velká rodina nás všech, v níž nemůžeme diktovat jeden druhému, nýbrž rozumně se dohadovat a dohodnout jako lidé slušní a tvořiví. Tato zásada byla tvůrčím ukazovatelem politické práce R.Bechyně, měl ji v krvi... A ještě jednu velkou politickou vlastnost měl Rudolf Bechyně, nerozpakoval se převzít odpovědnost za krok třeba sebenepopulárnější. Šel do zápasu, rozdával rány, ale dovedl

---

⁵³⁵ ANM, fond R.Bechyně, kart.3, inv.č.148, osobní korespondence, Tichý Bechyňovi 14.9.1947.

⁵³⁶ ANM, fond R.Bechyně, kart.4, inv.č.181.

je také přijímat s humorem a bodrostí chlapa, bez výmluv a klamu."⁵³⁷

Za vrstevníky ve straně promluvil Ivan Dérer, jménem vedení sociální demokracie předseda Bohumil Laušman. Jeho řeč, nazvaná *Dělník, který vyrostl na nejvýznačnějšího politika své doby*, obnažila stíny Laušmanova politického ustrojení.⁵³⁸ Hýřila patetickými, nadnesenými frázemi, ale v konkrétních odkazech k Bechyňovým osudům nepřekročila rok 1920.⁵³⁹ Novopečený předseda právě balancoval na tenkém laně své grand jeu a pečlivě volil slova. Nač se trápit nepříjemnými vzpomínkami?

Brzy po Bechyňově smrti se komunistická strana chopila v Československé republice absolutní moci. Je zcela vyloučené, aby Rudolf Bechyně, byť v první chvíli, byť po všech zkušenostech posledního desetiletí, takový vývoj přivítal. Jakmile by seznal, jak komunisté nakládají se svými soupeři a protivníky, jak dopadají v praxi jejich přísahy na svobodu a demokracii, opět by protestoval. Vždyť nemusíme spekulovat, víme, co se dalo Bechyňovým blízkým: nejhůř postižen byl syn Zdeněk, který prožil v žalářích lidově demokratického, respektive socialistického zřízení 14 let. Jeho otci by se v podmínkách všeobecné perzekuce stěží vedlo lépe.⁵⁴⁰

---

⁵³⁷ Rudolf Bechyně, dělník, socialista, politik a státník. Soubor řečí, které pronesli při státním pohřbu zesnulého dne 10.ledna 1948 Jan Masaryk, Bohumil Laušman, Ivan Dérer a v československém rozhlase Vojta Beneš, redigoval O.E.Berger, Praha 1948, s.15-16.

⁵³⁸ Přemety a kotrmelce B.Laušmana nejsou předmětem našeho zkoumání, ale přesto perlička pro ilustraci: předseda strany, bývalý nositel krajně levicových názorů, který byl na brněnském sjezdu do čela sociální demokracie zvolen sice jako představitel středu, přece však v jasné opozici k Fierlingerovu prokomunistickému kursu, podal po únoru i s celou rodinou přihlášku do KSČ. Nebyl přijat. Viz J.NEDVĚD, *Cesta ke sloučení...*, c.d., s.79.

⁵³⁹ Rudolf Bechyně, dělník, socialista..., c.d., s.18-24.

⁵⁴⁰ Tchán Zdeňka Bechyně E.V.Voska, ještě o šest let starší než Rudolf Bechyně, byl uvězněn rovněž, propuštěn byl až roku 1960, pár týdnů před smrtí. Dcera R.Bechyně Jarmila byla „vyakčněna“ z Národního divadla a

Předmluvu ke knize *Pero mi zůstalo* dopsal Rudolf Bechyně na podzim 1947. Můžeme ji vnímat jako svým způsobem politický testament, neboť jde o poslední ucelený text, který uveřejnil. Čteme v ní: „...v prvních letech emigrace [jsem] nepočítal s obnovením staré sociální demokracie... Dnes stojí věci tak, že existence samostatné, silné a úplně nezávislé sociální demokracie patří k existenčním nezbytnostem národa, státu, demokracie a socialismu... Dožijeme se pracovního státu, z něhož odejde všechna radost, nebude-li naše práce posvěcena velkým mravním patosem.“⁵⁴¹

Alespoň toho Rudolfa Bechyně osud ušetřil. Milosrdná smrt byla rychlejší.

---

angažmá jí bylo umožněno jedině v zájezdovém Vesnickém divadle (kam se chodilo „za trest“ a kde se sešla s dalšími kolegy v nepřízni, např. se Zitou Kabátovou).

⁵⁴¹ R.BECHYNĚ, *Pero...*, c.d., s.9.

SLOVO ZÁVĚREM

Rudolf Bechyně prožil pestrý život. Jako velmi mladý se stal politickým aktivistou, záhy poslancem, poznal výšiny i pády, uspokojení z práce a úspěchu i bezmocnost stáří, kdy se všecko, nač přísahal, zdálo překonané a odsouzené k nepotřebě. Podezřivali ho z prospěchářství, vyčítali mu ohebný hřbet. Když byl velkorysý, podobal se státníku. Stokrát se zachoval malicherně, a pak budil jen útrpnost. Člověk.

Narodil se v devatenáctém věku, své zápasy musel svádět ve století dvacátém. Dnes už víme, že mu dominovaly slepé uličky totalitních ideologií. Jejich vábení nikdy nepodlehl, snad nakrátko za druhé světové války, ale stačil procitnout. Každý má své chyby. Jenomže srovnáme-li omyly některých jeho současníků, nepřipadají nám ty Bechyňovy z největších.

Patřil ke generaci, která proměnila svět. Kdyby žil v Praze, celou prvou půli života by mu poledne odměřoval c.k. kanonýr na Hradčanech. Když umíral, byla relativita poznaná nutnost a realita jaderná zbraň.

Politik musí lavírovat, kabáty převlékat nesmí. Bechyně to také nikdy neučinil. Věřil v sociální spravedlnost a odmítal násilí, tím je nutno poměřovat jeho činy. Mistr kompromisu. Takovým obvykle dějiny křivdí.

Nebudeme Rudolfa Bechyně omlouvat, žil, jak mohl a jak dovedl. Co jsme chtěli, napsali jsme. Ale tušíme, co by řekl Ferdinand Peroutka, kdyby měl Bechyňův život shrnout do jediné věty:

Byl to muž.

POUŽITÉ PRAMENY A LITERATURA

Archivy

Archiv České strany sociálně demokratické (AČSSD)

fond 71/1, ČSSD 1920 - 1938

Archiv Národního muzea (ANM)

fond Rudolf Bechyně

Archiv Ústavu T.G.Masaryka (AÚTGM)

fond Masaryk, kart.407 (strany), kart.411 (osoby B - H)

Národní archiv (NA)

fond Předsednictvo ministerské rady (PMR)

fond Ministerstvo pro zásobování lidu (MZL)

fond Laušman

fond Patzak

Tisk

Dnešek 1947

Nová Svoboda 1924 - 1939, 1941 - 1943

Polední list 1933, 1935 - 1937

Právo lidu 1920, 1924 - 1927, 1933, 1937

Přítomnost 1924, 1925, 1938, 1939

Svobodné slovo 1946

Zář 1920

Prameny tištěné a tiskem vydané

BECHYNĚ, Rudolf: *Sociální demokracie a republikánská vláda*, Praha 1921.

Cesta ke Květnu. Vznik lidové demokracie v Československu, díl I., ed. M.Klimeš, P.Lesjuk, I.Malá, V.Prečan, Praha 1965.

Co chtějí socialisté, Praha 1934.

ČELOVSKÝ, Boris.: *So oder so. Řešení české otázky podle německých dokumentů 1933 - 1945*, Šenov u Ostravy 2002.

Dokumenty československé zahraniční politiky. Od rozpadu Česko-Slovenska do uznání československé prozatímní vlády 1939 - 1940, ed. J.Kuklík, J.Němeček, H.Nováčková, I.Šťovíček, Praha 1999.

Dokumenty o protilidové a protinárodní politice T.G.Masaryka, ed. F.Nečásek, J.Pachta, E.Raisová, Praha 1953.

Dokumenty z historie československé politiky 1939 - 1943. Acta Occupationis Bohemiae et Moraviae (DHČP), díl I., ed. L.Otáhalová, M.Červinková, Praha 1966.

Chtěli jsme bojovat. Dokumenty o boji KSČ a lidu na obranu Československa 1938, díl II., Praha 1963.

Karel Kautsky a Československo, výbor z edice Karl und Luise Kautsky Briefwechsel mit der Tschechoslowakei 1879-1939 připravil k vydání Z.Šolle ve spolupráci s J.Gielkensem, Praha 1995.

KRÁL, Václav: *Politické strany a Mnichov. Dokumenty*, Praha 1961.

MENCLOVÁ, Jarmila: *Z archívu Čs.sociálně demokratické strany dělnické - rok 1938*, In: *Vědecké informace Ústavu marxismu-leninismu pro vysoké školy, série historie*, Praha 1966.

*Německý imperialismus proti ČSR (1918 - 1939), vědecký
redaktor sborníku K.Gajan, Praha 1962.*

*Politické programy Československé a Československé sociálně
demokratické strany dělnické 1878-1948, ed. P.Prokš,
Praha 1999.*

*Protokol XIII. řádného sjezdu Československé sociálně
demokratické strany dělnické konaného ve dnech 27., 28.
a 29.listopadu 1920 v Representačním domě v Praze, Praha
1921.*

*Protokol XIV. řádného sjezdu Československé sociálně
demokratické strany dělnické konaného v Moravské Ostravě
19. - 22. dubna 1924, Praha 1924.*

*Protokol XVIII. řádného sjezdu Československé sociálně
demokratické strany dělnické, Praha 1937.*

*Rudolf Bechyně, dělník, socialista, politik a státník. Soubor
řečí, které pronesli při státním pohřbu zesnulého dne
10.ledna 1948 Jan Masaryk, Bohumil Laušman, Ivan Dérer a
v československém rozhlase Vojta Beneš, redigoval
O.E.Berger, Praha 1948.*

*Stenoprotokoly Poslanecké sněmovny Národního shromáždění
Republiky Československé*

*Za svobodu do nové Československé republiky. Ideový program
domácího odbojového hnutí v letech 1939 - 1941, Praha
1945.*

*Zpráva k XX. manifestačnímu sjezdu strany, konanému ve dnech
18. - 21.října 1945 v Praze v Obecním domě hl. města
Prahy, redigoval O.E.Berger, Praha 1945.*

*Zpráva ku XV. řádnému sjezdu čsl. sociálně demokratické strany
dělnické v Praze 1927.*

*Zpráva o činnosti Československé sociálně demokratické strany
dělnické v letech 1933 - 1936, vydaná k XVIII. řádnému
sjezdu v Praze ve dnech 15. až 17.května 1937, Praha
1937.*

Literatura memoárového charakteru

BARTOŠEK, Karel: *Zpráva o putování v komunistických archivech*, Praha - Litomyšl 2000.

BECHYNĚ, Rudolf: *Pero mi zůstalo*, Praha 1947.

Bechyňova padesátka, uspořádal E.Vojnar, Olomouc 1931.

BENEŠ, Bohuš: *Amerika šla s námi*, 2.vydání, Zürich 1977.

BENEŠ, Edvard: *Democracy Today and Tomorrow*, New York 1939.

Týž: *Náš boj o osvobození republiky. Řeč prezidenta republiky a projev předsedy Státní rady při 1.zahajovací schůzi dne 11.prosince 1940 v Londýně*, London 1940.

Týž: *Paměti. Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství*, Praha 1947.

Týž: *Šest let exilu a druhé světové války. Řeči, projevy a dokumenty z r.1938-45*, Praha 1946.

ČAPEK, Karel: *Hovory s Antonínem Švehlou (a o něm)*, Praha 2001.

Týž: *Hovory s T.G.Masarykem*, spisy sv.XX., Praha 1990.

DOLEJŠÍ, Vojtěch: *Noviny a novináři. Z poznámek a vzpomínek*, Praha 1963.

DRTINA, Prokop: *Československo, můj osud. Kniha života českého demokrata 20.století, sv.1., kniha 1,2*, Praha 1991.

FEIERABEND, Ladislav: *Politické vzpomínky, díl I. - III.*, Brno 1994 - 1996.

FIERLINGER, Zdeněk: *Ve službách ČSR. Paměti z druhého zahraničního odboje, díl I.*, Praha 1947.

FIRT, Julius: *Knihy a osudy*, Brno 1991.

Týž: *Záznamy ze starých deníků*, Köln 1985.

- GOLDSTÜCKER, Eduard: *Vzpomínky (1913-1945)*, Praha 2003.
- HÁJEK, Jiří: *Paměti*, Praha 1997.
- Hlas mladých. Národní hnutí pracující mládeže v letech 1938 - 1945*, Praha 1946.
- JAKSCH, Wenzel: *Cesta Evropy do Postupimi. Vina a osud v podunajském prostoru*, Praha 2000.
- KLÁTIL, František: *Jak to bylo v Paříži*, Londýn 1944.
- KOPECKÝ, Jaromír: *Ženeva. Politické paměti 1939 - 1945*, ed. J.Němeček, Praha 1999.
- KOPECKÝ, Václav: *ČSR a KSČ. Pamětní výpisy k historii Československé republiky a k boji KSČ za socialistické Československo*, Praha 1960.
- KUBKA, František: *Mezi válkami. Masaryk a Beneš v mých vzpomínkách*, Praha 1969.
- LAŠTOVIČKA, Bohuslav: *V Londýně za války. Zápas o novou ČSR 1939 - 1945*, Praha 1961.
- LAUŠMAN, Bohumil: *Co jsem viděl v Sovětském svazu*, Londýn 1943.
- MASARYK, Jan: *Volá Londýn*, Praha 1948.
- MORAVEC, František: *Špion, jemuž nevěřili*, Praha 1990.
- PALCOVSKÝ, Karel Břetislav: *Londýnské epištoly 1940-1945*, Praha 1946.
- Týž: *Rozcestí. Politické úvahy z těžkých dob*, Londýn 1941.
- PEROUTKA, Ferdinand: *Deníky, dopisy, vzpomínky*, Praha 1995.
- PFEIFEROVÁ, Karla: *Paměti. Stará textilačka vypravuje*, Praha 1964.
- PILZ, Jaroslav: *Národní 9*, Praha 1969.
- SAUER, Franta: *Franta Habán ze Žižkova. Obrázky z doby popřevratové*, Praha 1965.

- SCHWARZ-ČERVINKA, Josef: *Trpělivě obnošené tělo*, Praha 2003.
- SOUKUP, František: *Revoluce práce. Dějinný vývoj socialismu a československé sociálně demokratické strany dělnické*, Praha 1938.
- STEINBACH, Karel: *Svědék téměř stoletý*, zpracoval V.Fischl, Praha 1990.
- SVOBODA, Ludvík: *Cestami života*, díl I., Praha 1971.
- TÁBORSKÝ, Eduard: *Presidentův sekretář vypovídá. Deník druhého zahraničního odboje*, díl I., Curych 1978.
- Válečné deníky Jana Opočenského*, ed. J.Čechurová, J.Kuklík, J.Čechura, J.Němeček, Praha 2001.
- Věrní zůstali. Sociální demokraté v odboji domácím i zahraničním*, Praha 1947.
- VONDRÁČEK, Vladimír: *Lékař dále vzpomíná (1920-1938)*, Praha 1978.
- VOZKA, Jaroslav: *Hrdinové domácího odboje*, Praha 1946.

Literatura

- BERGLUND, Bruce - KUČERA, Vojtěch: *Rudolf Bechyně a druhý zahraniční odboj. Přehled Bechyněho osobních spisů v Archivu Národního Muzea, Historie a vojenství*, č.3, 1999, s.380-393.
- BIŇOVEC, František: *Sociální demokracie a pozemková reforma*, (nedatováno, patrně 1921).
- BRANDES, Detlef: *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939 - 1945*, Praha 1999.
- BROD, Toman: *Činnost komunistické strany v československých vojenských jednotkách na Západě*, In: *Z bojů za svobodu. Formy odporu a národní fronta*, Praha 1963.

Týž: *Osudný omyl Edvarda Beneše 1939 - 1948. Československá cesta do sovětského područí*, Praha 2002.

ČECHÁČEK, Jaroslav: *Vzpouora středního stavu*, Praha 1933.

ČECHUROVÁ, Jana: *Česká politická pravice. Mezi převratem a krizí*, Praha 1999.

ČEJKA, Eduard: *Československý odboj na Západě (1939 - 1945)*, Praha 1997.

ČELOVSKÝ, Boris: *Mnichovská dohoda 1938, Šenov u Ostravy* 1999.

DOSTÁL, Vladimír: *Agrární strana. Její rozmach a zánik*, Brno 1998.

FIERLINGER, Zdeněk: *Dnešní válka jako sociální krise*, Londýn 1941.

FUCHS, Gerhard: *Společně proti Hitlerovi a Henleinovi*, Praha 1964.

GALANDAUER, Jan: *Bohumír Šmeral 1914-1941*, Praha 1986.

Týž: *Od Hainfeldu ke vzniku KSČ. České dělnické hnutí v letech 1889-1921*, Praha 1986.

GEBHART, Jan - KOUTEK, Jaroslav - KUKLÍK, Jan: *Na frontách tajné války. Kapitoly z boje československého zpravodajství proti nacismu v letech 1938 - 1941*, Praha 1989.

GEBHART, Jan - KUKLÍK, Jan: *Strana národní jednoty - strana vládní a vládnoucí*, In: *Moderní dějiny*, č.1, 1993, s.219-255.

Tíž: *Dramatické i všední dny protektorátu*, Praha 1996.

Tíž: *Pomnichovská krize a vznik Strany národní jednoty*, Český časopis historický, č.3, 1992, s.365-393.

HÁJEK, Jiří Stein: *Zhoubná úloha pravicových socialistů v ČSR*, Praha 1954.

HÁJEK, Miloš – MEJDROVÁ, Hana: *Vznik Třetí internacionály*, Praha 2000.

HAUNER, Milan: *Ke vzniku rukopisu Jana Opočenského „Presidentův pobyt ve Spojených státech amerických“*, In: *Formování československého zahraničního odboje v letech 1938 – 1939 ve světle svědectví Jana Opočenského*, ed. M.Hauner a kol., Praha 2000.

HEUMOS, Peter: *Memorandum Rudolfa Bechyně Stalinovi z ledna 1945*, Soudobé dějiny, č.4-5, r.I, 1994.

Týž: *Strukturální prvky první Československé republiky. Politicko-společenský systém, intermediární organizace a problém stability*, Soudobé dějiny, č.2-3, r.II, 1995, s.157-168.

HNÍZDO, Vlastislav: *Ivan Olbracht*, Praha 1982.

HOBSBAWM, Eric: *Věk extrémů. Krátké 20.století 1914-1991*, Praha 1998.

HOPPE, Jiří: *Československá sociálně demokratická strana dělnická v roce 1938. Pokus o zařazení ČSSD do politického systému Československé republiky v druhé polovině 30.let a sledování předmnichovské politiky strany v roce 1938*, dipl. práce FF UK, Praha 1992.

HORÁK, Jiří: *Českoslovenští sociální demokraté v druhém odboji*, Svědectví, č.5, 1958, s.38-54.

HRADILÁK, Zdeněk: *Československá sociální demokracie a zmocňovací zákon v roce 1933*, Příspěvky k dějinám KSČ, č.1, r.VII, 1967, s.29-51.

JINDRA, V.: *Rudolf Beran. Dokumenty zrady*, Praha 1946.

KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky 1918-1938*, díl I. – III., Praha 2000 – 2003.

Týž: *Habsburk, Masaryk či Šmeral. Socialisté na rozcestí*, Praha 1996.

- KLIMEK, Antonín: *Boj o Hrad, díl I., Hrad a Pětka (1918 - 1926), díl II., Kdo po Masarykovi? Vnitropolitický vývoj Československa 1926-1935 na půdorysu zápasu o prezidentské nástupnictví*, Praha 1996, 1998.
- Týž: *Edvard Beneš od abdikace z funkce prezidenta ČSR (5.října 1938) do zkázy Československa (15.března 1939)*, In: *Z druhé republiky*, Praha 1993.
- Týž: *Velké dějiny zemí Koruny české, díl XIII. 1918 - 1929, díl XIV. 1929 - 1938*, Praha - Litomyšl 2000, 2002.
- KOČIAN, Jiří: *Československá strana národně socialistická v letech 1945 - 1948. Organizace, program, politika*, Brno 2002.
- KOJECKÝ, Zdeněk: *Čs. sociální demokracie včera a dnes*, Brno 1946.
- Týž: *Několik poznámek k publikaci Engelsovy předmluvy k Marxovým Třídním bojům ve Francii, Příspěvky k dějinám KSČ, č.4, r.VII, 1967, s.530-544.*
- KOKOŠKA, Stanislav: *Obrana národa a počátek války, Dějiny a současnost, č.4, 1999, s.16-21.*
- KOLÁŘ, František a kol.: *Politické elity meziválečného Československa. Kdo byl kdo 1918-1938*, Praha 1998.
- KOSATÍK, Pavel: *Bankéř první republiky. Život dr.Jaroslava Preisse*, Praha 1996.
- Týž: *Ferdinand Peroutka. Život v novinách (1895 - 1938)*, Praha - Litomyšl 2003.
- KŘEN, Jan: *Československo v období odlivu poválečné revoluční vlny a upevňování panství buržoasie (1921-1923)*, Brno 1956.
- Týž: *Do emigrace. Buržoazní zahraniční odboj 1938 - 1939*, Praha 1963.
- Týž: *V emigraci. Západní zahraniční odboj 1939 - 1940*, Praha 1969.

- KUBŮ, Eduard – PÁTEK, Jaroslav a kol.: *Mýtus a realita hospodářské vyspělosti Československa mezi světovými válkami*, Praha 2000.
- KUČERA, Karel: *Mariánský sloup. Od katolíka pro katolíky*, In: *Na paměť Karla Kučery*, Praha 2002, s.187–195.
- KUKLÍK, Jan – NĚMEČEK, Jan: *České a československé archivní dokumenty v Archivu Hooverova institutu*, Soudobé dějiny, č.1, r.V, 1998.
- Tíž: *Hodža versus Beneš. Milan Hodža a slovenská otázka v zahraničním odboji za druhé světové války*, Praha 1999.
- Tíž: *Proti Benešovi! Česká a slovenská protibenešovská opozice v Londýně 1939 – 1945*, Praha 2004.
- KUKLÍK, Jan: *Československá sociálně demokratická strana dělnická 1918–1938*, In: P.Marek a kol., *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861–1998*, Rosice u Brna 2000, s.94–106.
- Týž: *Hledání cesty k demokratickému socialismu (k programovému vývoji Československé sociálně demokratické strany dělnické v první polovině 30.let)*, In: *K novověkým sociálním dějinám českých zemí III. Od války k válce 1914–1939*, ed. Z.Kárník, Praha 1998, s.59–91.
- Týž: *K problematice vzniku národní fronty v domácím odboji. Vývoj odbojové organizace PVVZ na území Čech v letech 1939 – 1941*, Praha 1976.
- Týž: *Petiční výbor „Věrní zůstaneme“ v období Mnichova a za druhé republiky*, Československý časopis historický, č.5, r.XVII, 1969, s.681–711.
- Týž: *Sociální demokraté ve druhé republice*, Praha 1993.
- KUKLÍK, Jan: *Londýnský exil a obnova československého státu 1938 – 1945. Právní a politické aspekty obnovy Československa z hlediska prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci*, Praha 1998.

- Týž: *Vznik Československého národního výboru a prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci v letech 1939 - 1940*, Praha 1996.
- KUKLÍK st., Jan - KUKLÍK ml., Jan: *Formování sociálně demokratického exilu v Paříži a v Londýně v letech 1939 - 1941*, In: *K novověkým sociálním dějinám českých zemí IV. Zvraty a převraty 1939 - 1992*, ed. Z.Kárník, J.Měchýř, Praha 2001, s.11-56.
- KURAL, Václav: *Vlastenci proti okupaci. Ústřední vedení odboje domácího 1940 - 1943*, Praha 1997.
- LUKEŠ, František: *Podivný mír*, Praha 1968.
- LUKEŠ, Igor: *Československo mezi Stalinem a Hitlerem. Benešova cesta k Mnichovu*, Praha 1999.
- LVOVÁ, Míla: *Mnichov a Edvard Beneš*, Praha 1968.
- MAHDAL, Vladimír: *Politické začátky Rudolfa Bechyně v Prostějově, Střední Morava, č.14, r.VIII, 2002, s.84-93*.
- MĚCHÝŘ, Jan: *Úpadek společenského vlivu reformismu (1938 - 1948)*, In: *O reformismu v českém dělnickém hnutí*, Praha 1965.
- MENCL, Vojtěch: *Na cestě k jednotě. KSČ v letech 1921-1923*, Praha 1964.
- MĚŠŤAN, Antonín: *Česká literatura mezi Němci a Slovany*, Praha 2002.
- MILLER, Daniel E.: *Antonín Švehla - mistr politických kompromisů*, Praha 2001.
- NEDVĚD, Jaroslav: *Cesta ke sloučení sociální demokracie s komunistickou stranou v roce 1948*, Praha 1968.
- NECHVÁTAL, Martin: *15.5.1921. Založení KSČ. Ve službách Kominterny*, Praha 2002.
- NĚMEČEK, Jan a kol.: *Cesta k dekretům a odsunu Němců. Datová příručka*, Praha 2002.

- NIKLÍČEK, Ladislav: *Českoslovenští komunisté mezi Kominternou a střeoevropskou demokracií*, Soudobé dějiny, č.2-3, r.II, 1995, s.237-252.
- OLBRACHT, Ivan: *O umění a společnosti*, Praha 1958.
- OLIVOVÁ, Věra: *Dějiny první republiky*, Praha 2000.
- OLŠOVSKÝ, Rudolf a kol.: *Přehled hospodářského vývoje Československa v letech 1918-1945*, Praha 1963.
- OTÁHAL, Milan: *Ferdinand Peroutka - muž přítomnosti*, Slovo k historii, sv.33, Praha 1992.
- Týž: *Zápas o pozemkovou reformu v ČSR*, Praha 1963.
- PACNER, Karel: *Československo ve zvláštních službách*, díl I., Praha 2002.
- PALCOVSKÝ, Karel Břetislav: *Nacistický právní řád*, Londýn 1941.
- PASÁK, Tomáš: *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945*, Praha 1999.
- Týž: *JUDr. Emil Hácha (1938 - 1945)*, Praha 1997.
- Týž: *Pod ochranou Říše*, Praha 1998.
- PATZAK, Václav a kol.: *Čtyřicet let výchovné práce Dělnické akademie. 1896-1936*, Praha 1936.
- PAULOVÁ, Milada: *Tajný výbor (Maffie) a spolupráce s Jihoslovany v letech 1916-1918*, Praha 1968.
- PEROUTKA, Ferdinand: *Budování státu*, díl I. - IV., Praha 1991.
- PÍŠA, Antonín Matěj: *Ivan Olbracht*, Praha 1982.
- RÁKOSNÍK, Jakub: *Nezaměstnaní v Československu v letech 1918-1938 a efektivita systému státní péče*, diplom. práce FF UK, Praha 2001.

- RATAJ, Jan: *O autoritativní národní stát. Ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938 - 1939*, Praha 1997.
- ROSE, Norman: *Churchill. Nepoddajný život*, Praha 1995.
- RUPNIK, Jacques: *Dějiny Komunistické strany Československa. Od počátků do převzetí moci*, Praha 2002.
- SCHONBERG, Michal: *Osvobozené*, Praha 1992.
- SKÁLA, J.: *Čs. sociální demokracie ve službách reakce. Kritika postupu čs.sociální demokracie od roztržky strany*, Praha 1923.
- SLEZÁK, Lubomír: *Tvůrci, kritikové a odpůrci pozemkové reformy*, In: *Moderní dějiny: Sborník k dějinám 19. a 20.století*, vedoucí redaktor V.Lacina, Praha 1993.
- SMETANA, Vít: *Británie a československé zlato. „Case study“ britského appeasementu?*, *Soudobé dějiny*, č.4, r.VIII, 2001, s.621-658.
- ŠEDIVÝ, Ivan: *Češi, české země a velká válka 1914-1918*, Praha 2001.
- ŠETŘILOVÁ, Jana: *Alois Rašín. Dramatický život českého politika*, Praha 1997.
- ŠMERAL, Bohumír: *Historické práce 1908 - 1940*, Praha 1961.
- ŠOLLE, Zdeněk - GAJANOVÁ, Alena: *Po stopě dějin. Češi a Slováci v letech 1848-1938*, Praha 1969.
- ŠUSTEK, Vojtěch: *Státní rada v Londýně v letech 1940 - 1941*, In: *Sborník archivních prací*, č.2, r.XLIV., Praha 1994, s.239 - 331.
- TESAŘ, Jan: *Mnichovský komplex. Jeho příčiny a důsledky*, Praha 2000.
- TOBOLKA, Zdeněk: *Za svobodu a socialismus. Padesát let Práva lidu, prvního českého socialistického deníku 1897-1947*, Praha 1947.

TOMEŠ, Josef: *Kdo byl kdo v Československé sociální demokracii*, Příbram 1991.

UHLÍŘ, Dušan: *Republikánská strana venkovského a maloroľnického lidu 1918-1938. Charakteristika agrárního hnutí v Československu a jeho organizační struktura*, Praha 1988.

VEJNAR, Lubomír: *Československá sociální demokracie a taktika jednotné fronty na počátku třicátých let*, In: *O revoluční jednotu československého dělnického hnutí*, uspořádal L.Vebr, Praha 1961.

VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla: *Československá sociální demokracie a Národní fronta*, Praha 1985.

WAGNER, R.: *Panství kapitalistických monopolů v Československu*, Praha 1958.

ZEMAN, Zbyněk: *Edvard Beneš. Politický životopis*, Praha 2000.

SUMMARY

The present thesis discusses the life of Rudolf Bechyně, the eminent Czech Social-Democratic politician of the first half of the twentieth century. The author studies in a practically chronological order the life's path of the politician, starting in Moravia (still during the era of the Austro-Hungarian Empire), over the period of the First Republic of Czechoslovakia, until his exile to London during the Second World War when Bechyně, as the Chairman of the Council of State, became together with the President Edvard Beneš the main leader of the Czech resistance movement abroad.

With respect to extant archival materials, the thesis focuses more systematically on the description of Bechyně's work at the Ministry of Public Supply, as well as on the last decade of his life when the politician was forced to revalue most of his attitudes and principles. Although the author tends to follow the traditional biographical pattern, through the fate of Rudolf Bechyně he furthermore depicts the fate of the Czech Social Democratic Party.

A certain excursus of the thesis is presented in an attempt at a comparison of the socialist ideas and their differentiation under the influence of the Bolshevik Revolution; and in a separate case study of the political-cultural review *Nová Svoboda* published by the left-wing Social Democrats Rudolf Bechyně and Václav Patzak in wartime London.

OBSAH :

ROZBOR POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	1
MNICHOVSKÝ PROLOG	9

ČÁST I. 1881 - 1938

KAPITOLA PRVNÍ: Červený, ne černý	13
KAPITOLA DRUHÁ: První republika	21
1. Socialismus jest práce	21
2. Rozkol	28
3. V Pětce i v opozici	35
4. Ministrem za krize	47
5. Republika v ohrožení	57
KAPITOLA TŘETÍ: Přítel Peroutka	62
INTERMEZZO čili krátké zamyšlení nad jednou generací socialistů	71

ČÁST II. 1938 - 1945

KAPITOLA PRVNÍ: Druhá republika	80
KAPITOLA DRUHÁ: Anglická léta	87
1. Útěk	87
2. Do Státní rady	94
3. Vojáci a zbrojaři	111
4. Ingrova aféra	122
5. Socialistický blok	131
6. Memorandum pro maršála	143
KAPITOLA TŘETÍ: Nová Svoboda	149
1. Kořeny	149
2. Profil	153
3. Zápas	160
EPILOG	170
SLOVO ZÁVĚREM	180
POUŽITÉ PRAMENY A LITERATURA	181
SUMMARY	195
OBSAH	196